

Social tryghed i de nordiske lande 2001

Social tryghed i de nordiske lande 2001

Omfang, udgifter og finansiering

'Social tryghed i de nordiske lande' kan bestilles hos:

Schultz Information
Herstedvang 12
DK-2620 Albertslund
Tlf: +45 70 26 26 36
Fax: +45 43 63 62 45
E-mail: schultz@schultz.dk
eller på: www.nom-nos.dk

Social tryghed i de nordiske lande

Omfang, udgifter og finansiering 2001

© Nordisk Socialstatistisk Komité 2003
Udgivet af Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO)
Islands Brygge 67, DK 2300 København S
Tlf. +45 77 22 76 25 • Fax +45 32 95 54 70
E-mail: mail@nom-nos.dk
Website: www.nom-nos.dk

Redaktør: Johannes Nielsen

Omslag: Kjeld Brandt • Grafisk tegnestue ApS, København

Tryk: Notex - Tryk & Design a-s, København 2003

ISBN 87-90248-22-8

ISSN 1395-7546

De data, der danner grundlag for bogens tabeller om indkomstfordeling, typetilfælde, sociale udgifter samt specifikationerne heraf, kan hentes fra NOSOSKO's hjemmeside på World Wide Web:

<http://www.nom-nos.dk/nososco.htm>

Gå til menupunktet 'Statistics'.

Forord

Nordisk Socialstatistisk Komité (NOSOSKO) er en permanent komité under Nordisk Ministerråd og Nordisk Socialpolitisk Komité, der har til formål dels at koordinere de nordiske landes statistik på det sociale område, dels at foretage sammenlignende udredninger og beskrivelser af de sociale tryghedsforanstaltningers indhold og omfang.

Komitéen er sammensat således, at hvert land har tre repræsentanter og et antal suppleanter. Formandskabet går på skift landene imellem. Der skiftes formandskab hvert tredje år. I perioden 2002-2004 er det Island, der har formandskabet.

NOSOSKO offentliggør sine resultater vedrørende den løbende udvikling i de sociale forhold i rapporten *Social tryghed i de nordiske lande*.

Da alle nordiske lande som følge af deres EU-medlemskab eller som deltagere i EØS-samarbejdet er forpligtet til at indrapportere data om social sikring til EU's statistiske kontor, EUROSTAT, har NOSOSKO valgt at følge opstillingerne og definitionerne i EUROSTAT's nomenklatur, ESSPROS.

I forbindelse med udfærdigelsen af nærværende rapport har NOSOSKO nedsat en redaktionsgruppe til at bistå Komitéens sekretariat med arbejdet.

FORORD

Nordisk Socialstatistisk Komité består i øjeblikket af følgende:

DANMARK:

Specialkonsulent Per Kampmann	Arbejdsmarkedsstyrelsen
Specialkonsulent Rikke Thoning	Socialministeriet
Programleder Torben Fridberg	Socialforskningsinstituttet
Kontorchef Carsten Torpe	Danmarks Statistik
Fuldmægtig Steffen Hougaard	Danmarks Statistik

FINLAND:

Bitr. afdelingschef Rolf Myhrman	Social- og hälsovårdsministeriet
Utvecklingschef Salla Säkkinen	Forsknings- och utvecklingscentralen för social- och hälsovården (STAKES)
Överaktuarie Markku Lindquist	Statistikcentralen
Afdelingschef Mikko Pellinen	Pensionsskyddscentralen
Ledande forskare Helka Hytti	Folkpensionsanstalten
Finanssekreterare Tiina Heino	Social- och hälsovårdsministeriet

ISLAND:

Kontorchef Ingimar Einarsson	Sundheds- og socialforsikringsministeriet
Afdelingschef Hrönn Ottosdóttir	Sundheds- og socialforsikringsministeriet
Afdelingschef Kristinn Karlsson	Islands Statistik

NORGE:

Afdelingsdirektør Odd Helge Askevold	Sosialdepartementet
Seksjonsleder Berit Otnes	Statistisk sentralbyrå
Kontorsjef Michael B. Nielsen	Rikstrykdeverket

SVERIGE:

Departementsråd Ilija Batljan	Sosialdepartementet
Byråchef Cathrina Ferrmark Hanno	Riksförsäkringsverket
Enhetschef Lena Adamson	Socialstyrelsen
Forskningssekreterare Lena Strömqvist	Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap
Afdelingsdirektör Christina Liwendahl	Statistiska centralbyrån

Redaktionsgruppen bestod af følgende medlemmer:

Per Kampmann, Arbejdsmarkedsstyrelsen Danmark
Tiina Heino, Social- og hälsovårdsministeriet, Finland
Hrönn Ottosdóttir, Sundheds- og socialforsikringsministeriet, Island
Anita M. Sivertsen, Sosialdepartementet, Norge
Tom Nilstierna, Sosialdepartementet og Lena Strömqvist, Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap, Sverige
Sekretariatsleder Johannes Nielsen, NOSOSKO's sekretariat, er redaktør af denne rapport og fungerede som redaktionsgruppens sekretær.

Nordisk Socialstatistisk Komité 2003

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1. Ændringer i den nordiske socialpolitik siden 2000.....	8
Kapitel 2. Metode	21
Kapitel 3. Befolkning og indkomstfordeling	27
Kapitel 4. Familier og børn	34
Kapitel 5. Arbejdsløshed	66
Kapitel 6. Sygdom	86
Kapitel 7. Ældre, funktionshæmmede og efterlevende	106
Kapitel 8. Boligydelser	156
Kapitel 9. Andre sociale ydelser	162
Kapitel 10. De sociale udgifter	173
Bilag 1. Oplysninger, der findes på NOSOSKO's hjemmeside	191
Bilag 2. Grundlaget for reguleringen af de sociale ydelser	192
Bilag 3. Organiseringen af den nordiske socialpolitik	195
Bilag 4. Yderligere oplysninger	198
Publikationer udgivet af NOSOSKO	203

Symboler anvendt i tabellerne:

Oplysninger foreligger ikke	..
Tal kan ifølge sagens natur ikke forekomme	.
Mindre end halvdelen af den anvendte enhed	0 eller 0,0
Nul	-

Kapitel 1

Ændringer i den nordiske socialpolitik siden 2000

DANMARK: Danmark har haft en stabil økonomisk udvikling uden væsentlige balanceproblemer gennem de seneste år. I perioden 1995 til 2000 var den årlige gennemsnitlige vækst i BNP på 2,7 pct. I 2001 var den årlige vækst 1,4 pct. og i 2002 1,6 pct. - nedgangen skyldes primært påvirkninger fra de internationale konjunkturer. I 2003 er der en forventning om en vækst i BNP på 1,6 pct. og i 2004 på 2,4 pct.

Beskæftigelsen er steget markant siden 1994, hvilket har medført, at ledigheden er faldet fra 12,3 pct. i 1994 til 5,1 pct. i 2002. I 2003 forventes en stigning i ledigheden til 5,6 pct., hvorefter den i 2004 igen vil falde til 5,3 pct.

Stigningen i lønomkostningerne har været højere i Danmark end i internationalt perspektiv, og der forventes stigninger på 3,9 pct. i 2003 og på 3,7 pct. i 2004. Stigningen skyldes primært et relativt stramt arbejdsmarked.

Der forventes en stigning i overskuddet på betalingsbalancens samlede løbende poster i 2003 og 2004 til ca. 3 pct. af BNP, og overskuddet på de samlede offentlige finanser forventes at blive ca. 1,3 pct. af BNP i 2003 og 1,5 pct. af BNP i 2004. For den samlede offentlige sektor er rammerne for væksten på 0,7 pct. i 2004 og 0,5 pct. fra 2005-2010.

I de kommende år bliver der flere ældre og færre i den erhvervsaktive alder. For at sikre fremtidens velfærd, og for at virksomhederne kan få opfyldt behovet for medarbejdere, skal der mange flere personer ind på arbejdsmarkedet.

Med henblik på at øge beskæftigelsen er der i 2003 iværksat en handlingsplan for "Flere i arbejde". Beskæftigelsesindsatsen skal fremover være bestemt af, hvilke behov for hjælp den enkelte har for at komme i arbejde, og ikke af, om den ledige er forsikret eller ej, eller af, hvilken ydelse den enkelte modtager. Der er gennemført en harmonisering og forenkling af reglerne for den kommunale indsats overfor modtagere af kontanthjælp, introduktionsydelse, sygedagpenge, revalidering mv. og for den statslige arbejdsformidlings indsats over for forsikrede ledige. Harmoniseringen omfatter vi-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

situation, kontaktføreløb, formidling, forenkede aktiveringsredskaber samt rådigheds- og sanktionsregler. Der er hermed taget de første skridt mod et mere sammentænkt arbejdsmarkedssystem. Regeringens vision er et enstrengt arbejdsmarkedssystem.

Fokus i beskæftigelsesindsatsen skal i højere grad være rettet mod at få de ledige hurtigt og direkte i job gennem aktiv jobsøgning, jobformidling og et individuelt tilpasset kontaktføreløb. Princippet om ret og pligt til aktivering opretholdes, men aktiveringen skal være langt mere fleksibel. Det afgørende er ikke, hvor meget og hvor længe de ledige er i aktivering, men at aktiveringen bringer den ledige tættere på et job. Kvalifikationerne hos de ledige skal forbedres gennem en mere målrettet uddannelsesindsats. De ledige under 30 år skal tilskyndes til at tage en uddannelse på ordinære vilkår, og den hidtidige ungeindsats udvides til også at omfatte ledige dagpengemodtagere mellem 25 og 30 år. Indsatsen for at øge arbejdsmarkedsintegrationen for flygtninge og indvandrere gøres mere virksomhedsrettet, bl.a. gennem en fleksibel kombination af sprogundervisning, uddannelse, virksomhedspraktik og ansættelse med løntilskud afhængigt af den enkeltes behov.

Med henblik på at sikre, at det kan betale sig for alle at arbejde, er der bl.a. indført et loft over kontanthjælpen, en forhøjelse af beskæftigelsesfradraget og en nedsættelse af hjælpen for gifte kontanthjælpsmodtagere efter 6 måneder på kontanthjælp samt en afskaffelse af tillægsydelse ved aktivering.

Der er fra 2003 gennemført en førtidspensionsreform, som styrker den aktivrettede indsats frem for den passive forsørgelse. Der skal fokuseres på borgernes ressourcer i stedet for deres begrænsninger. Først når det ikke kan lade sig gøre at fastholde tilknytningen til arbejdsmarkedet – enten på normale vilkår eller på særlige vilkår, skal der tilkendes førtidspension. Samtidig bliver førtidspensionen mere enkel og gennemskuelig.

Antallet af indskrevne børn i dagtilbud i alderen ½-9 år er steget med knap 60 pct. i perioden 1992 til 2002. Som følge af denne kraftige udbygning er dækningsgraden for dagtilbud til børn steget for alle aldersgrupper. Samtidig er der sket en væsentlig nedbringelse af ventelisterne, og antallet af kommuner med pasningsgaranti er ligeledes fortsat med at stige. Med henblik på at gøre dagtilbud mere fleksible og at øge borgernes valgfrihed har det siden den 1. juli 2002 været muligt at få tilskud til at passe egne børn som erstatning for en dagtilbudsplads. Fra 1. august 2003 er det ydermere obligatorisk for kommunerne at yde tilskud til forældre, der ønsker at benytte privat pasning frem for plads i et offentligt dagtilbud. Fra 1. januar 2004 får forældre endvidere ret til at tage et kommunalt tilskud til betaling af dagtilbud med til en anden kommune, som de ønsker at benytte dagtilbud i.

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

Barselsorloven er fra 2002 blevet udvidet til 1 år og er samtidig blevet mere fleksibel. En del af barselsorloven kan udskydes, og den del, der er forbeholdt faderen, er gjort mere fleksibel. Med de nye barselsorlovsregler vil der efter en overgangsperiode ikke længere være mulighed for børnepasningsorlov.

Indsatsen for udsatte børn og unge har været i kraftig vækst, især i de seneste par år. Væksten hænger dels sammen med et generelt serviceløft, dels med finansieringsstrukturen, hvor kommuner og amter har delt udgifterne. Med henblik på bl.a. at skabe sammenhæng mellem kompetence og økonomisk ansvar, er der fra 2002 gennemført en finansieringsreform, som både gælder for udsatte børn og unge og udsatte voksne. Fremover er en del af udgifterne på områderne rent kommunale eller amtslige. For en række andre tilbud betaler kommunen en fast grundtakst og amtet udgifterne derover. På børne- og ungeområderne er der herudover som en udløber af regeringens forhandlinger med amter og kommuner om økonomien i 2003 gennemført et analysearbejde med det formål at sikre en fagligt og økonomisk hensigtsmæssig udvikling på området.

Udgifterne til den danske sundhedssektor er steget op gennem 1990'erne. Udgifterne til sygehuse, som udgør to tredjedele af udgifterne på området, er steget med ca. 4,6 pct. årligt fra 1990 til 2001. I 2002 blev sygehussektoren ekstraordinært tilført 1,6 mia. DKK. Derudover er der afsat 1,5 mia. DKK, som er øremærket til at øge behandlingskapaciteten for at nedbringe ventelisterne. Samlet set er der tale om en vækst på ca. 7 pct. i 2002. Hovedudfordringen for sygehusene er at følge med den stigende efterspørgsel bl.a. som følge af stigende forventninger, nye behandlingsmetoder og den demografiske udvikling.

Som et led i regeringens målsætning om at øge borgernes valgfrihed og nedbringe ventetiderne er der pr.1. juli 2002 indført en regel om, at hvis en patient har en ventetid på mere end to måneder, er der mulighed for at blive behandlet på godkendte private klinikker eller i udlandet. Der er endvidere indført mere fleksible regler for valg af egen læge og mulighed for at vælge private hjemmesygeplejersker.

Der er gennem de sidste ti år sket en væsentlig udbygning i aktiviteten i ældreservice. Der er sket en stigning i antallet af boliger til ældre, som dog ikke tilnærmelsesvis afspejler stigningen i antallet af ældre. Samtidig er der sket en omlægning fra traditionelle plejehjem til ældreboliger, som i dag er det mest udbredte boligtilbud. Ældre har desuden fået større valgfrihed og medbestemmelse i deres valg af boligsted og boligform, hvis de skal på plejehjem eller lignende.

Udgifterne til ældreservice, som bl.a. omfatter hjemmehjælp, er vokset med 1,0 pct. årligt siden 1995. Udgiftsstigningen afspejler dog i høj grad

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

stigningen i antallet af ældre. Det samlede antal personer med hjemmehjælp er steget de sidste par år. Mens antallet af personer mellem 67 og 79 år med hjemmehjælp er faldet, er det steget for personer over 80 år. Med virkning fra den 1. juli 2002 har ældre fået større mulighed for selv at vælge hjemmehjælper og tilrettelægge hjælpen. Desuden er der blevet strammet op om mulighederne for erstatningshjælp, hvis den visiterede hjemmehjælp udebliver.

For at forbedre vilkårene for pensionister med små indkomster er der fra 2003 gennemført en udvidelse af reglerne for helbredstillæg, så det fremover også omfatter udgifter til briller, tandproteser og fodbehandling. Endvidere har de økonomisk svageste alderspensionister modtaget en engangsydelse (den såkaldte ældrecheck) i 2003 på op til 5.000 DKK før skat.

Udgifterne til udsatte voksne er ligeledes øget op gennem 1990'erne, bl.a. er antallet af stofmisbrugere i behandling steget kraftigt. I 2003 er der indført behandlingsgaranti for stofmisbrugere, og regeringens indsatsområder vil i de kommende år bl.a. omfatte flere pladser til alkoholbehandling og oprettelse af flere akuttilbud til hjemløse.

Tilbuddene til handicappede er udvidet og udbygget. Fra 1. oktober 2002 er det blevet muligt at tage orlov til pasning af pårørende med varigt nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne, og ledsageordningen for personer med nedsat psykisk eller fysisk funktionsevne er udvidet, så personer, der er visiteret til ordningen, fortsat kan få ledsagelse efter det 67 år. Desuden er der, ligesom på ældreområdet, blevet større valgmulighed og selvbestemmelse for personer, der bor i botilbud.

Indsatsen over for psykiatriske patienter er øget og forbedret gennem de seneste år – bl.a. forventes det, at andelen af enestuer til psykiatriske patienter vil være ca. 75 pct. i 2004 mod 42 pct. i 1997. Der er ligeledes sket en vækst i antallet af ansatte pr. sengeplads. Aktiviteten i driftspsykiatrien er steget markant de seneste år, samtidig med at antallet af driftspsykiatriske enheder er steget med 50 pct. fra 1996 til 2001. Antallet af personer, der har en støtte- og kontaktperson tilknyttet er fortsat stigende. Udgifterne til psykiatrien er følgelig steget i takt med udbygningen - ca. 15 pct. i perioden 1996 til 2001.

FINLAND: Der har været en nedgang i den økonomiske vækst i Finland efter 7 år med økonomisk vækst. I 2001 var væksten kun på 0,6 pct. I 2002 var der en svag stigning, hvor væksten nåede op på 1,6 pct.

Ved indgangen til 2003 herskede der stor usikkerhed på grund af den internationale økonomiske udvikling, hvilket også afspejlede sig i den finske økonomi. Den udenlandske efterspørgsel er dog forblevet stabil. Overskuddet på de offentlige finanser blev reduceret noget i 2001 og 2002. Ligeledes

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

er tilvæksten i den offentlige sektors indtægter blevet noget mindre de sidste to år på grund af den svage økonomiske udvikling; samtidig har der været en stigning i de offentlige udgifter. I 2003 forventes det offentlige overskud at falde til 2 ½ pct. af den samlede økonomi. Samtidig forventes der et underskud på de statslige og kommunale finanser. Overskuddet i de offentlige finanser skyldes alene kapitalophobningen i pensionsfondene.

Selvom den samlede produktionstilvækst var relativt lav i 2002, steg efterspørgselen på arbejdskraft lidt. Beskæftigelsen for de, der er 55 år og ældre, er steget.

Deltidspensionering, som er blevet mere almindelig, har reduceret afgang fra arbejdslivet. I 2003 beregnes efterspørgselen på arbejdskraft at blive lidt mindre, og beskæftigelsen forventes at falde til 67,5 pct. Arbejdsløsheden forventes til gengæld at stige til 9,4 pct. i gennemsnit, idet en del virksomheders beskæftigelsesmuligheder er faldet på grund af den forsat svage økonomiske situation.

I en lang årrække har der været en stigende vækst i indkomstforskellene. Væksten ophørte i 2001, hvilket skyldes et fald i de store gevinster på salg af værdipapirer. Den relative fattigdom i landet steg en smule, men forblev internationalt set lav.

Udviklingen i de samlede sociale udgifter har været moderat til trods for det øgede pres på pensionerne, den sociale service samt den beskæftigelsesmæssige nedgang. De sociale udgifters andel af BNP ligger stadigvæk under middel for EU-landene.

Det samlede antal modtagere af arbejdsløshedsdagpenge faldt hen imod 2002. På grund af den forværrede økonomiske situation steg antallet af såvel modtagere af arbejdsløshedsdagpenge som modtagere af socialhjælp ved udgangen af 2002. Samtidig er det antal personer, der har fået tilkendt invalide-/førtidspension, faldet.

Stigningen i antallet af modtagere af alderspension skyldes, at der bliver flere ældre.

Stigningen i beskæftigelsen har klart været medvirkende til, at der er sket en stigning i udbetalingerne af sygedagpenge.

Faldet i antallet af fødsler har medført et mindre behov for forældreydelser samt støtte til pasning af småbørn.

Lovgrundlaget for kontante ydelser i arbejdsløshedsperioden blev gennemgribende revideret i 2002. I den nye lov er der et samlet regelsæt for udbetaling af kontante ydelser ved arbejdsløshed. Samtidig blev der foretaget følgende ændringer:

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

- Personer, der er født efter 1949, kan ikke længere få tilkendt arbejdsløsheds-pension. I stedet for arbejdsløsheds-pensionen kan ældre arbejdstagere med et langt arbejdsliv bag sig få tilkendt andre arbejdsmarkeds-ydelser, indtil de fylder 65 år - mod de nuværende 60 år.
- Det bliver lettere at modtage arbejdsløshedsdagpenge, idet arbejdsbetin-gelserne reduceres fra 10 til 8 måneder til personer, hvor den maksimale udbetaling skal beregnes fra starten.
- De såkaldte fratrædelsesbeløb afskaffes. For personer, der har været længe i arbejdslivet, erstattes fratrædelsesbeløbet med en højere sats for de indkomstrelaterede arbejdsløshedsdagpenge.

I efteråret 2002 blev en omfattende reform af den private sektors pensioner godkendt.

Hovedformålet med reformen er at sikre, at arbejdspensionssystemet har en økonomisk bærekraft set i lyset af, at befolkningen lever længere. Sigtet er derfor at udskyde pensioneringen med 2 til 3 år, hvilket dermed også bi-drager til en større arbejdsstyrke. Desuden forenkles pensionssystemet, og fastlæggelsen af udbetalingerne bliver mere gennemskuelig. Størstedelen af pensionsreformen træder i kraft per 1. januar 2005.

Med pensionsreformen indføres der en begrænsning i retten til at gå på førtidspension ved, at retten til individuel førtidspension blev ophævet for personer, der er født efter 1943, og ved, at aldersgrænsen for at få tilkendt delpension blev forhøjet, samt at bestemmelserne blev skærpet.

Aldersgrænsen for alderspension bliver til gengæld mere fleksibel. Frem-over kan man vælge at gå på pension fra 62 til 68 års alderen.

I pensionsaftalen indgår også reformerne for kontante ydelser til arbejdsløse, samt udvikling af revalideringen til personer, der har modtaget arbejds-pension, og ændring i optjeningen til pension til de, der passer børn eller studerer.

I det nye pensionssystem har man taget højde for en længere levealder, idet der bliver indført en beregning for forventet levealder i 2010.

Den høje arbejdsløshed, der har stået på længe, har øget risikoen for ud-stødelse. Loven om aktiveringstiltag, der har et revalideringssigte, trådte i kraft den 1.9 2001. Loven forpligter kommunerne og arbejdsanvisningerne til at samarbejde om at udvikle foranstaltninger for personer, der har været arbejdsløse længe.

Personer, der har været langtidsarbejdsløse længe, blev beregnet til 165.500 ved udgangen af 2002.

Ifølge de foreløbige beregninger har foranstaltningerne medført en sti-gende beskæftigelse for denne gruppe, ligesom der har været en stigende til-

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

gang til de arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger. Samtidig er behovet for sociale foranstaltninger faldet.

Reformen for socialhjælp ændres temporært fra og med den 1.4 2001. Samtidig med ændringerne startede et treårigt forsøg med det formål at øge incitamenterne til at påtage sig et arbejde. Ordningen indebærer, at mindst 20 pct., dog højst 100 EUR om måneden af socialhjælpsmodtageres erhvervsindkomst ikke modregnes i socialhjælpen. Forsøget gælder i perioden 2002 til 2005.

Fra og med 2001 er kommunerne forpligtet til at tilbyde gratis førskoleundervisning til alle 6-årige, før den normale skolestart. Mere end 90 pct. af de 6-årige deltager i førskoleundervisningen.

For at tage højde for de mangler, man har kortlagt i børne- og ungdomspsykiatrien, har kommunerne afsat særlige midler for perioden 2000-2002. Ved hjælp af disse bevillinger har de, som har haft behov for akut hjælp, fået mulighed for at få hurtigere hjælp, ligesom ventetiderne til børne- og ungdomspsykiatriens familierådgivning er blevet afkortet.

For at sikre kvaliteten i tilbudene gav Social- og sundhedsministeriet sammen med Finlands kommuneforbund en anbefaling om kvaliteten af service og pleje til ældre samt behandlingen i psykiatrien.

Omfanget af tilbudene om tandbehandling er blevet udvidet i flere faser.

I 2001 kom sygeforsikringens tilbud til også at omfatte personer, der er født i 1946 eller senere. Samtidig blev aldersgrænsen i den kommunale tandpleje ophævet, og ordningen omfatter nu hele befolkningen.

Udgifterne til lægemidler er steget hurtigt i de senere år, men med et stigende forbrug. Ligeledes er der kommet et antal nye og dyre lægemidler, hvor der bliver ydet tilskud gennem sygeforsikringen.

For at holde udgifterne til lægemidler nede, har apotekerne siden april 2003 været forpligtet til at udlevere det billigste substituerbare produkt (generisk substitution).

De finske sociale udgifter finansieres gennem afgifter og provener fra arbejdsgiverne og forsikrede samt skatter og brugerbetaling.

Den forbedrede beskæftigelse har forøget arbejdsgivernes andel og reduceret statens andel. Kommunerne og de sikredes andel har i de senere år været stort set uforandret.

ISLAND: Den økonomiske udvikling har været meget gunstig i den sidste halvdel af 1990erne. Den økonomiske vækst har været på 4-6 pct. hvert år, men i løbet af 2001 var væksten kun på 3 pct., og i 2002 var væksten kun 2,5 pct. Der har været et overskud på statens budget hvert år siden 1997. Meget tyder på, at der vil være en stigende vækst i de kommende år, idet

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

der bliver investeret i et nyt vandkraftværk, aluminiumsfabrikker og forbedrede vejsystemer i hele landet. Finansministeriet forventer, at væksten bliver omkring 3 pct. i 2003 og endnu højere i 2004.

Ifølge nationalbanken var inflationen på 2,2 pct. i gennemsnit i 2002, men den var i en kort periode oppe på 8,7 pct. Nationalbanken sigter efter at holde inflationen nede under 2,5 pct.

Arbejdsløsheden faldt kraftigt i den sidste halvdel af 1990'erne og var nede på 1,4 pct. i 2001. I løbet af 2002 var arbejdsløsheden 2,3 pct., og i løbet af 2003 forventer man en gennemsnitlig arbejdsløshed på 3 pct.

I første halvdel af 2003 var arbejdsløsheden dog oppe på 3,9 pct. svarende til, at 6.100 personer har været uden arbejde.

De største forandringer i forhold til tidligere år er, at de fleste arbejdsløse findes i de mindre byer uden for hovedstadsområdet.

Arbejdsløsheden er fortsat højere hos kvinder end hos mænd, ligesom der er flere unge arbejdsløse end ældre. I 2004 forventer man en arbejdsløshed på 2 pct.

Ved udgangen af 2002 indgik regeringen en aftale med ældreorganisationerne. Aftalen indebærer, at der skal gennemføres en række foranstaltninger inden udgangen af 2005. En af foranstaltningerne er en reform af pensionsystemet, herunder at pensionens størrelse ikke skal blive påvirket af andre indkomster i samme omfang som tidligere.

Hjemmehjælpen og anden hjælp i hjemmet bliver styrket, ligesom man investerer i nye plejehjem og institutioner for ældre. Herunder indføres der nye drifts- og ejerformer for disse institutioner.

Desuden bliver der en større fleksibilitet, når det gælder overgangen fra arbejdslivet til pensionisttilværelsen.

I begyndelsen af 2003 indgik Sundheds- og socialforsikringsministeriet en aftale med Islands handicaporganisation vedrørende unge handicappede. Ifølge denne aftale skal grundpensionen til denne gruppe af handicappede fordobles. Desuden bliver der en øget satsning på revalidering, og man vil forsøge at åbne nye muligheder for, at de handicappede kan komme ud på arbejdsmarkedet.

Den nye sats for grundpension til handicappede gælder fra 1. januar 2004. Samtidig blev der nedsat en arbejdsgruppe med repræsentanter fra ministeriet og handicaporganisationerne, der skal arbejde videre med reformen på handicapområdet.

Børnetilskuddet har i de senere år været reguleret i forhold til antal børn og familiens indkomst. Det er nu besluttet, at børnetilskuddet til børn i alderen 0-6 år ikke skal indkomstprøves.

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

Dette sker som et led i styrkelsen af småbørnsfamiliernes forhold samt reduktionen af direkte kobling mellem personlige indtægter i arbejdslivet og bidrag fra det offentlige på det sociale område.

Regeringen har desuden besluttet at forstærke den psykiatriske behandling for børn og unge. Antallet af pladser på de børnepsykiatriske afdelinger ved Universitetssygehuset i Reykjavik forøges, og man forøger støtten til børn og unge med psykiske problemer, der bor hjemme. Disse tiltag tages for at mindske behovet for psykiatrisk behandling i fremtiden.

NORGE: År 2002 blev et turbulent år for norsk økonomi. Fortsat høj lønstigning og en stram pengepolitik bidrog til en rekordstor svækkelse af konkurrenceevnen for andet år i træk. Lavkonjunktur i andre lande samt tab af markedsandele for norske virksomheder medførte, at væksten i norsk økonomi stagnerende i 2002 efter flere år med lav vækst. Væksten i BNP faldt med 0.9 procentenheder til 1,0 pct. i 2002. Produktionen i 2002 blev også påvirket af, at der blev indført to nye feriedage, hvormed en del af velfærdstigningen blev udmøntet i mere fritid.

Erhvervsfrekvensen var i 2002 på 73,5 pct., hvilket var det samme som året før. Arbejdsløsheden steg, men er fortsat på et lavt niveau. Der var en realvækst i husstandenes lønindkomster på ca. 5 pct. fra 2001 til 2002. Konsumprisindekset steg med 1,3 pct. i samme periode, hvilket er den laveste vækst siden 1996.

Med virkning fra 1. januar 2003 er der foretaget flere ændringer i reglerne for dagpenge ved arbejdsløshed. Kravet til mindeindtægten for at være berettiget til dagpenge ved arbejdsløshed blev hævet fra 67.771 NOK til 81.255 NOK.

Den maksimale periode, hvori der kan udbetales dagpenge, blev reduceret fra 156 uger til 104 uger (fra 3 år til 2 år) Karensperioden blev samtidig udvidet fra tre til fem dage.

Reglerne for beregning af attførings- og revalideringsdagpenge fra folketrygden er ændret fra 1. januar 2002.

Formålet har været at harmonisere og forenkle beregningsreglerne og løs-rive dem fra pensionssystemet. Ydelserne skal i første omgang fremstå som en midlertidig ydelse med det sigte, at ydelsen gives i overgangsperioden til indtægtsgivende arbejde. Revaliderings- og attføringsdagpenge blev før 2002 beregnet på samme måde som førtidspension. Indtægtsgrundlaget for beregningen af attførings- og revalideringsdagpenge er fra 2002 indtægten i året før, arbejdsevnen blev nedsat, eller gennemsnittet af indtægten de sidste tre år. Indtægter, der overstiger 6 gange grundbeløbet medtages ikke i beregningsgrundlaget. Ydelsen udgør 66 pct. af indtægtsgrundlaget, med en

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

mindsteydelse på 86.672 NOK pr. år. Revaliderings- og atfføringsdagpenge er efter omlægningen pensionsgivende indtægt og beskattes på samme måde som lønindkomster.

I efteråret 2001 indgik regeringen en fireårig intentionsaftale med arbejdsmarkedets parter, som handlede om, at flere personer skal deltage i arbejdslivet.

Intentionsaftalen har et tredelt operativt mål:

- At reducere sygefraværet med mindst 20 pct. for hele aftaleperioden i forhold til sygefraværnsniveauet i 2001.
- At få ansat langt flere arbejdstagere med nedsat funktionsevne end i dag.
- At tage vare på ældre arbejdstageres ressourcer og arbejdskraft for at modvirke tidlig afgang fra arbejdslivet.

For at nå målene stiller myndighederne en række virkemidler til rådighed. Et vigtigt princip er imidlertid, at tiltagene skal forankres på de enkelte arbejdspladser, samt at dialogen mellem arbejdsgiver og arbejdstager står centralt.

Med udgangspunkt i intentionsaftalen kan virksomhederne selv indgå en forpligtende samarbejdsaftale med trykdeetaten, hvorefter virksomheden kan blive godkendt som IA-virksomheder (Inkluderende arbejdslivsvirksomheder). Aftalen indebærer pligter og rettigheder både for arbejdsgiver og arbejdstager, og virksomhederne modtager særskilte ressourcer, som er forbeholdt virksomheden. Trykdeetaten har etableret arbejdslivscentre over hele landet, som har et specielt ansvar for at følge IA-virksomhederne. En brugerevaluering af arbejdslivscentrene viser, at det vigtigste virkemiddel for IA-virksomhederne er, at de har deres egen faste kontaktperson ved arbejdslivscentret.

Den 1. marts 2003 var der indgået ca. 2.800 samarbejdsaftaler om et mere "inkluderende arbejdsliv". Aftalerne omfatter mere end 615.000 arbejdstagere og udgør ca. 32 pct. af alle arbejdstagere.

Sygefraværet er faldet i de virksomheder, der indgik en samarbejdsaftale i løbet af første halvår af 2002.

Intentionsaftalen skal evalueres af parterne efter 2. kvartal i 2003 og efter aftalens udløb den 31.12.2005.

I regeringens langtidsprogram for 2002-2005 blev der oprettet en parlamentarisk pensionskommission, hvor de politiske partier i Stortinget er repræsenteret. Kommissionen skal afklare hovedmål og principper for et samlet pensionssystem. Kommissionen er også blevet bedt om at vurdere forhold, der er knyttet til tidlig pensionering og behovet for sådanne ordninger

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

i fremtiden samt at vurdere, om en opsparing i fonde af pensionsydelse kan bidrage til at sikre et bæredygtigt pensionssystem på lang sigt.

I efteråret 2002 fremlagde kommissionen en foreløbig rapport om mål, principper samt valg af retningslinier for pensionssystemet. I rapporten skitseres der to alternativer for det fremtidige pensionssystem. Et system med en statslig basispension til alle pensionister eller en moderniseret folketrygd med en klarere sammenhæng mellem arbejdsindtægt og pension end i dag. Pensionskommissionen lægger til grund, at der fortsat skal være en statslig grundsikring i folketrygden med udgangspunkt i dagens niveau for mindste pension. Kommissionen skal fremlægge sin afsluttende rapport inden 1. oktober 2003.

I efteråret 2002 fremlagde regeringen en plan for foranstaltninger, der kan modvirke fattigdom. Planen omfatter målrettede foranstaltninger for personer, der lever i fattigdom, samt mod årsagerne og risikofaktorerne, der udvikler fattigdom. Hovedstrategien for at bekæmpe fattigdom er at sætte flere personer i stand til at forsørge sig selv ved arbejde. I planen lægges der vægt på at forebygge social udstødelse, der hænger sammen med fattigdom.

Tidsrammen for planen er perioden 2002 til 2005. Indsatsen omfatter blandt andet arbejdsrettede tiltag mod langtidsmodtagere af socialhjælp og indvandrere, en styrkelse af den opfølgning, der findes for boligløse, samt målrettede forbedringer i støtteordningerne for udsatte grupper.

I december 2002 blev der fremlagt en stortingsmelding om samordning af Arbejdsmarkedsetatens, Trygdeetatens og Socialtjenestens service til modtagere af socialhjælp, dagpenge (SATS).

Regeringen foreslår, at der etableres et nyt direktorat for personer i arbejde og et nyt direktorat for pensionister til erstatning af det nuværende system med Trygdeetaten og Arbejdsmarkedsetaten.

Sammen med socialkontorerne i kommunerne skal der oprettes fælles servicekontorer, der er særligt rettet mod brugere med behov for hjælp i forbindelse med arbejde eller manglende arbejdsindtægt. Hovedformålet med reformen er at få flere i arbejde samt færre modtagere af sociale ydelser gennem en brugervenlig og effektiv velfærdsforvaltning. Frem til, at stortingsmeldingen bliver behandlet i stortinget, arbejdes der på, at der i løbet af efteråret 2003 skal udarbejdes et forslag til udformning af de to nye statslige styrelser, samt at få afklaret, hvilke centralt fastsatte krav der skal stilles til den nye service.

SVERIGE: Bruttonationalproduktet (BNP) forventes at stige med 1,4 pct. i 2003. Dette er et fald sammenlignet med 2002, hvor tilvæksten var på 1,9

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

pct.. Det reviderede nationalregnskab viser, at væksten i BNP var på 4,4 pct. i 2000 og 1,1 pct. i 2001.

Efterspørgslen på arbejdskraft er i øjeblikket svag, og beskæftigelsen falder. Efter en svag stigning i 2001 var beskæftigelsen på stort set det samme niveau i 2002. Den regulerede beskæftigelsesgrad for personer mellem 20 og 64 år, der ifølge regeringens beskæftigelsesmålsætning skal være på 80 pct. i 2004, var på 78,1 pct. i 2002. Beskæftigelsesgraden forventes at falde til 77,6 pct. i indeværende år.

Som en konsekvens af den begrænsede tilvækst i BNP er arbejdsløsheden steget noget i indeværende år.

Den registrerede arbejdsløshed har i de sidste år været på 4 pct. målt som et årgennemsnit. I 2003 forventes arbejdsløsheden at stige til 4,5 pct. af arbejdsstyrken.

Den svenske regering har det som sin målsætning at halvere behovet for socialhjælp (socialbidrag) i perioden 1999-2004. Antallet af modtagere omregnet til helårsmodtagere er faldet hvert år siden 1999. I 2001 svarede antallet af modtagere til 91.000 helårsmodtagere, hvilket relativt set er et fald på 21 pct. i forhold til 1999.

Efter at det statslige forbrug faldt i både 2000 og 2001, steg forbruget med 1,7 pct. i 2002. Denne stigning anses dog for at være en tilfældighed, idet det statslige forbrug forventes at falde både i 2003 og 2004, hvorefter stigningen forventes at være på det samme niveau.

Det kommunale forbrug steg på den anden side med ca. 2 pct. pr. år i perioden 2000 til 2002.

Det begrænsede finansielle råderum i kommunerne forventes at sætte en bremse på opgangen i det kommunale forbrug fremover. I 2003 forventes der en stigning på 0,8 pct. i det kommunale forbrug.

Regeringen og rigsdagen har fastlagt et mål på 2 pct. af BNP som overskud på de offentlige finanser som et gennemsnit for en konjunkturcyklus. Ud fra dette gennemsnit fastsættes målet for de enkelte år i relation til bæredygtigheden i den svenske økonomi. I 2002 blev det offentlige overskud ifølge nationalregnskabet på 25 mia. SEK svarende til 1,1 pct. af BNP.

Dette er et kraftigt fald set i relation til 2001.

Det store finansielle overskud i 2001 skyldes i høj grad den exceptionelle høje skatteindtægt på bolig og kapitalgevinster fra 2000, som blev medtaget i 2001-nationalregnskabet, hvilket øgede overskuddet med 2 pct. af BNP.

Hvis overskuddet justeres for skatteperiodisering og konjunkturudsving, var overskuddet på det forventede niveau.

De strukturelle forhold er registreret til at være faldende målt som andele af BNP, hvor de var 4,2 pct. i 2000 mod 0,8 pct. i 2002.

ÆNDRINGER I DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK SIDEN 2000

Denne udvikling afspejler en ekspansiv finanspolitik gennem de reformer og skatnedsættelser, der blev gennemført i perioden. I 2003 forventes det finansielle overskud at falde til 0,4 pct. af BNP. Nedgangen forklares ved de vigende konjunkturer.

I 2002 var det offentliges andel af BNP 56,8 pct., mens udgifterne var 55,8 pct.

I 2001 havde man en større finansiel tilgang end gæld.

Voldsomme værdiforringelser i den offentlige sektors aktiver har i løbet af 2002 medført en nettogæld til trods for et fortsat finansielt overskud. Sverige opfylder de såkaldte Maastricht-kriterier med hensyn til den offentlige sektors konsolidering.

I 2001 fandt de første udbetalinger sted for den indkomstregulerede del af det nye pensionssystem.

Ligeledes blev børnetilskuddet forhøjet i 2001 for hvert barn fra 850 SEK til 950 SEK pr. måned. Flerbarnstillægget blev tilsvarende forhøjet.

I 2002 blev der indført en statslig regulering for taksterne (egenbetalingen) inden for børneomsorgen, hvor der fastsættes en maksimumbetaling i forhold til forældrenes indkomst. Reglerne medfører et betydeligt fald i egenbetalingen for stort set alle forældre.

I 2003 blev der indført en garantipension, som følger det nye pensionssystem. Garantien indebærer, at de, som opfylder bopælskriterierne, modtager en mindstepension, der dækker den grundlæggende forsørgelse. Denne erstatter mindstepensionen i det gamle pensionssystem.

Kapitel 2

Metode

Denne rapport følger ESSPROS¹-nomenklaturen i sin opbygning, afgrænsning og definitioner. Den overordnede afgrænsning i Social tryghed i de nordiske lande har dog tidligere været næsten identisk med den afgrænsning, EUROSTAT anvender.

I EUROSTAT's opstilling anvendes rækkefølgen: Sygdom; Funktionshæmmede; Alderdom; Efterlevende; Familier og børn; Arbejdsløshed; Boligydelser og Andre sociale ydelser.

Blandt andet af hensyn til kontinuiteten har NOSOSKO valgt at bibeholde sin tidligere rækkefølge i beskrivelsen af det sociale tryghedssystem. Denne er følgende: Familier og børn; Arbejdsløshed; Sygdom; Alderdom, funktionshæmmede og efterlevende, Boligydelser og Andre sociale ydelser. 'Alderdom, funktionshæmmede og efterlevende' beskrives samlet i ét kapitel med tre afsnit, idet såvel pensioner som serviceydelser til disse grupper både lovgivningsmæssigt og organisatorisk hører sammen.

Afgrænsning

Både i de tidligere udgaver af Social tryghed i de nordiske lande og i ESSPROS bygger statistikken på, at den primært skal omfatte samtlige offentlige indkomstoverførsler og serviceforanstaltninger, som har til formål at sikre borgerne i visse, nærmere bestemte situationer og mod følgerne af visse typer sociale begivenheder. Endvidere indgår også ordninger, som er obligatoriske for større grupper som følge af kollektive aftaler eller overenskomster.

Statistikken vedrører de løbende driftsudgifter. Som hovedregel medtages investeringsudgifter og skattelettelser ikke.

---

¹ ESSPROS = European System of Integrated Social PROtection Statistics.

METODE

Social ydelse

Definitionen af en social ydelse er, at der skal være tale om en reel ydelse til fordel for modtageren. Dette betyder, at modtageren ikke betaler markedsprisen eller de fulde driftsomkostninger for serviceydelser. At modtageren ved at være tilsluttet en forsikringsordning har betalt kontingent - og dermed i realiteten helt eller delvist har finansieret det modtagne ved sine bidrag - er i denne forbindelse uden betydning.

Ydelserne skal være rettet direkte til borgerne. Subventionering af erhvervslivet, fx i form af støtte til boligbyggeri, medregnes derfor ikke som sociale ydelser.

Registrering

Ved registreringen af udgifter og indtægter anvendes så vidt muligt regnskaber fra offentlige myndigheder og andre sociale administrationer. I enkelte tilfælde må udgifterne og finansieringen dog angives med beregnede beløb. I andre tilfælde kan den ønskede specifikation ikke foretages ud fra de nationale regnskabssystemer, og regnskabstallene må derfor fordeles skønmæssigt.

Såfremt der opkræves brugerbetaling for sociale ydelser, registreres udgifterne efter fradrag for brugerbetalingen. Udgifterne til disse sociale ydelser er således ikke de samlede driftsudgifter, men nettobeløbet for den instans, der er ansvarlig for ydelsen.

Finansiering

Indtægter eller bidrag til finansiering af de sociale udgifter er fordelt på midler, der stammer fra det offentlige, fra arbejdsgivere og fra forsikrede personer eller husstande. Indtægterne anvendes til løbende udbetalinger i årets løb, men i visse tilfælde også til opbygning af fonde, som skal bidrage til at sikre fremtidige udbetalinger. Efter behov og regler dækker fondsmidler også løbende udbetalinger.

Afkast fra fonde i form af rente- og formueindtægter forekommer først og fremmest på pensionsområdet. Når der sker overførsler til fonde, og når fondsmidler er medgået til finansiering af de løbende sociale udgifter, angives disse med nettobeløb i udgiftsstatistikken.

Ydelser fra det offentlige som kun er beregnet til egne ansatte betragtes som ydelser fra arbejdsgiver. Visse ydelser fra arbejdsgivere til egne ansatte, fx dagpenge i en vis del af sygeperioden, betragtes som værende finansieret af arbejdsgiver, selvom ydelserne i andre forbindelser betragtes som en del af de ansattes løn.

Borgernes egenbetaling (brugerbetaling) for sociale ydelser er ikke medregnet i tabellerne over de sociale udgifter. Afkast af fast ejendom indgår som en del af finansieringen efter ESSPROS' opgørelsesmetode.

Specifikationer

Specifikationer af de enkelte udgiftsposter kan hentes fra NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

Administrationsudgifter

Administrationsudgifterne er i denne rapport anført i én samlet post. I princippet er det kun udgifter til den direkte administration af de sociale udgifter som medtages. Det er dog ikke i alle tilfælde muligt at udskille administrationsudgifterne fra de øvrige løn- og driftsudgifter.

Fastprisberegninger

Ved omregning til faste priser er der anvendt konsumprisindekset.

Typetilfælde

Til belysning af kompensation ved forskellige sociale begivenheder er der foretaget beregninger for forskellige familietyper og indkomstniveauer over en række sociale ydelsers erstatningsniveau. Beregningerne tager udgangspunkt i lønnen for en 'Average Production Worker' (APW) ('gennemsnitlig industriarbejder'), beregnet af OECD og anvendes i de fleste komparative studier.

METODE

Der er anvendt følgende familietyper og indkomstniveauer:

Enlig med 1 barn:

- I. 50 procents APW
- II. 75 procents APW
- III. 100 procents APW
- IV. 125 procents APW
- V. 150 procents APW.

Enlig uden børn:

- I. 50 procents APW
- II. 75 procents APW
- III. 100 procents APW
- IV. 125 procents APW
- V. 150 procents APW.

Par med 2 børn:

- I. 75 procents og 50 procents APW
- II. 100 procents og 75 procents APW
- III. 125 procents og 100 procents APW
- IV. 150 procents og 125 procents APW

Par uden børn:

- I. 75 procents og 50 procents APW
- II. 100 procents og 75 procents APW
- III. 125 procents og 100 procents APW
- IV. 150 procents og 125 procents APW

En nærmere beskrivelse af typetilfældene samt beregningerne over typetilfælde kan hentes fra NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

Beregninger over indkomstfordelingen

For at give en supplerende belysning af de sociale kontantydelsers betydning for indkomstfordelingen er der i henholdsvis Kapitel 3, 4 og 7 medtaget oplysninger om sammensætning og fordeling af de disponible indkomster for husstande i de nordiske lande. En husstand består af voksne og evt. børn som bor på samme adresse som forældrene, uanset børnenes alder. Dette gælder dog ikke for Island hvor hjemmeboende børn over 15 år betragtes som en selvstændig husstand. Oplysningerne er baseret på repræsentative udsnit af befolkningen, i hvert af landene. Ud fra disse befolkningsud-

snit er der foretaget beregninger over indkomstfordelingen. For hvert befolkningsudsnit er der indhentet oplysninger fra administrative registre og specielle undersøgelser om indkomst, skat, sociale ydelser, familietyper, m.v. For Islands vedkommende er der kun medtaget oplysninger om de disponible indkomster for husstande over og under 65 år i Kapitel 7.

I Figur 3.2 er beregningerne baseret på samtlige husstande, mens beregningerne i figur 3.3 og 3.4 er baseret på beregninger for enlige og par hver for sig. Kvartilerne er beregnet på grundlag af den ækvivalente disponible indkomst, hvilket vil sige at indkomsten er korrigeret for antallet af personer, der lever i de enkelte husstande. Korrektionen er foretaget ved at dividere husstandsindkomsten med kvadratroden af antallet af personer i husstanden.

I Figur 3.2 udgøres første kvartil af de husstande der har den laveste indkomst, mens de husstande der har den højeste indkomst udgør fjerde kvartil.

I Figur 3.3 og 3.4 er den gennemsnitlige disponible indkomst som nævnt beregnet for henholdsvis enlige og samboende, fordelt på kvartiler omregnet til KKP Euro. Derudover er bruttoindkomsten medtaget procentvis fordelt på faktorindkomsten og sociale ydelser, samt skatten i procent af bruttoindkomsten i 2000. Kvartilerne er her fastlagt på grundlag af den disponible indkomst for henholdsvis enlige og samboende.

Beregningsgrundlaget for tabellerne og figurerne samt de regneark, der danner grundlag for bogens tabeller og figurer vedr. indkomstfordeling, kan hentes fra NOSOSKO's hjemmeside (se kolofonen).

Købekraftspariteter

Købekraftspariteter (KKP) defineres som den valutaomregningsfaktor, der svarer til købekraften i de enkelte valutaer. Det betyder, at et vist beløb, når det omregnes fra forskellige valutaer ved hjælp af KKP-faktorer, vil kunne købe den samme mængde ("kurv") varer og tjenesteydelser i alle landene.

KKP-beregningerne er dels anvendt ved sammenligning af de sociale udgifter og dels ved sammenligninger af kompensationsniveauerne for forskellige sociale begivenheder.

KKP-beregningerne i denne publikation er i KKP-Euro. Der er anvendt Foreløbige 2001-estimer. Estimerne for de enkelte lande er følgende: Danmark 9,368; Finland 1,167; Island 106,8; Norge 10,85 og Sverige 11,27. I beregningen i tabellerne over indkomstfordeling som bygger på 2000-data er estimerne for 2000 anvendt og som er følgende: Danmark 9,042; Finland 1,161; Island 95,23; Norge 10,46 og Sverige 10,79.

METODE

Mulighederne for at sammenligne Norden med andre

En sammenligning af Norden med EU-landene frembyder en del vanskeligheder, men kan med rimelighed foretages, når det gælder oplysninger om de sociale udgifter, som indsamles af EU's statistiske kontor, EUROSTAT.

Når man sammenligner de sociale udgifter i Norden med andre EU lande skal man være klar over at de sociale kontantydelse er skattepligtige i de nordiske lande mens en del af disse ydelser i de øvrige EU lande er skattefrie. Desuden findes der i flere lande skattelettelse (fradrag) for børnefamilier, men disse beløb medregnes ikke som sociale udgifter. OECD og EUROSTAT arbejder på at få udviklet modeller til beregning af de sociale udgifter netto (efter skat), jfr. Figur 10.2.

Det skal bemærkes at OECD's opgørelser over udgifter til sundhedsvæsenet (den sociale service i forbindelse med sygdom), afviger væsentligt fra de opgørelser som findes i ESSPROS systemet og i denne publikation. Mens der i ESSPROS gøres bestræbelser på at få så nøjagtige oplysninger om udgifterne til den sociale service til ældre og handicappede som muligt, er størsteparten af dette i OECD's opgørelser i A System of Health Accounts medregnet som sundhedsudgifter. Dertil kommer at udgifterne i ESSPROS opgøres netto, mens OECD's opgørelser er bruttoudgifter (det vil sige inkl. investeringer, egenbetaling m.v.).

I indledningen til de enkelte kapitler er der en tabel over de sociale udgifter på de respektive områder, set i relation til de samlede sociale udgifter.

Øvrigt

Da Finland pr. 1. januar 2002 overgik fra finmark til euro er tidsserierne vedrørende de sociale udgifter omregnet til euro.

Kapitel 3

Befolkning og indkomstfordeling

Befolkning

Befolkningernes sammensætning er noget forskellig fra land til land, hvilket har betydning, både når det gælder pasningsbehovet for småbørn, aktiviteter for børn og unge, størrelsen og alderssammensætningen af de arbejdsløse, antallet af alderspensionister og behovet for omsorg og pleje i de ældste aldersklasser.

Mens fødselstallet i Danmark, Island og Norge har været stabilt i løbet af 1990'erne, har der været et faldende antal fødsler i både Finland og Sverige.

Set i forhold til perioden 1981-1990, har antallet af fødsler i Danmark og Norge været større i den sidste 10-års periode, hvilket har øget pasningsbehovet for børn i disse lande.

Samtidig er antallet af personer i de ældste aldersklasser øget og dermed også behovet for omsorg og pleje. Der er dog markante forskelle både fra land til land og mellem de to køn. Det gælder for alle landene, at der i de ældste aldersklasser er flest kvinder, hvilket alt andet lige medfører at mange lever alene i de sidste år af deres liv.

Blandt de nordiske lande har Sverige den ældste befolkning, mens Island har den yngste. Set i relation til det øvrige Europa finder man i gennemsnitstallene for EU-landene et markant fald i befolkningen i de yngste aldersklasser, og tendensen mod flere personer i de ældste aldersklasser, specielt for kvinders vedkommende, findes også i EU-landene som helhed.

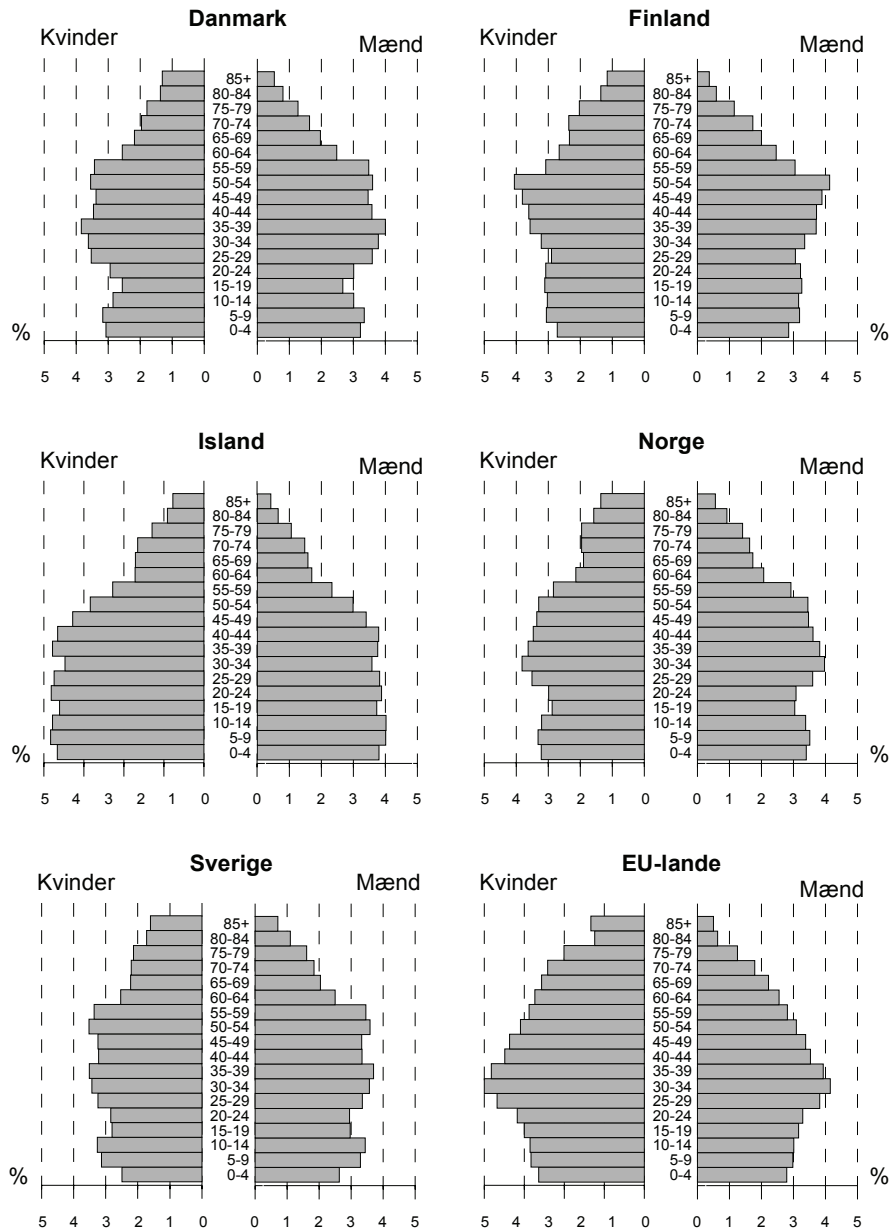
BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Tabel 3.1 Middelfolketallet efter køn og alder 2001

	Danmark		Finland		Island		Norge		Sverige	
	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.	1.000	Pct.
<i>Kvinder</i>										
0-6 år	233	9	203	8	15	10	205	9	324	7
7-17 "	336	12	350	13	24	17	313	14	619	14
18-24 "	212	8	225	8	15	11	187	8	351	8
25-49 "	955	35	888	33	51	36	803	35	1.481	33
50-64 "	511	19	508	19	20	14	374	16	839	19
65-79 "	317	12	349	13	13	10	263	12	584	13
80- "	144	5	131	5	5	3	133	6	296	7
I alt	2.708	100	2.655	100	142	100	2.277	100	4.495	100
<i>Mænd</i>										
0-6 år	245	9	212	8	15	11	217	10	342	8
7-17 "	354	13	365	14	24	17	330	15	653	15
18-24 "	218	8	236	9	16	11	194	9	366	8
25-49 "	985	37	919	36	52	37	834	37	1.539	35
50-64 "	512	19	500	20	20	14	381	17	850	19
65-79 "	261	10	253	10	12	8	215	10	489	11
80- "	72	3	49	2	3	2	67	3	162	4
I alt	2.647	100	2.533	100	143	100	2.237	100	4.401	100
<i>Kvinder og mænd</i>										
0-6 år	478	9	415	8	30	11	422	9	666	7
7-17 "	690	13	715	14	48	17	642	14	1.272	14
18-24 "	430	8	461	9	31	11	381	8	718	8
25-49 "	1.940	36	1.807	35	104	36	1.637	36	3.020	34
50-64 "	1.023	19	1.008	19	40	14	754	17	1.689	19
65-79 "	578	11	602	12	25	9	478	11	1.073	12
80- "	215	4	180	3	8	2	199	4	458	5
I alt	5.355	100	5.188	100	285	100	4.514	100	8.896	100

BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Figur 3.1 Befolkningen 2001 fordelt efter køn og alder i pct. af totalbefolkningen

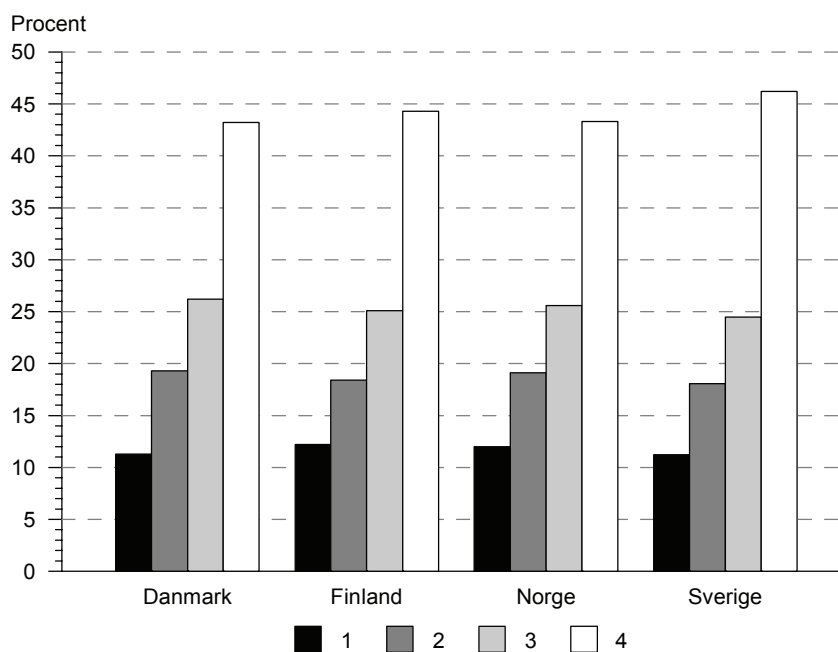
Indkomstfordeling

Adskillige tidligere studier har vist, at indkomstforskellene relativt set er mindre i de nordiske lande end i de fleste OECD-lande. Figur 3.2. viser fordelingen af den disponible husstandsindkomst for hvert land i 2000 fordelt på kvartiler.

Kvartilerne er udregnet på basis af den ækvivalente disponible indkomst. Første kvartil udgøres af de husstande der har den laveste indkomst, mens de husstande der har den højeste indkomst udgør fjerde kvartil.

Som det fremgår af figuren er indkomstfordelingen mellem husstandene relativt set meget ensartet i de nordiske lande.

Figur 3.2 Husstandsindkomsternes fordeling efter kvartiler, pct. 2000

Figurerne 3.3 og 3.4 viser for det første den gennemsnitlige disponible indkomst for henholdsvis enlige og samboende, fordelt på kvartiler, omregnet til KKP-Euro. For det andet viser figurerne bruttoindkomstens procentvise fordeling på faktorindkomst og sociale ydelser, samt skatten i pct. af bruttoindkomsten i 2000.

Kvartilerne er fastlagt på grundlag af de disponible indkomster for henholdsvis enlige og samboende. Som det var tilfældet i Figur 3.2. er der anvendt ækvivalentindkomster.

De sociale ydelsers andel af bruttoindkomsten er for alle lande størst for de husstande der har de laveste disponible indkomster, og mindst for de husstande der har de højeste disponible indkomster. De sociale ydelser er med andre ord medvirkende til at udjævne forskelle i indkomsterne. De sociale ydelser udgør i alle landene en relativt stor andel af bruttoindkomsten i det laveste kvartil for enlige. Dette gør sig i mindre grad gældende for parfamilier. I alle landene udgør de sociale kontantydelse en større andel af bruttoindkomsten for alle enlige end for alle parfamilier. Dette skyldes hovedsagelig at andelen af pensionister og andre ikke økonomiske aktive husstande, der modtager overførselsindkomster, er større blandt enlige end blandt parfamilier.

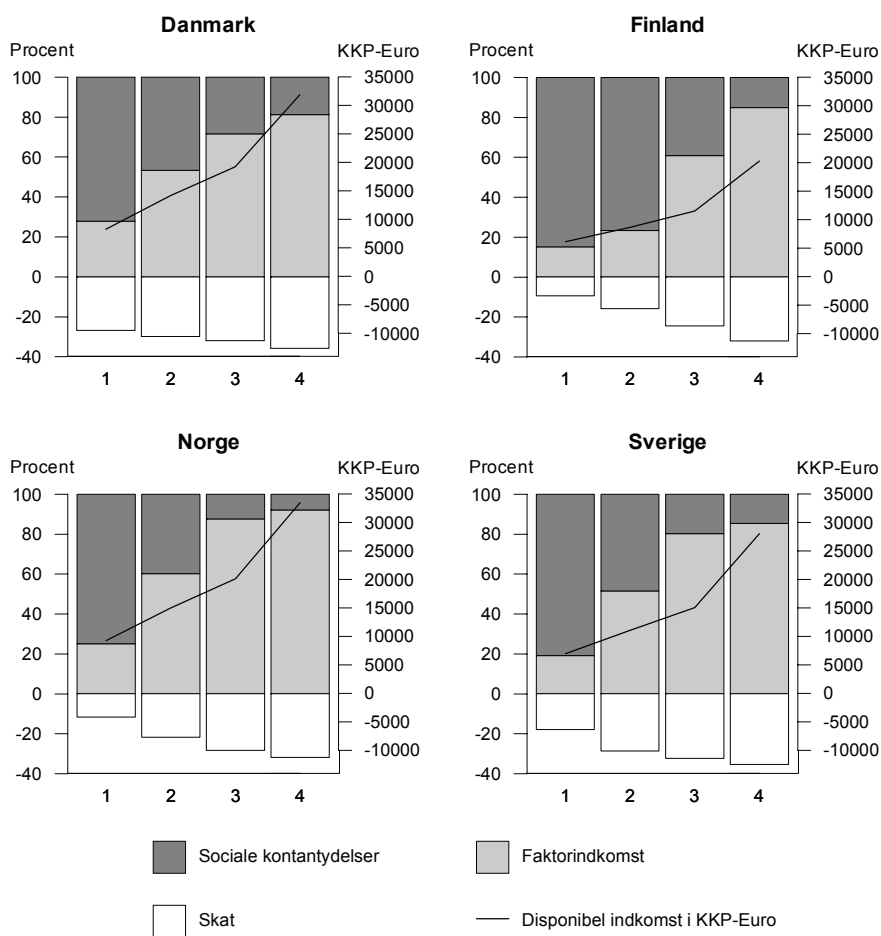
Skattnes andel af bruttoindkomsten er i alle landene mindst for de husstande der har de laveste disponible indkomster og størst for husstandene med de højeste disponible indkomster. Skattesystemet er således medvirkende til at udjævne forskellene i indkomsterne.

Skattnes andel af bruttoindkomsten er størst i Danmark og Sverige. For Danmark skyldes det blandt andet, at arbejdsgivernes sociale bidrag spiller en betydeligt mindre rolle ved finansieringen af de offentlige ydelser end i de øvrige nordiske lande (jf. Kapitel 10). Forskelle fra land til land i beskattningen af de sociale ydelser spiller dog også en rolle i den sammenhæng.

En nærmere beskrivelse af beregningsgrundlaget findes på NOSOSKO's hjemmeside www.nom-nos.dk.

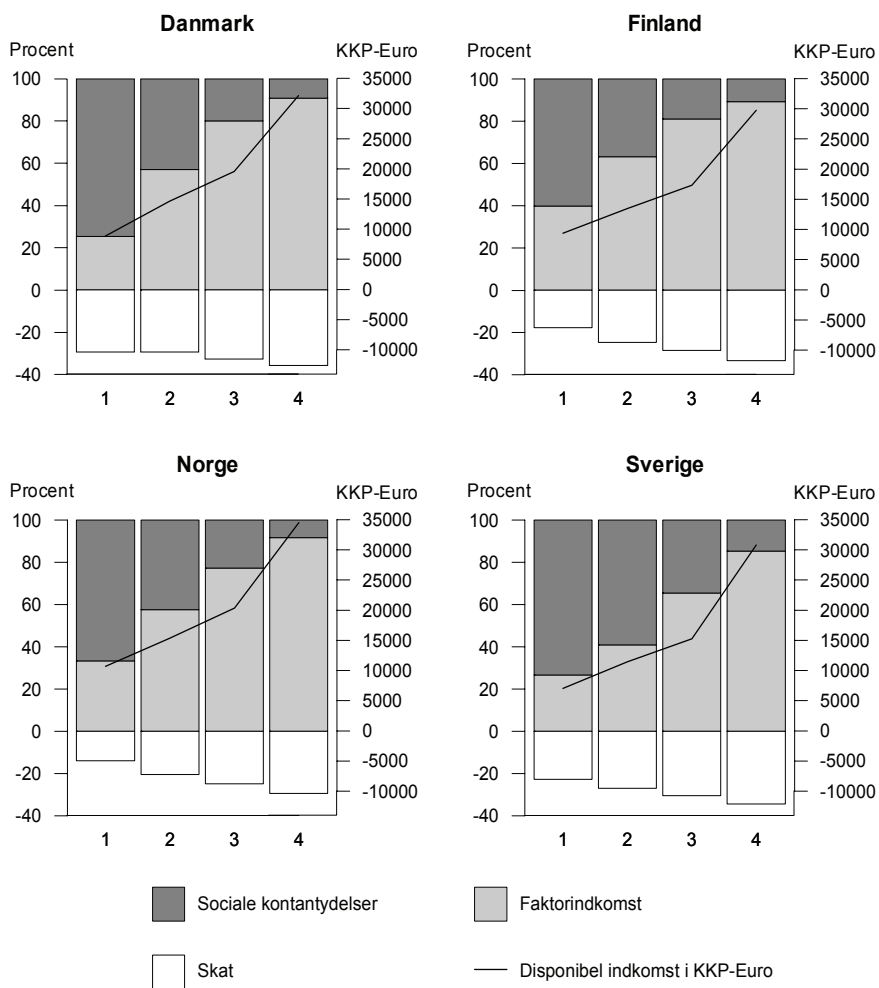
BEFOLKNING OG INDKOMSTFORDELING

Figur 3.3 Den gennemsnitlige disponible indkomst i KKP-Euro, bruttoindkomstens procentvise fordeling på faktorindkomster, sociale kontantydelsers og skatter i pct. af bruttoindkomsten fordelt på kvartiler 2000. Enlige

Figur 3.4 Den gennemsnitlige disponible indkomst i KKP-Euro, bruttoindkomstens procentvise fordeling på faktorindkomster, sociale kontantydelsers og skatter i pct. af bruttoindkomsten fordelt på kvartiler 2000. Samboende

Kapitel 4

Familier og børn

Mens de nordiske lande anvender næsten samme andel af de samlede sociale udgifter til familier og børn, er der en noget større forskel på EU-landenes udgiftsmønstre.

Tabel 4.1 Udgifter til familier og børn i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 2000

Danmark	13,1	Belgien	9,1	Luxembourg	16,6
Finland	12,5	Frankrig	9,6	Portugal	5,5
Island	11,7	Grækenland	7,4	Spanien	2,7
Norge	12,8	Holland	4,6	Storbritannien	7,1
Sverige	10,8	Irland	13,0	Tyskland	10,6
		Italien	3,8	Østrig	10,6

Anmærkning: Kilden er EUROSTAT: Social Protection Expenditure and Receipts. European Union, Iceland and Norway. 2002 Edition.

Et karakteristisk træk ved de nordiske familier er, at der er relativt mange enlige forældre med børn. I alle landene er der betydeligt flere enlige kvinder med børn end enlige mænd med børn. De mange enlige med børn skyldes de hyppigt forekommende opbrud i familieforholdene.

De nordiske lande adskiller sig desuden fra de øvrige europæiske lande ved, at kvinder har en høj erhvervsfrekvens (jf. Kapitel 5). Dette øger behovet for pasningstilbud til børnene, mens forældrene er på arbejde.

Tabel 4.2 Familier efter familietype 2001

	Danmark ¹⁾	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾⁴⁾
<i>Antal familier med børn i alderen 0-17 år (1.000)</i>	658	605	44	581	1 142
Heraf (pct.):					
- Gifte	63	64	54	60	} 79
- Samboende	18	16	20	20	
- Enlige	19	20	26	20	20
I alt	100	100	100	100	100
<i>Antal familier uden børn (1.000)</i>	2.213	2.184	105	1.444	2.486
Heraf (pct.):					
- Gifte	28	26	23	34	} 36
- Samboende	8	8	3	6	
- Enlige	64	66	74	60	64
I alt	100	100	100	100	100
<i>Enlige med børn (pct.):</i>					
Kvinder	87	88	93	86	73
Mænd	13	12	7	14	27
I alt	100	100	100	100	100
<i>Enlige uden børn (pct.):</i>					
Kvinder	50	52	55	53	42
Mænd	50	48	45	47	58
I alt	100	100	100	100	100
<i>Gennemsnitligt antal personer pr. familie</i>	1,9	1,8	2,9	2,2	2,0

1 Herudover er der 16.494 familier bestående af ikke-hjemmeboende børn under 18 år.

2 Folke- og boligtællingen 2001.

3 Tallene er hentet fra SCB's arbejdskraftundersøgelser og er beregnet på grundlag af et udvalg på ca. 17.000 personer pr. måned. Antal personer pr. familie er beregnet ved at husstande med personer mellem 18 og 64 år divideres med den samlede befolkning under 65 år.

4 Samboende inkluderet i gifte.

De sociale kontantydelsers betydning for de disponible indkomster for familier med og uden børn fremgår af Figur 4.1. Figuren viser bruttoindkomstens fordeling på faktorindkomst og sociale kontantydelsers for henholdsvis parfamilier og enlige, med og uden børn. Det relative indkomstniveau for enlige og parfamilier, med og uden børn, fremgår af Tabel 4.3, idet den gennemsnitlige disponible indkomst for henholdsvis alle enlige og alle parfamilier er sat til 100. En familie består i denne sammenhæng af voksne og børn som bor sammen på samme adresse, uanset børnenes alder. Familier med børn defineres som familier med hjemmeboende børn i alderen 0-17 år. Ved sammenligningen er der anvendt ækvivalente indkomster.

FAMILIER OG BØRN

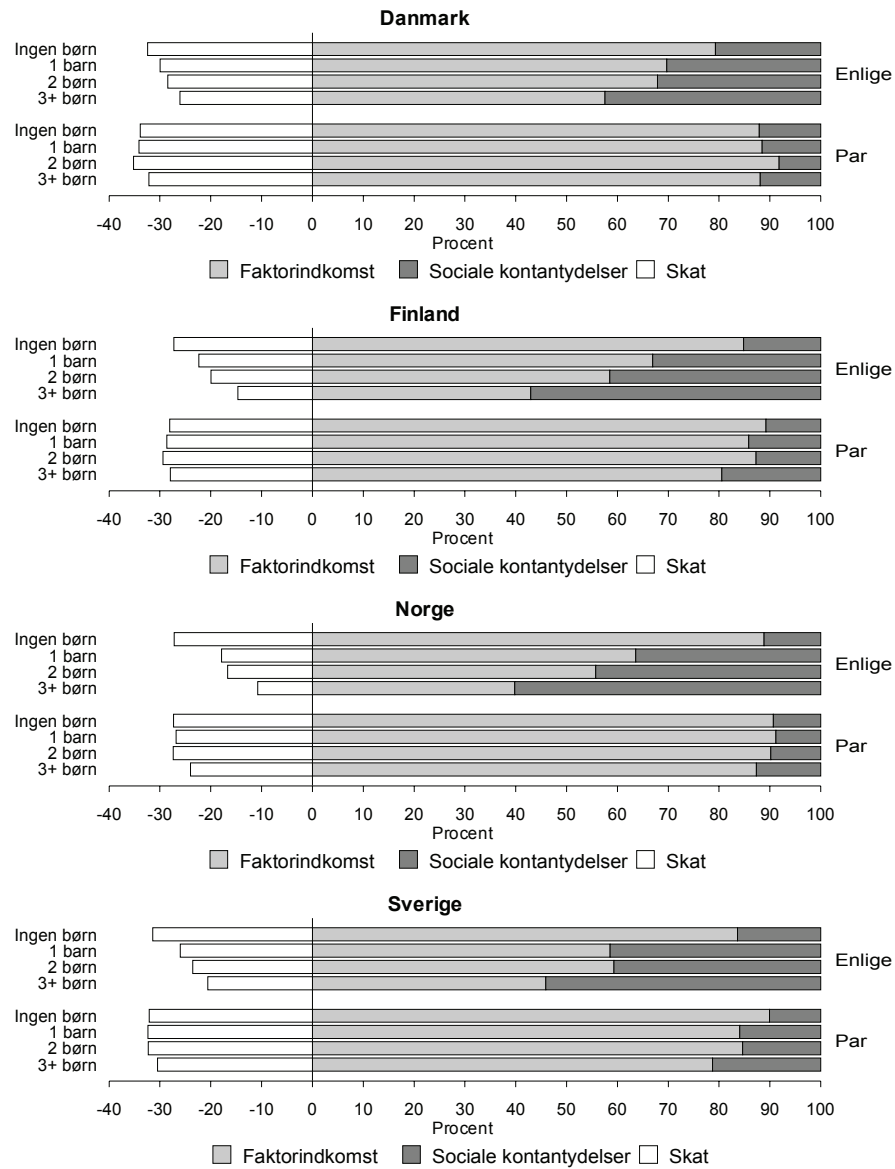
Tabel 4.3 Indeks for den disponible indkomst for enlige og par, henholdsvis med og uden børn og samlet disponibel indkomst i KKP for alle i alderen 20-44 år 2000 (Samlet disponibel indkomst = 100)¹⁾

	Danmark		Finland		Norge		Sverige	
	Enlige	Samboende	Enlige	Samboende	Enlige	Samboende	Enlige	Samboende
<i>Indeks for den disponible indkomst</i>								
Ingen børn	103	108	103	106	103	114	102	108
1 barn	90	103	86	100	93	100	88	109
2 børn	77	96	85	98	82	95	93	94
<i>Alle enlige/samboende</i>	100	100	100	100	100	100	100	100
<i>Samlet disponibel indkomst i KKP-Euro</i>	14.405	20.979	12.038	16.601	16.386	22.452	12.106	17.664

1 Det er den ækvivalente disponible indkomst som er grundlaget for beregningerne.

Tabel 4.3 viser at de ækvivalente disponible indkomster for familier uden børn er større end de disponible indkomster for familier med børn. Det er endvidere karakteristisk for både enlige og parfamilier, at den disponible indkomst er mindre, jo flere børn der er i familien. Dette gælder dog ikke enlige med to børn i Sverige. I Norge er indkomstniveauet for parfamilier uden børn forholdsvis højt set i forhold til parfamilier med børn.

Figur 4.1 Indkomststrukturen i 2000 for enlige og par i alderen 20-44 år

FAMILIER OG BØRN

Af Figur 4.1 fremgår det, at de sociale kontantydelse i alle landene udgør en betydeligt større andel af bruttoindkomsten for enlige end for parfamilier. Især blandt enlige er det markant, at de sociale kontantydelse udgør en større andel af bruttoindkomsten i familier med børn end i familier uden børn. Endelig er det karakteristisk at jo flere børn der er i familien, jo større andel udgør de sociale ydelser af bruttoindkomsten.

For parfamilier med børn betyder de sociale kontantydelse mest i Sverige og mindst i Norge. I alle landene udgør de sociale kontantydelse en væsentlig del af bruttoindkomsten for enlige forsørgere. Det gælder for alle landene, at de sociale ydelser og skatten medvirker til at udligne forskellene i faktorindkomst mellem enlige og par, mellem familier med og uden børn og mellem familier med ét barn og familier med to eller flere børn.

Forskellene i de sociale kontantydelsers betydning for de enkelte familietyper er en følge af to forhold: For det første sammensætningen af de sociale ydelser til børnefamilier. Her spiller det ind, at der i alle landene (undtagen Sverige) gives særlige ydelser til enlige, og at ydelserne pr. barn i alle landene (på nær Danmark) er større, jo flere børn der er i familien. For det andet er forskellene en konsekvens af forskelle i fx arbejdsløshedens omfang blandt familierne. Dette har bl.a. betydning for forskellene mellem enlige og par, idet arbejdsløsheden generelt er højere blandt enlige end blandt parfamilier.

Kontantydelse til familier og børn²

Dagpenge ved fødsel og adoption

- Alle familier får økonomisk hjælp ved fødsel og adoption

I alle nordiske lande ydes der kompensation ved indkomstbortfald i forbindelse med fødsler de sidste uger før og de første måneder efter fødslen. Der gives i alle landene en tilsvarende ydelse ved adoption.

I alle landene, beror ydelsens størrelse på den tidligere løn. I Danmark, Finland og Norge modtager offentligt ansatte og en del privat ansatte fuld løn i hele eller dele af orlovsperioden. Ydelsen før fødslen kan kun gives til moderen, mens ydelsen efter fødslen i alle landene også kan gives til faderen, dog efter lidt forskellige ordninger.

I Danmark er det en forudsætning for at opnå ydelsen, at man er tilknyttet arbejdsmarkedet, enten som selvstændig erhvervsdrivende, som lønmodtager eller som modtager af arbejdsløsheds- eller sygedagpenge efter nærmere fastsatte regler.

I de øvrige nordiske lande modtager personer, som ikke er tilknyttet arbejdsmarkedet, også en ydelse. I Finland, Island og Sverige er der dog tale om et mindre beløb, og i Norge om en éngangsydelse.

---

² Pensioner, der udbetales til børn som har mistet én eller begge forældre, omtales i Kapitel 7 sammen med de øvrige pensioner. Særlige ydelser, der gives som supplerende sociale ydelser til familier og børn, er omtalt i Kapitel 9.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.4 Reglerne for udbetaling af indkomsterstattende kontantydelse ved fødsel pr. december 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I erhverv (lønmodtagere)</i>					
Den maksimale periode (uger), hvori der kan ydes fødselsdagpenge	30	44	30 ²⁾	52 ³⁾	Ca. 64
- Fødselsdagpenge til mor før fødselen (i uger) *	4 ¹⁾	5-8	4	3- 12	Ca. 9
Fødselsdagpenge (i uger):					
- Kun mor	18	18	13	9	4
- Kun far	2	-	4	4	4
- Enten mor eller far	10	26	13	29/39	Ca. 56
Derudover:					
- Far sammen med mor	2	3	-	2 ⁴⁾	2
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
<i>Uden for erhverv</i>					
Det maksimale antal uger, hvori der kan ydes fødselsdagpenge	.	44	30 ²⁾	Engangsbeløb ⁵⁾	Ca. 64
Er dagpengene skattepligtige?	.	Ja	Ja	⁵⁾	Ja
Kan orlovsperioden deles med faderen?	.	Ja, dog højst i 26 uger	Ja	⁵⁾	Ja

* Anm: De uger, moderen kan få dagpenge før fødselen, indgår i det samlede antal uger, moderen kan få fødselsdagpenge.

1 Perioden kan forlænges, hvis graviditeten har et sygeligt forløb, eller hvis arbejdet indebærer en risiko for fostret. Offentligt ansatte og nogle privatansatte har ifølge overenskomst ret til barselsorlov med løn i 8 uger før fødselen.

2 Perioden kan forlænges hvis der er et sygdomsforløb enten for moderen eller barnet.

3 42 uger med 100 pct. erstatning eller 52 uger med 80 pct. erstatning.

4 Faderen har ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. De to ugers orlov kan enten holdes lige før barnet bliver født eller umiddelbart efter fødselen. Retten til 2 ugers ulønnet orlov gælder ikke ved adoption. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaftaler der giver lønkompensation i de to uger.

5 Der er garanteret et skattefrit mindstebeløb, svarende til engangsbeløbet på NOK 32 138

Tabel 4.5 Størrelsen af de indkomsterstattende kontantydelse ved fødsel pr. december 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I erhverv</i>					
<i>(lønmødtagere)</i>					
Fødselsdagpengenes størrelse (pr. uge) i pct. af tidligere indkomst	100	Normalt 70	80	100/80	80
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation ¹⁾	3.245 DKK	.	.	5.926 NOK	5.308 SEK
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation KKP-Euro ¹⁾	346	.	.	546	471
Minimumsbeløb pr. uge	.	60,55 EUR	13.117 ISK ²⁾	³⁾	420 SEK
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	.	52	123		37
Maksimumsbeløb pr. uge	2.937 DKK	.	.	⁴⁾	4.214 SEK
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	314	.	.		374
<i>Uden for erhverv</i>					
Dagpengenes størrelse (pr. uge)	.	60,55 EUR	8.054 ISK	618 NOK	420 SEK
Dagpengenes størrelse (pr. uge) i KKP-Euro	.	52	75	57	37

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som fødselsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande.

2 Minimumsbeløbet udbetales når beskæftigelsen har været 25 – 49 procent.

3 Der er garanteret et mindstebeløb, svarende til engangsbeløbet på NOK kr. 32 138 (2.962 KKP- Euro). Dette beløb svarer til fødselsdagpenge, NOK 618 (57 KKP- Euro) ved 100 pct. kompensation i 42 uger, eller 494 NOK (46 KKP- Euro) ved 80 pct. kompensation i 52 uger.

4 Beregnet som fødselsdagpenge for erhvervsaktive bliver maksimalbeløbet 5 926 NOK (546 KKP- Euro) pr. uge ved 100 pct. i 42 uger, og 4 741 NOK (437 KKP- Euro) ved 80 pct. i 52 uger.

FAMILIER OG BØRN

I Danmark, Finland og Sverige kan faderen desuden modtage dagpenge i et antal dage umiddelbart efter fødslen, samtidig med at moderen modtager dagpenge. I Island er 4 uger af fødselsorloven forbeholdt faderen. I Norge er 4 uger af fødsels-/adoptionsperioden forbeholdt faderen. Faderen har desuden ret til 2 ugers ulønnet orlov i forbindelse med fødselen. I det offentlige og i store dele af den private sektor findes der imidlertid kollektivaf-taler der giver lønkomensation i de to uger.

Den periode, hvori man kan modtage dagpenge ved fødsel og adoption, er generelt relativt lang i de nordiske lande. Barselsorloven er imidlertid be-tydeligt længere i Sverige end i de andre lande.

Kompensationens størrelse i forbindelse med fødsel varierer ligeledes en del landene imellem. Figur 4.2 viser den disponible indkomst på fem ind-komstniveauer, dels for en enlig i beskæftigelse uden børn, dels for en enlig, som modtager fødselsdagpenge.

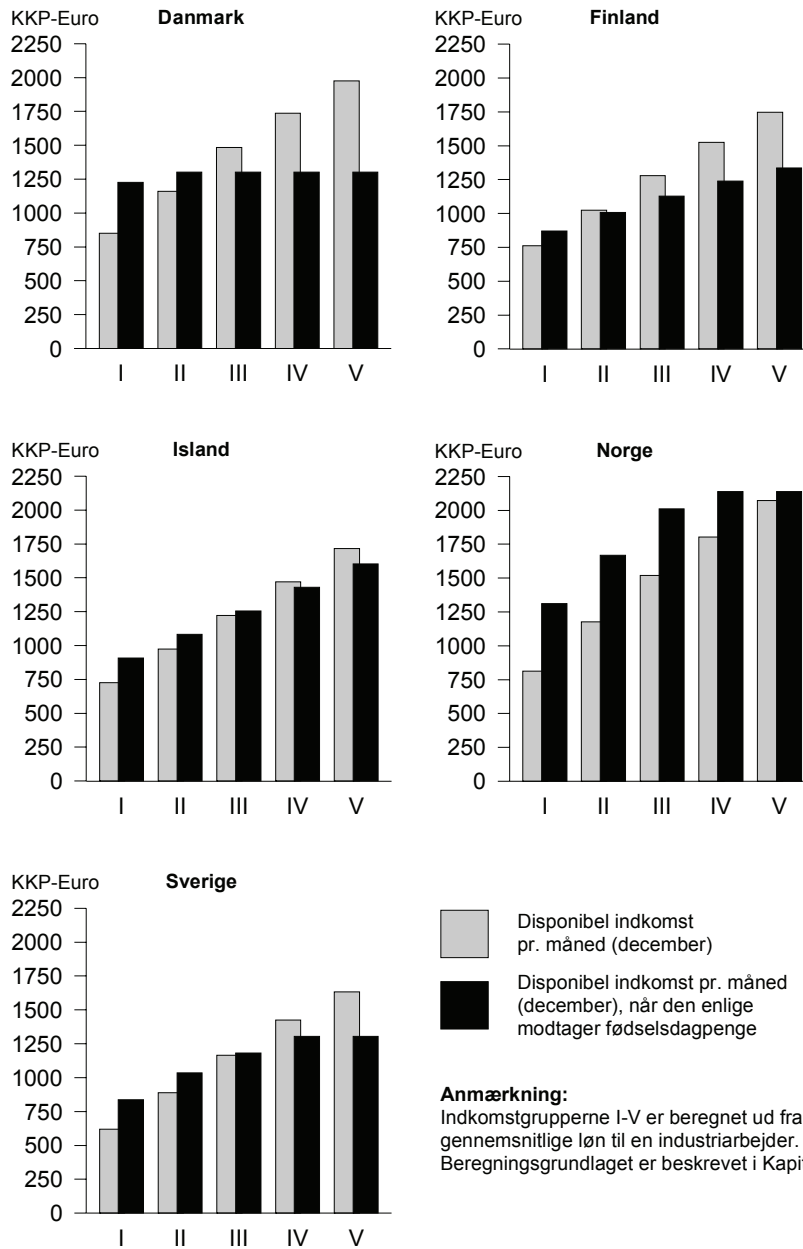
Figur 4.3 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer, når personen med den højeste indkomst modtager fødselsdagpenge, udtrykt i pct. af den disponible indkomst, når begge er i beskæftigelse.

Beregningen er dels foretaget for et par som ikke har nogen børn ud over den nyfødte, dels for et par som i forvejen har to børn.

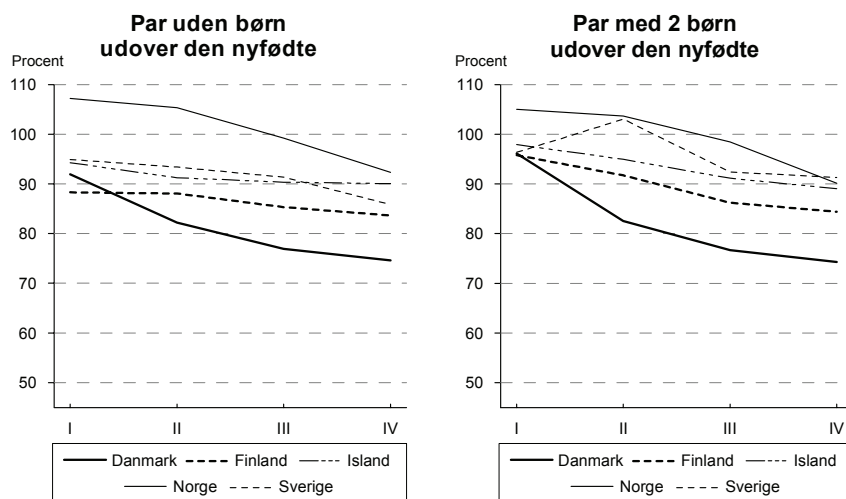
Som det fremgår af Figur 4.2, er kompensationen i alle de nordiske lan-de, højere end den tidligere løn for enlige i de laveste indkomstgrupper. Dette skyldes primært børneydelserne til det nyfødte barn, men hænger og-så sammen med, at boligstøtten er højere til familier med børn end til fami-lier uden børn. Noget tilsvarende gælder også for par, jf. Figur 4.3.

For parfamilier med to børn ud over den nyfødte hænger det høje kom-pensationsniveau i de laveste indkomstgrupper (specielt i Sverige) sammen med, at betalingen for daginstitutionspladser til de to andre børn er lavere, når den højest lønnede forælder modtager fødselsdagpenge.

Figur 4.2 Disponibel indkomst for en enlig med et nyfødt barn 2001

Figur 4.3 Disponibel indkomst ved fødselsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2001

Anmærkning: Indkomstgrupperne I-IV er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Kapitel 2.

Kompensationsniveauerne er desuden afhængige af dagpengenes størrelse, set i forhold til den tidligere indkomst. Dagpengene er lavest i Finland og højest i Danmark og Norge, målt i forhold til den tidligere indkomst (jf. Tabel 4.5). I Finland og Island er der til gengæld ingen øvre grænse for dagpengenes størrelse. I Finland får personer med indkomster der overstiger 24.611 EUR pr. år en kompensation på kun 40 pct. og for indkomster over 37.861 EUR pr år en kompensation på kun 25 pct. I de øvrige lande er dagpengemaksimum højest i Norge og lavest i Danmark. Kompensationsniveauet er generelt højt i Norge, også for de høje indkomstgrupper. I Sverige og Finland er kompensationsniveauet ligeledes relativt højt for de høje indkomstgrupper, mens det i Danmark er relativt lavt for disse grupper.

Tabel 4.6 Modtagere af dagpenge ved graviditet, fødsel og adoption i løbet af året 1990-2001

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige
<i>Antal ydelsesmodtagere</i>					
Kvinder					
1990	80.108	110.518	5.404	51.949	295.080
1995	90.335	108.429	5.066	76.088	327.846
2000	82.657	97.359	5.097	80.368	275.214
2001	81.158	96.135	5.861	79.835	280.856
Mænd					
1990	34.499	27.338	75	645	104.356
1995	41.003	40.267	10	25.166	130.786
2000	45.559	42.294	1.421	33.806	166.661
2001	45.166	43.590	2.840	35.096	186.177
<i>Antal dage (1.000) hvori der er modtaget fødselsdagpenge</i>					
1990	12.523	16.900	725	5.149	50.607
1995	14.385	16.947	688	10.699	52.212
2000	13.150	15.232	698	11.152	37.100
2001	13.314	15.193	844	11.170	37.969
Heraf mænd i pct.					
1990	4,1	2,4	..	..	8,8
1995	4,4	3,6	0,1	5,8	10,3
2000	5,5	4,1	3,3	7,2	13,7
2001	5,7	4,3	11,5	8,3	15,0

1 Fra og med 2000 bortfalder retten til dagpenge under barselsorlov, hvis moderen er berettiget til fuld løn fra sin arbejdsgiver.

Det er karakteristisk at flere og flere mænd gør brug af orlovsordningerne i forbindelse med fødsel og adoption. Der er dog store forskelle fra land til land, både når man ser på antallet af modtagere og på antallet af dage, hvori der modtages fødselsdagpenge.

Dette afspejler dels forskelle i hvor mange der er omfattet af ordningerne, dels forskelle i længden af den periode hvori man er berettiget til ydelsen. I Danmark er fædrenes ret til barselsdagpenge blevet udvidet med 2 uger fra 1998. Pr. 1. januar 1998 fik islandske fædre en selvstændig ret til barselsorlov i 2 uger inden for de første 8 uger efter fødselen. Fra 2001 er ordningen udvidet til at fædre har ret til 13 uger, ligesom moderen indenfor en 3-års periode, når ordningen er helt udbygget. I Norge er der sket en forøgelse i antallet af mænd, som modtager dagpenge. Dette skyldes både en ordning fra 1993 som giver mænd eksklusiv ret til 4 ugers orlov med dagpenge og en

tidskontoordning, som siden 1994 har givet mulighed for fleksibel brug af fravær med dagpenge. Siden 2000 har der været en selvstændig optjeningsret for fødselsdagpenge til fædre. Tidligere havde fædre ikke ret til fødselsdagpenge hvis moderen ikke havde optjent sådanne ydelser, men nu modtager faderen fødselsdagpenge baseret på egen optjening. Fædres ret til fødselsdagpenge er fortsat afhængig af at moderen efter fødselen er i arbejde, tager en offentlig godkendt uddannelse eller på grund af sygdom eller skade er afhængig af hjælp til at tage sig af barnet. De svenske tal er ikke sammenlignelige med de øvrige landes, da ydelsen udbetales i flere dage pr. barn end i de øvrige lande. Desuden kan forældredagpenge udbetales indtil barnet fylder 8 år. Af det samlede antal dage hvori der blev udbetalt fødselsdagpenge i 2001 var 86 pct. for børn op til 2 år. For kvinder var ca. 90 pct. af dagene for børn under 2 år, for mændene var det ca. 61 pct.

Forældreydelser ved pasning af børn

- Ret til orlov ved pasning af børn

I Danmark har forældre til børn under 9 år ret til børnepasningsorlov. I 2001 havde forældre ret til mindst 8 ugers og højst 13 ugers orlov, dog mindst 8 uger og højst 26 uger hvis barnet var under 1 år. Efter aftale med arbejdsgiveren eller arbejdsformidlingen kan orlovsperioden forlænges til i alt 52 uger. Orlovsordningen omfatter både lønmodtagere, selvstændige og ledige. Under orloven må barnet ikke benytte offentlige dagtilbud, hvis det er under 3 år, og må kun bruge en halvdagsplads, hvis det er mellem 3 og 8 år. Ydelsen under orlov svarer til 60 pct. af dagpengemaksimum. Kommunerne har desuden mulighed for at yde et supplerende tilskud op til 35.000 DKK årligt. I 2001 var der i gennemsnit knap 20.000 personer på børnepasningsorlov. Antallet har været stort set uændret siden 1998.

I Finland har forældrene efter en forældredagpengeperiode ret til at vælge mellem en kommunal daginstitutionsplads eller tilskud til pasning af små børn. Tilskuddet kan enten gives som et tilskud til pasning i hjemmet eller som tilskud til privatpasning. Tilskud til pasning i hjemmet gives hvis familien har et barn under 3 år. Tilskuddet kan dels bestå af et grundtilskud dels et tillæg. Grundtilskuddet er 252 EUR pr. måned for et barn under 3 år og 84 EUR pr. måned for hvert barn yderligere under 3 år. For andre børn under den skolepligtige alder er tilskuddet 50 EUR pr. måned.

Tillægget (168 EUR) gives kun for ét barn og er afhængigt af familiens indkomst. Ved udgangen af 2001 blev der givet tilskud til pasning af

109.140 børn. Tilskud til privat pasning er beskrevet i afsnittet om daginstitutioner og familiedagpleje.

Forældrene kan også vælge at nedsætte deres arbejdstid hvis de har børn under 3 år. I den situation har de ret til et delvist pasningstilskud på 63 EUR pr. måned. I Island findes der ingen ordninger om forældreydelse ved pasning af børn.

I Norge er der en såkaldt tidskontoordning. Ordningen gælder ved fødsel eller adoption og giver mulighed for, at en del af fødselsdagpengene kan udbetales i kombination med arbejdsindtægt over en længere periode end den ordinære 42- eller 52-ugers periode. Hvis der som udgangspunkt er valgt 52 ugers fravær fra arbejde med 80 pct. løn, skal mindst 6 og højst 39 uger kombineres med reduceret arbejdstid. Hvis der er valgt 42 uger med fuld løn, skal der reserveres mellem 6 og 29 uger. Den tid, der skal arbejdes, kan sættes til 50, 60, 75, 80 eller 90 pct., og fødselsdagpengesatsen, der gives som et supplement til indtægten, bliver da henholdsvis 50, 40, 25, 20 og 10 pct. I 2001 benyttede 2,2 pct. af mødrene og 1,2 pct. af fædre tidskonto. Tre fjerdedele af kvinderne valgte orlov med 80 pct. kompensation. 33.679 fædre modtog dagpenge. Af disse modtog 4.547 fædre fødselsdagpenge ud over perioden på de 4 uger som er forbeholdt faderen.

I Norge ydes der kontantstøtte til børn mellem 1 og 3 år. Kontantydelsen er på 3.000 NOK pr. måned. Ydelsen gives pr. barn uden indtægts- eller behovsprøvning og ydelsen er skattefri. Satsen for kontantydelsen fastsættes af Stortinget. Vilklarene for at modtage det fulde beløb er at der ikke benyttes en børnehaveplads som modtager statsligt driftstilskud. Der ydes en graueret støtte ved delvist ophold i en børnehave.

I Sverige har forældre ret til at modtage forældredagpenge i 64 uger i forbindelse med et barns fødsel. Perioden kan strækkes over flere mindre perioder, indtil barnet fylder 8 år eller har afsluttet sit første skoleår.

I de fleste af landene findes der desuden ordninger, som giver forældre ret til at blive hjemme uden løn for at passe børn.

Pasning af syge børn

I alle nordiske lande har forældre i et vist omfang mulighed for at blive hjemme for at passe et sygt barn. I Norge og Sverige er dette reguleret ved lov, i de øvrige lande efter overenskomst.

I alle landene gælder det, at forældrene selv vælger, om det er moderen eller faderen, som skal blive hjemme for at passe barnet. I Sverige er det også muligt, at man overlader det til en anden forsikret person end forældrene at holde fri for at passe et sygt barn og modtage dagpenge. I Norge har enli-

FAMILIER OG BØRN

ge forsørgere ret til 20 dages fravær og par har ret til 10 dages fravær hver for at passe et sygt barn.

For så vidt angår længden af den periode, hvori man har ret til at blive hjemme for at passe et sygt barn, er ordningen mest generøs i Sverige med 60 dage pr. år pr. barn og mindst i Danmark og Island.

I Danmark, Finland og Island gives der til gengæld fuld lønkomensation ved pasning af børn med kortvarig sygdom. I Norge gives der en ydelse, som svarer til sygedagpengebeløbet, mens der i Sverige gives en kompensation svarende til 80 pct. af arbejdsindkomsten.

I alle landene er der desuden særlige regler for pasning af kronisk eller alvorligt syge børn. Disse regler belyses nærmere i Kapitel 7.

Børnetilskud

- Der gives tilskud til alle børn

I alle fem lande ydes der tilskud til børn. Ydelserne er skattefrie og uafhængige af forældrenes indkomst, dog ikke i Island hvor børnetilskuddet er indkomstprøvet. I Island betales der fra 2001 dog et fast beløb uafhængig af indkomsten som et ekstra tillæg for alle børn under 7 år. I Danmark og Norge gives ydelsen indtil barnet er fyldt 18 år, i Finland indtil barnet er fyldt 17 år og i Island og Sverige indtil barnet er fyldt 16 år - dog 20 år hvis barnet er under uddannelse. I alle landene er det staten, der finansierer børnetilskuddet.

Tabel 4.7 Regelgrundlaget for børnetilskuddet 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Er børnetilskuddet indkomstreguleret	Nej ¹⁾	Nej	Ja	Nej	Nej
Er børnetilskuddet skattefrit	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Gives der samme tilskud for børn i alle aldersklasser	Nej	Ja	Nej	Nej	Ja
Gives der tillæg når der er flere børn	Nej	Ja	Ja	Nej	Ja
Gives der ekstra børnetilskud til enlige	Ja	Ja	Ja	Ja	Nej

1 Det særlige børnetilskud, der ydes når en eller begge barnets forældre modtager førtidspension eller folkepension, er dog indkomstreguleret. Det særlige børnetilskud til uddannelsessøgende er ligeledes indkomstreguleret.

I Danmark og Island er børnefamilieydelsen større for børn i alderen 0-6 år end for børn over 6 år. I Danmark er ydelsen desuden større for de 0-2-årige end for de 3-6-årige.

I Norge gives der et tillæg for 1-3-årige børn, samt tillæg for børn bosat i Finnmark og i visse kommuner i Troms fylke.

I alle landene på nær Sverige gives der særlige børnetilskud til enlige forsørgere, således at ydelsen pr. barn er højere for enlige end for parfamilier. I Danmark, Finland og Norge gives der desuden et ekstra børnetilskud til enlige forsørgere. I Norge findes et ekstra småbørnstillæg til enlige forsørgere som har børn i alderen 0-3 år, og opfylder vilkårene for ret til udvidet børnetilskud efter barnetrygdloven og fuld overgangs-ydelse efter folketrygdloven. Tillægget gives pr. enlig forsørger. Det ekstra småbørnstillæg udgør 7.884 NOK pr. år.

I Danmark blev det ordinære børnetilskud til enlige forsørgere sat ned fra og med 2000 samtidig med, at underholdsbidraget fra den af forældrene, der ikke har barnet hos sig, blev sat tilsvarende op.

I Finland forøges børnetilskuddet pr. barn for hvert barn der er i familien.

I Norge blev flerbarnstillægget afviklet med virkning fra 1. januar 2001.

I Sverige gives der flerbarnstillæg til familier med tre eller flere børn.

I Danmark ydes der endvidere særlige børnetilskud, hvis en af barnets forældre er pensionist, hvis en af barnets forældre er døde, eller hvis faderskabet til barnet ikke er fastslået. Det særlige børnetilskud til børn af pensionister reguleres i forhold til indkomsten. Der er endvidere fra 2001 indført et nyt indkomstafhængigt børnetilskud til uddannelsessøgende. I Island ydes der et ikke indkomstreguleret supplement i form af fædre- og mødreløn til enker og enkemænd, ugifte og til familier med to eller flere børn. Hvis forældrene er alders- eller førtidspensionister, udbetales børnetilskuddet som et tillæg til pensionen. Beløbet er skattefrit og uafhængigt af indkomstens størrelse.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.8 Børnetilskuddets årlige størrelse pr. december 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK ¹⁾	EUR	ISK ²⁾	NOK ³⁾	SEK ⁴⁾
Par med:					
1 barn	11.000	1.080	33.470	11.664	11.400
2 børn	22.000	2.406	33.470	23.328	22.800
3 børn	33.000	3.978	33.470	34.992	37.248
Enlig med:					
1 barn	18.688	1.483	163.079	23.328	11.400
2 børn	33.500	3.213	309.497	34.992	22.800
3 børn	48.312	5.189	479.768	46.656	37.248
Gennemsnitligt beløb pr. barn med børnetilskud	11.198	1.080	67.341	14.096	12.048
Gennemsnitligt beløb pr. barn med børnetilskud i KKP-Euro	1.195	925	631	1.299	982

1 Der er regnet med en børnefamilieydelse for de 3-6-årige på 2.750 DKK pr. kvartal til såvel enlige som par. Ydelsen for de 0-2-årige udgjorde 3.025 DKK pr. kvartal og for de 7-17-årige 2.150 DKK pr. kvartal.

2 I Island er børnetilskuddet reguleret både efter hvor mange børn der er i familien og i forhold til indkomsten. Det maksimale tilskud til et par med et barn i alderen 0-15 år er 113.622 ISK og til enlige 189.244 ISK. For hvert barn, ud over det første, betales maksimalt 135.247 ISK til samboende og 194.125 ISK til enlige. Desuden betales der et tillæg på 33.470 ISK for børn i alderen 0-6 år. Hvis et pars årsindtægt er over 1.290.216 ISK og en enligs årsindtægt er over 645.109 ISK sker der en reduktion i tilskuddet med 5 pct. af den løn der overstiger maksimumsbeløbet for et barn, 9 pct. for to børn og 11 pct. for tre eller flere børn. I tabellen er der regnet med et barn under 7 år i hvert tilfælde og den gennemsnitlige årsindtægt for par med børn og enlige med børn. Det gennemsnitlige beløb er for alle børn i alderen 0-15 år. Det gennemsnitlige beløb pr. barn hos par er 40.134 ISK og hos enlige er det 168.494 ISK.

3 I det gennemsnitlige beløb er medregnet småbørnstillæg og Nordnorigetillæg.

4 Det gennemsnitlige beløb pr. barn er beregnet ved at sammentælle de udbetalte beløb til børnetilskud, flerbørnstillæg og forlænget periode med børnetilskud i 2001, divideret med antal børn med børnetilskud og antal børn med forlænget periode med børnetilskud i december 2001.

Bidragsforskud til børn

- Bidraget udbetales forskudsvis af det offentlige

Til børn, hvis forældre ikke lever sammen, vil der som regel blive ydet et underholdsbidrag fra den af forældrene, der ikke har barnet hos sig. Fastsættelse af underholdsbidrag til børn indgår i vilkårene ved ophævelse af ægteskab og som led i retshandlinger ved fødsel uden for ægteskabet. Bidraget fastsættes enten efter aftale mellem forældrene, ved domstolsbeslutning eller ved afgørelse i socialforvaltningerne.

Betaler den bidragspligtige ikke til tiden, kan den bidragsberettigede i alle de nordiske lande få bidragene forskudsvis udbetalt af det offentlige. Aldersgrænsen for forskudsvis udbetaling af underholdsbidrag er 18 år. I Island, Finland og Sverige kan perioden udvides til 20 år, hvis barnet er under uddannelse. I alle landene er der fastsat et minimum for bidragsforskuddets størrelse. I Finland, Island, Norge og Sverige betaler det offentlige differencen op til minimumsbeløbet, hvis den bidragspligtige ikke er i stand til at betale dette. I Norge er regelsættet ændret således, at bidragsforskud nu kun udbetales hvis den bidragspligtige ikke betaler eller ikke betaler rettidigt.

Tabel 4.9 Bidragsforskuddenes størrelse i 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Maksimalt beløb pr. barn pr. år i KR/EUR	10.980	1.374	166.740	13.720	14.076
Maksimalt beløb pr. barn pr. år i KKP-Euro	1.172	1.177	1.561	1.265	1.249

Tabel 4.10 Antal børn med bidragsforskud i pct. af befolkningen under 18 år 1990-2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	14	7	16	12	15
1995	15	10	17	15	16
2000	14	10	19	15	16
2001	14	10	19	11	16

Andre ydelser

I Norge suppleres det almindelige børnetilskud med skattelettelser for børn. Udgiften hertil indgår dog ikke i den sociale udgiftsstatistik. Enlige forsørgere kan desuden af Folketrygden få tilkendt en såkaldt overgangsydelse til underhold, økonomisk støtte til pasning af barnet samt tilskud til uddannelse.

I Finland, Island, Norge og Sverige er der indført børnepension i form af grundpension og tillægspension. I Danmark gives der et særligt børnetilskud.

Børnepensionen ydes til børn, hvis den ene eller begge forældre er afgang ved døden. Børnepension omtales i øvrigt nærmere i Kapitel 7.

Serviceydelser til familier og børn

I de nordiske lande har man valgt at give børn og familier en omfattende daglig service. Ansvar for driften af disse servicetilbud påhviler i første omgang kommunerne, som skal sørge for daginstitutionstilbud til børn og unge, børnehaveklasser, familiedagpleje, børnepasning i hjemmene samt børne- og ungdomsforsorg.

Fysisk og psykisk udviklingshæmmede børn integreres så vidt muligt i de normale pasningstilbud.

I alle landene kan børnefamilier i ekstraordinære tilfælde få tildelt hjemmehjælp. Det gælder fx, hvis den person, der tager vare på hjemmet og børnene, ikke kan sørge for hjemmet på grund af sygdom, fødsel eller lignende.

Familier kan desuden få hjælp til at forebygge, at børn og unge anbringes uden for hjemmet.

Daginstitutioner og familiedagpleje

- Børn bliver passet i både offentlige og private institutioner

Daginstitutioner for børn op til skolealderen

Børn i førskolealderen modtages i daginstitutioner. I alle landene findes der både hel- og deltidsplasser.

Både i Danmark, Finland og Norge kan forældre, efter lidt forskellige ordninger, modtage et kontantbeløb for helt eller delvist selv at passe barnet i eget hjem.

I alle landene er det kommunerne, som skal sørge for, at der udbydes et tilstrækkeligt antal pladser. I Danmark havde 76 pct. af kommunerne i 2001 pasningsgaranti for børn i alderen 0-9 år, mens yderligere 16 pct. havde pasningsgaranti for dele af denne aldersgruppe. Kommunerne har mulighed for at give økonomisk tilskud til forældre, der vælger privat børnepasning i stedet for et offentligt dagtilbud. 3.461 børn var omfattet af denne ordning ved udgangen af 2001. I Finland har alle børn under 7 år ret til plads i en kommunal daginstitution eller i familiedagpleje. Forældre har endvidere mulighed for at få passet børnene privat med kommunalt tilskud. Kommunerne betaler beløbet direkte til den institution/privatperson som passer barnet/børnene. Ved udgangen af 2001 blev der udbetalt tilskud til privat pasning af 14.450 børn. I Sverige er kommunerne inden for 3-4 måneder efter forældrene har søgt om en plads i en daginstitution (førskolen), forpligtet til at anvise en plads i en daginstitution (førskolen) til alle børn. Forpligtelsen er begrænset til børn hvis forældre er i arbejde eller studere. I løbet af 2001 og 2002 er der indført lovændringer som gør at kommunerne er forpligtiget til at tilbyde en plads 15 timer om ugen til børn af arbejdsløse og forældre på barselsorlov. I Norge og Island er kommunerne ikke forpligtiget, via lov, at tilbyde en børnehavemplads til alle børn.

Familiedagpleje

Der findes kommunal familiedagpleje i alle nordiske lande. Den omfatter fortrinsvis børn i førskolealderen. De kommunale dagplejere er ansat og lønnet af kommunerne og modtager børnene i deres eget hjem. Som ved ophold i daginstitutioner betaler forældrene for børns ophold i familiedagpleje. I alle landene findes der desuden privat familiedagpleje, som drives uden offentlige tilskud. Disse pasningsformer er ikke omfattet af den nordiske socialstatistik.

Børnehaveklasser

I alle landene er der indrettet særlige skoleforberedende klasser, men efter lidt forskellige regelsæt.

I Danmark har kommunerne pligt til før skolestarten at tilbyde plads i en børnehaveklasse i mindst 20 timer om ugen, et tilbud som 98 pct. af børnene benytter. Efter skoletid kan børnene opholde sig i enten daginstitutioner eller skolefritidsordninger.

I Finland er ordningen ikke obligatorisk for børnene, men ca. 97 pct. af dem deltager i skoleforberedende foranstaltninger.

FAMILIER OG BØRN

I Island er alle 6-årige skolepligtige og indgår derfor ikke i denne statistik.

I Norge starter børnene i 1. klasse i skolen som 6-årige med en undervisning som er tilpasset deres alder.

I Sverige er det kommunerne som fra og med 1998 er forpligtede til at tilbyde alle 6-årige mindst 525 timer i den nye skoleform - førskoleklasse. I efteråret 2001 gik 93 pct. af alle 6-årige i førskoleklasse mens 3,5 pct. allerede havde påbegyndt grundskolen. Alle 6-årige har ret til at begynde i grundskolen hvis forældrene ønsker det. Efter skoledagen - i førskoleklassen eller i grundskolen - kan de børn der har behov for det forblive i skolepasningsordningen.

Børn i skolealderen

I samtlige lande er der pasningsmuligheder for børn i skolealderen. Pasningen kan enten foregå i særlige fritidshjem for børn i skolealderen, eller være integreret i daginstitutionernes pasning af børn i førskolealderen. I Norge er ansvaret for udviklingen af skolefritidsordninger lagt ind under skolesektoren. Dette gælder i vidt omfang også i Danmark, Island og Sverige. Omfanget af tilbud varierer fra kommune til kommune.

Der er forskellige øvre aldersgrænser for tildelingen af pladser på fritidshjem/skolefritidsordninger. I Danmark er den 10 år i nogle kommuner og 14 år i andre. I Finland er der normalt ingen aldersgrænse, men den kan dog i særlige tilfælde være 10 år. I Island er den 9 år, i Norge 10 år og i Sverige 12 år.

Tabel 4.11 Børn indskrevet i daginstitutioner og kommunal familiedagpleje (1.000) efter alder 1990-2001

	Danmark	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>1990</i>					
0-2 år	88	55	3	19	103
3-6 år	161	141	10	120	263
0-6 år i alt	248	196	13	139	367
7-10 år	74	17	1	.	146
<i>1995</i>					
0-2 år	101	34	5	39	123
3-6 år	218	145	12	149	367
0-6 år i alt	319	179	17	188	490
7-10 år	123	11	-	.	198
<i>2000</i>					
< 1 år	10	1	0	1	-
1-2 år	103	40	5	44	111
3-5 år	192	122	12	144	242
0-5 år i alt	306	163	17	189	353
6 år	65	44	-	.	81
0 - 6 år i alt	370	207	17	.	434
7-10 år	171	8	-	.	255
<i>2001</i>					
<1 år	10	1	0	1	0
1-2 år	105	41	6	45	111
3-5 år	191	119	12	146	242
0-5 år i alt	307	162	18	192	353
6 år	63	43	-	.	81
0-6 år i alt	370	204	18	.	434
7-10 år	180	7	-	.	255

1 Tallene fra og med 1999 er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud.

2 Fra 1995 kun børn i alderen 0-5 år idet skolefritidsordningerne helt overgik til skolevæsenet i 1995 og der findes ingen statistik for dette.

3 Fra 1999 kun børn i alderen 0-5 år.

4 Fra og med 1998 er der indført en særlige førskoleklasse for 6-årige. Disse børn er ikke medtaget, medmindre de også har en plads i en daginstitution.

Der er betydelige forskelle fra land til land på hvor mange børn, der er omfattet af pasningsordninger i daginstitutioner og familiedagpleje. Af årsager hertil kan nævnes arbejdsløshedens omfang, og at børn i børnehaveklasser i Danmark også opholder sig i daginstitutioner efter timerne i børnehaveklassen. De lave rater for 0-2-årige i Finland hænger sammen med muligheden for at få tildelt hjemmepasningsstøtte. I Sverige spiller den lange barselsperiode også en rolle.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.12 Børn indskrevet i daginstitutioner og kommunal familiedagpleje efter alder i pct. af de respektive aldersgrupper 1990-2001

	Danmark	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>1990</i>					
0-2 år	48	31	24	11	29
3-6 år	73	58	60	57	64
0-6 år i alt	61	44	43	33	48
7-10 år	34	7	3	.	38
<i>1995</i>					
0-2 år	48	18	37	22	37
3-6 år	83	55	64	61	74
0-6 år i alt	68	39	53	44	59
7-10 år	53	5	-	.	45
<i>2000</i>					
< 1 år	15	2	7	2	.
1-2 år	77	35	59	37	60
3-5 år	92	67	92	78	86
0-5 år i alt	75	46	68	52	66
6 år	90	67	-	.	77
0 - 6 år i alt	77	49	58	.	68
7-10 år	63	3	.	.	51
<i>2001</i>					
<1 år	15	2	10	2	0
1-2 år	78	36	66	38	61
3-5 år	94	67	93	80	87
0-5 år i alt	76	47	71	54	64
6 år	89	68	-	.	78
0-6 år i alt	78	50	61	.	66
7-10 år	65	3	.	.	53

1 Tallene fra og med 1999 er inklusive børn i privat pasning med offentligt tilskud.

2 Fra 1995 kun børn i alderen 0-5 år. Indskrivningsprocenten var i 1995 91 for 3-5-årige og 67 for 0-5-årige.

3 Fra 1999 kun børn i alderen 0-5 år.

4 Se note 4 Tabel 4.11.

Børne- og ungdomsforsorg

- Der lægges vægt på forebyggende arbejde

I samtlige nordiske lande findes der forskellige former for forebyggende initiativer til fremme af børns og unges opvækst under trygge og gode forhold. Det kan både dreje sig om almene foranstaltninger og foranstaltninger mere specifikt rettet mod det enkelte barn eller den unge.

Landenes lovgivning giver også muligheder for, at det offentlige griber ind og yder støtte, hvis der er risiko for, at barnet eller den unge får en uheldig opvækst.

Forebyggende foranstaltninger

I Danmark modtog 32.788 familier i løbet af 2001 én eller flere forebyggende foranstaltninger i form af konsulentbistand, praktisk pædagogisk støtte i hjemmet, familiebehandling, døgnophold for både forældre og børn eller økonomisk støtte med henblik på at undgå anbringelse af børn uden for hjemmet. Derudover var der ved udgangen af 2001 7.166 børn og unge på aflastningsophold på en døgninstitution, i plejefamilie eller på et andet opholdssted. 1.272 børn og unge havde fået udpeget en personlig rådgiver og 1.654 en fast kontaktperson. 2.777 børn og unge fik økonomisk støtte til ophold på kost- eller efterskole, uden at der var tale om egentlig anbringelse.

I Finland har den forebyggende børneforsorg til opgave at påvirke udviklingen af barnets trivselsforhold samt at forebygge mod de risici som barnet udsættes for. Foranstaltningerne kan være støttepersoner eller støttfamilier, støtte til at få arbejde, bolig og hjælp til hobbyaktiviteter. I 2001 var der 49.610 personer som fik støtte. 91 pct. af disse var børn under 18 år, mens de resterende 9 pct. var mellem 18 og 20 år. Der var i løbet af 2001 en tilgang på 12.984 nye klienter, hvilket svarer til 26 pct. af alle som modtog hjælp.

I Island fik 2.746 børn i 2000 hjælp i form af forebyggende foranstaltninger. Af disse blev 430 placeret uden for hjemmet i en kortere eller længere periode. Forebyggende foranstaltninger fra børneværnet kan være råd og vejledning til forældre, støttekontakt, støttfamilier, placering af børn i familiepleje eller på institution m.v. I hver enkelt børneværns sag skal der foreligge en skriftlig plan hvor man blandt andet fastsætter hensigten med at anvende tiltagene, hvornår de skal revurderes, samt fastlægge barnets, forældrenes, børneværnsnævnets og evt. andres rolle i den periode planen gælder.

I Norge modtog 33.300 børn i løbet af 2001 et eller flere forebyggende tiltag fra børneværnet. Af disse var ca. 6.200 under børneværnets omsorg.

FAMILIER OG BØRN

Ved udgangen af 2001 var der i gennemsnit 23 børn per 1.000 børn under 18 år der modtog et eller andet tiltag mod 22 per 1.000 året før.

I Sverige består de forebyggende foranstaltninger blandt andet af tiltag over for spædbørnsfamilier, med henblik på at forbedre samspillet mellem forældre og børn. Der kan også være tale om gruppeaktiviteter for unge og/eller enlige mødre samt børn af alkoholmisbrugere. Eller om udvidede børnehaveklasser, som kombinerer dagvirksomhed med besøg i hjemmene og hvor foranstaltningen først og fremmest sigter mod at give familien praktisk og psykosocial støtte i hjemmet.

For kriminelle unge, misbrugere eller unge med andre psykosociale problemer er der udviklet foranstaltninger der indebærer, at den unge i løbet af dagen medvirker i et antal strukturerede aktiviteter, som regel arbejde/studier og organiserede fritidsaktiviteter. En anden type aktivitet er det såkaldte kontaktmandskab, hvor barnet eller den unge får tildelt en voksen kontaktperson eller kontaktfamilie, som de træffer regelmæssigt. En kontaktperson eller kontaktfamilie er den åbne indsats som de fleste børn og unge var i berøring med i 2001. Ca. 22.000 børn og unge havde en sådan kontakt i løbet af året. Ca. 18.500 børn og unge modtog en behovsprøvet personlig støtte og ca. 4.600 indgik i et struktureret behandlingsprogram (uden anbringelse) i løbet af 2001.

Anbringelse uden for eget hjem

I alle landene kan det komme på tale at anbringe et barn uden for hjemmet. Årsagen kan fx være, at forældrene behøver hjælp til opdragelse af barnet, eller at barnets sundhed eller udvikling udsættes for fare på grund af manglende pasning. Der kan også foretages indgreb, hvis unge udsætter deres egen sundhed eller udvikling for alvorlig fare, fx på grund af alkohol- og/eller narkotikamisbrug eller kriminalitet.

De fleste anbringelser af børn uden for eget hjem sker efter frivillig aftale med forældrene. I Norge er de fleste placeringer uden for hjemmene formelt set ufrivillige i og med at de foretages af fylkesnævnene.

I alle landene kan børn også anbringes uden for eget hjem uden forældrenes samtykke. I Finland og Sverige sker dette efter en retlig afgørelse. I Danmark og Island er det et særligt børne- og ungeudvalg i kommunerne der tager beslutning om anbringelse af barnet. I Norge er det statslige fylkesnævn, som afgør om børneværnet skal overtage omsorgen for et barn og anbringe barnet uden for eget hjem. Men loven tillader også at et barn kan anbringes uden for hjemmet uden at der træffes beslutning i nævnet om omsorgsovertagelse.

Andelen af børn anbragt uden for eget hjem varierer fra land til land. Men fælles for alle landene er det, at der i højere grad sættes ind med forebyggende foranstaltninger over for børn og familier i hjemmet. Dette til trods findes der en svag stigning i antallet af anbringelser i de senere år i alle landene. I Danmark skyldes faldet i antallet af anbringelser fra begyndelsen af 1990'erne, at en del unge, der opholder sig på kost- og efterskoler - som følge af en lovændring i 1993 - ikke længere betragtes som værende anbragt uden for hjemmet. Anbringelseshyppigheden er imidlertid fortsat en del større i Danmark end i de øvrige nordiske lande. Det gælder især for de 15-20-årige.

Selv efter lovændringen i 1993 bliver unge i Danmark i relativt stort omfang anbragt uden for hjemmet, fx på kost- og efterskoler, i eget værelse eller i socialpædagogiske kollektiver. Dette sker kun i ret begrænset omfang i de øvrige nordiske lande.

Især i de ældste aldersklasser anbringes der flere drenge end piger uden for eget hjem, mens forskellene i de yngste aldersklasser er betydeligt mindre.

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.13 Børn og unge anbragt uden for eget hjem i løbet af året efter alder. Pr. 1.000 indbyggere i de respektive aldersgrupper 1990-2001

	1990	1995	2000		2001	
				I alt	Piger	Drenge
<i>Danmark</i>						
0-6 år	6,8	3,9	4,5	4,7	4,5	4,8
7-14 år	14,9	11,9	13,0	13,2	11,4	15,0
15-17 år	34,2	29,3	33,1	33,6	30,9	36,1
18-20 år	17,9	15,0	17,1	19,1	17,9	20,4
0-20 år	16,1	12,0	13,0	13,5	12,3	14,8
<i>Finland</i>						
0-6 år	5,1	5,2	5,7	5,9	5,8	6,0
7-14 år	7,2	8,5	9,6	9,9	9,1	10,7
15-17 år	11,3	12,7	16,1	17,5	17,6	17,4
18-20 år	5,3	9,0	11,7	12,3	11,7	12,8
0-20 år	6,8	8,1	9,7	10,1	9,7	10,5
<i>Island</i>						
0-6 år	5,5	3,5	2,6	3,0	2,9	3,0
7-12 år	16,9	9,0	4,8	5,1	4,2	6,1
13-16 år	8,2	11,4	8,8	11,0	8,5	13,4
0-16 år	10,2	7,3	5,2	6,1	5,0	7,2
<i>Norge</i>						
0-6 år	3,5	3,4	3,6	3,8	3,7	3,8
7-14 år	6,2	7,9	7,9	8,0	7,6	8,3
15-17 år	9,6	14,2	17,4	17,7	17,3	18,0
18-19 år	5,4	7,4	11,0	12,0	11,4	12,4
0-19 år	5,7	7,1	7,9	8,2	7,9	8,4
<i>Sverige¹⁾</i>						
0-6 år	3,7	3,6	3,6	3,7	3,5	3,8
7-14 år	7,9	7,0	7,1	7,2	6,9	7,5
15-17 år	14,5	14,4	16,8	17,2	17,3	17,1
18-20 år	5,8	5,1	11,8	12,1	10,8	13,4
0-20 år	7,1	6,5	8,0	8,2	7,9	8,6

1 Fra og med 1999 indgår der i gruppen 18-20-årige som er i behandling efter den sociale servicelov. Disse, som hovedsageligt er 19-20 år, var tidligere i statistikken medtaget som voksne misbrugere.

Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn

Forskelle og ligheder i udgifterne til familier og børn

Der er meget stor forskel på hvor meget de nordiske lande anvender til familier og børn målt i KKP pr. capita. Danmark og Norge anvender mest og Island anvender mindst. Men det skal dog bemærkes at det kun er Finland og Island som har medregnet løn i forbindelse med fødsel og adoption i de sociale udgifter.

Ser man på fordelingen på de enkelte ydelsesområder findes der et noget mere nuanceret billede.

Sverige og Norge som har de største udgifter til dagpenge ved fødsel og adoption har også de længste orlovsordninger. Til gengæld anvender Island det største beløb til ydelser ved fødsel. Sådanne gives også i Norge til hjemmearbejdende kvinder, men forekommer stort set ikke i de øvrige lande.

Forældreydelser ved pasning af børn omfatter i Danmark orlovsordninger til pasning af børn, i Finland er det ydelser til pasning af børn i hjemmet og i Sverige er det midlertidige forældreydelser. Beløbet for Norges vedkommende dækker udgifter til en ordning som benævnes børnetilsyn. Dette er en målrettet ordning til enlige forsørgere, som får et økonomisk tilskud til pasning af børn, hvor tilskuddet skal medvirke til at den enlige forsøger kan være erhvervsaktiv. Tilsvarende ydelser findes ikke i de andre lande.

Når det gælder serviceydelser anvender Danmark det største beløb og Finland og Island det mindste.

I Danmark er udgifterne til både daginstitutioner og til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. væsentligt højere end i de andre lande efterfulgt af Sverige. Der er en vis parallelitet i udgifterne til daginstitutioner og dækningsgraden i de enkelte lande. Da udgifterne til skolefritidsordningerne ikke indgår i de sociale udgifter, er der dog ikke nogen direkte sammenhæng mellem udgifterne og dækningsgraden.

De væsentligt højere udgifter til døgninstitutioner, forebyggende foranstaltninger m.v. i Danmark end i de øvrige lande skyldes bl.a. at antallet af børn og unge anbragt uden for hjemmet er relativt højt i Danmark.

Udgifterne til børnetilskud er størst i Norge og mindst i Island. Udgifter til andre kontantydelse er fortrinsvis det offentliges udlæg af bidragsforskud til børn hvor Sverige anvender det største beløb.

Ændringer i de sociale udgifter til familier og børn fra 2000 til 2001

I Danmark var der en begrænset stigning i udgifterne til kontantydelse til familier og børn på 1 pct. fra 2000 til 2001. Udgifterne til serviceydelser steg derimod med 4,3 pct. Der har især været en stigning i udgifterne til såvel forebyggende foranstaltninger for børn og unge som til døgninstitutioner, familiepleje mv. for børn og unge anbragt uden for hjemmet. Der har desuden været en begrænset stigning i udgifterne til dagtilbud som følge af en stigning i antallet af indskrevne børn på omkring 9.000 inkl. skolefritidsordninger. Udgifterne til skolefritidsordninger, som ikke indgår i den nordiske udgiftsstatistik, steg fra 2,8 mia. DKK i 2000 til 3,0 mia. DKK i 2001.

I Finland var udgifterne i 2001 på det samme niveau som i 2000. Det skyldes især et fald i antal nyfødte børn med 550 samt en mindre efterspørgsel på daginstitutionspladser med i alt 4.000 pladser.

I Island steg de sociale udgifter til familier og børn med 19,0 procent fra 2000 til 2001 målt i faste priser. Udgifterne til kontantydelse steg med 17,9 procent hvilket hovedsageligt skyldes ændringer orlovsordningerne i forbindelse med fødsel samt indførsel af en ikke indkomstprøvet tillæg til børnetilskuddet for børn under 7 år. Udgifterne til serviceydelser steg med 19,9 procent målt i faste priser, hvoraf den største stigning skyldtes væksten i udgifterne til daginstitutioner.

I Norge var der en lille stigning i de samlede udgifter til familier og børn fra 2000 til 2001. Stigningen i beskæftigelsen blandt kvinder har medført en stigende brug af fødselsdagpengeordningerne, til trods for en nedgang i antal fødsler. Denne udvikling har ført til en reduceret udbetaling af engangsydelser. Udgifterne til fødselsdagpenge steg med et par procent fra 2000 til 2001, mens udgifterne til kontantydelse til kvinder der ikke havde optjent fødselsdagpenge faldt med ca. 12 procent i samme periode. Udgifterne til tilskud til forsørgelse af børn steg med ca. 15 procent som følge af højere satser for børnetilskuddet. Satsene steg fordi fradraget i skatten for forsørgere blev afskaffet.

I Sverige udgjorde udgifterne til familier og børn i 2001 3,1 pct. af BNP. I 2000 var de på 3,6 pct. Set som andelen af de samlede sociale udgifter steg udgifterne til familier og børn med 9,8 procent i 2000 til 10,1 pct. i 2001. En del af forklaringen på den relativt høje stigning er forhøjelsen af børnetilskuddet, højere udgifter til forældreforsikringen samt det faktum at udgifterne til den sociale service til børn og unge (både i og udenfor institutionerne) fortsatte med at stige.

Tabel 4.14 Udgifter til og finansiering af ydelser til familier og børn 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>					
A. Dagpenge ved fødsel og adoption	4.955	527	3.068	7.853	13.097
B. Ydelser ved fødsel	-	9	226	420	33
C. Forældreydelse ved pasning af børn (orlovsordninger m.v.)	1.704	349	-	3.702	3.605
D. Tilskud til forsørgelse af børn	13.130	1.376	4.800	14.830	21.120
E. Supplerende ydelser	-	-	-	-	-
F. Øvrigt	162	88	777	2.759	2.481
a. Heraf bidragsforskud til børn	162	88	777	575	2.481
Kontantydelse i alt	19.951	2.349	8.872	29.564	40.336
<i>Serviceydelser, mio.</i>					
A. Daginstitutioner og familiedagpleje	21.650	1.284	7.283	11.350	17.420
B. Døgninstitutioner (børne- og ungdomsforsorg)	6.377	188	1.818	1.889	6.374
C. Hjemmehjælp til familier	16	31	144	-	-
D. Øvrigt	2.246	235	1.027	6.132	4.558
Serviceydelser i alt	30.289	1.738	10.272	19.371	29.725
Udgifter i alt, mio.	50.240	4.088	19.144	48.935	70.061
Udgifter i pct. af BNP	3,8	3,0	2,6	3,2	3,1
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	90,7	90,4	80,3	83,6	62,7
- Arbejdsgivere	0,4	4,7	19,7	9,6	36,6
- Forsikredes præmier og særskatter	8,9	4,9	0,0	6,8	0,7
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	1.435	-23	3.067	2.404	3.676
- Pct.	2,9	-0,6	19,1	5,2	5,5

FAMILIER OG BØRN

Tabel 4.15 Udgifter til ydelser til familier og børn i KKP 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	398	388	291	604	402
- Pr. barn 0-17 år	1.824	1.781	1.064	2.560	1.847
Serviceydelser i alt pr. capita	604	287	337	396	296
- Pr. barn 0-17 år	2.769	1.318	1.232	1.678	1.361
Familier og børn i alt pr. capita	1.001	675	629	999	699
- I alt pr barn 0-17 år	4.592	3.100	2.297	4.238	3.208

Egenbetaling for pasning af børn

I alle fem nordiske lande betaler forældrene selv en del af udgifterne til pasning af børn i daginstitutioner. Ved beregning af egenbetalingen tages der normalt hensyn til familiens indkomst, ligesom der kan gives søskenderabat. Børn af forældre, som har meget lav indkomst, kan i alle landene opnå friplads.

I Danmark er der centralt fastsatte regler om betalingens maksimale størrelse, om fripladser og om søskenderabat. I Finland er egenbetalingen fastsat centralt, mens det er op til kommunerne om de vil tildele fripladser. I Island og Sverige fastsættes egenbetalingen af kommunerne. I Norge fastsættes egenbetalingen af børnehaverne, som enten er kommunale eller private. I Sverige er det mest almindeligt, at forældrene betaler en takst, som tager hensyn både til indkomst og den tid barnet er i institutionen, men der kan også være tale om en fast takst, uafhængig af indkomst og tid. Egenbetalingen for pasning i en af de private pasningsordninger bør i princippet være den samme som i de kommunale.

I ingen af landene kan betalingen overstige de faktiske udgifter til institutionspladsen.

Egenbetalingens samlede størrelse i 2001 udgjorde ca. 19 pct. af driftsudgifterne for dagpleje og daginstitutioner i Danmark. I Finland var egenbetalingen ca. 15 pct. af driftsudgifterne for den kommunale dagpleje. I Island udgjorde egenbetalingen for pladser i kommunale daginstitutioner 29 pct. af de samlede driftsudgifter og egenbetalingen til skolefritidsordninger udgjorde 48 pct. af de samlede driftsudgifter. I Norge udgjorde egenbetalingen til de private børnehaver ca. 46 pct. og de kommunale børnehaver 33 pct. af de samlede driftsudgifter. Private og kommunale børnehaver beregner imidlertid sine totale driftsudgifter på en lidt forskellig måde. Selvom private børnehaver i gennemsnit er dyrere end kommunale, er prisforskellene i realiteten ikke så store for forældrene som procentandelene antyder. Også skole-

fritidsordningerne er for de flestes vedkommende baseret på en kommunalt reguleret egenbetaling. Det er dog ikke muligt at opgøre, hvor stor en andel forældrene selv betaler. I Sverige dækkes 18 procent af bruttoudgifterne til førskole fritidshjem og familiepleje af egenbetaling (forældrebetaling) i 2001, det vil sige lige inden maksimaltaksten blev indført. Den højeste betaling var i fritidshjemmene med 25 procent og den laveste i førskolen med 16 procent.

Kapitel 5

Arbejdsløshed

I de lande, hvor arbejdsløsheden er høj, udgør udgifterne til arbejdsløshedsbekæmpelse en væsentlig del af de samlede sociale udgifter.

Reglerne for såvel indkomsterstøttede ydelser til arbejdsløse som omfanget af aktiverende foranstaltninger for arbejdsløse varierer betydeligt landene imellem. Arbejdsløshedens omfang og udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed er derfor ikke direkte proportionale.

Tabel 5.1 Udgifter til arbejdsløshed i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 2000

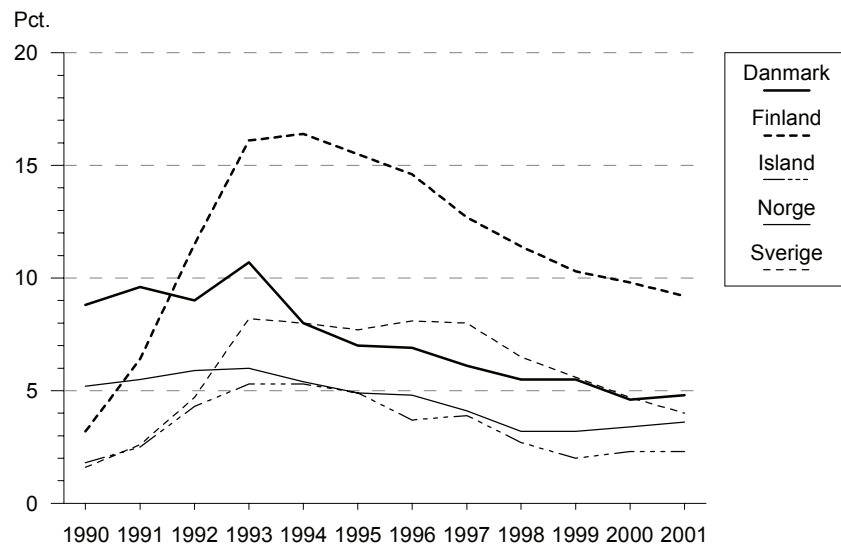
Danmark	10,5	Belgien	11,9	Luxembourg	3,3
Finland	10,4	Frankrig	6,9	Portugal	3,8
Island	1,3	Grækenland	6,1	Spanien	12,2
Norge	2,7	Holland	5,1	Storbritannien	3,2
Sverige	6,5	Irland	9,7	Tyskland	8,4
		Italien	1,7	Østrig	4,7

Anmærkning: Se Tabel 4.1.

Generelt har de nordiske lande en høj erhvervsfrekvens, dog med betydelige forskelle fra land til land. Jf. Tabel 5.2.

Arbejdsløsheden har i 1990'erne været meget høj i nogle af de nordiske lande, men i forhold til den første halvdel af 1990'erne har der været et markant fald i ledigheden i alle landene i de seneste år. I alle landene er ledigheden blandt de 16 til 24-årige dog betydeligt højere end for den øvrige del af befolkningen, jf. Tabel 5.3.

Figur 5.1 Udviklingen i arbejdsløsheden 1990-2001

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.2 Befolkningen 16-64 år fordelt efter køn og aktivitet 2001

	Danmark	Finland ¹⁾	Island	Norge	Sverige
<i>Kvinder</i>					
Kvinder i alderen 16-64 år (1.000)	1.735	1.717	87	1.420	2.771
Heraf i pct.					
Beskæftigede i alt	72	65	83	74	74
- Fuldtid	50	55	47	43	48
- Deltid	22	11	36	31	25
Arbejdsløse	4	7	2	3	3
Uden for arbejdsstyrken	24	28	15	24	24
I alt	100	100	100	100	100
<i>Mænd</i>					
Mænd i alderen 16-64 år (1.000)	1.772	1.754	90	1.466	2.861
Heraf i pct.					
Beskæftigede i alt	81	70	90	81	77
- Fuldtid	74	65	80	72	70
- Deltid	7	5	10	9	7
Arbejdsløse	4	7	2	3	4
Uden for arbejdsstyrken	15	23	8	16	20
I alt	100	100	100	100	100
<i>Kvinder og mænd</i>					
Kvinder og mænd i alderen 16-64 år (1.000)	3.507	3.471	176	2.887	5.632
Heraf i pct.					
Beskæftigede i alt	77	68	87	78	75
- Fuldtid	62	60	64	58	59
- Deltid	15	8	23	20	16
Arbejdsløse	4	7	2	3	3
Uden for arbejdsstyrken	19	26	12	20	22
I alt	100	100	100	100	100

1 Befolkningen 15-64 år.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.3 Udviklingen i arbejdsløsheden efter køn 1990-2001

	Gennem- snitligt antal arbejdsløse	Arbejdsløse i pct. af arbejdsstyrken					
					16-24-årige		
		I alt	Kvinder	Mænd	I alt	Kvinder	Mænd
Danmark¹⁾							
1990	258.000	8,8	9,6	8,2	12,1	12,4	11,8
1995	197.000	7,0	8,2	6,1	9,7	10,6	8,8
2000	131.000	4,6	5,2	4,0	6,5	6,5	6,5
2001	137.000	4,8	5,3	4,4	8,6	9,0	8,2
Finland²⁾							
1990	82.000	3,2	2,7	3,6	9,3	8,2	10,2
1995	382.000	15,5	15,1	15,8	29,7	28,6	30,7
2000	253.000	9,8	10,6	9,1	21,4	21,6	21,1
2001	238.000	9,2	9,7	8,7	19,8	20,0	19,6
Island							
1990	2.255	1,8	2,2	1,4	..	..	..
1995	7.200	4,9	4,9	4,8	11,0	8,6	13,1
2000	3.700	2,3	2,9	1,8	4,7	3,6	5,7
2001	3.700	2,3	2,5	2,0	4,8	4,3	5,4
Norge³⁾							
1990	112.000	5,2	4,8	5,6	11,8	10,7	12,7
1995	107.000	4,9	4,6	5,2	11,8	11,5	12,2
2000	81.000	3,4	3,2	3,6	10,2	10,6	9,9
2001	84.000	3,6	3,4	3,7	10,6	10,4	10,8
Sverige							
1990	75.100	1,6	1,6	1,7	3,7	3,6	3,8
1995	333.000	7,7	6,9	8,5	15,3	14,0	16,7
2000	203.100	4,7	4,2	5,0	8,1	7,4	8,6
2001	175.200	4,0	3,6	4,3	8,0	6,8	9,1

1 Oplysningerne er baseret på arbejdskraftundersøgelserne, der omfatter 15-66-årige. Undersøgelserne i 1990 er foretaget efter andre metoder end i de øvrige år, og resultaterne kan derfor ikke sammenlignes direkte.

2 15-24-årige.

3 Der skete en omlægning af statistikken i 1996, hvorfor tallene herefter ikke er sammenlignelige med tidligere år. Hvis indsamlingsmetoden havde været den samme, ville arbejdsløshedstallene være lavere for både mænd, kvinder og unge i alderen 16-24 år.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.4 Antal personer (1.000), som har modtaget kontantydelse i mindst én dag i forbindelse med arbejdsløshed 1990-2001

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge ¹⁾	Sverige
1990					
Forsikrede	621	171	11	303	262
Ikke-forsikrede	116	126	..	-	36
I alt	737	289	11	303	298
I alt i pct. af arbejdsstyrken	26	11	..	14	7
1995					
Forsikrede	672	683	19	310	824
Ikke-forsikrede	111	270	..	-	137
I alt	783	827	19	310	961
I alt i pct. af arbejdsstyrken	28	33	..	14	22
2000					
Forsikrede	490	340	7	165	622
Ikke-forsikrede	70	287	..	..	55
I alt	560	603	7	165	677
I alt i pct. af arbejdsstyrken	20	23	4	7	16
2001					
Forsikrede	478	320	9	161	536
Ikke-forsikrede	64	271	..	..	61
I alt	542	568	9	161	597
I alt i pct. af arbejdsstyrken	19	22	5	7	14

1 Beregnet ud fra antal godkendte dagpengeansøgninger.

I Tabel 5.3 blev antallet af arbejdsløse vist som et gennemsnit på et antal givne tællingstidspunkter, mens Tabel 5.4 viser antal personer berørt af ledighed i mindst én dag i de respektive år. En sammenligning af tallene i de to tabeller indikerer således, at relativt mange arbejdsløse finder beskæftigelse igen inden for mindre end ét år, men der er også forskelle mellem landene i længden af ledighedsperioderne.

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed

- Arbejdsløse har ret til indkomsterstattende ydelser

Arbejdsløshedens egentlige omfang kan ikke måles ved alene at fokusere på antallet af ledige. Der er stor forskel i den måde, hvorpå de enkelte lande har tilrettelagt deres arbejdsmarkedspolitiske tiltag i retning af aktiv hjælp, (beskæftigelsesforanstaltninger m.v.) og passiv hjælp (arbejdsløshedsdagpenge og lignende).

De aktiverende foranstaltninger udgør ca. en tredjedel af de samlede udgifter til arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger i de nordiske lande.

Med undtagelse af Island finansieres arbejdsløshedsforsikringen gennem bidrag fra arbejdsgiverne, de beskæftigede og bidrag fra staten. Desuden betales der medlemsbidrag til arbejdsløsheds-kasserne i Danmark, Finland og Sverige.

I Danmark finansieres arbejdsløshedsdagpengene hovedsageligt gennem det arbejdsmarkedsbidrag, som alle beskæftigede betaler. I Island er arbejdsløshedsunderstøttelsen helt finansieres af arbejdsgiverbidrag.

Ydelser ved arbejdsløshed

Det er et særkende for de nordiske lande, at de fleste arbejdsløse har ret til kontantydelse ved arbejdsløshed. Arbejdsløshedsforsikringen er obligatorisk for lønmodtagere i Norge. I Island er alle lønmodtagere og selvstændige erhvervsdrivende automatisk forsikret mod arbejdsløshed. I Danmark, Finland og Sverige er arbejdsløshedsforsikringen frivillig. I disse lande har ikke-forsikrede ledige dog ret til kontantydelse, som normalt er lavere end arbejdsløshedsdagpengene.

I Danmark får de udbetalt kontanthjælp (socialhjælp), hvis de opfylder betingelserne herfor, mens de i Finland får udbetalt en særlig arbejdsmarkedsydelse. Arbejdsløshedsforsikringen består i Sverige af en grundforsikring og en frivillig arbejdsløshedsforsikring.

Arbejdsløse, som ikke er medlemmer af en arbejdsløshedskasse, får i Finland udbetalt dagpengenes grundbeløb. Personer, der har modtaget indkomstrelaterede dagpenge eller grundbeløbet i den maksimale periode på to år og som stadig er arbejdsløse, får udbetalt en såkaldt arbejdsmarkedsstøtte. Det gælder også de som kommer ud på arbejdsmarkedet for første gang. I

ARBEJDSLØSHED

Finland gives der pension til personer i 60-års alderen som har været arbejdsløse. Denne ydelse beregnes på samme måde som førtidspension. I 2001 modtog 58.022 personer arbejdsløshedspension med en gennemsnitlig ydelse på 1.041 EUR pr. måned. I Danmark er det også muligt at træde tilbage tidligt fra arbejdsmarkedet i form af efterløn, jf. Kapitel 7, men disse regelsæt er ikke afhængige af, om den pågældende har været eller forventes at blive arbejdsløs.

Betingelserne for at modtage dagpenge

Forudsætningerne for retten til at modtage dagpenge fra arbejdsløhedsforsikringen varierer fra land til land:

I Danmark kræves der ét års medlemskab af en arbejdsløhedskasse, og fuldtidsforsikrede skal have haft mindst 52 ugers arbejde som lønmodtagere eller selvstændige erhvervsdrivende inden for de seneste tre år. Den maksimale dagpengeperiode er i 2001 reduceret til 4 år. I de sidste 3 år af den samlede dagpengeperiode er der ret og pligt til aktivering. A-kassemedlemmer, som ved udløbet af aktivperioden er fyldt 55 år, og som ved fortsat medlemskab ville kunne opfylde betingelserne for at få efterløn ved det 60. år, bevarer retten til dagpenge frem til de bliver 60 år. A-kassemedlemmer, der er fyldt 60 år, kan højst modtage dagpenge i 2½ år. Retten til dagpenge kan ikke (gen-)erhverves gennem offentligt støttet beskæftigelse, men alene ved almindeligt arbejde. Generhvervelse af retten til dagpenge er betinget af mindst 26 ugers arbejde som lønmodtager eller selvstændig erhvervsdrivende inden for de sidste 3 år.

I Finland kræves det, at man i de to forudgående år har været i arbejde i mindst 43 uger og samtidig været medlem af en arbejdsløhedskasse inden man bliver arbejdsløs for at være berettiget til arbejdsløhedsdagpenge. Den samlede understøttelsesperiode er normalt 500 dage inden for fire på hinanden følgende kalenderår. Personer, der er fyldt 57 år, inden der er udbetalt dagpenge i 500 dage, kan modtage dagpenge op til 60-års alderen. Derefter kan de få arbejdsløhedspension.

I Island skal man have været i arbejde i mindst 425 dagtimer i de sidste 12 måneder for at have ret til dagpenge. Dagpengene udbetales i 260 hverdage, hvorefter udbetalingen ophører i 16 uger. Herefter generhverves retten igen i 12 måneder. Dette dagpengeophør kan undgås, hvis modtagerne har modtaget et jobtrænings eller særlige beskæftigelsestilbud i mindst otte uger i dagpengeperioden. I alt kan der udbetales dagpenge i 5 år.

Den første periode, hvori der udbetales arbejdsløhedsdagpenge, er baseret på tidlige, regulært arbejde. En rekvalificering til en ny dagpengeperio-

de kan opnås for aktiviteter, som kan sidestilles med arbejde. Det kan fx være en arbejdsmarkedsuddannelse, en periode i beredskabsarbejde, en ansættelse med vikartilskud eller en periode hvor man har fået tilskud til at påbegynde egen virksomhed.

I Norge er det en forudsætning for at være berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, at man før arbejdsløsheden indtræder, har haft en lønindkomst på mindst 1,25 gange grundbeløbet, svarende til 64.200 NOK i det sidste kalenderår eller mindst 3 gange grundbeløbet de tre sidste år svarende til 154.080 NOK. Grundbeløbet justeres årlig og var per 1. maj 2001 51.360 NOK. Den maksimale støtteperiode varierer afhængig af størrelsen på den tidligere indtægt. En tidligere indtægt på mindst 2 gange grundbeløbet svarende til 102.720 NOK giver en støtteperiode på 156 uger, mens en arbejdsindtægt under 2 gange grundbeløbet giver en støtteperiode på 78 uger. Personer over 64 år er sikret dagpenge indtil pensionsalderen i Folketrygden som er 67 år.

I Sverige skal man have haft erhvervsarbejde i mindst 6 måneder og været i arbejde i mindst 70 timer pr. kalendermåned, eller haft erhvervsarbejde i mindst 450 timer i en sammenhængende periode på 6 kalendermåneder og været i arbejde i mindst 45 timer pr. måned i alle 6 måneder inden for en 12 måneders periode, før man er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge (det såkaldte arbejdsvilkår).

Siden februar 2001 udbetales der dagpenge i maksimalt 300 dage i arbejdsløshedsperiode uanset ydelsesmodtagerens alder. Når ydelsesperioden udløber kan der under visse forudsætninger udbetales dagpenge i yderligere 300 dage. Den maksimale periode hvori der kan opnås dagpenge bliver således 600dage.

Ud over de regler, der tidligere er nævnt, er retten til dagpenge i alle fem lande desuden betinget af, at personen er anmeldt som arbejdssøgende hos arbejdsformidlingen og kan påtage sig arbejde. Herudover er der i nogle af landene en karenperiode, hvori man ikke får udbetalt arbejdsløshedsdagpenge. I Danmark og Island er der ingen karenstage, i Norge er der tre karenstage, mens der i Finland er syv og i Sverige fem karenstage.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.5 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte i forbindelse med arbejdsløshed pr. december 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Forsikrede</i>					
Aldersgrænse for retten til at modtage arbejdsløshedsdagpenge	19-66 år ¹⁾	17-64 år	16-69 år	16-66 år	16-64 år ⁵⁾
Antal karensdage	-	7	-	3	5
Maksimalt antal understøttelsesdage	1.040 inden for 6 år (5 understøttelsesdage pr. uge i 4 år) ²⁾	500 inden for 4 år ⁴⁾ (5 understøttelsesdage pr. uge)	260 pr. år i 5 år	780, 156 uger á 5 dage	300/600
Kan ydelsen genopnås?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Under hvilke betingelser?	Ved at opfylde kravet om 26 ugers arbejde inden for de sidste 3 år	Ved at opfylde kravet om 43 ugers arbejde inden for 2 år	Ved at opfylde kravet om 10 ugers arbejde på fuld tid indenfor de sidste 12 måneder	Genopnås når den forsikrede på ny opfylder kravene til mindsteindtægt	Ved at genopfylde kravet om 6 måneders arbejde inden arbejdsløsheden indtræffer
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Ja	Ja	Ja	Nej
<i>Ikke-forsikrede</i>					
Aldersgrænse for retten til at modtage ydelsen	18-66 år ³⁾	17-64 år	.	.	16-64 år
Maksimalydelsesperiode	.	.	.	.	300/600

1 Personer i alderen 18-65 år har ret til at blive medlemmer af en arbejdsløshedskasse, men dagpengeretten gælder for personer i alderen 19-66 år.

2 A-kassemedlemmer, der er fyldt 55 år ved udløbet af den samlede dagpengeperiode, og som ville kunne gå på efterløn fra det 60. år bevarer retten til dagpenge til det 60. år. Medlemmer der er fyldt 60 år, kan højst få dagpenge i 2½ år.

3 Børn under 18 år og personer 67 år og derover kan i visse tilfælde modtage kontanthjælp.

4 For 57-årige dog op til det 60. år.

5 Personer under 16 år har også ret til dagpenge, hvis arbejdskravet er opfyldt.

**Tabel 5.6 Kontantstøttens størrelse i forbindelse med arbejdsløshed
pr. december 2001**

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Forsikrede</i>					
Arbejdsløshedsdagpengenes størrelse (pr. uge)	90 pct. af arbejdsindkomsten i 5 dage pr. uge ²⁾	Indkomstrelaterede dagpenge: Gennemsnitligt 58 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Grunddagpenge: 106,80 EUR + børnetillæg: 21,00 - 39,50 EUR pr. uge	Fast beløb + børnetillæg ⁵⁾	62,4 pct. af beregningsgrundlaget	80 procent af arbejdsindkomsten
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation ¹⁾	3.607 DKK	.	.	5.926 NOK	4.250 SEK i 100 dage, derefter 3.625 SEK
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	385	.	.	546	302 i 100 dage, derefter 257
Minimumsbeløb pr. uge	2.410 DKK	106,80 EUR	3.921 ISK	617 NOK	1.350 SEK
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	257	92	37	57	120
Maksimumsbeløb pr. uge	2.940 DKK	.	15.685 ISK	3.698 NOK	3.400 SEK i 100 dage, derefter 2.900
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	314	.	147	341	302 i 100 dage, derefter 257
<i>Ikke-forsikrede</i>					
Ydelsens størrelse pr. uge	Unge under 25 år: 553/1.147 ³⁾ DKK. Andre: 1.779/2.364 DKK + særlig støtte ⁴⁾	106,80 EUR + børnetillæg: 8,4 -15,8 EUR	Behovsprøvet socialhjælp	.	1.350 SEK

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som arbejdsløshedsdagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande.

2 Arbejdsgiveren udbetaler en dagpengegodtgørelse på 588 DKK pr. dag for første og anden ledighedsdag.

3 Særlige ydelser til unge under 25 år uden hjemmeboende børn.

4 Den samlede hjælp kan højst udgøre 90 pct. af tidligere indtægt og kan efter 3 måneder på kontanthjælp maksimalt udgøre 100 pct. af dagpengemaksimum.

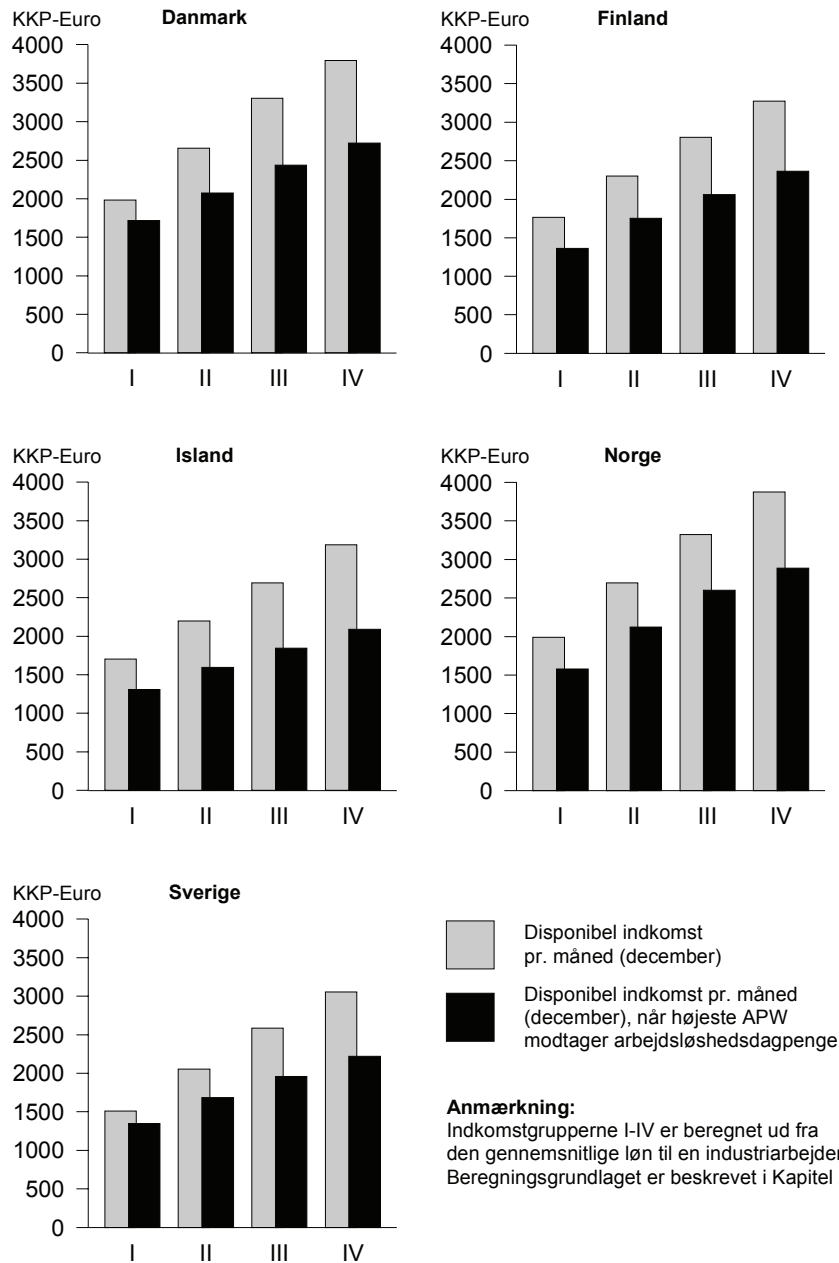
5 Kontantstøtten øges med 4 pct. for hvert barn under 18 år.

Kompensationsgrader ved arbejdsløshed

Figur 5.2 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer for et par uden børn, dels når begge er i arbejde og dels når den person, der har den højeste arbejdsindkomst, overgår til arbejdsløshedsdagpenge. Figurerne 5.3 og 5.4 viser den disponible indkomst ved arbejdsløshed i pct. af indkomsten ved beskæftigelse for enlige med og uden børn opgjort på fem indkomstniveauer. Beregningen er foretaget for henholdsvis forsikrede og ikke-forsikrede (sidstnævnte kun for Danmark, Finland, Island og Sverige). Som det ses af figurerne er der markante forskelle i kompensationen for henholdsvis forsikrede og ikke-forsikrede. Det gælder især for enlige, som tidligere har haft en høj indkomst og for enlige uden børn. Kompensationsniveauet for forsikrede afhænger for det første af dagpengenes størrelse set i forhold til den tidligere indkomst. Det er højest i Danmark og mindst i Finland og Norge. I Island udbetales der et fast beløb, uafhængig af den tidligere indkomst. For det andet afhænger kompensationsniveauet af maksimumsbeløbenes størrelse. Det er højest i Norge og lavest i Island. I Finland er der ingen øvre grænse for dagpengenes størrelse. Men når indkomsten overstiger et vist niveau er kompensationen dog kun 20 procent. I Norge skyldes udsvingene i kompensationsgraderne indkomstlofter og tillæg for børn. I Sverige skyldes kompensationsforøgelsen fra niveau I til II den måde, hvorpå bundfradraget beregnes i skattesystemet.

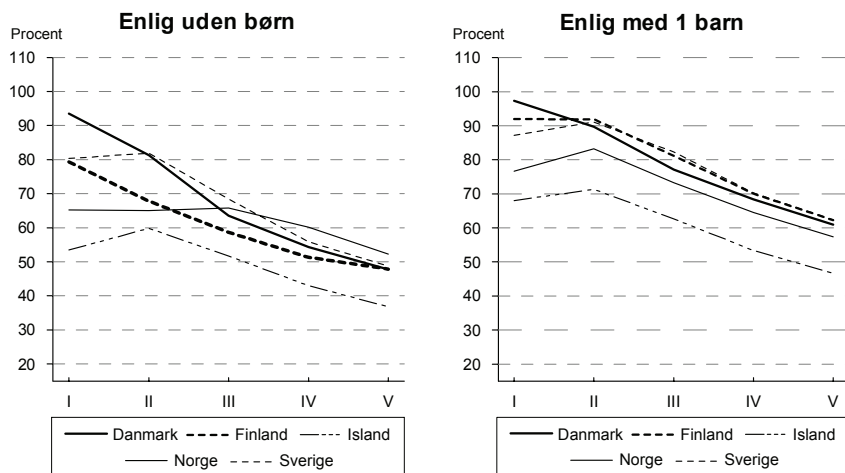
For familier med børn spiller det en rolle om der gives et tillæg for børn, hvilket er tilfældet i Finland, Island og Norge. Dertil kommer, at størrelsen af såvel boligydelsen som betalingen for daginstitutioner reguleres i forhold til indkomstens størrelse. Dette har betydning for kompensationsniveauet hos både forsikrede og ikke-forsikrede og er især medvirkende til at give enlige med børn et højt kompensationsniveau.

Figur 5.2 Disponibel indkomst for et arbejdsløshedsforsikret par uden børn 2001

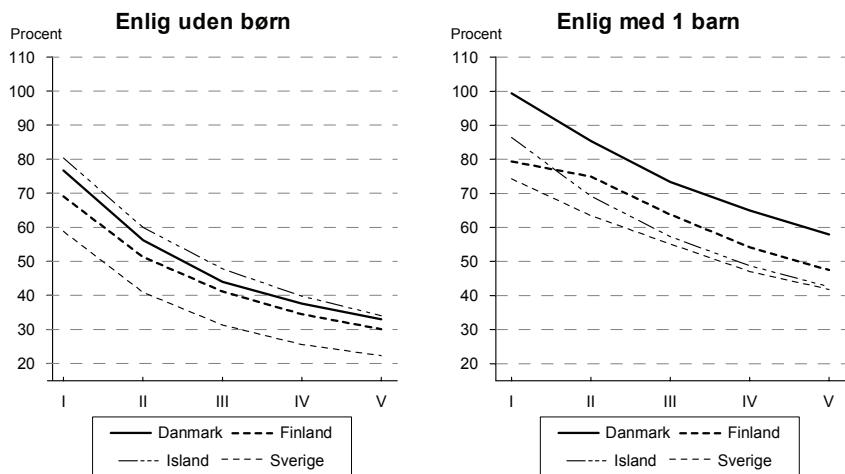
ARBEJDSLØSHED

Figur 5.3 Disponibel indkomst ved arbejdsløshedsdagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2001

Anmærkning: Indkomstgrupperne I-V er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Kapitel 2.

Figur 5.4 Disponibel indkomst for ikke-forsikrede i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2001

Anmærkning: Indkomstgrupperne I-V er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Kapitel 2.

Kontantydelse ved jobtræning og aktivering

- Der lægges vægt på aktivering

Ud over arbejdsløshedsdagpenge udbetales der i alle de nordiske lande også andre former for kontantydelse til arbejdsløse. Aldersgrænsen for iværksættelse af arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger er 18 år i Danmark og Finland og 16 år i Island. I Norge og Sverige varierer aldersgrænsen, afhængigt af foranstaltningen.

I Danmark har aktivlinien i arbejdsmarkeds- og socialpolitikken spillet en stadig større rolle siden arbejdsmarkedsreformen i 1994.

Ledige dagpengemodtagere under 25 år, som ikke har nogen erhvervs-kompetencegivende uddannelse har ret og pligt til efter 6 måneders ledighed at modtage et uddannelsesstilbud af mindst 18 måneders varighed. Ydelsen under uddannelse svarer til halvdelen af dagpengene. Øvrige ledige dagpengemodtagere under 25 år har ret og pligt til aktivering efter 6 måneders ledighed svarende til aktivperioden for ledige dagpengemodtagere over 25 år.

Ledige dagpengemodtagere over 25 år har i 2001 ret og pligt til aktivering efter 1 års ledighed. Den samlede dagpengeperiode er fra 2001 reduceret til 4 år, og består herefter af en 1-årig dagpengeperiode og en 3-årig aktivperiode. I aktivperioden har ledige ret og pligt til aktiveringstilbud i form af uddannelse, jobtræning m.v. og skal være i aktivering i minimum 75 pct. af tiden i den 3-årige periode. I dagpengeperioden er aktiveringen behovsorienteret og fleksibel, dels målrettet mod grupper som risikerer at blive langtidsledige og dels som forebyggelse mod mangel på kvalificeret arbejdskraft (flaskehalse). Formålet med aktiveringen er primært at opkvalificere de ledige med henblik på ordinær beskæftigelse, men også at motivere dem til selv at søge beskæftigelse eller uddannelse.

Kontanthjælpsmodtagere under 30 år har senest efter 13 uger ret og pligt til at tage imod et aktiverings- eller uddannelsesstilbud på mindst 30 timer om ugen i 18 måneder, for personer med en erhvervskompetencegivende uddannelse dog kun i 6 måneder. Kontanthjælpsmodtagere på 30 år og derover skal have et aktiveringstilbud senest efter 12 måneder på kontanthjælp.

Den ledige får udbetalt løn i forbindelse med jobtræning, mens ydelserne under de øvrige aktiverings- og uddannelsesforanstaltninger i vid udstrækning svarer til dagpenge eller kontanthjælp.

I Finland er de aktive foranstaltninger som forbedrer beskæftigelsen en vigtig del af den finske arbejdsmarkedspolitik. Ved hjælp af disse foranstalt-

ARBEJDSLØSHED

ninger skaber man arbejdspladser, forbedrer mulighederne for de langtidsledige samt forbedrer mulighederne for at få de unge ind på arbejdsmarkedet. Desuden skal foranstaltningerne forebygge langtidsarbejdsløshed samt reducere de regionale forskelle i arbejdsløsheden. Man hjælper desuden ledige som vil starte egen virksomhed.

Service til de som er til rådighed for arbejdsmarkedet udgør den vigtigste del af den aktive arbejdsmarkedspolitik. De typer af service som bureauerne tilbyder er arbejdsformidling, erhvervsvejledning, erhvervsrettede voksenuddannelser, information om uddannelse og erhverv samt erhvervsrettet revalidering.

I Island er Arbejdsløshedsforsikringsfonden, foruden at varetage sin hovedopgave med udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge, i stigende grad gået over til at yde tilskud til forskellige kurser for arbejdsløse og særlige kommunale beskæftigelsesforanstaltninger.

I Norge ligger ansvaret for den erhvervmæssige revalidering hos arbejdsmarkedsmyndighederne. Myndighederne vil i første omgang henvise en person der er blevet arbejdsløs til selv at søge en stilling de er kvalificeret til. Hvis det viser sig ikke at være tilstrækkeligt vurderes det om der er behov for en anden opfølgning, som for eksempel et arbejdsmarkedstiltag og hvis muligt give et egnet tilbud. Niveauet og sammensætningen af arbejdsmarkedstiltagene tilpasses situationen på arbejdsmarkedet. Antallet af særlige jobtilbud (tiltogspladser) er begrænset. Indholdet i tiltagene varierer men vil hovedsageligt være rettet mod grupper med særlige vanskeligheder på arbejdsmarkedet så som langtidsledige, unge og indvandrere.

I Sverige er arbejds- og kompetencelinien hovedhjørnестenen i den aktive arbejdsmarkedspolitik. Dette indebærer at en arbejdsløs person, som ikke direkte kan få arbejde, i første omgang skal tilbydes en uddannelse eller en anden lempelig foranstaltning, som har til formål at personen skal kunne få et regulært arbejde.

Der findes en aktivitetsgaranti der retter sig mod den der er eller risikerer at blive langtidsarbejdsløs. Formålet med aktivitetsgarantien er at væsentligt forbedre de arbejdsløses muligheder for at få et regulært job på arbejdsmarkedet. Indenfor garantien udarbejdes der individuelle handlingsplaner der specificerer hvilke foranstaltninger som arbejdsformidlingen kan tilbyde samt hvad der kræves af deltagerne.

Personer med behov for arbejdslivsindrettet revalidering eller særlig vejledning kan få hjælp hos arbejdsformidlingen og et arbejdsmarkedsinstitut. Institutterne har særlige ressourcer og kompetence inden for arbejdsprøving, praktisk arbejdsorientering, tilpasning af arbejdspladser m.v.

De konjunkturafhængige programmer og indsatser der tilbydes omfatter bl.a. arbejdsmarkedsuddannelser, der har til formål at forøge den enkelte arbejdssøgendes muligheder for at komme i arbejde samt at gøre det nemmere for arbejdsgiverne at ansætte personer med en passende arbejdskompetence. Desuden findes der praktikordninger som skal give erhvervsorientering, praktik og erhvervs erfaringer til ledige, der søger arbejde gennem arbejdsformidlingen. Som et supplement til de ordinære arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger er der indrettet et edb-/aktivitetscenter for arbejdsløse, med henblik på at lære dem at arbejde med informationsteknologi. Unge arbejdsløse under 20 år kan komme i praktik i en kommunal virksomhed. Kommunerne kan også tilbyde arbejdsløse unge i alderen 20-24 år et aktiveringsprogram, den såkaldte ungdomsgaranti. Aktiveringsprogrammet skal være individuelt tilpasset og indeholde uddannelse eller praktik eller en kombination af dette.

Derudover er der ansættelsesstøtte til arbejdsgivere hvor støtten har det formål at stimulere arbejdsgiveren til at ansætte en arbejdsløs ved at man delvis dækker arbejdsgiverens udgifter ved at ansætte en person som har behov for en udvidet introduktion eller uddannelse. Desuden kan personer som er arbejdsløse eller risikerer at blive arbejdsløs i visse tilfælde få tilskud til at starte egen virksomhed.

For personer med nedsat arbejdsevne findes der foranstaltninger som gør det muligt at de pågældende kan arbejde med løntilskud enten hos offentlige eller private arbejdsgivere.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.7 Antal aktiverede i 1995-2001

	Antal aktiverede i løbet af året		Antal aktiverede på opgørelsestidspunktet/ gennemsnitligt antal aktiverede		Aktiverede i pct. af arbejdsstyrken på opgørelsestidspunktet	
	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige	I alt	16-24-årige
<i>Danmark</i>						
I alt 1995	258.392	52.214	110.935	16.030	4,0	3,4
I alt 2000	221.534	34.828	87.239	10.507	3,2	2,6
I alt 2001	219.542	33.354	88.742	9.624	3,2	2,4
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	90.219	19.436	35.303	5.600	1,3	1,4
- Uddannelse	120.132	7.493	44.348	1.893	1,6	0,5
- Andet	42.996	12.775	9.090	2.131	0,3	0,5
<i>Finland</i>						
I alt 1995	285.575	82.217	103.667	25.973	4,2	9,9
I alt 2000	226.077	62.748	83.660	18.873	3,2	5,6
I alt 2001	201.074	54.259	73.463	15.850	2,8	4,8
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	102.441	14.830	38.425	5.199	1,5	1,6
- Uddannelse	59.075	9.550	26.103	3.919	1,0	1,2
- Andet	39.558	29.879	8.935	6.732	0,3	2,0
<i>Island</i>						
I alt 1995	..	..	..	..	..	..
I alt 2000	3.811	764	..	..	2,4	2,6
I alt 2001	4.304	870	..	..	2,6	3,0
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	..	..	..	..	..	..
- Uddannelse	..	..	..	..	..	..
- Andet	..	..	..	..	..	..
<i>Norge</i>						
I alt 1995	..	..	42.145	16.482	1,9	5,6
I alt 2000	..	..	11.439	3.520	0,5	1,1
I alt 2001	..	..	10.066	3.147	0,4	1,0
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	..	..	1.959	..	0,1	..
- Uddannelse	..	..	5.288	..	0,2	..
- Andet	..	..	2.819	..	0,1	..
<i>Sverige</i>						
I alt 1995	781.000	..	275.100	..	6,1	..
I alt 2000	470.970	..	166.159	..	3,8	..
I alt 2001	397.883	..	164.409 ¹⁾	..	3,7	..
Heraf:						
- Støttet beskæftigelse	121.057	..	78.294	..	1,8	..
- Uddannelse	218.021	..	68.135	..	1,5	..
- Andet	58.805	..	17.980	..	0,4	..

1 Oplysningerne er eksklusiv effekten af de personer der er med i programmet der er ved at blive afskaffet.

Serviceydelser i forbindelse med arbejdsløshed

De servicetilbud, der ydes i forbindelse med arbejdsløshed omfatter først og fremmest arbejdsformidling, men i alle landene gives der også mobilitetsfremmende ydelser i form af bl.a. flyttehjælp og hjælp til dobbelt husførelse.

Arbejdsformidling

- Arbejdsformidling er gratis

I alle fem nordiske lande findes der arbejdsformidling. Den fungerer som serviceorgan for både arbejdssøgende og arbejdsgivere. Arbejdsformidlingen drives af staten i alle landene.

I alle fem lande er arbejdsformidlingen uden brugerbetaling, og det er i princippet frivilligt, om den arbejdssøgende vil modtage det anviste arbejde. Arbejdsløshedsdagpengene udbetales dog kun, hvis den arbejdssøgende er villig til at tage et passende arbejde, når et sådant forefindes.

De aktiviteter, som forestås af arbejdsformidlingen, omfatter blandt andet erhvervs- og uddannelsesinformation og forskellige aktiverende foranstaltninger som fx jobsøgningsaktiviteter. Der er betydelige forskelle landene imellem på antallet af ledige stillinger, der anmeldes til arbejdsformidlingen. Forskellene i tallene afspejler dog i højere grad forskelle i måden, hvorpå arbejdsformidlingen bruges end forskelle i det faktiske antal ledige stillinger i landene.

Tabel 5.8 Antal ledige stillinger anmeldt til arbejdsformidlingskontorerne. I tusinder og i pct. af arbejdsstyrken 1990-2001

	Danmark		Finland		Island		Norge ¹⁾		Sverige ²⁾	
	Antal stillinger anmeldt	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt	I pct. af arbejdsstyrken	Antal stillinger anmeldt	I pct. af arbejdsstyrken
	1.000		1.000		1.000		1.000		1.000	
1990	112	4	341	13	..	..	237	11	650	14
1995	117	4	170	7	..	..	276	13	339	8
2000	96	3	302	12	..	..	591	25	522	12
2001	97	3	319	12	3	2	406	17	475	11

1 Omfatter både anmeldte ledige stillinger samt ledige stillinger registreret på anden vis.

2 Som procentdel af arbejdsstyrken i alderen 16-64 år (inkl. arbejdsløse).

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed

Forskelle og ligheder i udgifterne til arbejdsløshed

Udgifterne til arbejdsløshed afspejler dels omfanget af ledigheden, dels dagpengenes størrelse og dels omfanget af aktiverende foranstaltninger til de ledige.

Finland som er det land der har den højeste arbejdsløshed i de nordiske lande er det land som har de næsthøjeste udgifter til arbejdsløshed målt i KKP pr. capita. Her skal det dog bemærkes at der i Finland gives en række tilskud til arbejdsgiverne, til aktivering. Disse udgifter er ikke medregnet som sociale udgifter i denne rapport. Sverige som er det land der har en ledighed på samme niveau som Danmark anvender næsten det samme som i Finland målt i KKP pr. capita. De høje udgifter i Danmark skyldes dels dagpengenes størrelse samt omfanget af aktiveringen/jobtræning. Island har den laveste ledighed efterfulgt af Norge hvilket også afspejler lave udgifter, jfr. Tabel 5.10.

Ændring i udgifterne til arbejdsløshed fra 2000 til 2001

I Danmark fortsatte udgifterne til arbejdsløshedsdagpenge med at falde som følge af faldet i arbejdsløsheden. Udgifterne til aktivering af dagpengemodtagere faldt ligeledes fra 2000 til 2001 som følge af en nedgang i antallet af aktiverede dagpengemodtagere. Derimod har der været en stigning i udgifterne til aktiverede kontanthjælpsmodtagerne i kommunerne som følge af en stigning i antallet af aktiverede.

I Finland faldt udgifterne til arbejdsløshed med 3,4 procent idet antallet af arbejdsløse faldt med 15.000 personer

I Island er udgifterne til arbejdsløshed steget med 18,4 procent fra 2000 til 2001. Dette skyldes først og fremmest en stigning i udgifterne til kontantydelse ved jobtræning samt en stigning i udgifterne til serviceydelser.

I Norge steg udgifterne i forbindelse med arbejdsløshed fra 2000 til 2001. Stigningen skyldtes en større antal ledige med ret til dagpenge, samt en stigning i udbetalte dagpenge per modtager.

I Sverige fortsatte den trendmæssige nedgang i udgifterne til arbejdsløshed også i 2001. Den har fundet sted siden 1994. I 2001 udgjorde udgifterne til arbejdsløshed 1,7 pct. af BNP hvilket er et fald i forhold til 2000 hvor udgifterne var 2,0 pct. Set som en andel af de samlede sociale udgifter var udgifterne i 2000 6,5 pct. og i 2001 5,7 pct.

ARBEJDSLØSHED

Tabel 5.9 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med arbejdsløshed 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>					
A. Dagpengesikring	17.279	2.101	1.454	6.626	23.355
B. Delvis dagpengesikring	-	63	-	251	
C. Pension af arbejdsmar- kedsmæssige årsager	-	682	-	-	775
D. Kontantydelse ved Jobtræning	19.263	155	138	-	6.459
E. Kompenserende ydelser	-	18	-	-	1.311
F. Øvrigt	-	-	-	-	-
Kontantydelse i alt	36.542	3.019	1.592	6.877	31.900
<i>Serviceydelse, mio.</i>					
A. Mobilitetsydelse	-	2	-	-	190
B. Serviceydelse ved jobtræning	-	165	-	1.175	3.960
C. Øvrigt	1.410	128	594	1.796	2.756
a. Heraf arbejdsformidling	1.203	128	594	1.794	-
Serviceydelse i alt	1.410	295	594	2.972	6.906
Udgifter i alt, mio.	37.951	3.314	2.186	9.849	38.806
Udgifter i pct. af BNP	2,9	2,4	0,3	0,7	1,7
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	36,6	50,9	8,1	53,3	0,1
- Arbejdsgivere	0,0	36,3	91,9	27,3	94,6
- Forsikrede præmier og særskatter	63,4	12,8	0,0	19,4	5,3
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	-1.221	-118	342	158	-5.513
- Pct.	-3,1	-3,4	18,5	1,6	-12,4

Tabel 5.10 Udgifter til ydelser i forbindelse med arbejdsløshed i KKP 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	728	499	52	140	318
- Pr. person i den erhvervsaktive alder	1.113	759	82	220	503
Serviceydelse i alt pr. capita	28	49	20	61	69
- Pr. person i den erhvervsaktive alder	43	74	31	95	109
Udgifter til arbejdsløshed i alt pr. capita	757	547	72	201	387
- Pr. person i den erhvervsaktive alder	1.156	833	112	315	611

Kapitel 6

Sygdom

Der er stor forskel på hvor stor en andel udgifterne ved sygdom udgør af de samlede sociale udgifter. Andelen er lavest i Danmark og højest i Irland.

Tabel 6.1 Udgifter i forbindelse med sygdom i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 2000

Danmark	20,2	Belgien	25,1	Luxembourg	25,2
Finland	23,8	Frankrig	29,1	Portugal	30,6
Island	39,2	Grækenland	26,6	Spanien	29,6
Norge	34,2	Holland	29,3	Storbritannien	25,9
Sverige	27,1	Irland	41,2	Tyskland	28,3
		Italien	24,9	Østrig	26,0

Anmærkning: Se Tabel 4.1.

Betalt fravær ved sygdom

- Alle i arbejde er i princippet sikret dagpenge eller løn ved sygdom

Opbygningen af løn- og dagpengeordninger ved sygdom varierer meget fra land til land. I princippet er alle der er i arbejde berettiget til kompensation på grund af indkomstbortfald. Reglerne for kompensation er afhængige af hvilken position man har på arbejdsmarkedet. Lønmodtagere er som regel bedre dækket ind end selvstændige erhvervsdrivende og der findes særlige regler for arbejdsløse.

Tabel 6.2 Reglerne for udbetaling af kontantstøtte* til lønmodtagere i forbindelse med sygdom pr. december 2002

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Den maksimale periode, hvori der kan udbetales sygedagpenge/sygeløn	52 uger inden for 1½ år ¹⁾	52 uger inden for to år	52 uger inden for to år	52 uger inden for tre år	Ingen tidsbegrænsning
Findes der en karenperiode?	Nej	Nej ²⁾	Ja ³⁾	Nej	Ja
Karensperiodens længde	-	-	-	-	1 dag
Eksisterer der en arbejdsgiverperiode?	Ja	Ja ²⁾	Ja	Ja	Ja
Arbejdsgiverperiodens længde	2 uger	10 hverdage	1 måned ⁴⁾	16 dage	2 uger ⁵⁾
Kan der udbetales løn under sygdom?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Udbetales der løn under sygdom fastsat ved lov?	Ja	Ja ²⁾	Ja	Ja	Nej
Udbetales der løn under sygdom fastsat efter aftale?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja

* Med kontantstøtte menes sygedagpenge eller løn.

- 1 I en række tilfælde er der mulighed for at få forlænget dagpengeperioden. Det gælder for eksempel hvis det anses for overvejende sandsynligt, at revalidering kan iværksættes, og når der er påbegyndt en sag om førtidspension. Desuden kan dagpengeperioden forlænges med 2×26 uger ved alvorlig sygdom eller arbejdsskade.
- 2 Der udbetales ikke sygedagpenge for den dag den ansatte bliver syg samt de følgende 9 hverdage. I den periode betaler arbejdsgiveren fuld løn i henhold til lovgivningen. Efter kollektive aftaler betaler arbejdsgiverne fuld eller delvis løn i 1-3 måneder under sygdom. I denne periode betales dagpengene til arbejdsgiveren.
- 3 I den offentlige sygesikring.
- 4 Ifølge lovgivningen udbetales der løn under sygdom afhængig af ansættelsesperioden. Efter 1 års ansættelse udbetales der løn i en måned som stiger til 3 måneder efter 5 års ansættelse. I de fleste kollektivaftaler findes der aftaler om løn under sygdom ud over de tre måneder.
- 5 Inden for arbejdsgiverperioden er der én karensgang. Dette gælder også for personer der ikke er i et arbejdsforhold.

SYGDOM

Tabel 6.3 Størrelsen af sygedagpenge til lønmodtagere i forbindelse med sygdom pr. december 2001

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
Sygedagpengenes størrelse i pct. af arbejdsindkomsten	100	Normalt 70	100	80
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation ¹⁾	3.245 DKK	.	5.926 NOK	5.279 SEK
Indkomstloft pr. uge for fuld kompensation i KKP-Euro ¹⁾	347	.	546	468
Minimumsbeløb pr. uge	.	. ²⁾	494 NOK	170 SEK
Minimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	.	.	46	16
Maksimumsbeløb pr. uge	2.937 DKK	.	5.926 NOK	4.214 SEK
Maksimumsbeløb pr. uge i KKP-Euro	314	.	546	374
Er dagpengene skattepligtige?	Ja	Ja	Ja	Ja
Ydes der tillæg for børn?	Nej	Nej	Nej	Nej

1 Indkomstloftet er den indtægtsgrænse (tidligere indkomst) som sygedagpengene er beregnet i forhold til. Beregningen af indkomstloftet sker efter forskellige principper i de enkelte lande.

2 Personer der har en lille eller ingen indkomst kan modtage indkomstprøvede dagpenge, højst 60,54 EUR/ 52 KKP-Euro, ved uarbejdsdygtighed for perioder der varer mere end 60 dage.

Lovfastsat løn eller arbejdsgiverperiode i begyndelsen af fraværperioden

I starten af sygdomsperioden har arbejdsgiverne i alle nordiske lande en lovfastsat pligt til at udbetale kompensation enten i form af en lovfastsat sygeløn eller i form af sygedagpenge i arbejdsgiverperioden.

I Danmark udbetales sygedagpengene af arbejdsgiveren i de to første uger hvis lønmodtageren har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver i de sidste 8 uger før sygefraværet og i denne periode har været i arbejde i mindst 74 timer.

I Finland betaler arbejdsgiveren i henhold til lov om arbejdsaftaler fuld løn i perioden der dækker den dag hvor man bliver syg og de påfølgende 9 hverdage.

I Island har alle en lovfastsat ret til sygeløn i en periode der er afhængig af ancienniteten. Efter et års ansættelse har arbejdstageren ret til en måneds sygeløn.

I Norge har lønmodtagere ret til sygedagpenge fra arbejdsgiveren hvis den syge har været ansat hos den pågældende arbejdsgiver i mindst to uger. Arbejdsgiverperioden er 16 dage.

I Sverige udbetales der en lovfastsat sygeløn i de første 14 dage af sygdomsperioden. Dog udbetales der ikke sygeløn for den første sygedag. Sygelønnen svarer til sygedagpengebeløbet.

Sygeløn i henhold til kollektivaftaler og lignende

Som et supplement til den lovfastsatte arbejdsgiver- eller sygelønsperiode udbetales der løn under sygdom efter kollektive aftaler eller efter særlige regler for den offentlige sektor. I denne periode udbetales der normalt dagpenge til arbejdsgiveren.

I Danmark får offentligt ansatte fuld løn under hele sygefraværet. I den private sektor får funktionærer typisk udbetalt fuld løn under sygdom, mens andre privatansatte lønmodtagere får udbetalt løn i for eksempel de fire første uger af sygefraværsperioden, i nogle tilfælde er det ikke fuld løn, men kun op til et lovfastsat i overenskomsten.

I Finland udbetales der fuld løn i henhold til kollektivaftaler i en periode der varierer fra branche til branche fra 1 til 3 måneder.

I Island er lønmodtagere gennem kollektivaftaler sikret løn under sygdom i en periode, afhængig af ancienniteten, der er længere end det lovfastsatte minimum. De bedste bestemmelser findes for ansatte i stat og kommuner hvor der kan udbetales fuld løn i et helt år hvis man har været ansat i mere end 15 år. Arbejdsgiverne på det private arbejdsmarked har pligt til at indbetale 1 procent af lønsummen til en supplerende dagpengeordning der administreres af de respektive fagforeninger. Fra disse ordninger udbetales der dagpenge, efter arbejdsgiverperioden, som regel i 120-150 dage. På grund af denne ordning har dagpenge fra den offentlige sygeforsikring kun en ringe betydning.

I Norge får alle offentligt ansatte, efter aftale, fuld løn under sygdom i form af et supplement til sygedagpengene således at der kompenseres for differencen mellem maksimumsbeløbet for sygedagpengene og den normale løn. Tilsvarende regler findes også på det private arbejdsmarked, i en række tilfælde.

I Sverige får alle ansatte i den offentlige sektor ifølge kollektivaftaler løn som et supplement til sygedagpengene. Sygedagpengene udgør 80 procent af arbejdsindkomsten op til indkomstloftet og arbejdsgiveren giver yderligere 10 procent således at alle i den kategori modtager 90 procent af lønnen i

SYGDOM

de første 15-90 dage. Personer der har en løn der ligger over indkomstloftet får kompensation med et beløb der svarer til 90 procent af lønnen. I de tilfælde hvor sygeperioden er længere end 90 dage kompenseres offentlige ansatte af arbejdsgiveren med 80 procent af lønnen selvom lønmodtageren har en løn der ligger over indkomstloftet. Også funktionærer inden for den private sektor får i henhold til kollektivaftaler kompensation fra arbejdsgiveren. For denne kategori gælder, at arbejdsgiveren giver en kompensation der svarer til 65 procent af den løn der ligger over sygeforsikringens indkomstloft.

Sygedagpenge

Efter den lovfastsatte arbejdsgiverperiode udbetales der enten sygedagpenge fra det offentlige eller fra socialforsikringen. De der ikke har ret til løn eller sygedagpenge i arbejdsgiverperioden modtager kompensation efter de almindelige regler for sygedagpenge fra begyndelsen af sygdomsperioden.

I Danmark har lønmodtagere ret til dagpenge fra kommunen hvis de har været tilknyttet arbejdsmarkedet i de sidste 13 uger før fraværet og i denne periode har været beskæftiget i mindst 120 timer. Personer der er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, eller har afsluttet en erhvervsmæssig uddannelse af mindst 18 måneders varighed eller er elev i lønnet praktik har ligeledes ret til sygedagpenge fra kommunen. For selvstændige erhvervsdrivende forudsættes det at man har været i beskæftigelse i mindst 6 måneder i den seneste 12 måneders periode, heraf skal mindst den ene måneds arbejde være lige umiddelbart før sygdomsforløbet. Kompensationen er 100 procent af indkomsten, dog højst DKK 2.937 pr uge.

For selvstændige erhvervsdrivende beregnes sygedagpengene på grundlag af arbejdsfortjenesten ved erhvervsvirksomheden og kan ligesom for lønmodtagere højst udgøre 2.937 DKK. pr. uge.

I Finland udbetales der dagpenge både til de der er i arbejde og til de der arbejder for sig selv (for eksempel arbejder i hjemmet eller studerer). Forudsætningen er at den syge ikke har været uden arbejde efter eget ønske de tre forudgående måneder før sygdommen indtraf. Der udbetales ikke indkomstrelaterede sygedagpenge hvis årsarbejdsindkomsten har været mindre end 995 EUR. Op til årsindkomst på 24.609 EUR er kompensationsgraden på 70 pct. hvorefter kompensationen gradvist reduceres. Personer med små eller ingen indkomster kan få indkomstprøvede sygedagpenge efter en karenperiode på 60 dage.

I Island har dagpengeordningerne fra det offentlige som nævnt kun ringe betydning. Selvstændige erhvervsdrivende har samme ret som lønmodtagere til sygedagpenge fra det offentlige, men kan også forsikre sig ved sygdom,

normalt for en periode på 6 måneder. Efter denne periode er det muligt med udbetalinger fra pensionsordningerne.

I Norge er det en forudsætning for at modtage sygedagpenge fra Folketrygden at den sygemeldte har været i arbejde i mindst to uger umiddelbart før sygdommen indtraf. Indkomstgrundlaget for sygedagpenge skal udgøre mindst 50 pct. af grundbeløbet, svarende til en årsindkomst på 25.680 NOK. Denne indkomstgrænse gælder ikke for sygedagpenge i arbejdsgiverperioden. Det maksimale beløb der kan udbetales i sygedagpenge er 308.160 NOK pr. år.

Selvstændig erhvervsdrivende har på samme måde som arbejdstagere ret til sygedagpenge hvis de mister pensionsgivende indtægt på grund af manglende arbejdsevne enten på grund af sygdom eller skader. Der ydes erstatning fra den 15. sygedag med 65 procent af sygedagpengegrundlaget. Når der er oppebåret sygedagpenge i 250 dage indenfor de sidste 3 år ophører retten.

I Sverige er forudsætningen for at modtage sygedagpenge at den sygedagpengeberettigede indkomst er mindst 24 pct. af basisbeløbet, hvilket i 2001 var 36.900 SEK. Kompensationen er 80 pct. dog kun for en arbejdsindkomst op til 276.750 SEK.

Karensperioder

Reglerne for karensperioder varierer også mellem landene. I Danmark og Norge er der ingen karensperiode for lønmodtagere hvor der er en betalt arbejdsgiverperiode. For selvstændige erhvervsdrivende samt personer der arbejder freelance, er der en karensperiode på 14 dage, som dog kan forkortes med en frivillig forsikring. I Danmark er der for selvstændigt erhvervsdrivende en karensperiode på 2 uger. Der kan tegnes frivillige forsikringer, så den selvstændige har ret til sygedagpenge efter 1. eller 3. fraværsdag. Forsikringspræmien er højere for selvstændige, der vil sikre sig dagpenge fra 1. fraværsdag, end for selvstændige, der vil sikre sig dagpenge fra 3. fraværsdag. For selvstændige, der har tegnet en forsikring, udgør dagpengene mindst 2/3 af det maksimale dagpengebeløb på 2.937 DKK pr. uge. Selvstændige kan tegne en forsikring (højere præmie), som sikrer det maksimale dagpengebeløb. For selvstændige er der en karensperiode på 2 uger.

I den finske sygeforsikring er der indarbejdet en karensperiode for den dag personen bliver syg samt de følgende 9 hverdage. Denne periode svarer til den lovfastsatte periode med sygeløn for lønmodtagere. I Finland er selvstændige erhvervsdrivende berettiget til sygedagpenge efter de samme principper som lønmodtagere.

SYGDOM

Forskellen er dog, at mens lønmodtagere er berettiget til den lovbestemte løn i sygeforsikringens karenperiode, modtager private erhvervsdrivende ingen ydelse for den dag man bliver syg og de efterfølgende 9 hverdage.

Landmænd der er forsikret i henhold til landmændenes pensionslov er berettiget til sygedagpenge fra og med den 5. hverdag efter den dag man er blevet syg.

I Island er der en karenperiode på 14 dage for den offentlige forsikring.

I Sverige er der mindst en karen dag, hvilket både gælder sygelønnen og sygedagpengene. Dog kan der højst være 10 karen dage i en 12 måneders periode. Selvstændige erhvervsdrivende kan vælge mellem en karenperiode på 3 eller 30 dage afhængig af hvor høj en forsikring der er tegnet.

Øvrige forhold

I Danmark, Finland, Island og Norge udbetales sygedagpengene normalt højst i et år, hvor perioden kan bestå af flere separate sygedagpengeperioder.

I Danmark kan perioden dog i en række tilfælde forlænges ud over de 52 uger. I Sverige findes der ingen tidsbegrænsning for sygedagpengene.

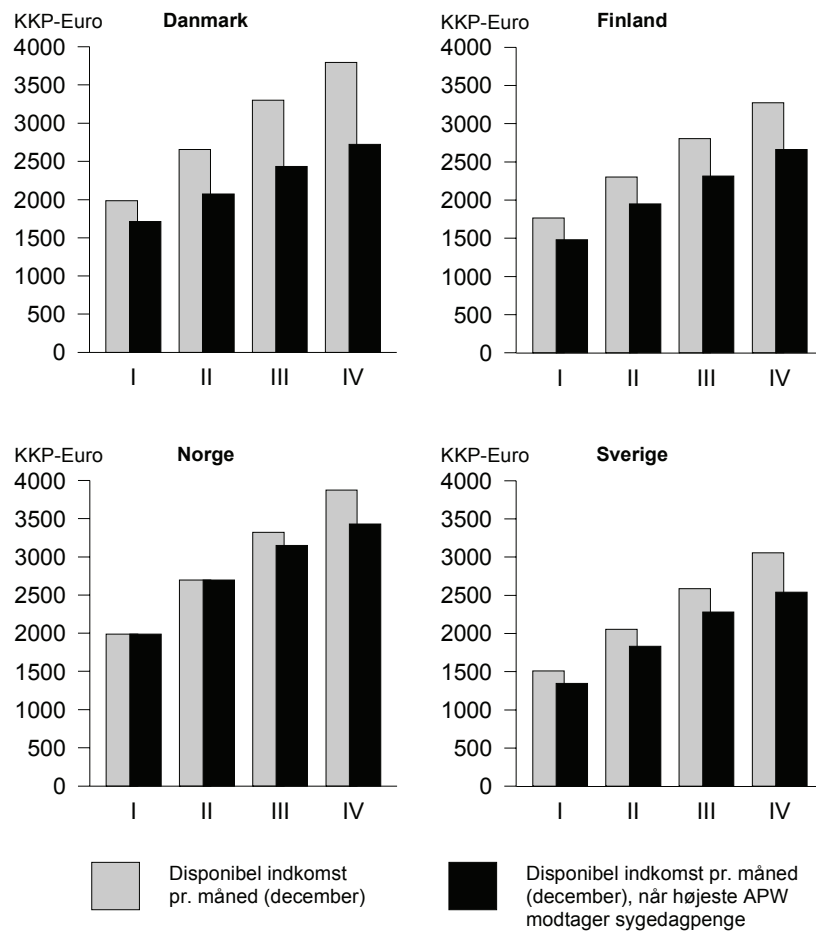
Sygedagpengene er skattepligtige i alle landene.

I Danmark udbetales og administreres sygedagpengene af kommunerne. Staten refunderer kommunernes udgifter til sygedagpenge i de første 4 uger med 100 pct., mens udgifterne efter de 4 uger og til og med uge 52 refunderes med 50 pct. af staten. Efter de 52 uger afholder kommunerne alle udgifterne til sygedagpenge.

I Finland udbetales sygedagpengene af Folkpensionsanstalten, i Island af Folkeforsikringen, i Norge af Folketrygden og i Sverige af forsikringskasserne.

Kompensationsgrader

Figur 6.1 Disponibel indkomst for et par uden børn 2001

Anmærkning:

Indkomstgrupperne I-IV er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Kapitel 2.

Figur 6.1 viser den disponible indkomst på fire indkomstniveauer for et par uden børn når begge er i beskæftigelse og når den person, der har den højeste indkomst overgår til at modtage sygedagpenge. Figur 6.2 viser den disponible

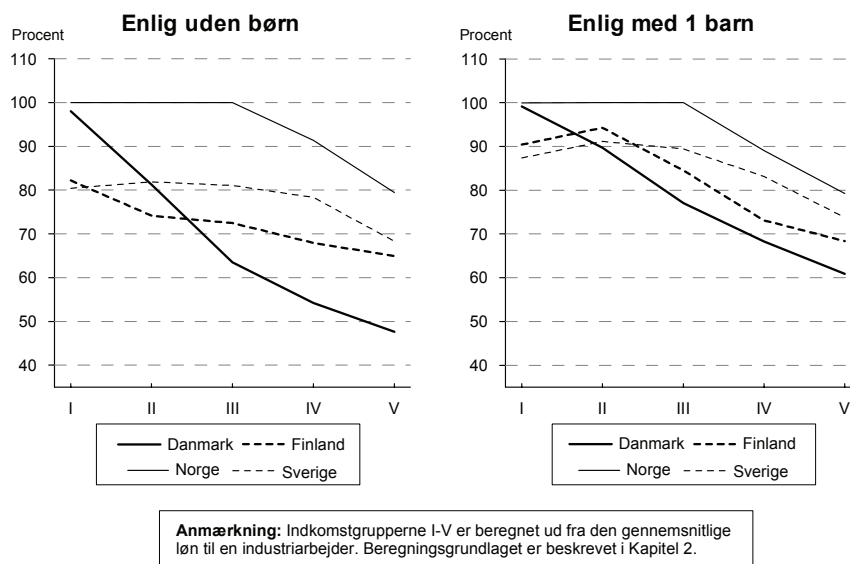
SYGDOM

indkomst ved sygedagpenge i pct. af den disponible indkomst ved beskæftigelse på fem indkomstniveauer, for en enlig uden børn og for en enlig med ét barn.

Som det fremgår af figurerne, er der betydelige forskelle i kompensationsniveauerne ved sygdom. For enlige i de laveste indkomstgrupper er kompensationen højest i Danmark og Norge og lavest i Sverige og Finland, mens den for enlige i de højeste indkomstgrupper er lavest i Danmark og højest i Norge og Sverige. For par uden børn er kompensationen generelt højest i Norge og lavest i Danmark. Forskellene er dels betinget af dagpengenes størrelse målt i forhold til arbejdsindkomsten (de er højest i Danmark og Norge og lavest i Finland), dels af maksimumsbeløbets størrelse, som er relativt lavt i Danmark set i forhold til Sverige og - især - Norge. Endelig har det betydning, at der i Finland ikke er nogen øvre grænse for dagpengenes størrelse. Dog er der kun 25 procent kompensation ved en årsløn på over 37.861 Euro.

I Danmark og Finland skyldes det højere kompensationsniveau for enlige med ét barn set i forhold til enlige uden børn især, at der ved overgangen til sygedagpenge sker et fald i daginstitutionsbetalingen; men derudover modtager enlige med ét barn også højere boligstøtte, da reglerne herom generelt er mere gunstige for familier med børn end for familier uden børn.

Figur 6.2 Disponibel indkomst ved sygedagpenge i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2001

*Varigheden af sygefraværet***Tabel 6.4 Beregnet fravær i mindst én uge pga. sygdom blandt beskæftigede i pct. af alle beskæftigede 1990-2001¹⁾**

	Danmark ²⁾	Finland	Island	Norge	Sverige
1990					
Kvinder	2,2	2,6	1,9 ³⁾	3,5	5,4
Mænd	1,5	2,2	1,1 ³⁾	2,7	3,7
I alt	1,8	2,4	1,5 ³⁾	3,1	4,5
1995					
Kvinder	2,2	2,3	2,1	3,1	3,4
Mænd	1,4	2,0	1,3	2,2	2,2
I alt	1,7	2,1	1,7	2,6	2,7
2000					
Kvinder	2,0	2,5	1,5	4,7	4,9
Mænd	1,4	2,2	1,1	3,4	2,6
I alt	1,7	2,4	1,3	4,0	3,7
2001					
Kvinder	1,9	2,4	2,0	4,5	5,1
Mænd	1,4	2,1	0,7	3,2	2,7
I alt	1,7	2,2	1,3	4,0	4,0

1 Tallene er beregnet ud fra arbejdskraftundersøgelserne, som et gennemsnit af tællingerne.

2 15-66-årige.

3 Vedrører 1991.

I Danmark, Finland og delvis Sverige har der i løbet af 1990'erne været et mindre fald i fravær på grund af sygdom. Årsagerne hertil er flere, blandt andet den stigende arbejdsløshed op gennem 1990'erne. I Norge og Sverige findes det højeste fravær, hvilket blandt andet skyldes høj beskæftigelse og nedgang i arbejdsløsheden. Siden 1995 er fraværet på grund af sygdom steget i Sverige og Norge.

SYGDOM

Tabel 6.5 Afsluttede sygedagpengeperioder af mindst 15 dages varighed (pct.) 2001

	Danmark	Finland	Norge ¹⁾	Sverige
<i>Kvinder</i>				
Varighed (dage)				
15-21	20,4	29,9	19,4	17,6
22-29	13,2	18,1	11,9	15,6
30-59	25,5	29,1	26,0	23,4
60-89	11,2	8,6	13,0	10,5
90-119	6,2	3,7	7,4	5,9
120-149	3,9	2,1	4,7	3,8
150-179	2,8	1,4	3,3	2,7
180-359	8,7	6,1	10,0	7,8
360+	8,1	1,0	4,3	12,8
I alt	100,0	100,0	100,0	100,1
<i>Mænd</i>				
Varighed (dage)				
15-21	21,6	27,2	20,9	18,4
22-29	14,8	17,0	12,3	16,4
30-59	25,4	26,6	25,6	22,9
60-89	10,8	9,9	12,0	9,8
90-119	6,4	4,6	6,7	5,7
120-149	3,9	2,6	4,3	3,5
150-179	2,7	1,9	3,1	2,6
180-359	7,9	8,4	10,2	7,9
360+	6,3	1,7	4,8	12,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,1
<i>Kvinder og Mænd</i>				
Varighed (dage)				
15-21	21,0	28,7	20,1	17,9
22-29	14,0	17,7	12,1	15,9
30-59	25,5	28,0	25,8	23,2
60-89	11,0	9,2	12,6	10,2
90-119	6,3	4,1	7,1	5,8
120-149	3,9	2,3	4,6	3,7
150-179	2,8	1,6	3,2	2,6
180-359	8,3	7,1	10,1	7,8
360+	7,3	1,3	4,5	12,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0

1 Tallene for Norge omfatter sygedagpengeperioderne alle grupper af sygedagpengemodtagere. For arbejdstagere er der kun registreret perioder af mindst 17 dages varighed. For andre grupper er der medtaget alle sygedagpengeperioder. Disse bliver hovedsageligt udbetalt fra og med den 15 sygedag.

Der er visse variationer i landenes mønster for langvarigt sygefravær (sygefravær i mere end 14 dage). Dette afspejler blandt andet forskellig praksis med hensyn til, hvornår langvarigt syge overgår til at få udbetalt ydelser fra andre dele af det sociale system. Det gælder fx overgangen til revalideringsydelse eller førtidspension.

I Sverige er der ingen tidsbegrænsning for, hvor længe man kan modtage sygedagpenge, og de kan derfor også udbetales efter mere end ét års sygdom. Dette kan i en række tilfælde også ske i Danmark. De ca. 5 pct. i Norge på over 360 dage dækker også personer, som ikke er raskmeldte efter et års (365 dage) sygdom. De modtager ikke sygedagpenge mere end et år, men får i stedet for udbetalt revalideringsdagpenge. Fraværs mønstret for mænd og kvinder viser et noget uensartet mønster mellem landene, dog har mændene generelt set det største fravær i de lange fraværperioder, med undtagelse af Danmark hvor kvinderne ligger betydeligt højere end mændene i fraværperioder på over 360 dage.

Dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbetinget sygdom

I alle fem lande udbetales der ydelser ved arbejdsskader og erhvervssygdomme. De kortvarige ydelser kan være sygedagpenge eller ydelser, der svarer til dette.

I Finland udbetales der arbejdsskadedagpenge, almindeligvis svarende til den normale løn.

Serviceydelser

Det er et fællestræk ved de nordiske lande, at de har et veludbygget serviceapparat til såvel forebyggelse som behandling af sygdomme. Der er dog tale om et område, som varierer noget i opbygning fra land til land.

I Danmark, Finland, Norge og Sverige er det de kommunale og/eller amtskommunale myndigheder, der har ansvaret for organiseringen af sundhedsvæsenet, mens det i Island er staten.

Der er etableret bedriftssundhedstjenester i Danmark, Norge og Sverige, som har til formål, at der inden for rammerne af den enkelte arbejdsplads skal kunne iværksættes forebyggende foranstaltninger og udføres helbreds-kontrol. Der findes også en lovpligtig bedriftssundhedstjeneste i Finland,

SYGDOM

som skal sørge for præventive foranstaltninger. Denne kan suppleres med frivillige ordninger, som dels kan være præventive foranstaltninger, dels almindelig sygdomsbehandling, hvortil sygeforsikringen giver tilskud. For statistikken på området henvises til NOMESKO's publikationen *Health Statistics in the Nordic Countries* som blandt andet kan hentes fra WWW.nom-nos.dk

Sygehuse

- Sygehusvæsenet er hovedsagelig et offentligt anliggende

I samtlige nordiske lande findes der almindelige sygehuse med tilhørende ambulatorier/poliklinikker og skadestuer. Desuden er der højt specialiserede sygehuse, psykiatriske hospitaler og i nogle af landene også hospitaler til langtidspleje. Sygehusene drives hovedsageligt af staten, amtskommunerne og kommunerne, men der findes også enkelte private sygehuse.

Det er meget vanskeligt at få sammenlignelige data for kapaciteten i sundhedsvæsenet i de nordiske lande, da området er meget forskelligt organiseret fra land til land. Det er dog en generel tendens, at liggetiderne ved sygehuse over årene bliver kortere, og at flere og flere patienter bliver behandlet ambulant.

Der har i alle landene været en tendens mod at afvikle egentlige psykiatriske hospitaler og i stedet udbygge behandlingen af de psykiatriske patienter i nærmiljøet.

Lægebehandling m.v.

- Forebyggelse og almindelig lægebehandling foregår uden for sygehusene

Den almindelige (primære) lægebehandling foregår i de nordiske lande uden for sygehusene. Til det primære sundhedsvæsen er der endvidere knyttet forskellige former for forebyggende sundhedsforanstaltninger.

I Danmark varetages den almindelige lægebehandling udelukkende af privatpraktiserende læger, fuldt finansieret og efter overenskomst med det offentlige. I Norge varetages ca. 75 pct. af den almindelige lægebehandling af privatpraktiserende læger. Dette gælder kun i ringe grad i de øvrige nor-

diske lande. Således skønnes det, at ca. 20 pct. af den almindelige lægebehandling i Sverige varetages af privatpraktiserende læger. I Finland foregår ca. 20 pct. af den almene lægebehandling og speciallægebehandlingen hos privatpraktiserende læger. Den resterende del varetages af ansatte læger i offentlige sundhedscentre.

I Finland og Island kan sundhedscentre have tilknyttet sengepladser.

Der findes speciallægebehandling i alle landene. Den varetages af speciallæger efter overenskomst med det offentlige. Ydelserne gives enten efter generelle eller efter specifikke regelsæt.

På grund af de store forskelle fra land til land i organiseringen af det primære sundhedsvæsen er det dog meget vanskeligt at få sammenlignelige data for antallet af lægebesøg pr. indbygger.

Der findes hjemmesygepleje i alle landene både til familier og børn som til ældre og funktionshæmmede.

I samtlige fem lande tilbydes gravide og småbørn desuden offentlig sundhedspleje. Endvidere er der i alle landene etableret skolesundhedspleje. De fleste børn vaccineres i henhold til det anbefalede vaccinationsprogram. Screeningsprogrammer mod fx brystcancer findes i et vist omfang i alle landene. I Finland varetager sundhedscentre disse opgaver.

I alle fem lande gives der tilskud til transportudgifter i forbindelse med sygdom.

Tandbehandling

- Børn og unge får gratis tandbehandling

Tandlægebehandlingen er veludbygget for alle i de nordiske lande. Med undtagelse af Island, foregår behandlingen af børn og unge i offentlige klinikker. I alle landene er behandlingen helt eller delvis gratis.

Tandbehandlingen for voksne varetages hovedsagelig af privatpraktiserende tandlæger.

I Sverige er det landstingene, der organiserer den offentlige tandpleje.

Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom

Forskelle og ligheder i udgifterne til sygdom

Der er en vis forskel i udgifterne i forbindelse med sygdom mellem de nordiske lande målt i KKP pr. capita, hvor Finland bruger mindst og Norge mest.

Når det gælder udgifter til betalt fravær ved sygdom anvender Norge betydeligt mere end de andre nordiske lande målt i KKP pr. capita. Her er det især sygedagpengenes størrelse, som spiller en rolle (jf. Tabel 6.3) men også den lave arbejdsløshed i Norge har en vis betydning for sygdomsfraværet.

Når det gælder udgifterne til service (sygdomsbehandling) er udgifterne målt i KKP pr. capita lavest i Finland og højest i Norge.

Det som blandt andet påvirker udgifterne til sygdomsbehandling er patienternes egenbetaling for sygdomsbehandling og medicin hvor egenbetalingen er højest i Finland.

En anden påvirkningsfaktor er gråzonen mellem sundhedssektoren og behandlingen af de ældre og handicappede, som er noget forskelligt organiseret mellem landene.

Ændringer i de sociale udgifter til sygdom fra 2000 til 2001

I Danmark er udgifterne til sygedagpenge udbetalt af kommunerne steget fra 2000 til 2001. Stigningen skyldes både en stigning i antallet af modtagere af sygedagpenge, herunder personer i fleksjob, og i den gennemsnitlige varighed af sygedagpengeforløbene. En del af stigningen i udgifterne skyldes dog, at de offentlige arbejdsgiveres ret til sygedagpengerefusion på linie med de private arbejdsgiveres, som blev indført i 2000, først er slået fuldt igennem i 2001. Det beregnede skøn over udgifterne til sygedagpenge i arbejdsgiverperioden er da også faldet. Udgifterne til serviceydelser inden for sundhedssektoren er fortsat steget, herunder til medicin, sygehusvæsenet og hjemmesygepleje.

I Finland steg udgifterne til sygedagpenge i 2001 med 3 procent især på grund af en stigning i beskæftigelsen. I 2001 satsede kommunerne mere på sundhedsvæsenet efter flere år med besparelser og udgifterne steg med 5 procent. Udgifterne til lægemidler steg med 10 procent.

SYGDOM

I Island steg de sociale udgifter i forbindelse med sygdom med 5,4 procent i 2001 priser. Stigningen i udgifterne til kontantydelse var på 7,8 procent og 4,3 procent på serviceydelserne. Hovedforklaringen på udgiftsstigningen er lønforhøjelser, både når det gælder de sociale kontant ydelser og serviceydelserne.

I Norge steg udgifterne til kontantydelse i forbindelse med sygdom med ca. 6 procent fra 2000 til 2001. Stigningen skyldes både sygefraværet, ligesom indtægtsgrundlaget, der ligger til grund for udbetalingerne, er steget. Antal sygedage per lønmodtager der modtog sygedagpenge var 12,9 i 2001 mod 12,5 i 2000. Dette svarer til en vækst i fraværet per beskæftiget med ca. 3 procent.

I Sverige steg udgifterne til sygdom med 9,7 pct. fra 2000 til 2001. Målt som andel af BNP steg udgifterne fra 8,3 pct. i 2000 til 8,8 pct. i 2001. Årsagen til dette er dels en kraftig stigning i udgifterne til kontantydelse (sygedagpenge), da fraværet fortsatte med at stige i løbet af 2001, dels en stigning på ca. 10 mia. SEK til serviceydelser.

Regeringen har præsenteret en national handlingsplan for udviklingen af sundhedsvæsenet samt et tilskud til plejen på sammenlagt 9 mia. SEK i årene 2001-2004. Til dette kommer øgede udgifter til lægemidler som steg til 17 mia. SEK inkl. moms, hvilket svarer til en stigning på 7,1 pct. i faste priser sammenlignet med 2000. Udgifterne til kontantydelse steg med ca. 15 pct. svarende til 7.463 millioner SEK. i løbende priser fra 2000 til 2001. Målt som andel af de samlede sociale udgifter er udgifterne til sygdom stegt fra 27,4 pct. til 28,6 pct. i 2001.

SYGDOM

Tabel 6.6 Udgifter til og finansiering af ydelser i forbindelse med sygdom 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse. Mio.</i>					
A. Betalt fravær ved sygdom	12.410	1.624	11.439	43.943	55.781
Heraf:			-		
a. Almindelig dagpenge-sikring	9.010	523	643	23.697	36.693
b. Dagpengesikring i arbejds-giverperiode	3.400	944	10.598	20.246	13.300
c. Særlig dagpengesikring ved arbejdsskade og arbejdsbetinget sygdom	-	129	198	-	5.788
B. Øvrigt	457	-	-	-	61
Kontantydelse i alt	12.867	1.624	11.439	43.943	55.842
<i>Serviceydelse. mio.</i>					
Serviceydelse i alt	63.976	6.640	45.329	88.178	143.188
Udgifter i alt, mio.	76.843	8.263	56.767	132.122	199.030
Udgifter i pct. af BNP	5,8	6,1	7,7	8,7	8,8
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	90,5	67,0	79,5	63,0	68,7
- Arbejdsgivere	4,7	23,3	20,5	28,0	30,8
- Forsikredes præmier og særskatter	4,8	9,7	0,0	9,0	0,5
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	1.803	428	2.694	7.393	13.101
- Pct.	2,4	5,5	5,0	5,9	7,0

Tabel 6.7 Udgifter til ydelser i forbindelse med sygdom i KKP 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt pr. capita	256	268	376	897	557
Kontantydelse pr. person i alderen 16-64 år	392	408	588	1.407	880
Serviceydelse i alt pr. capita	1.275	1.097	1.489	1.801	1.428
Udgifter i forbindelse med sygdom i alt pr. capita	1.532	1.365	1.865	2.698	1.985

Egenbetaling for sundhedsydelse

Reglerne for egenbetaling af sundhedsydelse er noget uensartede i de nordiske lande. I Finland, Norge og Sverige er der regler om maksimal egenbetaling for sundhedsydelse. Sådanne findes også i Island men man fritages kun delvist for betaling. I Danmark findes der ikke sådanne regler, med undtagelse af medicin.

Maksimal egenbetaling

I Danmark er der fra 1. marts 2000 indført et nyt behovsafhængigt tilskudssystem, hvor tilskuddets størrelse afhænger af den enkelte persons forbrug af tilskudsberettiget medicin. I 2001 ydes der ikke tilskud til medicinforbrug under 510 DKK om året, hvorefter tilskuddet gradvist øges til at udgøre 85 procent af udgifterne over 2.875 DKK om året. Egenbetalingen kan højst udgøre 3.700 DKK om året.

I Finland dækker sygeforsikringen det overskydende beløb hvis den samlede egenbetaling for medicin udgør 580,25 EUR pr. år. Udgifterne til transport i forbindelse med behandling betales fuldt ud hvis udgifterne overstiger 157,25 EUR pr. år.

I Island er den maksimale egenbetaling fra og med 1. juli 2001 for ambulantly behandling på sygehuse, i det primære sundhedsvæsen samt hos specialist pr. år 18.000 ISK for personer i alderen 18-66 år og 6.000 ISK for børn under 18 år. For pensionister 67-69 år med fuld grundpension, pensionister 70 år og ældre samt førtidspensionister og personer, som har været arbejdsløse i mere end 6 måneder er den maksimale egenbetaling 4.500 ISK. Når patienten har nået udgiftsloftet betaler man kun en tredjedel af satserne. Der findes desuden særlige betalingsregler for fysioterapi, ergoterapi samt anden terapeutisk behandling.

I Norge var den maksimale egenbetaling for lægehjælp, psykologhjælp og rejseudgifter i forbindelse med undersøgelse og behandling samt lægemidler 1.450 NOK i 2001. Udgifter derudover dækkes af staten. Folketrygden afholdte i 2001 ca. 55 pct. af de samlede udgifter til lægemidler.

I Sverige findes der dels en maksimal egenbetaling pr. år for almindelig lægebehandling, fysioterapi m.v. på 900 SEK og en anden maksimal egenbetaling for medicin på 1.800 SEK.

Hvis en eller begge forældre tilsammen har flere børn under 18 år, er børnene fritaget for egenbetaling såfremt lægemiddel købet til dem samlet overstiger det fastlagte maksimum for egenbetaling. For den kommunale omsorg findes der ingen statslige regler for maksimal egenbetaling.

SYGDOM

Lægebehandling m.v.

I Danmark er lægebehandling og hjemmesygepleje gratis. En lille gruppe med frit lægevalg betaler dog selv et mindre beløb for lægebehandling. I de øvrige nordiske lande betaler patienterne selv et beløb for behandlingen.

I Finland udgør beløbet maksimalt 20,2 EUR pr. år eller 10,1 EUR for de første tre gange for den ambulante behandling i det primære sundhedsvæsen. For midlertidig hjemmesygepleje betales der 5,9 EUR pr. besøg af en læge og af en sygeplejerske 10,1 EUR pr. besøg. For kontinuerlig pasning i hjemmet betales der et beløb, som dels er afhængig af pasningens omfang og dels af den pågældendes økonomiske situation.

I Island varierer betalingen for lægebesøg. Som hovedregel betaler børn og pensionister kun 1/3 af den normale egenbetaling. For besøg hos specialist varierer egenbetalingen normalt fra 2.484 til 6.000 ISK og for børn og pensionister fra 988 til 6.000 ISK. For besøg i det primære sundhedsvæsen betales der normalt 700 ISK og børn og pensionister betaler 300 ISK. Hjemmesygeplejen er gratis.

I Norge varierer egenbetalingen ved lægebesøg. Ved konsultation hos almen-praktiserende læger og ved besøg hos lægevagten i dagtimerne er egenbetalingen 110 NOK, mens den er 193 NOK ved behandling hos en specialist. For konsultation uden for dagtimerne er egenbetalingen 168 NOK hos lægevagten. Der er ingen egenbetaling for hjemmesygepleje.

I Sverige varierer egenbetalingen mellem landstingene fra 0 SEK til 250 SEK. For lægebehandling og for besøg hos en fysioterapeut, psykolog, kiropraktor m.v. varierer egenbetalingen fra 50 SEK til 250 SEK. Normalt er egenbetalingen ved besøg hos en specialist dyrest (fra 150-250 SEK) men besøg i almen praksis koster mellem 100 SEK og 150 SEK.

Tandbehandling

I alle landene er tandbehandling for børn og unge enten helt eller delvis gratis. Den øvrige del af befolkning betaler enten selv alle udgifter til behandling, eller de får refunderet en mindre del af dem.

I Danmark udgjorde patienternes egenbetaling i 2001 ca. 62 pct. af de samlede udgifter, inkl. udgifterne til den kommunale børne- og ungdomstandpleje, der er gratis.

I Finland får personer født i 1956 eller senere tilskud på ca. 41 pct. til tandbehandling og 37 pct. i tilskud til undersøgelser og forebyggende behandlinger.

I Island får personer over 67 år samt handicappede refunderet mellem 50 og 100 pct. af udgifterne, afhængigt af deres indkomst. Børn under 17 år får refunderet mellem 60 og 65 procent af udgifterne.

I Norge betaler voksne normalt selv for tandbehandling. Unge under 18 år samt visse andre grupper som ældre, langtidssyge og funktionshæmmede får behandling uden egenbetaling.

I Sverige får alle 20 år og ældre et tilskud fra tandbehandlingsforsikringen. I 2001 udgjorde dette tilskud 15 procent af de samlede udgifter. Ældre og funktionshæmmede som er omfattet landstingenes behandlingstilbud, betaler det samme som for anden ambulans behandling. I løbet af et år kan det højst udgøre 900 SEK for læge- og tandbehandling, hvorefter øvrig behandling er uden egenbetaling.

Medicin

I Danmark udgjorde patienternes andel af medicinudgifterne, inkl. håndkøbsmedicin, ca. 43 pct. Sygesikringen (amterne) finansierede ca. 53 pct. og kommunerne de resterende 4 pct. af udgifterne.

I Finland udgjorde patienternes egenbetaling ca. 58,5 pct. af medicin med basisrefusion. For medicin med særligt tilskud betalte patienterne 29,3 pct. eller 3,2 pct.

I Island er den beregnede egenbetaling på ca. 35,6 pct., men apotekerne har mulighed for at give en række rabatter hvorfor den egentlige egenbetaling ikke kan opgøres. For lægemidler der er udskrevet på recept betaler patienter slev et vist beløb og til et maksimum. Af dette betaler børn og pensionister kun 30 procent.

I Norge var egenbetalingen for lægemidler med refusion i 2001 på 36 pct. af receptbeløbet op til 360 NOK for en tre måneders periode. Patienternes faktiske egenbetaling for lægemidler var 13,7 pct. i 2001.

I Sverige udgjorde egenbetalingen for tilskudsberettiget medicin 22,5 pct. af de samlede lægemiddeludgifter.

Indlæggelse på sygehus

I Danmark, Island og Norge er der ingen egenbetaling for indlæggelse på sygehus. I Finland betales maksimalt 27,71 EUR pr. dag ved kortvarige sygehusophold og 11,77 EUR pr. dag i den psykiatriske behandling. I Sverige betales maksimalt 80 SEK pr. dag, uanset opholdets længde.

Kapitel 7

Ældre, funktionshæmmede og efterlevende

Kapitlets opbygning

Mens de øvrige kapitler har fulgt ESSPROS' kapitelinddeling, er beskrivelsen af ældre, funktionshæmmede og efterlevende her samlet i ét kapitel. Da de nordiske landes regelsæt for pensioner stort set er sammenfaldende og som oftest tager udgangspunkt i pensionssystemerne for ældre, har det været mest hensigtsmæssigt at beskrive pensionssystemerne under ét. Udgifterne til hjemmesygepleje er medtaget i kapitlet om sygdom i det omfang, det har været muligt. For Sveriges vedkommende har det kun delvist været muligt at udskille hjemmesygeplejen.

Opbygningen af kapitlet er herefter som følger: Først gives en beskrivelse af tilbagetrækningen fra arbejdsmarkedet for personer i alderen 50 - 65/67 år. Derefter gives en generel beskrivelse af pensionisters indkomster fulgt af en generel beskrivelse af pensionssystemet. Herefter følger en beskrivelse af kontant- og serviceydelser dels til ældre, dels til funktionshæmmede og dels til efterlevende. Sidst i kapitlet er der en samlet fremstilling af de sociale udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende.

Tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet

Både i de nordiske og andre europæiske lande udgør udgifterne til ældre og funktionshæmmede en væsentlig del af de samlede sociale udgifter. Disse udgifters relativt mindre andel i de nordiske lande skyldes først og fremmest større indsatser over for bl.a. familier, børn og arbejdsløse.

Tabel 7.1 Udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 2000

Danmark	50,1	Belgien	52,5	Luxembourg	53,7
Finland	49,7	Frankrig	49,9	Portugal	58,6
Island	45,0	Grækenland	54,5	Spanien	54,0
Norge	47,1	Holland	54,2	Storbritannien	57,1
Sverige	51,1	Irland	30,7	Tyskland	50,1
		Italien	69,4	Østrig	56,5

Anmærkning: Se Tabel 4.1.

Det som spiller en betydelig rolle i forhold til udgifterne til de ældre og de funktionshæmmede er især hvor lang tid de erhvervsaktive forbliver på arbejdsmarkedet.

Figur 7.1. viser beskæftigelsesgraden for mænd og kvinder i alderen 50-66 år i 2001 og Figur 7.2. og 7.3. viser udviklingen i beskæftigelsen for henholdsvis 60 og 64-årige mænd og kvinder i perioden 1990 til 2001.

Som det ses af Figur 7.1. har mændene generelt set en højere beskæftigelsesgrad end kvinderne. For både mænd og kvinder falder beskæftigelsesfrekvensen markant med alderen i alle de nordiske lande. Der er dog også store forskelle mellem landene. Både for mænd og kvinder findes den højeste beskæftigelsesgrad i Island og den laveste i Finland. De forklaringer der kan findes i forskellene mellem landene skal hovedsageligt søges i forskellige erhvervsstrukturer, med deraf følgende forskellige nedslidningsmønstre af arbejdskraften, forskelle i arbejdsløsheden i 1990'erne, samt forskelle i de muligheder der findes for at trække sig tidligt tilbage fra arbejdslivet med offentlige indkomsterstattende ydelser.

Den tidlige tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet er mest udbredt i Danmark og Finland. Disse to lande har dels de mest omfattende offentlige tilbagetrækningsordninger og dels har arbejdsløsheden været relativt høj i en længere periode. Den tidlige tilbagetrækning er mindst i Norge og især Island, hvor der dels ikke er andre offentlige tilbagetrækningsordninger end helbredsbetaget førtidspension og dels et meget begrænset arbejdsløsheds-

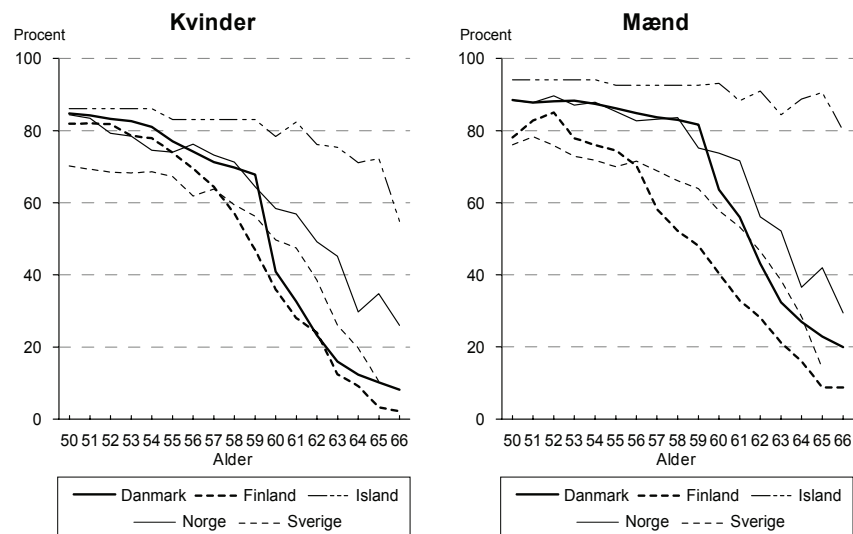
ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

problem. Sverige indtager en midterposition både hvad angår offentlige tilbagetrækningsordninger og arbejdsløshedens omfang i 1990'erne.

Der er markante forskelle mellem landene i beskæftigelsesfrekvensen for de 60 og 64-årige mænd og kvinder, med den højeste beskæftigelse i Island og den laveste i Finland, efterfulgt af Danmark.

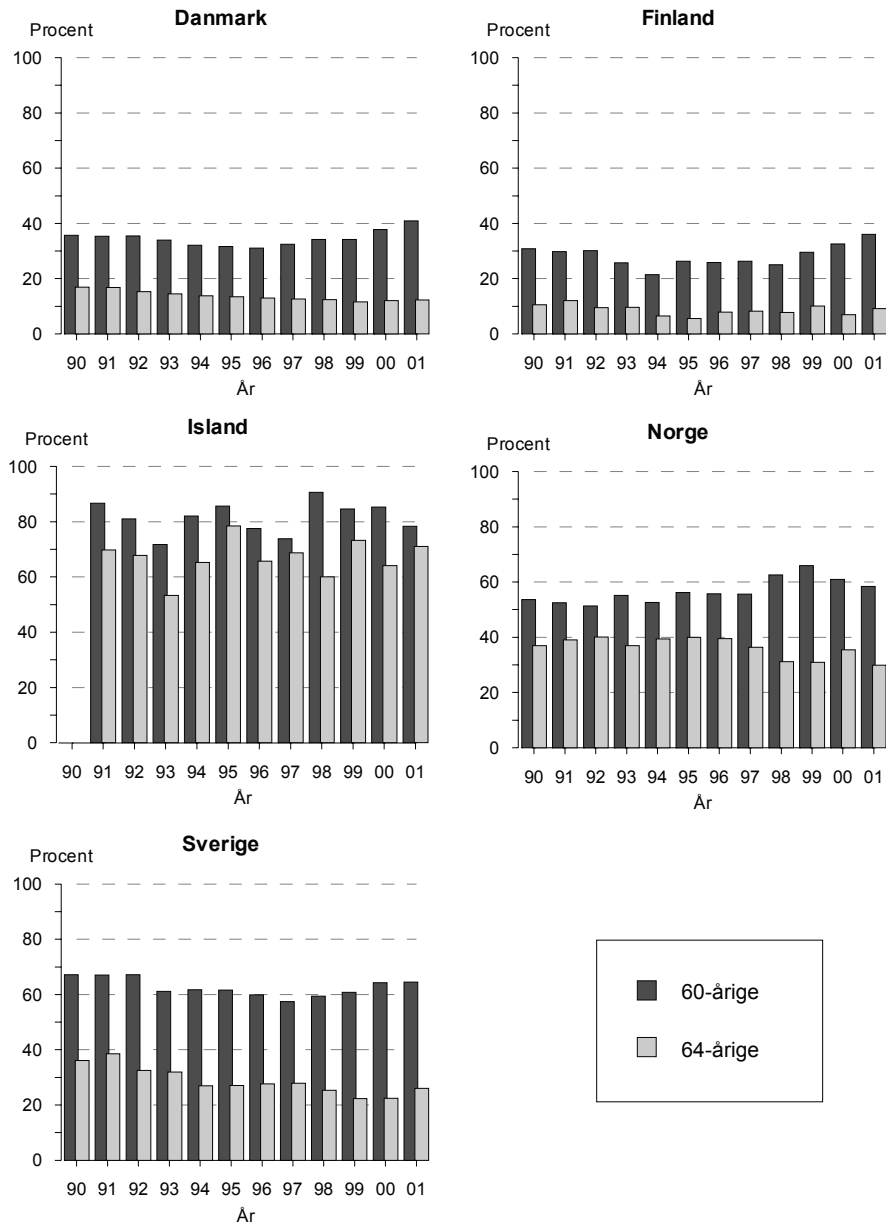
Udviklingen i løbet af perioden varierer også mellem landene. Mens der frem til midten af 1990'erne var et fald i beskæftigelsen blandt mænd i Danmark og Sverige så har der været en stigning i de senere år. I Finland har beskæftigelsen blandt mænd derimod generelt set været faldene helt frem til 1998, men er nu igen stigende. For kvindernes vedkommende har der i Danmark, Finland og Sverige i de senere år været en tendens til en stigende beskæftigelse for de 60-årige, mens beskæftigelsen for de 64-årige viser et noget mere uensartet mønster.

Figur 7.1 Personer i beskæftigelse i procent af befolkningen. Fordeling efter alder og køn 2001

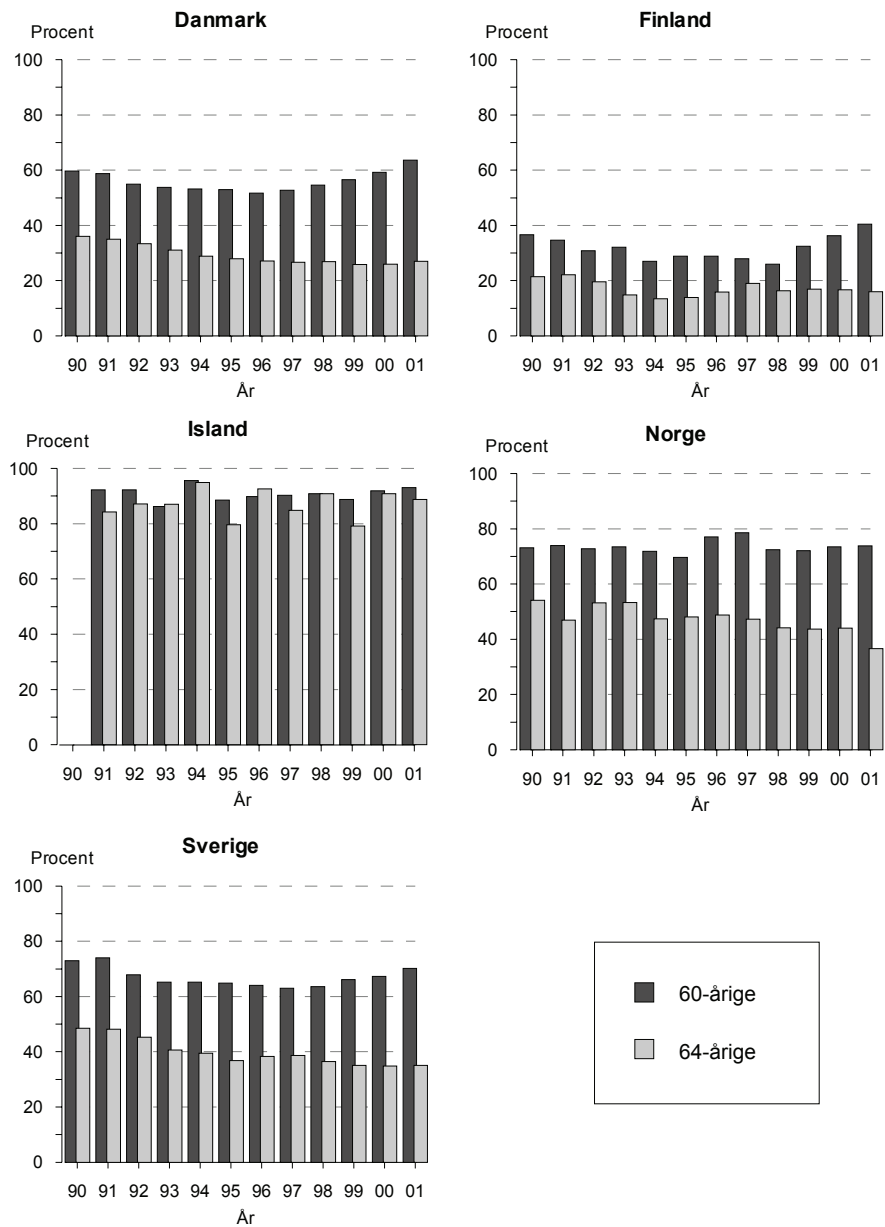
ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

**Figur 7.2 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige kvinder.
Procent 1990-2001**

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

**Figur 7.3 Andel beskæftigede blandt 60- og 64-årige mænd.
Procent 1990-2001**

Pensionisters indkomster

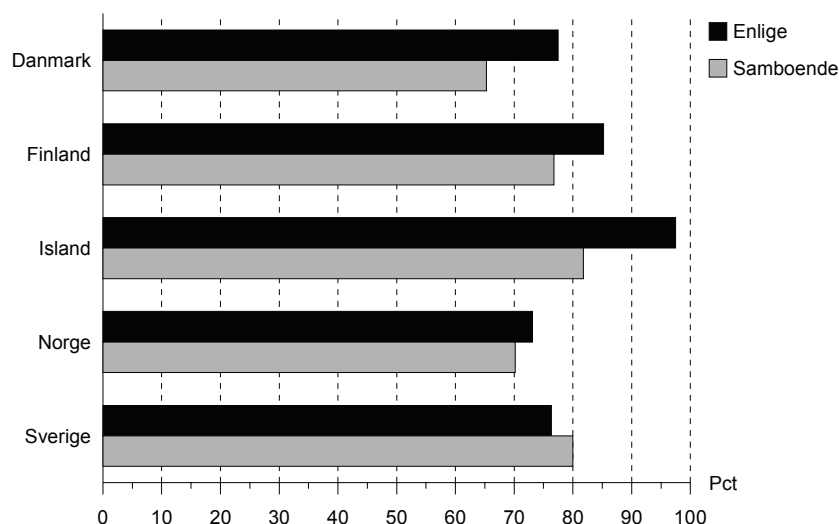
Figur 7.4 viser den disponible indkomst for familier, hvor hovedpersonen, dvs. personen med den højeste indkomst, er over 65/67 år i pct. af den disponible indkomst for enlige og par under 65/67 år. Som i de øvrige kapitler anvendes også her ækvivalentindkomster. Den disponible indkomst er faktorindkomsten (arbejds+kapitalindkomster) plus sociale kontantydelse, minus skat. Island har en anden familieinddeling, idet hjemmeboende børn over 15 år, i statistikken tæller som selvstændige familier, hvilket ikke er tilfældet i de fire øvrige lande og resultatet i Figur 7.4 bliver derfor anderledes.

Som det fremgår af figuren, har familier over 65/67 år i alle landene en lavere gennemsnitlig disponibel indkomst end familier, der er under 65/67 år. Dette gælder både for enlige og parfamilier. Enlige i Island har dog en lidt højere indkomst end i de andre lande. Dette skal blandt andet ses i sammenhæng med at man har en anden familieinddeling der bygger på et nationalt register. Desuden er den faktiske pensionsalder meget høj i Island.

Med undtagelse af Sverige, har enlige over 65/67 år en relativt højere disponibel indkomst end par. Dette skal blandt andet ses i sammenhæng med, at pensionssystemerne i de nordiske lande giver enlige en relativt høj kompensation i forhold til tidligere indkomst, jf. Figur 7.5. Desuden er der flere unge enlige med en relativt lav indkomst end par.

For enlige over og under 65/67 år er forskellene i de gennemsnitlige disponible indkomster mindst i Island og størst i Norge. For par er forskellen størst i Danmark og mindst i Island. Det hænger sammen med, at tillægspensionen er relativt beskedent i Danmark. Indkomster fra supplerende pensionsordninger, som indgår i Figur 7.4 (men ikke i Figur 7.5), spiller formentlig en større rolle i Danmark og Norge end i Sverige og Finland. Men ordningerne er tilsyneladende ikke tilstrækkeligt udbyggede til at kunne udligne de store forskelle i de lovfæstede tillægspensionsordninger.

Figur 7.4 Disponibel indkomst for enlige og par over 65/67 år i pct. af den disponible indkomst for enlige og par under 65/67 år 2000

Pensioner

Hensigten med pensionerne er at garantere enhver borger et vist forsørgelsesniveau i forbindelse med alderdom, invaliditet, tidlig tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet eller tab af forsørger. I alle landene gives der pension til ældre. Desuden findes der en række ordninger, som gør overgangen til alderspension mere smidig: de såkaldte særlige alderspensioner.

De forskellige pensionstyper er i denne publikation opdelt således: Pensioner hvor helbredskriterier er dominerende medtages som førtidspensioner (invalidespensioner). De særlige alderspensioner dækker mange forskellige typer af pensioner der gør det nemmere at forlade arbejdsmarkedet. For de danske førtidspensioner gælder det, at højeste og mellemste førtidspension behandles som førtidspensioner mens den almindelige og forhøjede almindelige førtidspension henføres under særlige alderspensioner. De finske arbejdsløshedspensioner er medtaget i Kapitel 5 under arbejdsløshed.

Ved tab af forsørger har Finland, Island, Norge og Sverige en særlig efterlevendepension til efterladt ægtefælle og børn. Efterladt ægtefælle kan i Danmark modtage almindelig førtidspension (særlig alderspension) hvis de er berettiget hertil. I alle lande udbetales der børnepension, i Danmark dog i form af særligt børnetilskud.

Pensionernes opbygning og indkomstprøvning

Det er et fælles træk for de nordiske landes pensionssystemer, at alle borgere ved lov er garanteret et vist minimum at leve for ved overgangen til pension, den såkaldte mindstepension/grundpension. Dertil kommer lovfastsatte arbejds- eller tillægspensioner for de der har deltaget i arbejdslivet. Desuden findes der supplerende pensionsordninger indgået ved lov eller ved kollektive aftaler. I alle landene findes der også private pensionsopsparinger, men disse er ikke medtaget i denne rapport.

I Danmark og Island kan den lovfæstede grundpension falde bort hvis den pågældende har andre indkomster over et vist niveau, i Danmark dog kun i form af arbejdsindkomst for alderspensionister.

I Finland og Sverige er der vedtaget reformer der betyder at grund- og tillægspension udgør en helhed.

Den finske reform er gennemført mens den svenske reform pågår.

I stedet for todelingen mellem grundpension og tillægspension er alle uanset deres tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindstepension. De personer der gennem beskæftigelse selv har optjent tilstrækkeligt tillægspension/arbejdspension får ikke den garanterede mindstepension. Selvom dette grundprincip er ens i det finske og svenske system er pensionssystemerne opbygget vidt forskelligt. Ligeledes er regelsættet for udbetaling af førtidspension endnu ikke fastlagt i det nye svenske pensionssystem.

I Norge er alle uanset tidligere tilknytning til arbejdsmarkedet garanteret en mindste pension. For at modtage pension ud over dette må man gennem deltagelse i arbejdslivet have oparbejdet en tilstrækkelig tillægspension.

Tillægspensionssystemet er stadigvæk uændret i Danmark, Island og Norge mens de supplerende pensionsordninger fortsat er gældende i alle de nordiske lande.

De supplerende pensionsordninger spiller dog en meget lille rolle i Finland.

Der kan ikke trækkes helt klare grænser mellem de tre pensionssystemer, navnlig ikke mellem tillægspensioner og supplerende pensioner.

I statistikken i denne rapport behandles grundpensionerne i Danmark og Island samt den garanterede mindstepension i Finland, Norge og Sverige under et. Ligeledes behandles tillægspensionerne og arbejdspensionerne under et.

Den nordiske statistik adskiller sig derved noget fra den europæiske statistik hvor grund- og tillægspension omtales samlet som den første søjle i pensionssystemer og de supplerende pensioner omtales som den anden søjle,

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

mens de private pensioner, som ikke er medtaget i denne rapport, omtales som den tredje søjle i pensionssystemet.

I Danmark er tillægspensionen alene afhængig af bidragsperiodens længde og beskæftigelsens omfang, mens den i de øvrige lande er afhængig af indtjeningsstid og arbejdsindkomstens størrelse. I Finland er folkepensionen som tidligere nævnt afhængig af arbejds pensionens og supplerende pensioners størrelse. Der gives ikke grundpension hvis arbejds pensionen overstiger ca. 975 EUR pr. måned.

Indkomsterstattende ydelser, som ikke er pensioner, er som hovedregel pensionsgivende i alle landene i forhold til tillægspension/arbejds pension.

Table 7.2 Pension modtagere fordelt efter ydelser 2001¹⁾

	Danmark	Finland	Island ²⁾	Norge ²⁾	Sverige
Modtagere af:					
Grundpension/ garanteret mindstepension	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år	Alle personer bosat i landet mindst 3 år
Bopælstidens længde for at opnå fuld grundpension	40 år	40 år	40 år	40 år	40 år
Tillægspension/ arbejds pension	Lønmodtagere	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige	Lønmodtagere og selvstændige med mindst 3 års erhvervsarbejde
Supplerende pensioner	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd)	-	-	Lovfæstet for offentligt ansatte (tjenestemænd)	-
	Offentlige kollektive aftaler	-	-	Offentlige kollektive aftaler	Offentlige kollektive aftaler
	Private kollektive aftaler	Private kollektive aftaler	-	-	Private kollektive aftaler

1 I kraft af den indgåede EU/EØS-aftale er reglerne for retten til grundpension i de nordiske lande blevet næsten ens. Som hovedregel gælder, at man for at være pensionsberettiget skal have været bosat i mindst tre år i det pågældende land mellem det fyldte 15. og 65./67. år. Beskæftigelsesperioder i et EU-land, eller et andet land med hvem der er indgået socialforsikringskonvention, kan medregnes til opfyldelse af bopælskravet. Reglerne for tillægspension i Danmark gælder kun alderspensionister.

2 Treårsgrænsen gælder ikke ved arbejdsskader.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.3 Tillæg til grundpensionen/garanteret mindstepension 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Børnetillæg</i>	Ordinært og særligt børnetilskud	Nej ³⁾	Ja	Ja	Nej ⁷⁾
- Indkomstprøvet?	Nej /Ja ¹⁾	-	Nej	Ja	-
- Skattepligtigt?	Nej	-	Nej	Ja	-
<i>Tillæg til personer, som kun oppebærer grundpension/garanteret mindstepension</i>	Ja	. ⁴⁾	Ja	Ja	Ja/Nej ⁸⁾
- Indkomstprøvet?	Ja	. ⁴⁾	Ja	Ja	Ja ⁸⁾
- Skattepligtigt?	Ja	. ⁴⁾	Ja	Ja	Ja
<i>Boligtilskud</i>	Ja ²⁾	Ja	Nej ⁶⁾	Ja	Ja
- Indkomstprøvet?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
- Skattepligtigt?	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
<i>Ægtefællertillæg hvis kun den ene ægtefælle oppebærer pension</i>	Nej	Nej	Nej	Ja	Nej
- Indkomstprøvet?	-	-	-	Ja	-
- Skattepligtigt?	-	-	-	Ja	-
<i>Hustru-/ægtefællertillæg</i>	Nej	Nej ⁵⁾	Nej	Nej	Nej ⁷⁾
<i>Hjælpe- eller plejetillæg til funktionshæmmede</i>	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
- Indkomstprøvet?	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej
- Skattepligtigt?	Nej	Nej	Ja	Nej	Nej

1 Det ordinære børnetilskud er ikke indkomstreguleret, mens det særlige børnetilskud er indkomstreguleret.

2 Til pensionister kan der gives en boligydelse afhængigt af indtægt og boligens størrelse. Ydelsen er ikke en del af pensionen.

3 I perioden 1996 til 2001 var der ingen nye børnetillæg. Fra og med 2002 gives der igen børnetillæg.

4 Folkepensionen er fuldstændig afhængig af arbejdspensionen. Der er garanteret et minimumsbeløb til de som enten har en lille eller ingen arbejdspension. Grundpensionen er skattepligtigt.

5 Siden 1996 er der ikke tildelt ægtefællertillæg. Ægtefællertillægget var helt afviklet i 2001.

6 Der findes særlige pensionstillæg, som ikke er knyttet direkte til boligudgifter, men de gives i reglen til pensionister, der har høje boligudgifter og bor alene.

7 Siden 1990 er der ikke givet nye børnetillæg og børnetillægget vil være helt afviklet år 2005. Hustrutillægget har gradvist været under afvikling siden 1990 og gives kun i særlige tilfælde efter overgangsbestemmelser.

8 Gives kun til personer med en lav ATP. Fra og med 2001 udbetales der både pension efter det gamle og nye system.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

I Danmark indtægtsreguleres/indkomstprøves folkepensionens grundbeløb på grundlag af egen arbejdsindkomst. Førtidspensionens grundbeløb indtægtsreguleres i forhold til husstandens indtægt. Tilsvarende gælder for pensionstillæg og personlige tillæg til såvel alders- som førtidspensionister samt det særlige børnetilskud og boligydelse til pensionister. Øvrige ydelser til pensionister er ikke indkomstprøvet.

I Finland er folkepensionen helt afhængig af arbejdspensionen. Den fulde folkepension garanterer et minimumsbeløb for personer der kun har en lille eller slet ingen arbejdspension. Grundpensionen udbetales hvis arbejdspensionen ikke overstiger 975 EUR pr. måned. Andre indtægter (ud over pensioner) påvirker ikke folkepensionens størrelse. Boligstøtten til pensionister er i det store og hele afhængig af pensionsmodtagerens og ægtefællens indkomst. Værdien af pensionsmodtagerens og ægtefællens bolig medregnes dog ikke hvis de bor i et hus de selv ejer.

Der findes ingen indkomstprøvede tillæg i almindelighed til personer som modtager grundpension (se Tabel 7.3.) Der betales dog et sådant tillæg til frontveteraner som modtager en lille eller slet igen arbejdspension. Det ekstra fronttillæg påvirkes af samme pensionsindtægter som grundpensionen. Alle frontveteraner der deltog i krigen 1939-1944 eller i 1918 er berettiget til fronttillægget. Personer med fronttillæg var i 2001 136.230.

I Island reguleres grundbeløbet for alders- og førtidspensionister både i forhold til egen arbejdsindkomst og halvdelen af husstandens kapitalindkomst. Tilsvarende regler gælder også for pensionstillægget som også reguleres i forhold til egen arbejdspension samt ægtefællens indtægter. Fra og med 2001 er det kun 60 procent af førtidspensionistens egne indtægter der skal tages med i reguleringen. Målsætningen er at flere førtidspensionister skal deltage i arbejdslivet. Pensionstillægget falder helt bort over en vis indkomstgrænse.

I Norge indkomstprøves alderspensionen i forhold til arbejdsindkomsten for pensionister i alderen 67-70 år. Indtægtsprøvningen ophører når pensionisten fylder 70 år.

Førtidspensionen indkomstprøves også i forhold til arbejdsindkomster over et vist niveau.

For alle pensionister fastsættes grundpensionen i forhold til civilstand og ægtefællens arbejds- og kapitalindkomst.

Ægtefæller og samboende sidestilles efter et sæt regler.

I Sverige er boligtillægget til pensionister indkomstprøvet. Tillægget til personer med lav ATP er kun indkomstprøvet i forhold til ATP.

Beskatning af pensioner

I Danmark er pensionister beskattet efter de samme regler som andre skatteydere. I Island beskattes pensioner også normalt. I de øvrige lande findes der særligt gunstige beskatningsregler for pensionister hvilket betyder at personer med lave pensionsindtægter ikke betaler skat.

Boligstøtte til pensionister samt særlige tillæg til funktionshæmmede er skattefrie i alle landene på nær Island. Børnetillæg til pensionister er skattefrie i Danmark og Island, men skattepligtige i Norge.

Antallet af pensionsmodtagere

Opgørelsen i Tabel 7.4 er ekskl. børnepensionister, enke/enkemandspensionister og delpensionister. I det samlede antal pensionister er der for Danmarks vedkommende medtaget efterlønsmodtagere (161.217 personer) i alderen 60-66 år og personer, som modtager overgangsydelse (17.882 personer) i alderen 54-59 år. Da enkepension er afskaffet i Danmark og enker i stedet for kan søge om at få tilkendt almindelig førtidspension, er antallet af pensionsmodtagere i Danmark overvurderet i forhold til de andre nordiske lande. Årsagen til de høje rater for de 60-64-årige i Finland er, at offentligt ansatte går på pension i 63-års alderen. Desuden har man i Finland flere forskellige førtidspensionsordninger, som f.eks. arbejdsløshedspension og førtidig alderspension for 60-64-årige samt individuel førtidspension for de 58/60-64-årige. Der var desuden 29.093 personer i 2001 i alderen 56-64 år som modtog deltidspension. Hvis disse medregnes var 77,1 pct. af de 60-64-årige og 26,4 pct. af de 55-59-årige pensionister. I Sverige var der i 2001 9.700 personer i alderen 61-64 år som modtog delpension. Hvis disse medregnes var 40,9 pct. af de 60-64-årige i denne gruppe pensionister, svarende til i alt 186.500 personer. Da man i alle landene kan være bosat uden for landet og samtidig modtage pension, kan antallet af modtagere overstige 100 pct.

Alders- og kønssammensætningen af pensionsmodtagerne er noget forskellig mellem landene. Især for de 60-64-årige er der betydeligt flere både mænd og kvinder der er pensioneret i Danmark og Finland end det er tilfældet i Norge og Sverige.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.4 Pensionsmodtagere efter alder, i tusinder og i pct. af aldersgruppen pr. december 2001

	Danmark		Finland		Island		Norge		Sverige	
	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe	1.000	I pct. af hver aldersgruppe
<i>Kvinder</i>										
16-39 år	15	1,8	12	1,5	1,7	3,4	17	2,5	49	3,6
40-49 "	27	7,3	19	4,9	1,5	7,5	30	9,8	64	11,1
50-54 "	23	12,4	21	10,2	0,8	9,8	27	18,1	53	17,1
55-59 "	44	23,2	33	20,0	0,9	13,6	35	26,4	76	24,7
60-64 "	95	68,8	107	74,1	1,0	19,9	46	47,6	99	43,2
65-66 "	41	83,2	51	105,3	1,0	48,4	22	63,8	83	102,7
67+ "	416	101,1	445	103,1	16,4	100,0	370	102,5	819	102,6
I alt	661	30,1	688	31,6	23,2	21,3	547	31,1	1.243	34,0
<i>Mænd</i>										
16-39 år	17	2,0	16	1,9	1,3	2,5	15	2,2	30	2,1
40-49 "	24	6,3	24	6,0	1,1	5,2	21	6,6	37	6,3
50-54 "	18	9,5	27	12,5	0,5	6,3	18	11,5	31	10,0
55-59 "	28	14,9	37	23,0	0,6	8,4	24	17,2	46	14,6
60-64 "	72	53,1	95	71,2	0,6	11,7	40	42,6	78	34,4
65-66 "	34	74,2	45	104,8	0,7	41,2	21	65,5	80	104,3
67+ "	293	101,8	272	103,9	12,9	98,2	258	103,1	601	104,5
I alt	486	23,1	516	25,4	17,8	16,5	397	23,5	905	25,7
<i>Kvinder og Mænd</i>										
16-39 år	32	1,9	28	1,7	3,0	2,9	32	2,3	79	2,9
40-49 "	51	6,8	42	5,5	2,6	6,3	52	8,2	101	8,6
50-54 "	41	10,9	48	11,4	1,4	8,0	44	14,7	84	13,5
55-59 "	72	19,0	70	21,5	1,5	10,9	59	21,7	122	19,6
60-64 "	167	61,1	203	72,7	1,6	15,8	87	45,1	177	38,8
65-66 "	75	78,8	95	105,0	1,7	45,0	43	64,6	164	103,5
67+ "	709	101,4	717	103,4	29,3	99,2	628	102,7	1.421	103,4
I alt	1.147	26,7	1.203	28,6	41,0	18,9	945	27,3	2.148	29,9

Alderdom

Pensioner til ældre

- Overgangen til pensionen varierer

Aldersgrænsen for at få udbetalt grundpension/garanteret mindstepension er 65 år i Finland og Sverige og 67 år i Danmark, Norge og Island. Folkepensionsalderen er nedsat til 65 år i Danmark med virkning fra 2004.

Aldersgrænsen for at modtage tillægspension/arbejdspension er i Danmark, Finland, Norge og det gamle svenske system den samme som for grundpension, men 65-70 år i Island. I Finland er den almindelige pensionsalder for offentligt ansatte dog 63 år, men den stiger i øjeblikket succesivt til 65 år. I det nye svenske pensionssystem vil der være en fleksibel mulighed for at udtage arbejdspension fra og med 61 år.

Aldersgrænsen for de supplerende og individuelle pensionsordninger er 60 år i Danmark.

I alle fem lande ydes alderspension både i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension.

Pensionerne reguleres normalt i forhold til den almindelige løn- og/eller prisudvikling i landet.

I Norge reguleres grundbeløbet årligt af Stortinget efter forhandlinger mellem staten, fagforbundene og de sikredes interesseorganisationer.

I Finland og det gamle svenske system er det muligt at udtage de lovfæstede alderspensioner før den almindelige pensionsalder, men da med et lavere beløb. Tilsvarende bliver pensionen højere, hvis man venter med at gå på pension til senere end den ordinære pensionsalder. I Danmark forhøjes tillægspensionen, hvis man venter med at få den udbetalt til man fylder 70 år. Mellem 67-70 år er alderspensionen i Norge indtægtsprøvet mod arbejdsindkomster, og det er fortsat muligt at optjene yderligere pensionspoint.

Grundpension/garanteret mindstepension til ældre

Grundpensionen består i Danmark, Island, Norge og det gamle svenske system af et grundbeløb og et tillæg.

I Danmark reguleres grundbeløbet for alle pensionsmodtagere i forhold til deres evt. arbejdsindkomst. Det almindelige pensionstillæg reguleres i

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

forhold til pensionistens egen og evt. ægtefælles samlede indtægter ud over grundpensionen.

I Finland blev der gennemført en pensionsreform i 1996 hvorved retten til grundpension blev vurderet i forhold til andre pensionsindkomster. I begyndelsen af 1997 blev grundpensionen og pensionstillægget slået sammen til ét beløb (garanteret mindstepension).

I Island reguleres grundpensionen/mindstepensionen i forhold til andre skattepligtige indkomster efter særlige regler herunder egen og ægtefællens indkomst.

I Norge består den garanterede mindstepension af en grundpension plus et særtillæg. Særtillægget udbetales til de der ikke har tillægspension, eller har en meget lav tillægspension. I Danmark og Island udbetales til gengæld et tillæg til grundbeløbet. Størrelsen af dette tillæg er afhængig af pensionistens øvrige indtægter.

I Sverige bliver et helt nyt pensionssystem gradvist indført fra og med 1999. Grundpensionen som var uafhængig af andre ydelser i det gamle system vil blive erstattet af en garanteret mindstepension som udbetales til de der enten ikke har en arbejdspension eller en meget lav arbejdspension. Den garanterede mindstepension vil blive udbetalt fra og med 2003.

Tabel 7.5 Mindstepensionens månedlige størrelse 2001

	Danmark	Finland ¹⁾	Island ²⁾	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Enlige</i>					
- Grundbeløb	4.262	.	18.424	4.280	2.952
- Tillæg	4.290	.	64.011	3.395	1.750
- I alt før skat	8.552	477	82.435	7.675	4.702
- Efter skat	6.276	477	75.728	7.675	4.702
- Efter skat i KKP-Euro	670	409	709	707	417
<i>Ægtepar (begge er pensionister)</i>					
- Grundbeløb	8.524	.	35.004	6.420	4.828
- Tillæg	4.004	.	88.852	6.791	3.500
- I alt før skat	12.528	838	123.856	13.211	8.328
- Efter skat	9.782	838	123.856	13.211	8.328
- Efter skat i KKP-Euro	1.044	718	1.160	1.218	738

1 Grundpension og pensionstillæg blev 1.1. 1997 sammenlagt til et beløb. Pensionister som ved udgangen af 1995 kun modtog grundbeløbet får en såkaldt "reduceret folkepension" indtil udgangen af år 2000.

2 Gældende fra 1. juli 2001 inkluderet i tillæg til enlige er 15.778 ISK som kun kan gives til de der bor alene.

Tillægspension/arbejdspension til ældre

Tillægspensionens/arbejdspensionens betydning for den samlede pensionsudbetaling varierer betydeligt mellem de nordiske lande: fra kun at være et mindre beløb i Danmark til at være det væsentligste bidrag i de andre nordiske lande. Forudsætningen for at få udbetalt tillægspension/arbejdspension bygger i alle landene på den forudsætning, at man tidligere har været tilknyttet arbejdsmarkedet. I Norge er tillægspensionen en del af sikringen i Folketrygden og udregnes i forhold til tidligere indtægt. I Danmark er der fra 1999 indført en Særlig Pensionsopsparing (SP), som alle lønmodtagere og modtagere af forskellige overførselsindkomster bidrager til. Bidraget er på 1 pct. af lønnen eller af den indkomsterstøttende ydelse. Bidragsyderne vil, når de bliver 67 år (fra 2004 65 år), modtage en månedlig pensionsydelse fra SP i 10 år. Udbetalingen fra SP er solidarisk i den forstand, at bidragsyderne vil modtage en gennemsnitlig ydelse og ikke en ydelse afhængig af deres eget bidrag.

Som det fremgår af Tabel 7.6 er der store forskelle mellem landene og kønnene på hvor mange der kun modtager grundpension. I Danmark er det knap 17 pct. af mændene, men 45 pct. af kvinderne. I Sverige er det under 4 pct. af mændene men ca. 21 pct. af kvinderne.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.6 Pensionister, der modtager alderspension i form af grundpension/ garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension ved udgangen af årene 1990-2001

	Alderspensionister i alt (1.000)	Alderspensionister der kun modtager grundpension/mindstepension		Kvinder, der kun modtager grund-/mindstepension, og kvinder der både modtager grund-/ mindste- og tillægs-/ arbejdspension, pct.		Mænd, der kun modtager grund-/mindstepension, og mænd der både modtager grund-/ mindste- og tillægs-/ arbejdspension, pct.	
		I alt (1.000)	Heraf kvinder, pct.	Kun grund-/mindstepension	Både grund-/mindste- og tillægs-/arbejdspension ¹⁾	Kun grund-/mindstepension	Både grund-/mindste- og tillægs-/arbejdspension ¹⁾
Danmark							
1990	706	292	75,7	54,3	45,7	24,9	75,1
1995	709	328	76,0	59,3	40,7	27,3	72,7
2000	706	244	80,0	46,9	53,1	16,8	83,2
2001	709	236	79,4	45,0	55,0	16,6	83,4
Finland²⁾							
1990	737	146	87,7	27,4	72,6	6,7	93,3
1995	804	108	88,2	19,0	81,0	4,3	95,7
2000	870	90	84,3	15,8	84,2	4,9	95,1
2001	876	78	84,2	12,4	87,6	3,6	96,4
Island							
1990	24	6	62,6	37,9	62,1	28,9	71,2
1995	26	5	73,3	22,8	77,2	10,9	89,1
2000	28	2	68,8	8,8	91,2	4,9	95,1
2001	29	2	67,3	7,0	93,0	4,1	95,9
Norge							
1990	613	299	81,5	67,0	33,0	22,3	77,7
1995	625	258	84,6	58,7	41,3	15,6	84,4
2000	629	237	86,2	55,1	44,9	12,7	87,3
2001	627	226	86,6	53,1	46,9	11,8	88,2
Sverige							
1990	1.554	395	91,8	40,6	59,4	4,9	95,1
1995	1.590	301	91,8	30,5	69,5	3,7	96,3
2000	1.604	226	89,3	22,2	77,8	3,5	96,5
2001	1.609	212	88,8	20,8	79,2	3,5	96,5

1 I Danmark udbetales de meget små tillægspensioner siden 1993 som engangsbeløb. Opgørelsen for Finland indeholder også pensionsmodtagere, der kun får tillægspension. For Norges vedkommende medregnes kun pensionister, der har en tillægspension, som gør alderspensionen større end mindstepensionen. For Sveriges vedkommende medregnes alle, der får tillægspension, uanset at tillægspensionen er mindre end pensionstillægget.

2 Tallene indeholder personer som har udtaget alderspensionen før tiden samt alderspensionister under 65 år.

Supplerende pension til ældre

De supplerende pensionsordninger er som oftest aftalebaserede og gælder hovedsagelig for statsligt og kommunalt ansatte. Privatansatte dækkes i varierende omfang af disse ordninger.

I Danmark er det ca. 80 pct. og i Norge ca. 60 pct., mens det i Sverige er så godt som alle lønmodtagerne, der er omfattet af de supplerende pensionsordninger. I Finland er disse pensionsordninger af ringe betydning, da der ikke er lagt loft over arbejdspensionens størrelse.

Størrelsen af pensionerne

Tabel 7.7 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat alderspension pr. måned 2001

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Kvinder	Mænd	Alle	Kvinder	Mænd	Alle
Danmark ¹⁾	7.461	6.852	7.217	796	731	770
Finland ²⁾	749	1.207	929	642	1.034	796
Island ³⁾	..	..	98.213	..	..	920
Norge ²⁾	8.113	10.901	9.259	748	1.005	853
Sverige ²⁾	6.806	10.526	8.420	604	934	747

1 Gennemsnitligt udbetalt folkepension i januar 2001 og beregnet udbetalt egenpension i form af ATP i 2001 pr. folkepensionist.

2 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december.

3 Der er medtaget udgifter til både grund- og tillægspension/arbejdspension divideret med antal modtagere af grundpension. Ca. 96 pct. af de der modtager grundpension modtager også tillægspension/arbejdspension.

Som det ses er der stor forskel i ydelserne til mænd og kvinder. Mens mændene modtager det højeste beløb i Finland, Norge og Sverige på grund af en større optjening af ATP, modtager mændene i Danmark mindst, hvilket skal ses i lys af at flere mænd modtager supplerende pensioner, hvilket har indflydelse på grundpensionen.

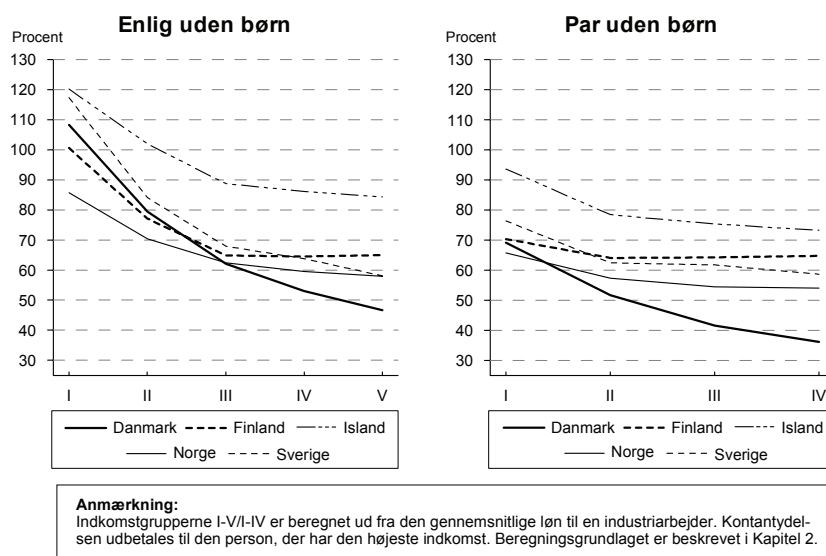
Figur 7.5 viser for det første den disponible indkomst på fem kompensationsniveauer (inkl. den maksimale tillægspension) for en enlig alderspensionist, udtrykt i pct. af den disponible indkomst ved beskæftigelse. For det andet den disponible indkomst på fire indkomstniveauer (inkl. tillægspension) for et pensionistægtepar, udtrykt i pct. af disponibel indkomst ved beskæftigelse.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Som det fremgår af figurene, er der betydelige forskelle i kompensationsniveauerne ved overgangen til pension. Det gælder både landene imellem og mellem enlige og par. Årsagen hertil er først og fremmest tillægspensionen, som er meget lav i Danmark, men fuldt udbygget i Sverige. Noget tilsvarende gælder de islandske tillægspensionsordninger. De meget høje kompensationsniveauer i de laveste indkomstgrupper i Danmark, Finland og Sverige hænger bl.a. sammen med de forholdsvis store boligydelse til pensionister i disse lande. I Finland, Norge og Sverige spiller det også en rolle at der findes særlige gunstige beskatningsregler for pensionister. Desuden er mindstepensionen relativt høj i Danmark og tillægspensionen generelt høj i Sverige.

Forskellene i kompensationsniveauerne mellem landene, specielt for de højere indkomstgrupper, afspejler til en vis grad betydningen af de supplerende pensionsordninger (som ikke indgår i figurene). Disse ordninger har størst betydning i Danmark og Norge.

Figur 7.5 Disponibel indkomst ved alderspension (inkl. tillægspension) i pct. af disponibel indkomst ved arbejde 2001

Særlige alders- og delpensioner

- Ordninger, der letter overgangen fra arbejdslivet til pensionisttilværelsen

De særlige alderspensioner omfatter forskellige former for pensioner, der gives til personer i den erhvervsaktive alder, og som ikke kan henregnes til de traditionelle alderspensioner. Det kan være sociale eller helbredsmæssige kriterier og/eller forhold på arbejdsmarkedet eller aftaler, som gør det muligt frivilligt at gå på hel eller delvis pension.

I Danmark drejer det sig for det første om almindelig førtidspension, som kan tilkendes personer i alderen 18-66 år, hvis erhvervsevne er nedsat med mindst halvdelen af helbredsmæssige og/eller sociale årsager. Antallet af nytilkendelser af almindelig førtidspension har været stærkt faldende i de senere år, hvilket bl.a. må ses i sammenhæng med en styrkelse af indsatsen for at fastholde personer med nedsat arbejdsevne i beskæftigelse, evt. på særlige vilkår. For det andet om efterløn, som er en frivillig tilbagetrækningsordning for medlemmer af en arbejdsløshedskasse i alderen 60-66 år. I 1999 er der gennemført en række ændringer af efterlønsordningen, som bl.a. gør det mere økonomisk fordelagtigt at vedblive med at arbejde og at udskyde overgangen til efterløn. For det tredje om overgangsydelse, som var en frivillig tilbagetrækningsordning for langtidsledige dagpengemodtagere i alderen 50-59 år. Tilgangen til ordningen ophørte med udgangen af 1995, hvorfor antallet af modtagere er faldet meget. For det fjerde om delpension, som gives til lønmodtagere og selvstændige i alderen 60-66 år, som ønsker at trække sig delvist tilbage fra arbejdsmarkedet.

I Finland kan arbejdstagere og selvstændige erhvervsdrivende der er fyldt 60 år få førtidig alderspension. I den offentlige sektor er aldersgrænsen 58 år. Førtidig udtagelse af alderspensionen reducerer pensionen også efter man er fyldt 65 år. Alle førtidsalderspensionister er medregnet som alderspensionister. Selvstændige og arbejdstagere som har været i beskæftigelse længe, kan gå på deltidspension ved 58-års alderen. I perioden 1.7. 1998 og frem til 31.12. 2002 vil aldersgrænsen dog være 56 år. Landmænd som holder op med at drive landbrug før pensionsalderen, kan modtage en særlig pension. De finske arbejdsløsheds-pensioner omtales i Kapitel 5.

I Norge blev det i 1989 vedtaget at indføre en ordning med aftalefastsat pension (AFP). Hovedindholdet i ordningen er, at erhvervsaktive på visse vilkår får adgang til at gå på pension før pensionsalderen som er 67 år. Pensionsalderen i ordningen er sænket flere gange og sidst til 62 år fra 1. marts

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

1998. Ca. 60 pct. af de erhvervsaktive har mulighed for at gå på en aftalefastsat pension. Der findes desuden tre pensionsordninger som er tilpasset Folketrygden og disse fungerer som særlige tidlige tilbagetrædelsesordninger for personer frem til de fylder 67 år. I pensionsordningen for sømænd og fiskere gives der alderspension fra det fyldte 60. år, og i pensionsordningen for skovarbejdere udbetales der pension fra det fyldte 63. år.

I Sverige kan der udbetales delpension til forsikrede i alderen 61 til 64 år som har reduceret deres arbejdstid med højst 10 timer pr. uge. Den forsikrede må dog arbejde mindst 17 og højst 35 timer pr. arbejdsuge.

Tabel 7.8 De gennemsnitlige udbetalte særlige alders- og delpensioner pr. måned, december 2001

	KR/EUR	KKP-Euro
<i>Danmark</i>		
Almindelig laveste førtidspension ¹⁾	7.816	834
Efterløn ²⁾	10.068	1.075
Delpension ³⁾	6.116	653
Overgangsydelse ²⁾	10.019	1.069
<i>Finland³⁾</i>		
Deltidspension	528	452
Særlige pensioner for landbrugere	715	612
<i>Norge⁴⁾</i>		
Aftalefastsat pension	11.063	1.020
Særlig pension til sømænd	3.468	320
Særlig pension til fiskere	4.518	416
Særlig pension til skovarbejdere	2.511	231
<i>Sverige³⁾</i>		
Delpension	1.800	167

1 Gennemsnitligt udbetalt pension i jan. måned 2001.

2 Gennemsnitligt udbetalt ydelse i 2001.

3 Gennemsnitligt udbetalt pension i december 2001.

4 Gennemsnitlig udbetaling pr. måned, december 2001 (gennemsnitligt årsbeløb i 2001, divideret med 12).

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.9 Pensionister, der modtager særlige alders- og delpensioner efter køn og alder 2001

	I alt	-49		50-59		60-64		65-	
		K	M	K	M	K	M	K	M
<i>Danmark</i>									
Almindelig laveste førtidspension	86.765	11.337	9.340	20.221	10.835	16.842	6.100	9.355	2.735
Efterløn ¹⁾	179.099	.	.	12.464	5.418	60.971	49.543	25.030	25.673
Delpension	2.809	.	.	.	.	317	1.283	238	971
<i>Finland</i>									
Deltidspension	29.073	.	.	8.901	7.584	6.595	5.993	.	.
Særlige pensioner for landbrugere	39.332	.	.	2.879	1.778	6.220	4.550	13.090	10.815
<i>Norge</i>									
Aftalefastsat pension	32.558	.	.	.	.	7.711	10.293	6.284	8.270
Særlig pension til sømænd ²⁾	18.253	.	.	..	..	..	..	..	..
Særlig pension til fiskere	1.684	.	.	..	..	..	..	..	..
Særlig pension til skovarbejdere	72	.	.	..	..	..	..	..	..
<i>Sverige³⁾</i>									
Delpension	9.700	.	.	.	.	..	..	.	.

1 Inkl. 17.882 personer i alderen 50-59 år på overgangsydelse. Overgangsydelsen blev indført i 1992 som en midlertidig ordning. Der blev lukket for tilgangen til ordningen med udgangen af 1995.

2 Det er ikke muligt at opdele modtagere af særlig pension til sømænd efter køn.

3 Beregnede antal delpensionister i alderen 61-64 år i december 2001. Oplysninger om køn findes ikke.

Serviceydelser til ældre

Institutioner m.v. for ældre

Den overvejende del af ældrebefolkningen bor i almindelige boliger. Kun en mindre del bor i boliger specielt tilpasset ældre. Sådanne boliger findes i alle fem lande. Deres indretning afhænger af de ældres behov for pleje og kan inddeles i:

1. Institutioner (plejehjem/sygehjem/alderdomshjem).
2. Serviceboliger (beskyttede boliger/servicelejligheder/kollektivboliger /omsorgsboliger m.v.).

Ældre kan også - i varierende grad - tilbydes langtidsbehandling på sygehuse- senes sengeafdelinger, som oftest på såkaldte plejeafdelinger. I alle landene findes der desuden ved nogle plejehjem særlige afdelinger hvor ældre som bor hjemme kan få et korttidsophold når der er behov for det.

Tabel 7.10 Personer 65 år og ældre, som bor på institution eller i service- bolig, i alt og i pct. af samtlige ældre, december 2001

	Danmark ¹⁾	Finland	Island ²⁾	Norge ¹⁾	Sverige ³⁾
<i>Personer i alderen</i>					
65-74 år	8.926	8.788	483	8.463	10.374
75-79 år	10.472	9.861	490	12.270	15.440
80+	44.380	36.232	2.100	51.486	92.807
I alt 65/67+ år	63.778	54.881	3.073	72.219	127.124
<i>I pct. af de respektive aldersgrupper</i>					
65-74 år	2,8	2,0	2,6	3,3	1,4
75-79 år	6,4	5,9	7,3	8,1	4,7
80+ år	20,5	19,8	26,5	25,6	20,0
I alt 65/67+ år	9,1	7,0	9,3	11,8	8,2

1 Aldersgrupperne 67-74, 75-79 og 80+ år.

2 Der er kun medtaget beboere på syge, pleje- og alderdomshjem, hvilket forklarer den store forskel i forhold til tidligere.

3 Opgørelse 1. oktober 2001. I aldersgruppen 65+ år indgår desuden personer på korttid- sophold.

Hjemmehjælp

Tabel 7.11 Ældre, som modtog hjemmehjælp 2001

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>Modtagere af hjemmehjælp</i>					
65-74 år	} 64.600	15.603	..	13.046	16.519
75-79 år		40.542	..	19.494	20.406
80+	108.770	28.065	..	62.342	84.816
I alt 65+ år	173.370	84.210	6.334	94.882	121.741
<i>Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen</i>					
65-74 år	} 13,4	3,6	..	5,1	2,2
75-79 år		15,0	..	12,9	6,2
80+ år	50,2	35,2	..	30,9	18,3
I alt 65+ år	24,8	10,7	18,9	15,6	7,9

1 Personer i aldersgrupperne 67-79 år og 80+ år.

2 Husstande i aldersgrupperne 65-74, 75-84 og 85+ år.

3 Aldersgruppen 67-74 år, 75-79 år og 80+ år. Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp).

4 Personer som pr. 1. oktober 2001 havde fået bevilget hjemmehjælp og som bor i egen bolig.

I samtlige fem lande ydes der hjemmehjælp til ældre. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Hjælpen er et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande er vanskelig at sammenligne. Mens tallene for Danmark og Norge er statusopgørelser, indeholder de islandske og finske data oplysninger om hvor mange der modtog hjælp i løbet af året. De svenske data dækker personer som pr. oktober havde fået tilkendt hjemmehjælp. Desuden omfatter den finske statistik husstande, mens den for de andre lande omfatter personer.

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes pensionister forskellige typer støtteordninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi. Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse omfanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at ældre kan forblive længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. madudbringning,

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

telefonkæder, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med tøjvask og -reparation. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. En del af aktiviteterne kan finde sted i såkaldte ældrecentre.

Derudover findes befordringstjeneste, en trafikservice for ældre og funktionshæmmede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Funktionshæmmede

Helbredsbetingset førtidspension

- Der lægges forskellig vægt på sociale årsager ved tilkendelse af førtidspension

I alle de nordiske lande kan personer hvis erhvervsevne er nedsat på grund af fysiske og/eller psykiske årsager modtage førtidspension. Førtidspensionen benævnes invalidepension i Finland og Island og uførepension i Norge.

Som supplement til den almindelige førtidspension som dækker personer i den erhvervsaktive alder, findes der i Finland en særlig førtidspensionsordning (individuel førtidspension) som er baseret på mildere sundhedskriterier for aldersgruppen 58-64 år.

Grundlaget for førtidspension

I Danmark er folkepension (alderspension), invalidepension, enkepension og førtidspension integreret i et sammenhængende regelsystem. Førtidspensionister tildeles grundpension efter de samme regler som gælder for alderspensionister. Derudover modtager førtidspensionister med mellemste førtidspension et invaliditetsbeløb, og førtidspensionister med højeste førtidspension modtager ud over invaliditetsbeløbet også et erhvervsudygtighedsbeløb. Invaliditets- og erhvervsudygtighedsbeløbet indtægtsreguleres ikke. For invaliditetsbeløbet gælder det endvidere, at det ikke er skattepligtigt. I Danmark modtager førtidspensionister ikke tillægspension. Som tidligere nævnt medtages den almindelige laveste førtidspension, som særlig alderspension i denne rapport.

I Finland, Island, Norge og Sverige tilkendes førtidspension i form af grundpension/garanteret mindstepension og tillægspension/arbejdspension efter de regler, der gælder for alderspension, hvor det i Sverige er de gamle regler der anvendes.

Ved beregningen af tillægs-/arbejdspensionens størrelse, hvilket sker på baggrund af tidligere arbejdsindkomst, medregnes i Finland, Island, Norge og Sverige som regel tiden frem til den normale pensionsalder. I Finland er procentsatsen for førtidspensionister, for tiden fra førtidspensioneringen og frem til alderspensionsalderen, dog lavere end for alderspensionister.

Forhold der påvirker antallet af førtidspensionister

I de nordiske lande findes der et antal alternative former for ydelser, som har indflydelse på såvel tilkendelse af førtidspensioner som på antallet af førtidspensionister. I Sverige gives der fx sygedagpenge uden tidsbegrænsning, mens sygedagpenge i de øvrige lande maksimalt kan gives i ét år, dog med mulighed for forlængelse i Danmark

I Norge er det normalt, at der udbetales revaliderings-/atføeringspenge, førend der udbetales førtidspension.

Også de øvrige førtidspensionsordninger (som i denne publikation benævnes særlige alderspensioner) kan påvirke antallet af førtidspensionister. I Danmark og Finland er der fx et stort antal pensionister, der hovedsagelig får pension af andre årsager. At der findes ordninger som efterløn i Danmark og arbejdsløshedspension i Finland har bidraget til, at man har færre førtids-/invalidpensionister, end man ellers ville have haft i disse lande. Ordningen med aftalefastsat pension (AFP) påvirker antallet af førtidspensionister i Norge. Flere undersøgelser er kommet frem til at ca. 20 pct. af AFP-pensionisterne ville have været førtidspensionister hvis AFP-ordningen ikke fandtes.

Førtidspension inkl. pensionstillæg er som hovedregel enten højere eller af samme størrelse som den der tilkendes alderspensionister i alle landene. Dertil kan i Danmark komme et antal særlige tillæg og i de øvrige lande en tillægspension, som nævnt ovenfor.

Kompensationsgrader

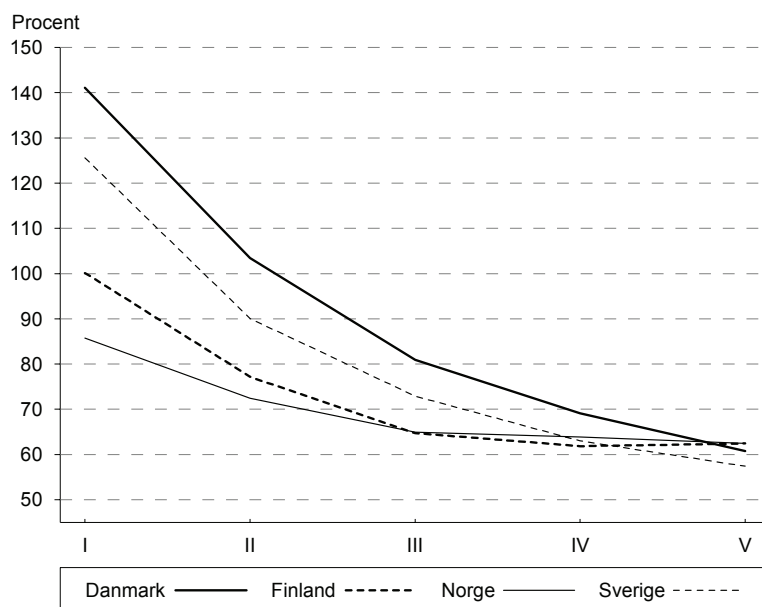
Figur 7.6 viser kompensationsniveauet for en enlig 50-årig førtidspensionist, som tidligere har været i arbejde og som helt har mistet sin erhvervsevne. Det højeste niveau findes i Danmark og Sverige og det laveste i Finland og Norge for personer med tidligere lav indkomst. Det meget høje kompensationsniveau i Danmark skyldes at den højeste førtidspension er uafhængig af

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

tidligere indkomst. Desuden får personer som fuldstændig har mistet erhvervsevnen udbetalt både et invaliditetsbeløb og et erhvervsudygtighedsbeløb. Derudover er der relativt gunstige regler for boligstøtte til pensionister. Sidstnævnte gælder også i Sverige. Førtidspensionen i de andre lande er beregnet i forhold til tidligere arbejdsindkomst.

I alle landene modtager mændene i gennemsnit en højere ydelse end kvinderne. For Finland, Norge og Sverige skyldes det højere optjening til ATP.

Figur 7.6 Kompensationsniveauet for en enlig 50-årig førtidspensionist ved fuldt tab af erhvervsevne 2001

Anmærkning: Indkomstgrupperne I-V er beregnet ud fra den gennemsnitlige løn til en industriarbejder. Beregningsgrundlaget er beskrevet i Kapitel 2.

Tabel 7.12 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat førtidspension pr. måned 2001

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Kvinder	Mænd	Alle	Kvinder	Mænd	Alle
Danmark ¹⁾	9.844	10.237	10.037	1.051	1.093	1.071
Finland ²⁾	799	1.008	910	685	864	780
Island ³⁾	..	..	81.910	..	..	767
Norge	8.216	11.126	9.453	757	1.025	871
Sverige ²⁾	7.294	8.828	7.950	647	783	705

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb for højeste og mellemste førtidspension i januar 2001.

2 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december.

3 Der er medtaget udgifter til både grund- og tillægspension/arbejdspension divideret med antal førtidspensionister som modtager grundpension. 55-60 pct. af førtidspensionisterne modtager også tillægspension/arbejdspension.

Antallet af modtagere af førtidspension

I Danmark har der i de seneste år været et begrænset fald i antallet af nytilkendelser af førtidspension. Faldet må blandt andet ses i sammenhæng med ændringer i tilkendelseskompetencen, finansieringen og styrkelse af den tidlige, forebyggende indsats for at fastholde personer med nedsat erhvervsevne i beskæftigelse, evt. på særlige vilkår. Med virkning fra 1. juli 1998 kan en førtidspensionssag først påbegyndes, når alle aktiverings-, revaliderings-, behandlingsmæssige og andre foranstaltninger, der kan forbedre erhvervsevnen, har været afprøvet. Disse forhold har dog især betydet et fald i nytilkendelser af de almindelige førtidspensioner (særlige alderspensioner). Faldet i antallet af nytilkendelser af højeste og mellemste førtidspension har bortset fra 1999 været begrænset og har været stigende i de senere år.

I Finland har der været et væsentligt fald i antallet af førtidspensionsmodtagere. Det skyldes at aldersgrænsen for den individuelle førtidspension er steget samt at ældre langtidsløse modtager arbejdsløshedspension og derfor ikke søger førtidspension. Antallet af deltidspensionister er også steget og det kan også have medvirket til at reducere antallet af førtidspensionister.

Både i Norge og Sverige er der sket opstramninger i reglerne for tilkendelse af førtidspension, men indtil videre uden større effekt. I Norge skete dette allerede i 1991 hvor de medicinske vilkår for tilkendelse blev strammet op. Efter en nedgang i tilgangen i begyndelsen af 1990'erne var antallet igen steget, men fra 2000 til 2001 var der et fald i antallet af førtidspensionister. Hovedårsagen var at færre søgte om førtidspension samtidig med at et større antal fik afslag på deres ansøgning. Dette skyldes hovedsageligt demografi og regelændringer på andre ydelsesområder.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.13 Modtagere af førtidspension og nytilgang af førtidspensionister efter køn 1990-2001

	Danmark ¹⁾		Finland		Island ²⁾		Norge ³⁾		Sverige	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
1990										
Modtagere	78.481	76.113	141.423	159.509	4.350	3.097	129.657	104.704	188.600	166.716
Nytilgang	5.597	6.638	..	..	..	..	15.140	14.444	26.850	23.643
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,3	0,4	..	..	..	..	1,2	1,1	1,0	0,9
1995										
Modtagere	83.871	82.166	144.156	165.348	5.769	4.250	132.900	103.401	223.163	185.413
Nytilgang	5.087	5.941	..	..	723	502	12.223	11.016	20.565	18.639
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,3	0,3	..	..	0,9	0,6	1,0	0,8	0,8	0,7
2000										
Modtagere	83.367	81.426	129.247	147.022	6.108	4.172	160.413	119.160	248.216	189.727
Nytilgang	4.237	4.332	11.691	13.004	801	378	16.150	13.529	27.934	21.303
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,2	0,2	0,7	0,8	0,9	0,4	1,3	1,0	1,1	0,8
2001										
Modtagere	84.897	81.954	124.873	143.033	6.474	4.377	164.055	121.309	261.368	195.454
Nytilgang	5.469	5.413	12.282	13.396	675	389	13.689	11.607	32.573	24.508
Nytilgang i pct. af befolkningen i den berettigede alder	0,3	0,3	0,7	0,8	0,7	0,4	1,1	0,9	1,3	0,9

1 Antal modtagere er i denne tabel opgjort primo året; i de øvrige pensionstabeller er antallet opgjort ultimo året.

2 Pensionsalder 16-66 år.

3 Pensionsalder 16-66 år (fra og med 1991 aldersgruppen 16-67 år).

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.14 Pensionister, der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension i alt 1990-2001

	1990	1995	2000	2001
<i>Danmark</i>				
18-19 år	407	485	570	659
20-29 "	6.959	8.317	7.598	7.671
30-39 "	15.943	18.305	18.364	18.977
40-49 "	31.198	34.919	33.757	35.500
50-59 "	52.990	57.198	60.933	64.057
60-64 "	35.688	34.504	33.366	33.691
I alt 18-64 år	143.185	153.728	154.588	160.555
65-66 år	12.953	12.918	12.263	12.256
<i>Finland¹⁾</i>				
16-19 år	1.980	1.978	1.569	1.279
20-29 "	10.477	9.031	8.240	8.388
30-39 "	23.286	20.379	18.451	18.111
40-49 "	43.970	49.498	43.096	42.051
50-59 "	119.384	113.830	108.344	106.982
60-64 "	101.835	114.787	96.569	91.095
I alt 16-64 år	300.932	309.503	276.269	267.906
65-66 år	.	.	.	.
<i>Island</i>				
16-19 år	221	322	193	214
20-29 "	837	1.048	971	1.038
30-39 "	1.137	1.825	1.719	1.749
40-49 "	1.275	1.973	2.362	2.563
50-59 "	1.801	2.234	2.600	2.838
60-64 "	1.481	1.712	1.533	1.561
I alt 16-64 år	6.752	9.114	9.378	9.963
65-66 år	695	905	902	849
<i>Norge</i>				
16-19 år	668	778	544	513
20-29 "	6.336	6.625	7.687	7.445
30-39 "	18.314	19.106	24.011	24.007
40-49 "	38.442	44.153	51.285	51.607
50-59 "	69.141	73.415	99.405	103.377
60-64 "	65.803	59.700	67.054	68.522
I alt 16-64 år	198.704	203.777	249.986	255.471
65-66 år ²⁾	35.657	32.524	28.526	28.767
<i>Sverige</i>				
16-19 år	3.232	3.138	3.910	4.253
20-29 "	10.486	12.181	13.924	14.649
30-39 "	25.629	31.645	34.463	36.613
40-49 "	59.984	78.902	78.134	81.738
50-59 "	120.184	156.598	174.686	183.469
60-64 "	141.839	137.394	132.826	136.100
I alt 16-64 år	361.354	419.858	437.943	456.822
65-66 år	.	.	.	.

1 Inklusive individuel førtidspension.

2 Hertil kommer i 2000 1 061 67-årige, idet alderspension modtages fra og med måneden efter det fyldte 67 år.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.15 Pensionister, der modtager førtidspension i form af grund-/mindstepension og/eller tillægs-/arbejdspension i pct. af de respektive aldersgrupper 1990-2001

	1990	1995	2000	2001
<i>Danmark</i>				
18-19 år	0,1	0,2	0,2	0,2
20-29 "	0,9	1,1	1,1	1,1
30-39 "	2,1	2,3	2,2	2,3
40-49 "	4,0	4,5	4,5	4,7
50-59 "	9,7	8,8	8,1	8,5
60-64 "	14,6	14,4	12,5	12,3
I alt 18-64 år	4,1	4,3	4,3	4,5
65-66 år	13,3	14,3	13,2	12,9
<i>Finland¹⁾</i>				
16-19 år	0,8	0,8	0,6	0,5
20-29 "	1,5	1,4	1,3	1,3
30-39 "	3,0	2,7	2,5	2,5
40-49 "	5,7	5,9	5,5	5,4
50-59 "	22,6	19,4	14,7	14,3
60-64 "	39,4	47,6	36,9	32,7
I alt 16-64 år	9,1	9,2	8,1	7,8
65-66 år	.	.	.	.
<i>Island</i>				
16-19 år	1,3	1,9	1,1	1,3
20-29 "	2,0	2,6	2,3	2,4
30-39 "	2,8	4,3	4,1	4,2
40-49 "	4,3	5,6	5,9	6,3
50-59 "	8,7	9,7	8,9	9,3
60-64 "	14,4	17,0	15,8	15,8
I alt 16-64 år	4,2	5,4	5,2	5,4
65-66 år	13,0	21,8	23,7	23,6
<i>Norge</i>				
16-19 år	0,3	0,4	1,0	0,5
20-29 "	1,0	1,0	1,0	1,3
30-39 "	2,9	2,9	4,0	3,5
40-49 "	6,7	7,1	8,0	8,2
50-59 "	18,0	16,3	18,0	18,1
60-64 "	33,6	33,9	36,0	35,7
I alt 16-64 år	7,4	7,4	9,0	9,2
65-66 år	43,8	42,8	43,0	43,4
<i>Sverige</i>				
16-19 år	0,7	0,8	1,0	1,0
20-29 "	0,9	1,0	1,3	1,3
30-39 "	2,2	2,6	2,7	2,9
40-49 "	4,8	6,4	6,7	7,0
50-59 "	13,7	14,7	14,2	14,7
60-64 "	33,5	34,2	30,0	29,9
I alt 16-64 år	6,7	7,6	7,8	8,1
65-66 år	.	.	.	.

1 Inkl. individuelle førtidspensioner.

Revalidering

Personer, hvis erhvervsevne er nedsat af fysiske, psykiske eller sociale årsager, kan få hjælp til uddannelse, optræning og omskoling, når det anses for påkrævet af hensyn til personens fremtidige muligheder for at klare sig selv og forsørge sin familie. Der kan også ydes hjælp til særlige udgifter, der følger af uddannelsen. Uddannelse kan bestå i optræning eller oplæring på det almindelige arbejdsmarked. Hjælpen ydes i form af løn eller løntilskud. Endelig kan der ydes særskilt hjælp til anskaffelse af værktøj og arbejdsredskaber og til iværksættelse af selvstændig virksomhed.

I Danmark ydes hjælpen i form af en fast revalideringsydelse, som svarer til dagpengemaksimum. Udbetalingen af revalideringsydelsen forudsætter, at der er iværksat en revalidering efter en fastlagt erhvervsplan. Ydelsen udbetales indtil erhvervsplanen er gennemført, normalt dog højst i 5 år. For unge under 25 år udgør revalideringsydelsen det halve. Med henblik på at fastholde og integrere de svagere grupper på arbejdsmarkedet er der fra 1999 sket en styrkelse af den virksomhedsrettede revalidering.

I Finland modtager ca. 80 pct. af revaliderende revalideringsdagpenge fra Folkepensionsanstalten. I de tilfælde er dagpengene af samme størrelse som sygedagpengene. Dagpengenes størrelse fra ulykkes- og trafikforsikringerne samt fra arbejdspensionsanstalterne er afhængig af de myndigheder som udbetaler ydelsen.

I Island udbetales en revalideringsydelse, når den tilskadekomne ikke længere har ret til syge- eller ulykkesdagpenge. Som regel kan ydelsen højst oppebæres i 12 måneder eller indtil der er truffet beslutning om den funktionshæmmedes fremtid. Ydelsen svarer til invalidepensionens grundbeløb og tildeles efter de samme kriterier. Ydelsen kan aldrig udbetales i mere end 18 måneder. Alle, der modtager revalideringsydelse, skal gennemgå undersøgelser og behandlinger i den tid, ydelsen modtages.

I Norge gives der tilskud efter de samme regler som gælder for førtidspensionister bortset fra at der ikke gives et særtillæg. Selve revalideringen kan foregå som et samarbejde mellem blandt andet sundheds-, arbejdsmarkeds- og socialforsikringsmyndighederne, således at sektorerne skal give et samlet tilbud til den enkelte.

I Sverige gives der i forbindelse med revalidering en række erstatninger og ydelser. Til deltagere, som er eller skulle have været berettiget til ydelser fra arbejdsløshedsforsikringen, udbetales der en uddannelsesyndelse i form af dagpenge hvis den pågældende deltager i arbejdsmarkedspolitiske aktiviteter. Forudsætningen er at den pågældende opfylder vilkårene for at modtage dagpenge ved arbejdsløshed eller har modtaget en ydelse i den længste periode

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

som der kan gives arbejdsløshedsdagpenge. Der kan også udbetales dagpenge til personer som ikke er berettiget til arbejdsløshedsdagpenge, men da med et mindre beløb. Der udbetales dagpenge i højst 5 hverdage pr. uge og ydelsen reduceres hvis den pågældende modtager andre ydelser som for eksempel pension, forældrepenge, revalideringsydelse eller løn fra arbejdsgiver. I forbindelse med revalidering kan der blandt andet gives en revalideringsydelse og særlige ydelser i stedet for sygedagpenge. Revalideringsydelsen gives da til personer som deltager i erhvervsrettet revalidering og de særlige ydelser skal dække udgifterne som der er ved revalideringen som for eksempel rejser. De erhvervsrettede revalideringsforanstaltninger som kan blive aktuelle er eksempelvis arbejdsstræning, udredning ved et arbejdsmarkedsinstitut og uddannelse.

Tabel 7.16 Personer som har modtaget revalideringsydelse i løbet af året og pr. december 2001

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
<i>Personer som har modtaget revalideringsydelse i løbet af året</i>					
Kvinder	21.917	34.192	636	71.955	31.612
Mænd	11.938	20.337	397	57.471	15.958
I alt	33.989	54.529	1.033	129.426	47.570
<i>Personer som modtog revalideringsydelse pr. december 2001</i>					
Kvinder	14.074	6.381	317	47.194	8.935
Mænd	7.080	4.915	180	36.407	4.157
I alt	21.165	11.296	497	83.601	13.092

1 Ekskl. flygtninge, personer med støtte til særlige udgifter m.v. under revalidering og personer under optræning på det almindelige arbejdsmarked med løntilskud. I alt i løbet af året er inkl. 134 uoplyste og i alt pr. december er inkl. 11 uoplyste med hensyn til køn.

2 Omfatter kun revalideringsdagpenge som udbetales fra Folkpensionsanstalten (80 pct. af alle udbetalinger).

3 Personer som får revalideringsydelser eller atterførselpenger beregnet per december.

4 Omfatter kun personer med revalideringsydelse. Personer som modtager særlige ydelser kan ikke opgøres.

Arbejdsskadeserstatninger

I alle nordiske lande modtager personer, som har været udsat for en arbejdsskade enten sygedagpenge eller en ydelse, som svarer til disse ved midlertidigt tab af erhvervsevne. Ved langvarigt eller permanent tab af erhvervsevne udbetales der førtidspension eller en ydelse, som kan sidestilles med denne.

Ved arbejdsskade forstås ulykkestilfælde på arbejdet og erhvervsbetinget sygdom, som forårsager midlertidigt eller permanent tab af arbejdsevne.

I alle landene er der etableret obligatoriske arbejdsskadeforsikringer, men efter lidt forskellige regelsæt. Fra arbejdsskadeforsikringen udbetales der ménerstatninger som erstatning for den tabte arbejdsevne, enten i form af éngangsydelser eller som månedlige ydelser. Normalt dækker arbejdsskadeforsikringen også udgifter til behandlinger, som ikke er dækket af den almindelige sygeforsikring.

I Danmark ydes der erstatning for tabt erhvervsevne, hvis arbejdsskaden har nedsat arbejdsevnen med mindst 15 pct. Der ydes desuden et engangsbeløb, hvis méngraden er 5 pct. og derover.

I Finland har man ret til pension, hvis arbejdsevnen er reduceret med mindst 10 pct. Den pension som udbetales til en person som er helt uarbejdsdygtig udgør 85 pct. af tidligere arbejdsindkomst. Til en delvis (partiel) arbejdsudygtig arbejdstager, udbetales der en del af den fulde pension som svarer til nedgangen i erhvervsevnen. Erstatningsniveauet for pension på grund af ulykker falder til 70 pct. af arbejdsindkomsten når den pågældende fylder 65 år. Ulykkespensionen til en delvis uarbejdsdygtig reduceres tilsvarende når den pågældende fylder 65 år.

I Island er det retten til løn under sygdom (fravær på grund af en ulykke) som har den største betydning for den skadelidte. Men for personer som ikke har ret til løn eller når den periode hvor man kan modtage løn er ophørt, modtager de pågældende dagpenge fra den almene arbejdsulykkesforsikring. Denne ydelse er et fast beløb som er uafhængig af den løn man havde da ulykken indtraf. Ydelsen betales normalt ikke i mere end 52 uger.

I Norge kan der opnås invalidepension, hvis en erhvervsskade eller arbejdsulykke nedsætter arbejdsevnen med 30 pct., hvor der normalt kræves 50 pct. nedsættelse af arbejdsevnen for at få tildelt invalidepension. Der kræves en nedsat erhvervsevne på mindst 15 pct. for at få tildelt ménerstatning (erstatning for tab af arbejdsevne).

I Sverige ydes der erstatning, i form af livrenter, såfremt arbejdsevnen er varigt nedsat med mindst en femtededel (6,6 pct.). Livrenten beregnes normalt på grundlag af den forsikredes sygedagpengeberettigede indkomst.

Plejetilskud til funktionshæmmede

I alle de nordiske lande kan familier modtage økonomisk støtte fra det offentlige til pleje af et fysisk eller psykisk sygt barn i hjemmet. Regelsættene varierer noget mellem landene, men formålet med ordningerne er det sam-

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

me, nemlig at gøre det økonomisk muligt for familier at have barnet boende hjemme ved at få dækket de ekstraudgifter som barnets handicap medfører.

Voksne med funktionsnedsættelse, som bor i eget hjem, kan også få tilskud. De enkelte lande har også lidt forskellige regler på dette område. Der kan ydes støtte til hjælpemidler, som er nødvendige for, at den pågældende kan udøve et erhverv eller afhjælpe den pågældendes lidelse, eller som kan lette den daglige tilværelse i hjemmet.

I flere af landene ydes der blandt andet tilskud til køb af og/eller tilpasning af bil eller andet motordrevet køretøj.

Serviceydelser til funktionshæmmede

Institutioner m.v. for funktionshæmmede

I alle landene findes der særlige boliger for personer med nedsat funktions- evne. Det kan være:

1. Institutioner (plejehjem/sygehjem).
2. Serviceboliger (beskyttede boliger/servicelejligheder/kollektivboliger).

Ud over disse særlige boliger kan funktionshæmmede også i varierende grad tilbydes langtidsbehandling på sygehusenes sengeafdelinger, som oftest på såkaldte plejeafdelinger. I Norge får kommunerne et øremærket tilskud til at stimulere at funktionshæmmede under 67 år flyttes fra alders- eller plejehjem til boliger uden for institutionerne.

Tabel 7.17 Personer under 65 år, som bor på institution eller i servicebolig, december 2001

	Danmark ¹⁾	Finland	Island	Norge ²⁾	Sverige ³⁾
Under 65 år i alt	17.435	19.176	877	15.698	25.045
Under 65 år i pct. af aldersgruppen	0,4	0,4	0,4	0,4	0,3

1 Under 67 år. Inkl. ældreboliger.

2 Oplysningerne gælder beboere i boliger til pleje- og omsorgsformål og indlagte på institution i aldersgruppen 0-66 år.

3 Gennemsnit af tællingen 1. januar og 1. oktober 2001. Personer med permanent ophold og korttidsophold.

Hjemmehjælp

I samtlige fem lande ydes der hjemmehjælp til funktionshæmmede. Hjælpens omfang bestemmes ud fra individuelle behov og varierer fra nogle få timer om måneden til flere timer pr. dag. Hjælpen er et kommunalt anliggende og udføres af kommunalt eller privat ansatte.

Som tidligere nævnt er statistikken om hjemmehjælp i de nordiske lande vanskelig at sammenligne. Mens tallene for Danmark og Norge er statusopgørelser, indeholder de islandske og finske data oplysninger om hvor mange der modtog hjælp i løbet af året. De svenske data dækker personer som pr. oktober havde fået tilkendt hjemmehjælp. Desuden omfatter den finske statistik husstande, mens den for de andre lande omfatter personer.

Tabel 7.18 Personer under 65 år som modtog hjemmehjælp 2001

	Danmark ¹⁾	Finland ²⁾	Island	Norge ³⁾	Sverige ⁴⁾
Modtagere af hjemmehjælp under 65 år i alt	29.898	34.319	4.900	25.969	14.104
Modtagere af hjemmehjælp i pct. af aldersgruppen under 65 år	0,6	0,8	1,7	0,7	0,2

1 Personer under 67 år.

2 Husstande. Af de 34.319 var de 6.314 funktionshæmmede.

3 Husstande under 67 år. Inklusive beboere i serviceboliger som modtager praktisk bistand (hjemmehjælp).

4 Omfatter beboere i egen bolig som pr. 1. oktober 2001 havde fået tildelt hjemmehjælp.

Personlig assistance

I alle de nordiske lande kan personer med svære handicap få økonomisk hjælp til personlig assistance og hjælp til den daglige livsførelse.

I Danmark kan personer under 67 år med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, der har behov for personlig hjælp og støtte til de nødvendige praktiske opgaver i hjemmet i mere end 20 timer om ugen, vælge at få tilskud til ansættelse af hjælpere. Desuden kan kommunen yde tilskud til dækning af udgifter til ansættelse af hjælpere til pleje, overvågning og ledsagelse til personer med betydeligt og varigt nedsat fysisk eller psykisk funktionsevne, som har et aktivitetsniveau, f. eks. i forbindelse med erhvervsarbejde, der gør det nødvendigt at yde en ganske særlig støtte.

1.538 personer var omfattet af disse ordninger med ansættelse af hjælpere ved udgangen af 2001.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Derudover yder kommunen 15 timers ledsagelse om måneden til personer under 67 år, der ikke kan færdes alene på grund af betydeligt og varigt nedsat funktionsevne. Endvidere yder kommunen hjælp i form af en særlig kontaktperson til personer, der er døvblinde, og sørger for tilbud om støtte- og kontaktperson til personer med sindslidelser. Ved udgangen af 2001 var 12.637 personer omfattet af disse ledsage- og kontaktpersonordninger.

I Finland kan kommunerne fremme en svært handicappet persons livsførelse i eget hjem ved at give et økonomisk tilskud til at aflønne personlige hjælpere. Tilskuddet er tiltænkt svært funktionshæmmede der i stor udstrækning har behov for andres hjælp i dagliglivets forhold. Behovet for hjælp og støtte skal fastlægges af en læge og hvis nødvendigt desuden af en anden ansat i social- og sundhedsvæsenet. I 2001 var 3.146 personer omfattet af ordningen.

I Island kan der også tilkendes personlig hjælp med dagliglivets funktioner. Det er muligt for den funktionshæmmede selv at ansætte en personlig hjælper og derved påtage sig arbejdsgiveransvaret for hjælperen.

Der kan desuden gives personlig hjælp til personer der har behov for at bryde en social isolation. Endelig kan familier med funktionshæmmede børn modtage aflastning af en anden familie der passer barnet/børnene, almindeligvis en til to weekender om måneden.

I Norge findes der også ordninger med personlig assistance og kommunerne kan tilbyde bistanden i form af brugerstyret assistance. Antallet af timer for assistance afgøres ud fra den enkeltes behov for hjælp. Det som præger ordningen er at modtageren af hjælpen fungerer som arbejdsgiver for hjælperen, og derved påtager sig et større ansvar for organiseringen og indholdet i hjælpen i forhold til egne behov. Siden 1994 er der givet tilskud til kommunerne for at stimulere sådanne ordninger. I 2001 modtog kommunerne tilskud til 796 personer. For de der ikke ønsker hjælpen på denne måde, er det kommunes ansvar at tilbyde hjælpen i en anden form som for eksempel hjemmehjælp eller støttekontakt. Antallet af timer afgøres ud fra den enkeltes behov. Siden 1997 har der været et forsøg med funktionsassistenter. Disse skal give praktisk bistand, i arbejdstiden, til personer der er stærkt bevægelseshæmmede, og er ledet af modtageren. Målsætningen er at svært bevægelseshæmmede skal have mulighed for at forblive i normalt arbejde og gøre det muligt med et normalt arbejde for de der ikke tidligere har været på arbejdsmarkedet.

I Sverige har personer ret til personlig assistance hvis de på grund af stort varigt funktionsbesvær har behov for hjælp med den personlige hygiejne, måltider, påklædning eller kommunikation med andre (såkaldte grundlæggende behov). Der kan også ydes hjælp for andre behov til livsførelse, hvis de ikke kan tilgodeses på anden måde. I begrebet personlig assistance forudsættes det

at det skal være en personlig støtte der giver den funktionshæmmede øgede muligheder for et selvstændigt liv. Hjælp og støtte skal være tilgængelig på forskellige tider af døgnet og tilbydes af et begrænset antal personer. Personlig assistance gives i form af støtte fra en personlig assistent eller i form af økonomisk tilskud til at ansætte en sådan assistent. Kommunerne dækker udgifterne for op til 20 timers hjælp pr. uge. Hvis der er behov for mere end 20 timers hjælp pr. uge dækker staten udgifterne for de timer der overstiger 20. I 2001 var der ca. 14.000 personer der modtog personlig assistance.

Revalidering

I alle fem lande findes der særlige institutioner til optræning, arbejdsprøvning og omskoling af funktionshæmmede og andre erhvervshæmmede. Der er endvidere indrettet beskyttede værksteder for funktionshæmmede, som ikke kan fastholde beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked.

I Danmark har personer med nedsat arbejdsevne mulighed for optræning, arbejdsprøvning, beskyttet beskæftigelse m.v. på revalideringsinstitutioner og beskyttede værksteder. I slutningen af 2001 omfattede disse foranstaltninger 22.542 personer. Personer med varige begrænsninger i arbejdsevnen har desuden mulighed for ansættelse hos private eller offentlige arbejdsgivere i fleksjob og skånejob med løntilskud. Flexjob gives til personer, der ikke modtager social pension, mens skånejob gives til førtidspensionister. I slutningen af 2001 var 15.150 personer i fleksjob og 5.750 personer i skånejob.

I Finland kan Folkpensionsanstalten tilbyde revalidering herunder også egentlig arbejdsprøvning. Det er sundhedsvæsenet som tilbyder den største del af den medicinske revalidering. Ulykkes- og trafikforsikringerne tilbyder desuden revalidering til deres egne klienter. Desuden kan arbejdspensionsanstalterne iværksætte revalidering for at forhindre, at en person bliver uarbejdsdygtig eller for at forbedre den pågældendes arbejds- og erhvervsevne, samt for at lette tilbagegangen til arbejdslivet. Krigsveteraner kan også gennemgå revalidering, hvor krigsinvalidere tilbydes revalidering mindst hvert andet år.

I Island har funktionshæmmede blandt andet mulighed for optræning, undervisning, beskyttet beskæftigelse på det almindelige arbejdsmarked og på beskyttede værksteder. I 2000 var 318 personer beskæftiget på beskyttede værksteder og 568 personer var under revalidering på revalideringsinstitutioner. 335 personer kunne deltage i arbejdet på det almindelige arbejdsmarked med særlig støtte. Det er sundhedsvæsenet som har ansvaret for den medicinske revalidering og hjælpemidler.

I Norge er der et samarbejde mellem arbejdsmarkeds- og socialforsikringsmyndighederne når det gælder tiltag som skal forsøge at få de funkti-

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

onshæmmede aktiveret på arbejdsmarkedet. Personer med nedsat arbejds-
evne kan få tilpasset sin arbejdssituation efter specielle behov. Samtidigt er
det muligt at låne forskellige tekniske hjælpemidler fra hjælpemiddelcentra-
lerne. Der findes også såkaldte beskyttede værksteder for personer med ned-
sat arbejds-
evne. Desuden kan personer med forskellige handicap få behand-
ling og vejledning ved et antal optræningsinstitutioner. Funktionshæmmede
uden tilknytning til arbejdsmarkedet kan også låne hjælpemidler til gøremål i
dagliglivet. Der findes også en udstrakt erhvervsrettet revalidering. Er-
hvervsrettet revalidering tilbydes i det omfang det er nødvendigt og hen-
sigtsmæssigt for vedkommende at komme tilbage til arbejdslivet eller behol-
de et passende arbejde. Målet med erhvervsrettet revalidering er at sætte
helbredsmæssige udsatte arbejdssøgere og arbejdstagere i stand til at få et
arbejde på ordinære vilkår. Erhvervsrettet revalidering baseres på oplæring,
arbejdsstræning og rådgivning. Personer der gennemgår en revalidering eller
erhvervsrettet revalidering modtager støtte efter de samme regler som for
førtidspension, med undtagelse af at der ikke gives særtillæg. Desuden gives
der tilskud til særlige udgifter ved revalidering, eksempelvis rejser.

I Sverige har personer med nedsat arbejds-
evne mulighed for at deltage i
forskellige arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger via arbejdsformidlingen.
I 2001 deltog ca. 56.800 personer med et arbejdshandicap i særlige pro-
grammer for funktionshæmmede, som løntilskud og offentlig støttet arbej-
de. En person der på grund af et arbejdshandicap ikke kan få arbejde på det
regulære arbejdsmarked kan gennem arbejdsformidlingen få ansættelse i et
Samhallföretag. I slutningen af 2001 arbejdede ca. 24.400 personer med et
arbejdshandicap ved Samhall. Samhall nyansatte ca. 2.100 personer i 2001.
Ved rekruttering prioriteres personer med psykiske og intellektuelle arbejds-
handicap samt personer med flere funktionsnedsættelser.

Støtteordninger og fritidsaktiviteter

I de nordiske lande tilbydes funktionshæmmede forskellige typer støtteord-
ninger og aktiverende foranstaltninger i enten kommunalt eller privat regi.
Udbuddet af service og aktiviteter varierer fra land til land og fra kommune
til kommune. Der føres ingen sammenlignelig statistik, der kan belyse om-
fanget af denne indsats.

Støtteordninger tager navnlig sigte på, at funktionshæmmede kan forblive
længst muligt i eget hjem. De enkelte serviceordninger indbefatter bl.a. ma-
dudbringning, telefonkæder, besøgsordning, fysio- og ergoterapi, hår- og
fodpleje, havearbejde og snerydning. Desuden findes der ordninger med
tøjkask og -reparation. Der er ikke centralt fastsatte regler for betaling, men

normalt opkræves der betaling for madudbringning, fodpleje og havearbejde. I alle landene findes såkaldte dagforanstaltninger der henvender sig til forskellige målgrupper, eksempelvis personer med psykisk funktionsnedsættelse, for at give hjælp i form af revalidering, beskæftigelse og fællesskab.

Derudover findes befordringstjeneste, en trafikservice for ældre og funktionshæmmede personer, som har svært ved at benytte offentlige transportmidler eller i det hele taget at færdes på egen hånd.

Efterlevende

Pensioner til enker og enkemænd

- Får stadig mindre betydning

De sidste årtiers ændringer i familiemønstrene, det tiltagende omfang af kvinders deltagelse på arbejdsmarkedet og den ændrede indkomstfordeling mellem ægtefællerne har medvirket til at skabe ændringer i lovgivningen på dette område.

I Danmark er enke- og enkemandspension afskaffet. Enker og enkemænd kan i Danmark søge om at få tilkendt almindelig førtidspension, der i denne publikation benævnes særlig alderspension. Pensionister, der var gift med en pensionist har hidtil ved dødsfald kunnet få en kortvarig efterlevelsespension, som blev udbetalt og registreret sammen med pension. Efterlevelsespension er nu afskaffet, og der er indført en efterlevelseshjælp. Hjælpen udbetales til personer, hvis ægtefælle eller samlever dør, og udbetales til både pensionister og ikke-pensionister. Efterlevelseshjælpen er indtægts- og formueafhængig og ydes som et engangsbeløb. I 2001 fik 5.250 personer udbetalt efterlevelseshjælp, heraf 1.450 personer under 67 år.

I Finland påvirkes den udbetalte pension af den efterladtes arbejdspension, samt ens egne pension, eller egen beregnede arbejdspension. I Island er enkepensionen afskaffet som grundpension, men udbetales stadigvæk fra arbejdspensionssystemet. I Norge og Sverige hænger retten til efterlevendepension sammen med den efterladtes muligheder for at forsørge sig selv. I Sverige bortfalder den nuværende enkepension på langt sigt for de fleste efterladte. I Finland, Norge og Sverige har enker og enkemænd ret til at få udbetalt efterlevendepension i form af grund-/garanteret mindstepension og tillægs-/arbejdspension.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.19 Pensionister 18-64/66 år, der modtager lovfastsatte enke-/enkemandspension i 1990-2001

	Danmark ¹⁾		Finland ²⁾		Island ³⁾		Norge ⁴⁾		Sverige ⁵⁾	
	K	M	K	M	K	M	K	M	K	M
1990	.	.	60.527	1.633	1.211	157	34.234	1.484	68.020	1.372
1995	.	.	52.767	5.814	735	171	30.023	1.854	64.423	2.147
2000	.	.	46.292	7.945	2.176	1.459	25.086	2.001	53.254	1.617
2001	.	.	45.135	8.309	2.209	1.707	24.452	2.059	51.173	1.581

1 Enkepensionsordningen er afskaffet. Der kan imidlertid gives enkepension gennem førtidspensionssystemet.

2 Enker/enkemænd over 64 år kan få tilkendt enkepension i form af arbejdspension. Antallet af enkepensionister over 64 år var i 2001 182.240 kvinder og 19.603 mænd.

3 Fra 1999 kun pensionister i alderen 16-65 år der får udbetalt arbejdspension.

4 Ekskl. enker og enkemænd, der modtog invalidepension. Enker/enkemænd under 67 år. I 2001 inkl. 150 personer over 67 år.

5 Omfatter enkepension for personer under 65 år samt omstillingspension og særlig pension til efterlevende. Den 1. januar 1997 blev omstillingspensionen sænket fra 12 måneder til 6 måneder. Fra og med 1. april 1997 blev enkepensionen fra folkepensionsordningen indkomstprøvet. Før 1990 var oplysningerne eksklusiv personer som kun modtog omstillingspension fra ATP eller kun enkepension fra folkepensionsordningen.

Tabel 7.20 Gennemsnitligt udbetalt i lovfastsat enke-/enkemandspension pr. måned 2001

	KR/EUR			KKP-Euro		
	Kvinder	Mænd	Alle	Kvinder	Mænd	Alle
Danmark	.	.	.	.	.	.
Finland ¹⁾	445	172	415	381	147	356
Island	..	..	..	..	..	..
Norge	6.095	4.106	5.940	562	378	547
Sverige ²⁾	3.488	4.836	3.528	309	429	313

1 Gennemsnitligt udbetalt beløb pr. december.

2 Gennemsnitsbeløb pr. december 2001 for pensionsmodtagere under 65 år i form af enkepension, omstillingspension og særlig pension til efterlevende fra såvel grundpensionen som ATP.

Grund-/garanteret mindstepensionen ophører i forbindelse med, at den efterladte får ret til alderspensionens grund-/garanteret mindstepension.

Endvidere bortfalder grund-/garanteret mindstepensionen, hvis den efterladte får tilkendt førtidspension. Pension udbetales til den efterladte i form af tillægs-/arbejdspension eller evt. supplerende pensioner.

I Norge findes der gunstige regler for tillægspension i Folketrygdens alders- og invalidepensionssystemer for efterladte. De kan vælge mellem egen tillægspension, afdødes optjente tillægspension eller 55 pct. af summen af egen og afdødes optjente tillægspension.

I nogle af landene gives der også hjælp til begravelse.

Børnepension

- Børn sikres ved forældres død

I samtlige lande er der indført børnepension i form af grundpension og tillægs-/arbejdspension. Børnepension ydes til børn under 18 år, hvis den ene eller begge forældre er afdøde. I Danmark er der tale om et særligt børnetilskud til forældreløse børn og til børn, hvor kun én af forældrene lever.

I Finland, Norge og Sverige kan der gives børnepension indtil det fyldte 20. år, hvis barnet/den unge er under uddannelse. I Norge gælder dette kun hvis begge forældre er døde. Samme grænse gælder i Island for forældreløse børn under uddannelse og for børnepension i form af grundpension. Børnepension der gives grundet uddannelse eller erhvervstræning til unge i alderen 18-20 år udbetales efter loven om socialhjælp. I Norge kan pensionen i enkelte tilfælde også gives til 21-årige.

I Danmark, Finland, Norge og Sverige kan der desuden ydes børnepension i form af supplerende pension, hvis den afdøde var medlem af en sådan pensionsordning.

Tabel 7.21 Børn, der modtager børnepension i form af grundpension og/eller tillægs-/arbejdspension, i alt og i pct. af børn i den berettigede alder 1990-2001¹⁾

	Danmark	Finland	Island ²⁾	Norge	Sverige
<i>Antal børn, der modtager børnepension</i>					
1990	19.753	28.429	1.545	14.751	30.629
1995	17.590	29.338	1.325	13.658	31.208
2000	17.278	28.476	1.300	14.074	29.570
2001	17.528	28.072	1.288	14.316	29.329
<i>I pct. af børn i de berettigede aldersgrupper</i>					
2001	1,5	2,1	1,6	1,3	1,4 ³⁾

1 Berettigede var i 2001 børn af enker og enkemænd samt forældreløse børn. I Finland, Island, Norge og Sverige børn under 18 år (i visse tilfælde op til 20 år). Børnepension er for Danmarks vedkommende anført med forældreløse samt børn af enker og enkemænd med særligt børnetilskud.

2 Kun grundpension.

3 I pct. af børn 0-19 år

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.22 Det gennemsnitlige månedlige lovfastsatte beløb i børnepension 2001

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge ¹⁾	Sverige
KR/EUR	816	268	13.859	1.615	2.609
KKP-Euro	87	230	130	149	231

1 Det gennemsnitlige udbetalte beløb pr. december.

Udgifter til og finansiering af ydelser til ældre, funktionshæmmede og efterlevende

Forskelle og ligheder i de sociale udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende

I det følgende beskrives forskelle og ligheder i udgifterne til ældre, funktionshæmmede og efterlevende. Hvis intet andet er nævnt, foretages sammenligningen i KKP pr. capita. Danmark er det land der anvender mest til kontantydelse til ældre, og Island er det land der anvender mindst. Hvis man ser på udgifterne til alderspension, målt i KKP pr. pensionist anvender Danmark mest og Finland mindst. For serviceydelsernes vedkommende er disse højest i Norge og lavest i Finland målt i KKP pr. person 65 år og ældre.

De lave udgifter til serviceydelser til ældre i Finland skal dels ses i sammenhæng med at en del af servicen til de ældre gives ved de finske sundhedscentre og dels en relativ høj egenbetaling.

Samlet anvender Danmark mest og Island mindst til de ældre målt i KKP pr. capita.

Når det gælder de funktionshæmmede anvender Norge mest og Island mindst til kontantydelse pr. capita. Til gengæld anvender Danmark mest til førtidspension pr. førtidspensionist mens Finland anvender mindst. Udgifterne til serviceydelser til de funktionshæmmede er højest i Danmark og Sverige og mindst i Finland. Samlet set anvender Norge mest og Island mindst til de funktionshæmmede målt i KKP pr. capita. Når det gælder de efterlevende anvender Finland mest og Danmark mindst.

Ændringer i de sociale udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende fra 2000 til 2001

I Danmark er udgifterne til ATP og arbejdsmarkedspensioner fortsat stigende, og fra 2000 til 2001 har der også været en stigning i udgifterne til folkepension som følge af en stigning i antallet af pensionister. Udgifterne til efterløn er steget som følge af en demografisk betinget vækst i antallet af modtagere på 4.300 fra 2000 til 2001. Dette modsvares af et fald i udgifterne til overgangsydelse, hvor afskaffelsen af tilgangen til ordningen har betydet et yderligere fald i antallet af modtagere på 4.700 fra 2000 til 2001. Der til kommer et fald i udgifterne til de almindelige førtidspensioner under særlige alderspensioner som følge af et fald i antallet af pensionister på 8.400 fra 2000 til 2001. Til gengæld er udgifterne til højeste og mellemste førtidspension steget fra 2000 til 2001 pga. af en stigning i antallet af pensionister på næsten 6.000. Udgifter til revalidering og til fleksjob til personer med nedsat arbejdsevne steg fortsat fra 2000 til 2001. Endelig har der også været en stigning i udgifterne til pleje og omsorg mv. for både ældre og funktionshæmmede samt i udgifterne til institutioner mv. for funktionshæmmede.

I Finland er udgifterne til alderspension steget med 5 procent på grund af at antallet af alderspensionister steg med 5.900 personer. Pensionerne blev per 1. januar reguleret med 2,9 procent. Desuden havde nye pensionsmodtagere en længere optjenings tid og er dermed berettiget til større udbetalinger. Desuden var der en stigning på 7,5 procent i den sociale service til ældre.

Udgifterne til invalidepension faldt med 12 procent og antal modtager af invalide/førtidspension faldt med 8.360 personer. Dette skyldes især at aldersgrænsen for den individuelle førtidspension er blevet forhøjet. Udgifterne til service til de funktionshæmmede steg med ca. 6 procent på grund af satsninger over for de funktionshæmmede, særligt i den ambulante behandling.

Antallet af personer der modtager enke/enkemandspension steg med 2.500 personer og fik udgifterne til at stige med 2 procent alt målt i 2001-priser.

I Island steg udgifterne til ældre med 3,7 procent i 2001 priser, hvor konstant- og serviceydelse steg lige meget. Udgifterne til tillægspension steg med 6,5 procent dels på grund af lønudviklingen og dels på grund af at nytillkomne pensionister i gennemsnit havde ret til en højere tillægspension end de der allerede modtog pension. Til sammenligning steg udgifterne til grundpensionen kun med 1 procent. I det islandske system bliver grundpensionen mindre når tillægs-/arbejdspensionen stiger. Udgifterne til serviceydelser steg på grund af lønforhøjelser og på grund af en udbygning af hjemmehjælpen. Udgifterne til de funktionshæmmede steg med 4,9 procent

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

i 2001 priser, hvoraf serviceydelserne steg med 14,3 procent mens kontantydelseerne steg med 0,2 procent. Tillægs-/arbejdspensionen steg med 11,9 procent mens udgifterne til grundpensionen faldt med 3,8 procent. Faldet i udgifterne til grundpensionen skyldes at der i 2000 blev foretaget en regulering af pensionerne tilbage til 1997 med et samlet beløb på 1,3 milliarder ISK. Hvis man korrigerer for denne udbetaling steg udgifterne til grundpensionen i 2001 priser med ca. 13 procent. Stigningen i udgifterne til service skyldes forøget service både i og uden for institutionerne.

Udgifterne til efterlevende steg med 19,1 procent først og fremmest på grund af stigning i tillægs-/arbejdspensionen.

I Norge steg kontantydelseerne til alderspension med ca. 2 procent fra 2000 til 2001 selvom antallet af alderspensionister nærmest er konstant. Stigningen i udgifterne skyldes, at folketrygden stadigvæk er i en opbygningsfase samt at andelen af pensionister der har ret til tillægspension stiger. Udgifterne til særlige alderspensioner steg med ca. 14 procent fra 2000 til 2001. Dette skyldes at der er flere AFP pensionister i den private sektor i alderen 64 til 67 år som staten betaler tilskud til. Antallet af førtidspensionister fortsatte med at stige i 2000 men tilgangen var noget lavere end i de sidste år. Udgifterne til førtidspension steg med ca. 4 procent fra 2000 til 2001. For ydelser til efterladte er der kun mindre ændringer

I Sverige udgjorde udgifterne til ældre, funktionshæmmende og efterlevende 15,8 pct. af BNP eller 51,2 pct. af de samlede sociale udgifter. Sammenlignet med 2000 er de samlede udgifter til ældre, funktionshæmmede og efterlevende kun faldet marginalt målt som procent af de samlede sociale udgifter. I 2000 var udgifterne 15,6 pct. af BNP og som andel af de samlede sociale udgifter 51,7 pct. Set som andel af de samlede sociale udgifter har udgifterne til ældre været relativt konstant de seneste fem år. Den svenske regerings prioritering af ældreomsorgen sammen med en forbedret økonomisk situation for kommunerne har resulteret i at de offentlige udgifter til ældreomsorgen (serviceydelserne) er steget.

Når det gælder udgifterne til de funktionshæmmede steg disse med 3,9 pct. fra 2000 til 2001. I 2001 udgør de 12,2 pct. af de samlede sociale udgifter. Et par bagvedliggende årsager til dette er dels at der er blevet flere og flere førtidspensionister dels at de statslige udgifter til personlig assistance er steget. Målt som udgifter i pct. af BNP er udgifterne til funktionshæmmede stort set uændret fra 2000 til 2001, hvor udgifterne i 2001 var 3,8 pct. af BNP.

Udgifterne til de efterlevende har i de seneste 5 år ligget på 0,7 pct. af BNP. Udgifterne til de efterlevende var også uforandret 2,2 pct. af de samlede sociale udgifter i 2001.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.23 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til ældre 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>					
A. Alderspensioner	89.902	8.916	30.405	77.967	194.679
Heraf:					
a. Grund/mindstepension	58.523	1.807	15.603	33.359	53.169
b. Tillægs-/arbejdspension	3.817	6.820	14.802	35.338	99.311
c. Supplerende pension	27.476	289	-	9.269	42.199
B. Særlige alderspensioner	30.410	658	-	516	-
C. Delpensioner	193	168	-	-	244
D. Øvrigt	30	124	-	-	2
Kontantydelse i alt	120.535	9.866	30.405	78.483	194.925
<i>Serviceydelse, mio.</i>					
A. Institutioner m.v.	2.031	529	9.222	17.113	41.137
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	20.222	351	687	10.535	16.068
C. Øvrigt	1.103	276	490	6.138	3.348
Serviceydelse i alt	23.357	1.156	10.399	33.787	60.553
Udgifter i alt, mio.	143.891	11.022	40.804	112.269	255.478
Udgifter i pct. af BNP	10,9	8,1	5,5	7,4	11,3
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	52,1	21,9	26,2	53,4	32,7
- Arbejdsgivere	21,0	63,5	57,7	27,7	44,0
- Forsikredes præmier og særskatter	26,9	14,6	16,2	18,9	23,3
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	2.467	567	1.441	4.682	2.471
- Pct.	1,7	5,4	3,7	4,4	1,0

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.24 Udgifter til og finansiering af pensioner, andre kontantydelse og service til funktionshæmmede 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>					
A. Førstepensioner	21.401	2.747	12.659	35.882	46.521
Heraf:					
a. Grund-/mindstepension	21.401	643	9.009	14.093	14.847
b. Tillægs-/arbejdspension	-	2.089	3.650	18.509	26.107
c. Supplerende pension	-	15	-	3.281	5.567
B. Tilbagetrædelsepension					
pga. nedsat arbejdsevne	2.567	336	-	-	
C. Plejebidrag	-	81	-	2.697	2.931
D. Tilskud til økonomisk integration af funktionshæmmede	5.565	59	-	9.805	1.661
E. Øvrigt	2.924	296	177	1.108	-
Kontantydelse i alt	32.457	3.519	12.836	49.493	51.113
<i>Serviceydelse, mio.</i>					
A. Institutioner m.v.	6.653	141	2.453	591	12.645
B. Hjælp til udførelse af dagliglivsfunktioner	3.803	244	109	3.964	13.485
C. Revalidering	2.468	423	4.126	8.273	2.244
D. Øvrigt	1.971	295	546	946	6.493
Serviceydelse i alt	14.895	1.103	7.233	13.774	34.867
Udgifter i alt, mio.	47.352	4.622	20.069	63.267	85.980
Udgifter i pct. af BNP	3,6	3,4	2,7	4,2	3,8
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	67,0	33,8	38,2	48,8	43,9
- Arbejdsgivere	5,0	50,7	43,2	30,2	54,6
- Forsikredes præmier og særskatter	28,1	15,5	18,6	21,0	1,5
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	2.839	44	929	3.540	3.208
- Pct.	6,4	1,0	4,9	5,9	3,9

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.25 Udgifter til og finansiering af ydelser til efterlevende 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>					
A. Pensioner til efterladte	1	1.296	4.204	4.304	14.868
Heraf:					
a. Grund-/mindstepension	-	41	263	1.214	700
b. Tillægs-/arbejdspension	-	1.203	3.941	987	13.307
c. Supplerende pension	1	52	-	2.104	861
B. Ydelser ved dødsfald	-	39	59	-	-
C. Øvrigt	-	-	-	16	-
Kontantydelse i alt	1	1.335	4.263	4.320	14.868
<i>Serviceydelse, mio.</i>					
A. Begravelseshjælp	142	5	-	233	-
B. Øvrigt	-	-	-	-	-
Serviceydelse i alt	142	5	-	233	-
Udgifter i alt, mio.	143	1.340	4.263	4.553	14.868
Udgifter i pct. af BNP	0,0	1,0	0,6	0,3	0,7
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	100,0	7,2	1,4	37,9	-
- Arbejdsgivere	0,0	72,2	73,0	38,9	97,3
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	20,6	25,7	23,2	2,7
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	-8	31	685	51	-198
- Pct.	-5,5	2,4	19,1	1,1	-1,3

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

Tabel 7.26 Udgifter til kontantydelse til ældre, funktionshæmmede og efterlevende i KKP/capita og pr. pensionist 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Ældre</i>					
Kontantydelse pr. capita	2.403	1.630	999	1.603	1.944
Alderspension pr. pensionist	13.220	9.208	9.817	11.635	10.736
Serviceydelser pr. person 65 år og ældre	3.141	1.266	2.946	4.597	3.508
Samlede ydelser til ældre pr. capita	2.868	1.820	1.340	2.292	2.548
<i>Funktionshæmmede</i>					
Kontantydelse pr. capita	647	581	422	1.011	510
Førtidspension pr. førtidspensionist	13.692	8.914	10.963	11.589	9.036
Serviceydelser pr. capita	297	182	238	281	348
Samlede ydelser til funktions- hæmmede pr. capita	944	763	659	1.292	858
<i>Efterlevende</i>					
I alt pr. capita	3	221	140	93	148

Egenbetaling

Egenbetaling for ophold på plejehjem, institutioner for ældre- og funktionshæmmede og for hjemmehjælp foregår efter forskellige regelsæt i de nordiske lande.

Betingelserne for egenbetaling for ophold på plejehjem/alderdomshjem og institutioner for funktionshæmmede fastsættes centralt (statsligt) i Danmark, Finland, Island og Norge, men decentralt (kommunalt) i Sverige.

I Danmark får beboere på plejehjem m.v. udbetalt pension og må heraf selv betale for de ydelser, de modtager som led i plejehjemsopholdet. Det drejer sig fx om husleje, kost, frisør og vask. Derimod skal de ikke betale for pleje og rengøring. Egenbetalingen skønnes at udgøre i størrelsesordenen 10 pct. af de samlede udgifter. Den varige hjemmehjælp er gratis. Derimod betales der for den midlertidige hjemmehjælp, afhængigt af indkomsten. Egenbetalingens størrelse af de samlede udgifter kan ikke opgøres.

I Finland er egenbetalingen for langtidspleje af ældre afhængig af patientens indtægt. I 2001 udgjorde egenbetalingen 20 pct. af de samlede udgifter. I institutioner for psykisk udviklingshæmmede udgjorde egenbetalingen 4 pct. af de samlede udgifter. Egenbetalingen for hjemmehjælp er afhængig af husstandens indkomst. Egenbetalingen udgjorde ca. 15 pct. af de samlede udgifter til hjemmehjælp.

ÆLDRE, FUNKTIONSHÆMMEDE OG EFTERLEVENDE

I Island kan egenbetalingens andel af de samlede udgifter ikke opgøres, men egenbetalingen til hjemmehjælp udgjorde 8,1 pct. af kommunernes udgifter.

I Norge er egenbetalingen for institutionsophold afhængig af indtægten. Der er ingen egenbetaling for den første måned på institution. Har man haft et korttidsophold tidligere på året, skal der først betales efter 60 døgnsoophold inden for det samme kalenderår. Egenbetalingen for institutionsophold beregnes ud fra centralt fastsatte forskrifter, som reguleres med hensyn til hvor stor en andel af en beboers indtægt en kommune kan kræve som betaling for institutionsopholdet. Egenbetalingen i de kommunale alderdoms og sygehjem er på 75 pct. (fratrasket et bundfradrag på 6.000 NOK) af indtægten for indtægt som er lavere end 51.360 NOK og på 85 pct. for indtægter højere end dette. Desuden er der særlige regler for personer med ægtefælle som stadigvæk bor i hjemmet. Egenbetalingen i statslige og amtskommunale sygehjem er 75 pct. af grundbeløbet 51.360 NOK plus 90 pct. af særtillægget/tillægspensionen. Der er særlige regler hvis pensionisten forsørger ægtefælle og eller/børn. Egenbetalingen er altså lavere i det kommunale sygehjem end i de statslige og amtskommunale sygehjem. Egenbetalingen for hjemmehjælp fastsættes af de enkelte kommuner men beløbet må ikke overstige de faktiske udgifter. Desuden kan der ikke kræves egenbetaling for den del som er personlig pleje- og omsorg. Hvis indtægten er lavere end 102.720 NOK i 2001 må egenbetalingen ikke overstige 50 NOK pr. måned.

I Sverige har kommunerne en stor frihed til selv at bestemme egenbetalingens størrelse inden for omsorgen for ældre og funktionshæmmede. Egenbetalingen må dog ikke overstige kommunernes egne udgifter. Desuden skal den enkelte have et passende beløb til sit eget underhold efter at der er betalt skat, boligudgifter og egenbetaling til kommunen. Egenbetalingen udgjorde ca. 8 pct. af bruttoudgifterne for hele omsorgen for ældre og funktionshæmmede i 2001. Fra og med 1996 kan egenbetalingen for institutionsophold, særskilt boende og hjemmehjælp i almindelige boliger ikke opgøres særskilt.

*Kapitel 8***Boligydelser****Tabel 8.1 Udgifter til boligudgifter i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 2000**

Danmark	2,4	Belgien	..	Luxembourg	0,3
Finland	1,5	Frankrig	3,1	Portugal	0,0
Island	0,7	Grækenland	3,1	Spanien	0,9
Norge	0,7	Holland	1,5	Storbritannien	5,7
Sverige	2,1	Irland	3,3	Tyskland	0,7
		Italien	0,0	Østrig	0,4

Anmærkning: Se Tabel 4.1.

Boligstøtte til familier*- Boligstøtte er indkomstreguleret og skattefri*

I alle landene ydes der boligstøtte til såvel familier med børn som til familier uden børn. I Norge gives boligstøtten til familier uden børn som regel kun, hvis mindst en person modtager andre kontantydelse. Reglerne for boligstøtte til børnefamilier er, gunstigere end reglerne for familier uden børn.

I Danmark og Island gives støtten kun til familier, som bor i lejet bolig. I de øvrige lande kan boligstøtte også gives til familier, som bor i egen bolig. Ved tildelingen tages der bl.a. hensyn til familiens indkomst, boligudgiftens størrelse og antallet af børn i husstanden. Ordningerne varierer meget i omfang fra land til land.

Tabel 8.2 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til familier 2001

	Danmark	Finland	Norge	Sverige ¹⁾
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KR/EUR</i>				
<i>Parfamilier</i>				
- med børn	1.278	242	2.122	1.720
- uden børn	507	149	1.988	760
<i>Enlige</i>				
- med børn	1.712	247	1.793	1.620
- uden børn	396	150	1.593	628
<i>Gennemsnitlig boligstøtte pr. måned pr. familie i KKP-Euro</i>				
<i>Parfamilier</i>				
- med børn	136	207	196	153
- uden børn	54	128	183	67
<i>Enlige</i>				
- med børn	183	212	165	144
- uden børn	42	129	147	56

1 December 2001.

Boligstøtten er behovsprøvet i alle landene. Ud over boligstøtten kan der også gives et økonomisk tilskud, som helt eller delvis dækker indskuddet, således at personer med dårlig økonomi kan anskaffe sig en hensigtsmæssig og rimelig bolig.

I Finland og Norge kan der desuden ydes socialhjælp, når boligudgifterne er høje i forhold til indtægten.

I begyndelsen af 1990'erne var der en markant stigning i antallet af ydelsesmodtagere. Det gjaldt navnlig enlige forsørgere og hang sammen med en stigning i arbejdsløsheden i flere af landene.

I Danmark er der i de senere år sket en mindre stigning i antallet af husstande med boligsikring trods det fortsatte fald i ledigheden og reformen af boligstøttereglerne, som gradvist indføres fra 1999 til 2004. Ændringerne af reglerne betyder bl.a. en forøgelse af den andel af huslejen, som modtagerne af boligstøtte selv skal betale, og en nedsættelse af den maksimale indkomst, hvortil der kan ydes støtte. Stigningen i antallet af modtagere af boligsikring, som ydes efter ansøgning, hænger derfor sandsynligvis sammen med, at en større andel af de husstande, som er berettigede til støtte, har søgt om og fået boligsikring.

Fra 2000 faldt antallet af boligstøttemodtagere i Finland idet størstedelen af de studerende der bor til leje fik et boligtillæg til studiestøtten i stedet for almindelig boligstøtte. I Sverige mistede husstande uden børn retten til bo-

BOLIGYDELSER

ligydelser fra og med 1996 hvis ansøgeren var over 28 år. I forbindelse med dette mistede også mange andre husstande uden børn ydelsen. Her var der tale om husstande som havde modtaget boligydelse efter særlige regler. Fra og med 1997 indførtes der en række betydningsfulde ændringer, hvilket har medført et fald i antallet af husstande som modtager boligydelse. Den vigtigste ændring er et nyt system for indkomstregulering med midlertidige og endelige ydelser afstemt i forhold til den skattepligtige indkomst. Desuden blev mulighederne for at modtage ydelsen begrænset og der blev fastsat individuelle indkomstgrænser for samboende forældre. I Norge er boligstøtten gradvist blevet udvidet ved at kravene til boligen er blevet nedsat.

Tablet 8.3 Familier, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 1990-2001

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
<i>Antal modtagere</i>				
<i>1990</i>				
Gifte og samboende par	28.663	38.770	..	109.000
- med børn	17.675	29.880	..	..
- uden børn	10.988	8.890	..	..
Enlige	115.258	49.687	..	135.000
- med børn	57.700	36.121	..	..
- uden børn	57.558	13.566	..	..
<i>1995</i>				
Gifte og samboende par	33.610	74.402	5.016	198.044
- med børn	21.672	49.753	5.016	180.798
- uden børn	11.938	26.649	..	17.246
Enlige	141.265	139.414	13.740	352.416
- med børn	66.026	55.838	13.740	228.021
- uden børn	75.239	75.974	-	124.395
<i>2000</i>				
Gifte og samboende par	33.619	33.359	5.360	50.016
- med børn	21.284	25.559	4.954	47.622
- uden børn	12.335	7.800	406	2.394
Enlige	136.051	136.993	17.982	195.368
- med børn	61.700	50.184	15.725	161.548
- uden børn	74.351	86.809	2.257	33.820
<i>2001</i>				
Gifte og samboende par	33.194	29.594	5.400	45.065
- med børn	20.133	24.040	5.012	43.031
- uden børn	13.061	5.554	388	2.034
Enlige	139.371	128.872	18.587	185.124
- med børn	62.273	45.804	15.974	155.255
- uden børn	77.098	83.068	2.613	29.869

Boligstøtte til pensionister

- Støtte til pensionister med lav indkomst

I alle de nordiske lande gives en boligydelse til pensionister. Størrelsen af boligydelsen er afhængig af pensionistens indkomst, huslejens størrelse m.v.

Tabel 8.4 Pensionister, der modtog boligstøtte ved udgangen af årene 1990-2001

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
<i>1990</i>				
Pensionistpar	54.617	12.036	..	49.800
Enlige pensionister	223.239	116.288	..	446.900
I alt	277.856	130.150	..	496.700
<i>1995</i>				
Pensionistpar	68.872	10.484	5.771	42.300
Enlige pensionister	263.130	131.557	42.869	512.300
I alt	332.002	145.289	48.640	554.700
<i>2000</i>				
Pensionistpar	61.577	9.077	4.271	..
Enlige pensionister	269.161	139.451	78.547	..
I alt	330.738	152.464	82.818	458.337
<i>2001</i>				
Pensionistpar	59.584	8.849	4.142	..
Enlige pensionister	267.574	141.668	80.517	..
I alt	327.158	154.620	84.659	455.879

I Danmark kan støtten også gives til pensionister, som bor i egen bolig, dog kun i form af lån og til pensionister i andelsboliger, hvor støtten ydes med 40 procent som tilskud og 60 procent som lån. Der ydes desuden varmetillæg i form af personlige tillæg efter pensionsloven til dækning af varmeudgifter. I Finland kan der gives boligstøtte på grund af alder eller pension. I Island kan der gives et særligt pensionstillæg som ikke er knyttet direkte til boligudgiften, men gives hovedsageligt til pensionister der bor alene og har en lav indkomst. I Norge gives der boligstøtte til alders-, førtids- og efterladtepensionister. For denne målgruppe er der ingen krav til boligen hvis indtægten ikke overstiger mindstepensionen plus 30 pct. (ca. 118.000 NOK for en enlig pensionist). For indtægter over dette beløb, stilles der krav til boligen for at der kan udbetales boligstøtte, men der er fastsat en øvre indtægtsgrænse. Det er ikke alle udlejningsboliger der er kvalificeret til boligstøtte for denne gruppe. Kommunale udlejningsboliger eller andelsboliger er beretti-

BOLIGYDELSER

get til boligstøtte. Det samme gælder omsorgsboliger hvor der gives et etableringstilskud. I Sverige gives der boligstøtte til alderspensionister, førtidspensionister og til personer, der modtager enke-/enkemandspension, og som har lav indkomst. Boligstøtten tildeles efter ensartede principper i hele landet.

Tabel 8.5 Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned til pensionister 2001

	Danmark	Finland	Norge	Sverige
<i>Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for pensionistpar</i>				
- KR/EUR	1.459	140	1.651	} 1.849 ¹⁾ 164 ¹⁾
- KKP-Euro	156	120	152	
<i>Den gennemsnitlige boligstøtte pr. måned for enlige pensionister</i>				
- KR/EUR	1.835	129	1.325	
- KKP-Euro	196	111	122	

1. Gælder både par og enlige.

Udgifter til og finansiering af boligydelse

Forskelle og ligheder i sociale udgifter til boligydelse

Der er markante forskelle på hvor meget landene anvender til boligydelse målt i KKP pr. capita. Selvom der har været et markant fald i antallet af ydelsesmodtagere anvender Sverige næsten lige så meget som Danmark mens Island anvender mindst efterfulgt af Norge. Både i Danmark og Sverige spiller boligydelse en væsentlig rolle for pensionister med lave pensionsindtægter, men især i Sverige findes der også mange enlige forsørgere med lave indkomster, som modtager boligstøtte.

Ændringer i de sociale udgifter til boligydelse fra 2000 til 2001

I Danmark har der været en mindre stigning i udgifterne til boligsikring til familier fra 2000 til 2001 som følge af en stigning i antallet af modtagere. Udgifterne til boligydelse til pensionister faldt derimod som følge af et fald i antallet af modtagere.

BOLIGYDELSER

I Finland er udgifterne til boligydelse faldet med 16,5 procent og antallet af modtagere er faldet med 11.900 personer. Boligstøtte til pensionister er i Finland en del af pensionssystemet. Udgifterne til boligstøtte til pensionister var i 2001 240 millioner Euro.

I Island steg udgifterne til boligydelse med 11,2 procent i 2001 priser, Stigningen skyldes stigning i boligpriserne.

I Norge steg udgifterne til boligstøtte med ca. 6 procent fra 2000 til 2001. Hovedårsagen til denne stigning var at boligudgiftsgrænsen steg i 2001. Det betyder at grænsen for hvor høje boligudgifter som kan lægges til grund for beregningen af boligstøtten steg.

I Sverige har der været et fald i udgifterne til boligydelse i perioden 1994 til 2000. I 2001 steg udgifterne igen med 409 millioner SEK fra 2000 til 2001. Udgifterne udgjorde 0,6 pct. af BNP i 2001, hvilket var det samme som i 2000. Udgifterne til boligydelse målt som procent af de samlede sociale udgifter var uforandret 2,2 pct. i 2001.

Tabel 8.6 Udgifter til og finansiering af boligydelse 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Serviceydelser, mio.</i>					
A. Ydelser til personer, der bor i lejet bolig	8.809	383	1.019	1.159	14.401
a. Heraf ældre	6.901	-	-	454	7.055
B. Ydelser til personer, der bor i egen bolig	-	17	-	631	..
a. Heraf ældre	-	-	-	232	..
Serviceydelser i alt	8.809	401	1.019	1.790	14.401
Udgifter i alt, mio.	8.809	401	1.019	1.790	14.401
Udgifter i alt pr. capita, KKP-Euro	176	66	33	37	144
Udgifter i pct. af BNP	0,7	0,3	0,1	0,1	0,6
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
- Arbejdsgivere	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
- Forsikredes præmier og særskatter	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	29	-79	103	104	67
- Pct.	0,3	-16,5	11,2	6,1	0,5

Kapitel 9**Andre sociale ydelser**

I de foregående kapitler er der givet en beskrivelse af sociale ydelser, som gives i forbindelse med definerede sociale begivenheder. I en række tilfælde indtræffer der imidlertid sociale begivenheder, som ikke er omfattet af specifik lovgivning. Omfanget af disse ydelser lader sig kun vanskeligt sammenligne landene imellem, hverken når det gælder EU eller de nordiske lande.

Tabel 9.1 Udgifter til andre sociale formål i pct. af de samlede sociale udgifter i EU, Island og Norge 2000

Danmark	3,7	Belgien	1,4	Luxembourg	0,9
Finland	2,0	Frankrig	1,4	Portugal	1,5
Island	2,1	Grækenland	2,2	Spanien	0,7
Norge	2,6	Holland	5,3	Storbritannien	1,0
Sverige	2,4	Irland	2,1	Tyskland	1,9
		Italien	0,1	Østrig	1,8

Anmærkning: Se Tabel 4.1.

Særlige forhold i de enkelte lande

En række særlige forhold i de nordiske lande gør det vanskeligt statistisk at sammenligne landenes data i dette kapitel.

I Danmark modtager ikke-forsikrede arbejdsløse, som ikke har ret til dagpenge, socialhjælp i tilfælde af arbejdsløshed, mens ikke-forsikrede arbejdsløse i Finland og Sverige får udbetalt en særlig arbejdsmarkedsydelse efter arbejdsmarkedslovgivningen - og ofte også supplerende utkomststöd (økonomisk bistand).

I alle landene henregnes socialhjælpen til særskilt lovgivning.

I alle landene findes der en række særlige ydelser der er placeret under Andre sociale ydelser. Det kan for eksempel være hjælp til flytning i Danmark, støtte til værnepligtige i Finland, hjælp til medborgere i udlandet og hjælp til afholdelse af enkeltudgifter.

I alle de nordiske lande kan lønmodtagere få udbetalt løn fra særlige garantifonde, såfremt arbejdsgiveren går konkurs og ikke er i stand til at afholde lønudgiften til de ansatte.

Kontante ydelser

Socialhjælp

- Det sidste led i det sociale sikkerhedsnet

I samtlige nordiske lande er det muligt at få socialhjælp, når alle øvrige former for hjælp ved indkomstbortfald eller i andre sociale situationer er udelukket. Hjælpen, der i alle landene er indkomstprøvet, er således den sidste hjælp, der ydes i det sociale system. Den gives dels som erstatning for anden indkomst, dels som supplement ved meget lav indkomst. Hjælpen er individuel og ydes efter behov til dækning af leveomkostninger. I alle landene er socialhjælpen afhængig af husstandens indtægter.

Socialhjælpen har ingen indflydelse på tildelingen af andre sociale ydelser eller tilskud i nogen af landene.

I Danmark og Island er socialhjælpen skattepligtig. I Finland, Norge og Sverige udbetales den som en skattefri nettoydelse.

I Danmark udgør socialhjælpen (kontanthjælpen) for personer med forsørgelsespligt over for børn 80 pct. af arbejdsløshedsdagpengenes maksimale beløb. For ikke-forsørgere udgør ydelsen 60 pct. af dagpengene. Unge under 25 år som ikke har hjemmeboende børn, modtager særlige, lavere ydelser til unge. Kontanthjælpsmodtagere med høje nettoboligudgifter eller stor forsørgerbyrde modtager desuden en særlig støtte, som er skattefri. Indtægter f.eks. i form af arbejdsindtægter fratrækkes i kontanthjælpen, mens børneydelser og boligstøtte ikke reducerer hjælpen, dog indgår boligstøtten ved beregning af den særlige støtte. Kommunerne kan desuden yde behovsbestemt hjælp til enkeltudgifter, flytning, sygebehandling, medicin, tandbehandling og lignende til kontanthjælpsmodtagere og andre, som ikke har mulighed for at betale udgifterne.

Hvis en kontanthjælpsmodtager uden rimelig grund afviser et tilbud om arbejde eller aktivering kan kommunen standse udbetalingen af hjælpen. Hvis en kontanthjælpsmodtager uden rimelig grund udebliver fra et aktiveringstilbud kan kommunen nedsætte hjælpen med op til 30 pct.

ANDRE SOCIALE YDELSER

I Finland fastsætter regeringen hvert år størrelsen af socialhjælpens (utkomststødets) grundbeløb. Ydelsen kan udbetales hvis andre sociale ydelser er forsinkede. Kommunerne kan også udbetale forebyggende socialhjælp for i god tid at hjælpe personer med indkomstproblemer. Hvis en person vægrer sig ved at modtage et anvist arbejde eller undervisning et antal gange, kan socialhjælpen reduceres med 20 eller 40 pct.

I Norge har alle individer, som udgangspunkt, ansvaret for at forsørge sig selv, ved at udnytte alle indtægter og andre muligheder for forsørgelse. Dette indebærer at alle de almindelige indtægtsformer, såsom arbejde, offentlig og privat pension, familieforsørgelse, børnefamilieydelse, kontante ydelser, statslige boligydelse og andre økonomiske muligheder skal udnyttes fuldt ud inden der kan gives socialhjælp. Der er udarbejdet statslige, vejledende retningslinier for udmålingen af støtten der omfatter udgifterne til de løbende, daglige udgifter til opretholdelse af livet. De statslige retningslinier er et vejledende udgangspunkt for de skøn som kommunerne skal udøve. Der er ingen øvre grænse for ydelsens størrelse. Ydelsen kan også gives i form af lån. De sociale myndigheder kan i særlige tilfælde yde økonomisk bistand til personer der har behov for hjælp for at kunne overvinde eller tilpasse sig en vanskelig livssituation, hvor vilkårene for socialhjælp ellers ikke er opfyldt.

I Sverige skal socialhjælpen opfylde to formål, hvis behovet ikke kan tilgodeses på anden måde, skal den dels sikre familien et rimeligt økonomisk levestandard, dels virke forebyggende og revaliderende. Det er normalt, at kommunerne tilbyder arbejdsløse socialhjælpsmodtagere arbejdsforberedende foranstaltninger. Personer der er i stand til at arbejde, men som ikke søger arbejde eller tager imod et tilbud om arbejde eller tilsvarende, mister for det meste retten til økonomisk bistand. Der er udarbejdet rigsnormer for sædvanlige leveomkostninger for eksempel til levnedsmidler, tøj og forbrugsvarer. Til sædvanlige leveomkostninger medregnes også husleje og transport. Det er til sådanne formål den største del af socialhjælpen udbetales. Der kan også ydes Socialhjælp til andre formål, som for eksempel tandbehandling, sygdomsbehandling, briller, udstyr i hjemmet samt udgifter til flytning. Ved beregningen af socialhjælpens størrelse tages der hensyn til modtagerens samlede indtægter såsom underholdsbidrag, børnetilskud, boligydelse m.v. Hvis boligydelsen for eksempel stiger med 200 SEK pr. måned reduceres socialhjælpen tilsvarende. Ligesom i Norge findes der ingen øvre grænse og den økonomiske bistand kan også gives med tilbagebetalingspligt, eksempelvis til studenter i sommerperioden.

Tabel 9.2 Regler for tildeling af socialhjælp 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Udbetales socialhjælpen som et fast beløb?	Ja	Nej ²⁾	Ja ³⁾	Nej	Nej ²⁾
Udbetales socialhjælpen individuelt fastsat af kommunen?	Nej	Ja	Nej	Ja	Ja
Er socialhjælpen skattepligtig?	Ja	Nej	Ja	Nej	Nej
Kan socialhjælpen gives som et supplement til andre sociale ydelser?	Ja	Ja	Ja	Ja	Ja
Kan socialhjælpen gives som et supplement til lønindkomster?	Nej ¹⁾	Ja	Ja	Ja	Ja

1 Socialhjælp (kontanthjælpen) kan ikke generelt ydes som supplement til lav lønindkomst. Udbetaling af kontanthjælp forudsætter, at der er indtruffet en social begivenhed i form af for eksempel arbejdsløshed eller samlivsophør.

2 Der beregnes hvert år en "rigsnorm" som kommunerne forholder sig til når socialhjælpen udmåles, jfr. teksten.

3 I 2001 var maksimumsbeløbet for enlige over 18 år 62.421 ISK og for samboende 112.354 ISK i Reykjavík kommune. Indtægter i den måned der søges samt måneden før fratrækkes beløbet med undtagelse af børne- og boligydelse.

Tabel 9.3 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året i tusinder og i pct. af befolkningen 16/18 år og derover 1990-2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>I tusinder</i>					
1990	235,2	225,6	4,6	178,2	321,8
1995	195,1	430,3	6,9	188,0	451,7
2000	172,8	334,7	5,2	150,9	340,3
2001	165,8	323,6	5,5	143,6	306,5
<i>I pct. af befolkningen i alderen 16/18 år og derover</i>					
1990	5,8	5,9	2,6	5,5	4,8
1995	4,7	10,9	3,5	5,6	6,6
2000	4,1	8,3	2,6	4,4	4,9
2001	4,0	8,0	2,6	4,2	4,4

Anm.: Tællingsenheden er alle personer i alderen 18 år og derover (i Island 16 år i 1990 og 1995). Børn tælles ikke med. Ægtepar, som får socialhjælp, men hvor hjælpen udbetales i den ene af ægtefællernes navn, tælles som to personer. I Sverige tælles hjemmeboende børn over 18 år også med som bistanndsmodtagere. Tallene for Danmark omfatter modtagere af kontanthjælp til underhold (inkl. flygtninge), men 16.397 modtagere af introduktionsydelse til flygtninge i 2001 er ikke medtaget. Aktiverede kontanthjælpsmodtagere opgøres under arbejdsmarkedsforanstaltninger. De svenske cifre er inkl. flygtninge.

ANDRE SOCIALE YDELSER

Tabel 9.4 Personer over 18 år som modtager socialhjælp i alt og i pct. af befolkningen pr. 1. december 1995-2001

	Danmark	Finland	Island ¹⁾	Norge	Sverige ²⁾
I alt					
1995	97.399	170.058	..	76.054	..
2000	82.020	147.824	8.176	63.732	..
2001	81.747	151.917	9.306	62.117	147.019
<i>I pct. af befolkningen</i>					
1995	2,4	4,5	..	2,3	..
2000	2,0	3,7	2,9	1,9	..
2001	2,0	3,7	3,3	1,8	2,1

1 Personer der modtager socialhjælp i løbet af året.

2 Personer i husholdninger med socialhjælp som modtog hjælp i november måned

Tabel 9.5 Personer, der modtog socialhjælp i løbet af året fordelt efter alder, i alt og i pct. af aldersgruppen 2001

	Modtagere		Modtagere i pct. af aldersgruppen			
	I alt	18-24 år	25-39 år	40-54 år	55-64 år	65+ år
<i>Danmark¹⁾</i>						
Modtagere i alt	163.012	8,6	6,5	3,5	1,0	0,2
Nytilkomne i alt	55.526	4,5	2,0	0,9	0,2	0,0
<i>Finland</i>						
Modtagere i alt	323.579	16,2	10,4	8,2	4,4	2,1
Nytilkomne i alt	106.685	7,3	3,3	2,1	1,2	0,9
<i>Island</i>						
Modtagere i alt	5.483	4,4	3,4	2,4	1,4	0,6
Nytilkomne i alt	3.127	2,7	1,9	1,3	0,9	0,4
<i>Norge</i>						
Modtagere i alt	146.320	7,4	6,2	4,2	2,2	1,0
Nytilkomne i alt	51.840	3,3	2,2	1,3	0,7	0,3
<i>Sverige²⁾</i>						
Modtagere i alt	306.543	10,2	6,0	4,4	2,1	1,4
Nytilkomne i alt	84.763	3,5	1,6	1,0	0,5	0,4

1 Eksklusiv 2.765 med uoplyst familietype.

2 Omfatter kun personer med et komplet personnummer.

Tabel 9.6 Familier, der har modtaget socialhjælp i løbet af året i pct. af alle familier efter familietyper 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familier efter familietype (pct.)</i>					
Enlige kvinder	5,2	11,4	4,0	8,2	11,5
- med børn	18,1	28,7	11,7	18,4	25,2
- uden børn	3,3	9,1	3,9	6,1	7,9
Enlige mænd	7,3	15,0	5,7	12,3	9,4
- med børn	9,1	19,8	16,7	15,5	7,6
- uden børn	7,3	14,9	2,4	12,2	9,5
Gifte/samboende par	5,0	4,9	0,9	2,8	2,5
- med børn	8,3	6,7	1,1	2,8	3,5
- uden børn	2,8	3,7	0,8	2,7	1,4
I alt	5,6	9,5	3,3	6,3	6,4
- med børn	9,9	10,8	5,0	5,8	7,0
- uden børn	4,4	9,1	2,6	6,5	6,2

Anm: Se Tabel 9.2. For Danmark ekskl. 2.765 personer med uoplyst familietype. For Sverige kun husholdninger hvor den registrerede er mellem 18-64 år. Det samlede antal husholdninger er beregnet.

Hjælp til flygtninge i Norden

- Flygtninge modtager socialhjælp eller lignende ydelser

De fem nordiske lande har alle tiltrådt Genèvekonventionen om ret til politisk asyl/flygtningestatus for personer, der på grund af race, nationalitet, politisk opfattelse eller særligt socialt tilhørsforhold forfølges i deres hjemland. Ud over disse grunde kan man i de nordiske lande også få tildelt opholdstilladelse af humanitære grunde. I samtlige lande kan personer, der opnår asyl, få opholdstilladelse til deres nære slægtninge, hvilket benævnes familiesammenføring.

Det er fælles for de nordiske lande, at der er opbygget et socialt sikkerhedsnet og indført en række foranstaltninger til integration af de flygtninge, landene modtager. Reglerne herfor varierer dog en del fra land til land.

For tiden udgøres de fleste af asylansøgerne eller flygtningene i de nordiske lande af personer, der er ankommet til landets grænse med anmodning om asyl. I statistikken indgår der både personer, som er ankommet til lan-

ANDRE SOCIALE YDELSER

denes grænser og har anmodet om asyl uden at blive afvist, og konventionsflygtninge. Derimod indgår familiesammenføringer ikke i statistikken. Det store antal opholdstilladelser til flygtninge i Danmark i 1995 skyldes, at flygtninge fra det tidligere Jugoslavien, som hidtil havde midlertidig opholdstilladelse, søgte og fik opholdstilladelse som flygtninge.

I Danmark modtager asylansøgere kost, logi og lømmepege under opholdet på et asylcenter. I 1999 blev der indført en ny lov om integration af udlændinge. Integrationsloven indebærer bl.a., at integrationsindsatsen over for nyankomne flygtninge og andre udlændinge er overdraget til kommunerne. Alle nyankomne udlændinge tilbydes et 3-årigt introduktionsprogram, som omfatter kursus i samfundsforståelse, danskundervisning og aktivisering. Udlændingene modtager introduktionsydelse, som svarer til kontanthjælpsydelse. Staten refunderer 75 pct. af kommunernes udgifter til introduktionsydelse under det 3-årige introduktionsprogram og yder desuden en række tilskud til dækning af kommunernes udgifter.

I Finland betaler staten kommunernes udgifter til flygtninge i de første tre år af deres opholdstid.

I Island modtager flygtninge socialhjælp fra modtagelsestidspunktet, som staten betaler de første 12 måneder.

I Norge får personer, som befinder sig i en statslig flygtningemodtagelse, udbetalt en underholdsydelse efter særlige regler, som gælder for personer i sådanne modtagelser. Staten dækker kommunernes gennemsnitlige udgifter til flygtninge og personer med ophold på et humanitært grundlag de fem første år af deres opholdstid. Socialhjælp til flygtninge gives efter loven om sociale ydelser på samme måde som til alle andre socialhjælpsmodtagere.

I Sverige modtager flygtninge en ydelse fra staten i den tid de opholder sig i modtagelsescentre for flygtninge og afventer besked på deres ansøgning. Fra modtagelsestidspunktet og den påbegyndte introduktion modtager flygtninge en særlig ydelse i form af socialbidrag eller introduktionsydelse til flygtninge. Staten refunderer kommunernes udgifter til denne ydelse de første fire år.

Tabel 9.7 Antal modtagne flygtninge, eksklusiv familiesammenføringer, som har fået opholdstilladelse i de nordiske lande 1990-2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	3.044	639	41	3.867	12.839
1995	20.347	1.129	5	4.602	5.642
2000	5.156	1.028	31	4.781	10.546
2001	6.264	1.537	7	5.866	5.546

Tabel 9.8 Antal ansøgninger om asyl 1990-2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	5.292	2.743	7	3.692	29.420
1995	5.104	854	4	1.460	9.047
2000	10.347	3.170	25	10.842	16.303
2001	8.385	1.651	53	14.782	23.515

Serviceydelser

I dette afsnit omtales kun serviceydelser, der ikke retter sig mod en bestemt sektor. Det drejer sig først og fremmest om tilbud til misbrugere. Tilbudene gives inden for såvel sygehussektoren som i det sociale bistandssystem.

I samtlige nordiske lande findes der endvidere en række serviceforanstaltninger, som ikke henvender sig direkte til nogen af de tidligere omtalte målgrupper. Det kan dreje sig om uspecificerede serviceydelser fra de sociale kontorer, krisehjælp, familierådgivning, krisecentre for voldsramte kvinder, forsorgshjem, herberger m.v. for hjemløse og andre, der har særlige sociale vanskeligheder og som har behov for midlertidige boligtilbud.

Behandling for alkohol- og narkotikamisbrug

- Der findes flere behandlingstilbud

Behandling af misbrugere foregår blandt andet på særlige institutioner for misbrugere. Der findes både institutioner for alkoholmisbrugere og institutioner for misbrugere af euforiserende stoffer. En del af disse institutioner er private, men har driftsoverenskomst med det offentlige. I alle landene foregår en del af behandlingen inden for det psykiatriske behandlingssystem.

Det er også muligt at få ambulans behandling i alle fem lande, og i flere af landene arbejder man for at inddrage familien og det sociale netværk i behandlingen.

I både Danmark, Finland og Sverige kan der iværksættes tvangsbehandling, hvis misbrugeren selv eller personer i dennes omgivelser er truet på livet. I Norge kan personer tvangsansbringes på en institution i op til 3 måneder til undersøgelse og tilrettelæggelse af behandling. Også gravide misbru-

ANDRE SOCIALE YDELSER

gere kan tvangsanbringes på en institution og holdes tilbage under hele graviditeten hvis misbruget er af en sådan karakter at det er overvejende sandsynligt at barnet bliver født skadet og at andre hjælpeforanstaltninger ikke er tilstrækkelige.

Det er vanskeligt at opgøre omfanget af misbrugere og behandlingen af dem, da misbrugsbehandlingen statistisk ikke kan udskilles fra den øvrige somatiske og psykiatriske behandling.

Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser

Forskelle og ligheder i udgifterne til andre sociale ydelser

Udgifter til andre sociale ydelser er størst i Danmark efterfulgt af Norge og Sverige og mindst i Finland og Island målt i KKP pr. capita.

De relativt høje udgifter i Danmark skyldes at ikke forsikrede som ikke har ret til arbejdsløshedsdagpenge modtager kontanthjælp. I Finland og Sverige modtager sådanne personer en kontant arbejdsmarkedsstøtte som kan suppleres med socialhjælp hvis der er behov derfor. En stor del af udgifterne til socialhjælp i Finland og Sverige er supplerende ydelser til arbejdsløse. Desuden spiller antallet af modtagne flygtninge og asylansøger en rolle idet disse i alle lande modtager socialhjælp eller en anden indkomsterstatende ydelse. Endelig findes der også visse forskelle mellem landene i hvorvidt misbrugere behandles på særlige institutioner eller inden for den almindelige somatiske og psykiatriske behandling.

Ændringer i udgifterne til andre sociale ydelser fra 2000 til 2001

I Danmark har der været en begrænset stigning i udgifterne til andre sociale ydelser fra 2000 til 2001. Der har bl.a. været en mindre stigning i udgifterne til introduktionsydelse mv. til flygtninge efter integrationsloven, som trådte i kraft i 1999.

I Finland består udgifterne til andre sociale ydelser først og fremmest af socialhjælp (utkomststød) Disse udgifter steg med 6 procent mens antallet af modtagere faldt med 11 procent.

ANDRE SOCIALE YDELSER

I Island steg udgifterne til andre sociale ydelser med 10,7 procent i 2001 priser, hvor serviceydelserne steg med 2,4 procent og kontantydelseerne med 22,2 procent. Stigningen i udgifterne til kontantydelse skyldtes næsten en fordobling af udbetalingerne til løn garanti ved konkurs.

I Norge har der været en stigning i udgifterne til andre sociale ydelser fra 2000 til 2001 på ca. 1,2 procent. Der var en relativ kraftig stigning i udgifterne på grund af et stigning i de sociale udgifter i forbindelse med statsgaranti for lønudgifter ved konkurs. Samlet set er socialhjælpen steget fra 1999 til 2000 og udgifterne til socialhjælp var ca. 1. procent højere i 2001 end året før.

I Sverige har udgifterne til andre sociale ydelser målt i forhold til BNP været uforandret på 0,7 pct. fra 2000 til 2001. Målt som procentandel af de samlede sociale udgifter har udgifterne ligeledes været uforandret på 2,5 pct. fra 2000 til 2001.

Tabel 9.9 Udgifter til og finansiering af andre sociale ydelser 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
<i>Kontantydelse, mio.</i>					
A. Indkomsterstøttede/ supplerende ydelser	8.047	459	1.120	4.308	8.704
a. Heraf socialhjælp	-	429	1.077	4.308	8.704
B. Anden hjælp	2.742	-	371	369	651
Kontantydelse i alt	10.789	459	1.491	4.678	9.355
<i>Serviceydelser, mio.</i>					
A. Institutioner m.v.	735	64	-	1.241	49
B. Revalidering og behandling af misbrugere	771	100	793	1.595	3.744
C. Øvrigt	1.637	101	971	2.017	2.106
Serviceydelser i alt	3.144	265	1.764	4.853	5.899
Udgifter i alt, mio.	13.933	724	3.255	9.531	15.254
Udgifter i pct. af BNP	1,1	0,5	0,4	0,6	0,7
<i>Finansieret af (pct.)</i>					
- Det offentlige	99,5	97,2	93,8	100,0	100,0
- Arbejdsgivere	0,5	2,8	5,5	0,0	0,0
- Forsikrede præmier og særskatter	0,0	0,0	0,8	0,0	0,0
<i>Ændringer 2000-2001 i 2001-priser</i>					
- Mio.	93	36	313	110	-784
- Pct.	0,7	5,2	10,7	1,2	-4,9

ANDRE SOCIALE YDELSER

Tabel 9.10 Udgifter til andre sociale ydelser i KKP/capita 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
Kontantydelse i alt	215	76	49	96	93
Serviceydelse i alt	63	44	58	99	59
Andre sociale ydelser i alt	278	120	107	195	152

Kapitel 10

De sociale udgifter

Efter i de foregående kapitler at have beskrevet de sociale trykkesystemer, gives der i dette kapitel en samlet fremstilling af de sociale udgifter. Som det blev beskrevet i Kapitel 2, følger den nordiske sociale udgiftsstatistik EURO-STAT's opgørelsesmetode.

De nordiske landes og EU's udgifter til sociale formål, målt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og målt pr. capita i KKP-Euro fordelt på funktioner, fremgår af de to første tabeller.

Tabel 10.1 Udgifter til sociale formål i pct. af BNP i EU, Island og Norge 2000

Danmark	28,8	Belgien	26,7	Luxembourg	21,0
Finland	25,2	Frankrig	29,7	Portugal	22,7
Island	19,5	Grækenland	26,4	Spanien	20,1
Norge	25,4	Holland	27,4	Storbritannien	26,8
Sverige	32,3	Irland	14,1	Tyskland	29,5
		Italien	25,2	Østrig	28,7

Anmærkning: Se Tabel 4.1.

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.2 Udgifter pr. capita til sociale ydelser i EU, Island og Norge 2000. KKP-Euro

	Familier og børn	Arbejds-løshed	Sygdom	Ældre, funktions-hæmmede og efterlevende	Bolig-ydelser	Andre sociale ydelser	Total
Danmark	987	792	1.518	3.763	178	280	7.518
Finland	669	556	1.271	2.651	81	109	5.338
Island	564	65	1.893	2.173	33	103	4.828
Norge	961	200	2.577	3.550	51	195	7.534
Sverige	751	450	1.882	3.553	146	167	6.950
Belgien	568	742	1.562	3.267	0	88	6.227
Frankrig	644	461	1.943	3.335	207	95	6.684
Grækenland	267	222	960	1.971	113	81	3.615
Holland	299	336	1.924	3.560	98	347	6.564
Irland	421	313	1.333	994	108	70	3.237
Italien	205	91	1.333	3.707	1	8	5.345
Luxembourg	1.573	312	2.389	5.080	28	89	9.466
Portugal	170	117	939	1.797	0	45	3.068
Spanien	98	441	1.071	1.956	32	27	3.625
Storbritannien	404	181	1.481	3.270	328	60	5.723
Tyskland	729	583	1.955	3.455	49	128	6.899
Østrig	773	342	1.890	4.111	26	128	7.270

Redegørelsen for de sociale udgifter er opdelt i fire afsnit: Først gøres der rede for udviklingen i de sociale udgifter fra 1990 til 2001, dernæst belyses finansieringen af de samlede sociale udgifter, efterfulgt af en oversigt over de sociale udgifters formål, og til sidst belyses beskatningens betydning for de samlede sociale udgifter. Tallene for 1990 er for Sveriges vedkommende opgjort efter NOSOSKO's tidligere specifikation, mens tallene for de øvrige landes vedkommende er opgjort efter ESSPROS-manualen.

Udviklingen i de sociale udgifter 1990-2001

Udviklingen i de sociale udgifter i alt og pr. indbygger, i løbende og faste priser samt i forhold til bruttonationalproduktet (BNP) og i købekraftspariteter (KKP-Euro) siden 1990, fremgår af de følgende tabeller. Det skal bemærkes at alle landene nu anvender ESA95/ SNA93-klassifikationen ved opgørelsen af BNP, hvilket har medført korrektioner af bruttonationalproduktet.

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.3 Sociale udgifter i alt og pr. indbygger 1990-2001

	Sociale udgifter		Sociale udgifter pr. indbygger		Sociale udgifter pr. indbygger i alderen 15-64 år	
	I løbende priser Mio. KR/EUR	I 2001-priser Mio. KR/EUR	I løbende priser KR/EUR	I 2001-priser KR/EUR	I løbende priser KR/EUR	I 2001-priser KR/EUR
<i>Danmark</i>						
1990	237.207	300.236	46.150	58.413	68.502	86.704
1995	325.634	373.828	62.288	71.507	92.442	106.123
2000	373.495	382.490	69.948	71.633	104.894	107.421
2001	390.295	390.295	72.883	72.883	109.566	109.566
<i>Finland</i>						
1990	22.095	27.419	4.431	5.499	6.584	8.171
1995	30.200	33.462	5.913	6.551	8.857	9.814
2000	33.142	34.001	6.403	6.569	9.567	9.815
2001	34.831	34.831	6.714	6.714	10.033	10.033
<i>Island</i>						
1990	62.290	90.877	244.478	356.679	379.572	553.773
1995	85.984	105.416	321.580	394.257	499.834	612.796
2000	131.390	140.195	467.324	498.642	717.535	765.621
2001	149.892	149.892	525.838	525.838	805.772	805.772
<i>Norge</i>						
1990	190.406	247.164	44.892	58.274	69.334	90.002
1995	253.620	292.677	58.181	67.141	90.091	103.965
2000	360.341	371.280	80.237	82.673	123.766	127.523
2001	389.918	389.918	86.385	86.385	132.984	132.984
<i>Sverige</i>						
1990	470.013	605.127	54.916	70.703	85.552	110.146
1995	612.633	642.039	69.405	72.736	108.988	114.219
2000	674.658	691.145	76.041	77.899	118.252	121.142
2001	707.785	707.785	79.563	79.563	123.330	123.330

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.4 Sociale udgifter i forhold til bruttonationalproduktet 1990-2001¹⁾

	BNP, mio. KR/EUR	Sociale udgifter i pct. af BNP	Indeks for sociale ud- gifter målt i forhold til BNP (1990 = 100)
<i>Danmark</i>			
1990	825.310	28,7	100
1995	1.009.756	32,2	112
2000	1.280.784	29,2	101
2001	1.325.272	29,5	102
<i>Finland</i>			
1990	87.968	25,1	100
1995	95.251	31,7	126
2000	130.234	25,4	101
2001	135.791	25,7	102
<i>Island</i>			
1990	370.925	16,8	100
1995	452.139	19,0	113
2000	667.515	19,7	117
2001	740.747	20,2	120
<i>Norge</i>			
1990	722.705	26,3	100
1995	928.745	27,3	104
2000	1.423.864	25,3	96
2001	1.510.866	25,8	98
<i>Sverige</i>			
1990	1.410.607	33,3	100
1995	1.772.021	34,6	104
2000	2.196.764	30,7	92
2001	2.260.419	31,3	94

1 BNP er blevet revideret i forhold til sidste udgave af publikationen.

Tabel 10.5 Sociale udgifter pr. indbygger 1990-2001 (KKP-Euro i 2001-priser)

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
1990	6.234	4.712	3.340	5.371	6.273
1995	7.625	5.614	3.692	6.188	6.454
2000	7.647	5.629	4.669	7.620	6.912
2001	7.780	5.753	4.924	7.962	7.060

Finansiering af de sociale udgifter

Til at belyse finansieringen af de sociale udgifter i den nordiske statistik medtages den direkte finansiering af ydelser og de løbende indbetalinger til sociale fonde. I modsætning til tidligere medtages renter og andre formueindtægter nu i den sociale udgiftsstatistik. Rente- såvel som formueindtægter forekommer især i de fonde der opbygges til sikring af pensioner, men også i andre sociale forsikringsordninger. Dette belyses nærmere i næste afsnit.

Fordelingen af løbende bidrag efter finansieringskilder

Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter fordeles i den nordiske statistik efter de kilder der bidrager til de enkelte ydelser, dvs. det offentlige, arbejdsgivere, de sikredes præmier og særskatter samt renter og formueindtægter (anden finansiering). Som nævnt i Kapitel 2 er de sociale udgifter opgjort netto, således at investeringer m.v. og borgernes egenbetaling for sociale ydelser ikke medregnes.

Finansieringen af de sociale trykkesystemer i de nordiske lande har mange lighedspunkter men der er også store forskelle.

Til lighederne hører at staten, direkte eller indirekte via obligatoriske arbejdsgiverafgifter eller afgifter hos arbejdstageren, spiller en betydelig rolle når det gælder finansieringen af de sociale kontantydelse, mens det er kommunerne der spiller den største rolle, når det gælder finansieringen af den sociale service.

Selv i det sidste tilfælde spiller staten dog en betydelig rolle gennem de generelle, ikke formålsbestemte, statstilskud.

I alle nordiske lande er det også kommunerne der har det daglige ansvar for serviceydelserne så som børnepasning, børne- og ungdomsforsorg, sundhedsvæsenet samt pleje og omsorg for ældre og funktionshæmmede.

Med Danmark som en interessant undtagelse er ansvaret for administrationen af kontantydelse et statslig anliggende.

Alle nordiske lande har høje ambitioner på det sociale område, hvilket medfører at finansieringen omfatter meget store beløb med både store makroøkonomiske og statsfinansielle betydning.

Skattekvoterne, det vil sige summen af de direkte og indirekte skatter som andel af BNP er generelt set høj og blandt de højeste i verden.

Til trods for de store fællestræk, findes der dog også betydelige forskelle.

Her skal det nævnes at Finland og Sverige i højere grad end de øvrige lande anvender arbejdsgiver- og arbejdstagerafgifter til finansieringen af de

DE SOCIALE UDGIFTER

kontante socialydelser. Omkring halvdelen af kontantydelse finansieres i disse to lande gennem arbejdsgiverafgifter. Arbejdstagernes andel er højest i Danmark og Sverige, hvor omkring en fjerdedel af kontantydelse finansieres gennem forskellige former for arbejdstagerafgifter. I Norge er arbejdstagernes andel af finansieringen relativt lille, mens Finland ligger noget højere. Kommunernes bidrag til finansieringen af kontantydelse er generelt begrænset. Det er højest i Danmark, hvor staten ikke refunderer kommunernes udgifter til kontantydelse fuldt ud.

Når det gælder finansieringen af den sociale service er den vigtigste forskel byrdefordelingen mellem stat og kommuner. Dette afspejler statstilskuddenes rolle for finansieringen og i hvilken udstrækning disse er generelle eller øremærkede. I Danmark og Sverige, hvor statstilskuddene hovedsageligt er generelle, finansierer kommuner langt hovedparten af serviceudgifterne. I Finland, som har en høj andel af sektorvise statstilskud, er statens andel af finansieringen betydeligt højere.

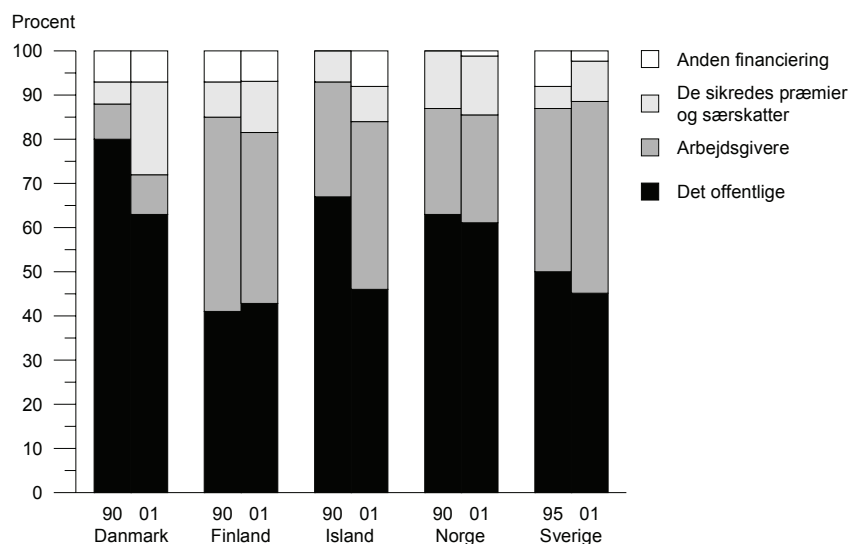
Fordelingen af løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter i årene 1990-2001 fremgår af Tabel 10.6.

Tabel 10.6 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter, procentvis fordelt på det offentlige, arbejdsgiverne, de sikredes bidrag samt anden finansiering 1990-2001

	Det offentlige i alt	Arbejdsgivere	De sikredes præmier og særskatte	Anden finansiering	I alt
<i>Danmark</i>					
1990	80	8	5	7	100
1995	71	9	14	6	100
2000	64	9	20	7	100
2001	63	9	21	7	100
<i>Finland</i>					
1990	41	44	8	7	100
1995	46	34	14	7	100
2000	43	38	12	7	100
2001	43	39	12	7	100
<i>Island</i>					
1990	67	26	7	-	100
1995	61	31	8	-	100
2000	51	39	9	-	100
2001	46	38	8	8	100
<i>Norge</i>					
1990	63	24	13	-	100
1995	62	22	15	-	100
2000	60	24	14	1	100
2001	61	24	13	1	100
<i>Sverige</i>					
1990	..	..	..	..	100
1995	50	37	5	8	100
2000	47	40	9	4	100
2001	45	43	9	2	100

DE SOCIALE UDGIFTER

Figur 10.1 Løbende bidrag til finansiering af de sociale udgifter 1990 og 2001

Bloktilskud og statsrefusioner til kommuner og amtskommuner

Kommunerne i de nordiske lande har ansvaret for administrationen af en vis del af de sociale ydelser. Det er kommunerne der har den direkte kontakt med borgerne og modtagerne af de sociale ydelser, og det er også kommunerne, der i første omgang afholder udgifterne til ydelserne.

Kommunerne og amtskommunerne modtager et bloktilskud og/eller refusion fra staten. Bloktilskuddet kan enten gives uden bindinger eller være øremærket til bestemte formål. Bloktilskud kan fx beregnes efter antallet af indbyggere og deres aldersfordeling eller efter beskatningsgrundlaget i den enkelte kommune.

Statsrefusioner kan i lovgivningen være fastsat som procentandele af kommunernes udgifter eller som faste beløb. Statsrefusioner kan også beregnes som forskellen mellem udgifter og bidrag fra anden side, herunder kommunernes bidrag.

I Danmark er det kommunerne der administrerer hovedparten af de sociale kontantydelse og i første omgang afholder udgifterne hertil, hvorefter de får hel eller delvis refusion for udgifterne fra staten. I de øvrige nordiske

lande administreres de sociale sikringsydelser hovedsagelig af statslige eller andre centrale organer.

I alle landene administreres hovedparten af de sociale serviceydelser af kommunerne eller amtskommunerne, der i første omgang afholder udgifterne, hvorefter de modtager bloktilskud fra staten.

Fonde til pensionsformål

De indbetalinger, der finansierer de sociale udgifter, anvendes normalt til løbende udbetalinger i løbet af året, men især inden for pensionsområdet også til opbygning af fonde.

Hensigten med fondene kan være at garantere at der er midler til rådighed til dækning af fremtidige udbetalinger (præmiereservesystemer). Opbygning af fonde kan også forekomme i fordelingssystemer (hvor udgifterne i princippet skal dækkes af årets indbetalinger), med det formål at skabe en buffer til udjævning af variationer i ind- og udbetalinger over tid.

I Norge finansieres de sociale udgifter, inkl. tillægspensioner, løbende over de offentlige budgetter, og udgifterne er derfor ikke medtaget i Tabel 10.7. Folketrygdefonden, der er en uafhængig, offentlig fond, medvirker ikke direkte ved finansieringen af folketrygdens løbende driftsudgifter.

Tabel 10.7 Størrelsen af fonde til pensionsformål per december 2001. Mia. KR/EUR

	Grundpension	Tillægspension	Supplerende pension
<i>Danmark¹⁾</i>	-	276,1	312,6
<i>Finland²⁾</i>	0,2	65,6	11,4
<i>Island</i>	-	644,5	.
<i>Sverige</i>	..	673,0	..

1 Tillægspension omfatter ATP, den midlertidige pensionsopsparing og den særlige pensionsopsparing, men er ekskl. lønmodtagernes dyrtidsfond.

2 De supplerende pensioner er eksklusiv de pensionskasser og stiftelser som administreres af livsforsikringerne.

De sociale udgifter efter art og formål

De sociale ydelser fordeles efter art i kontantydelse og serviceydelser. Ved ydelseernes fordeling efter formål foretages opdelingen efter hvilke sociale behov eller risici ydelsen primært er bestemt til at afhjælpe.

Tabel 10.8 De sociale udgifter procentvis fordelt efter hovedgrupper 1995-2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>1995¹⁾</i>					
Familier og børn	12,4	13,4	12,9	14,1	11,4
Arbejdsløshed	14,7	14,4	4,4	6,7	11,1
Sygdom	17,8	20,9	37,9	26,3	21,7
Ældre	37,6	28,9	27,2	31,2	34,3
Funktionshæmmede	10,6	15,0	11,6	14,7	12,1
Efterlevende	0,1	3,8	2,8	1,5	2,4
Boligydelser	2,4	1,5	0,4	0,7	3,4
Andre sociale ydelser	4,4	2,1	2,8	3,8	2,9
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>2000</i>					
Familier og børn	13,1	12,5	11,7	12,8	9,8
Arbejdsløshed	10,5	10,4	1,3	2,7	6,5
Sygdom	20,2	23,8	39,2	34,3	27,4
Ældre	38,0	31,8	28,5	29,6	37,3
Funktionshæmmede	12,0	13,9	13,9	16,4	12,2
Efterlevende	0,0	4,0	2,6	1,2	2,2
Boligydelser	2,4	1,5	0,7	0,5	2,1
Andre sociale ydelser	3,7	2,1	2,1	2,6	2,4
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
<i>2001</i>					
Familier og børn	13,3	12,1	13,0	12,8	10,1
Arbejdsløshed	10,0	9,8	1,5	2,6	5,6
Sygdom	20,3	24,5	38,5	34,6	28,7
Ældre	37,9	32,6	27,7	29,4	36,8
Funktionshæmmede	12,5	13,7	13,6	16,5	12,4
Efterlevende	0,0	4,0	2,9	1,2	2,1
Boligydelser	2,3	1,2	0,7	0,5	2,1
Andre sociale ydelser	3,7	2,1	2,2	2,5	2,2
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1 Serviceydelser til sygdom, ældre og funktionshæmmede er opgjort efter en anden metode i Danmark og Norge.

Tabel 10.9 Sociale udgifter, procentfordeling efter art og formål 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
<i>Familier og børn</i>					
Kontantydelse	40	57	46	60	58
Serviceydelse	60	43	54	40	42
I alt	100	100	100	100	100
<i>Arbejdsløshed</i>					
Kontantydelse	96	91	73	70	82
Serviceydelse	4	9	27	30	18
I alt	100	100	100	100	100
<i>Sygdom</i>					
Kontantydelse	17	20	20	33	28
Serviceydelse	83	80	80	67	72
I alt	100	100	100	100	100
<i>Ældre</i>					
Kontantydelse	84	90	75	70	76
Serviceydelse	16	10	25	30	24
I alt	100	100	100	100	100
<i>Funktionshæmmede</i>					
Kontantydelse	69	76	64	78	59
Serviceydelse	31	24	36	22	41
I alt	100	100	100	100	100
<i>Efterlevende</i>					
Kontantydelse	1	100	100	95	100
Serviceydelse	99	0	0	5	0
I alt	100	100	100	100	100
<i>Boligydelser</i>					
Serviceydelse	100	100	100	100	100
I alt	100	100	100	100	100
<i>Andre sociale ydelser</i>					
Kontantydelse	77	63	46	49	61
Serviceydelse	23	37	54	51	39
I alt	100	100	100	100	100
<i>Kontantydelse i alt</i>	61	66	48	57	57
<i>Serviceydelse i alt</i>	39	34	52	43	43
<i>Sociale udgifter i alt</i>	100	100	100	100	100

Fordelingen af de sociale udgifter efter ydelsens formål er ret stabil i det enkelte land. Ny lovgivning og ændringer i det sociale mønster har dog givet anledning til forskydninger i fordelingerne. Sammenligningen landene imellem viser nogle forskelle i fordelingen af de sociale udgifter efter formål.

DE SOCIALE UDGIFTER

Baggrunden herfor hænger i nogen grad sammen med forskelle i de enkelte landes prioritering af ydelser til forskellige formål.

Skatteregler og beskatningens indflydelse på de sociale udgifter

Sociale kontantydelse kan enten være skattefrie eller skattepligtige. I alle landene er det af stor betydning, om ydelserne er skattefrie eller skattepligtige, da beskatningsgraden er relativt høj. De beskattede kontantydelsers andel af samtlige kontantydelse er i de senere år vokset i alle fem lande. Der er dog væsentlige forskelle mellem landene. De største skattefrie kontantydelse gives til familier og børn. Andre sociale ydelser (socialhjælpen) er skattepligtige i Danmark og Island, men beskattes ikke i de øvrige nordiske lande. Boligydelser er i følge ESSPROS-klassifikationen serviceydelse.

I Tabel 10.10 er medtaget løn og et antal sociale ydelser brutto og netto pr. måned samt beskatningsprocenterne inklusiv de sociale afgifter, for en enlig uden børn med en gennemsnitlig produktionsarbejders løn (APW100). Oplysningerne er hentet fra typetilfælde 0 og 0.1 til 0.6. (se NOSOSKO's hjemmeside www.nom-nos.dk).

Når det gælder fødselsdagpengene drejer oplysningerne sig om en enlig uden andre børn end den nyfødte.

Tabellen illustrerer de forskelle der er mellem landene i beskatning både af løn og sociale ydelser. Island der generelt set har den laveste beskatning på lønindkomster, har stort set ingen skat på sociale ydelser. Tilsvarende findes der også i de øvrige lande en betydeligt lavere beskatning på flere af ydelserne, og især pensionerne. Tabellen giver ikke en uddybende forklaring på beskatningens betydning for de sociale ydelser, men er med til at illustrere effekten deraf.

Størstedelen af de sociale kontantydelse er skattepligtige i de nordiske lande.

I flere af de øvrige OECD lande bliver en væsentlig del af kontantydelse ikke beskattet, eller der findes lempelige beskatningsregler for denne type af indkomster. Lavere sociale kontantydelse bliver på den måde kompenseret gennem skattesystemet.

I adskillige lande gives der også skattelettelse af sociale årsager i stedet for direkte kontantydelse. For eksempel vil skattelettelse for børn modsvarer børnetilskud.

I de nordiske lande er der meget få skattefradrag af sociale årsager.

I tillæg til den direkte beskatning betaler modtagerne af sociale kontantydelse også indirekte skat gennem deres forbrug, hvor er der betydelige forskelle mellem landene. Den traditionelle måde at belyse de sociale udgifter på, tager ikke hensyn til disse forskelle i beskatningen.

For at vurdere betydningen af disse forskelle har både OECD og EUROSTAT udviklet forskellige metoder til at opgøre de sociale udgifter netto.

OECD har allerede offentliggjort estimater for flere OECD lande (2001).

I OECD's beregninger af de sociale udgifter netto er både de direkte og indirekte skatter fratrukket de sociale udgifter. Tilsvarende er beregnede værdier af skattefradrag af sociale årsager lagt til. For at undgå dobbeltberegninger er de skattelettelser der gives ved en lavere beskatning, og derved allerede er indregnet, ikke medtaget.

Beregningen ser således ud:

- Sociale udgifter
- Minus direkte skat og sociale afgifter der betales af sociale kontantydelse
- Minus indirekte skat af modtagernes forbrug af de sociale kontantydelse
- Plus værdien af de skattefradrag, der gives af sociale årsager
- = De sociale udgifter netto.

Kilde: OECD (Adema 2001).

Der tilbagestår adskillige metodiske og praktiske spørgsmål i forhold til beregningerne af de sociale udgifter netto.

For eksempel er beregningen af den indirekte beskatning på forbruget af de sociale kontantydelse kun tilnærmelsesvis.

Resultatet af beregningerne viser imidlertid at der er betydelige begrænsninger i den traditionelle opgørelse af sociale udgifter.

Resultatet af beregningerne, for udvalgte OECD lande ses i figur 10.2.

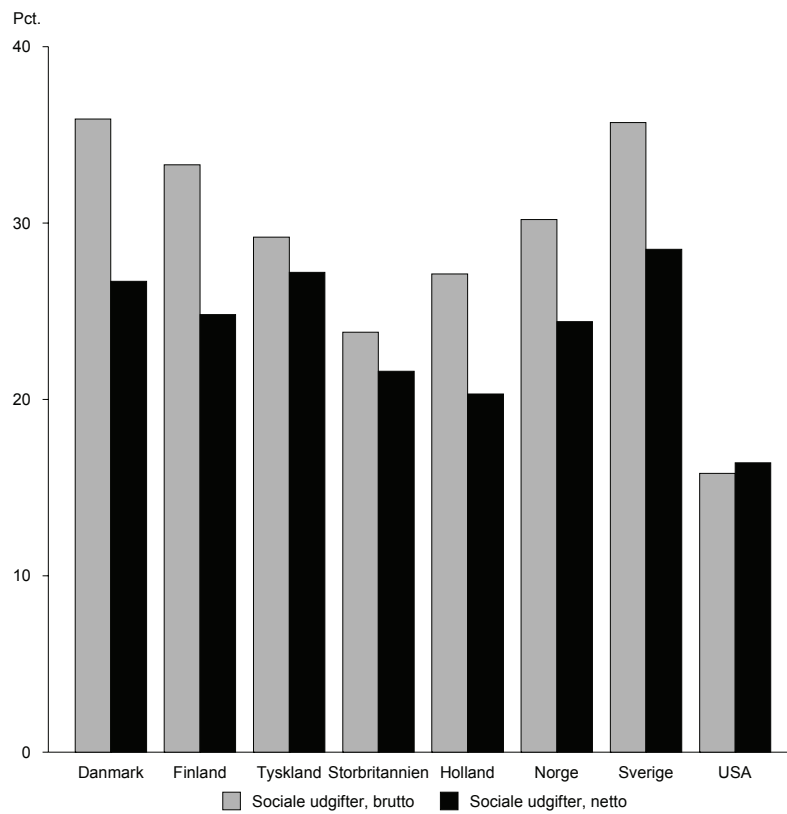
På grund af at den indirekte skat er medtaget i beregningen af de sociale udgifter netto, er oplysningerne om BNP opgjort til faktorpriser. Den normale opgørelse af BNP er til markedspriser (jfr. Tabel 10.1 og tilsvarende).

I alle de europæiske lande er de sociale udgifter netto mindre end i den traditionelle opgørelse af de sociale udgifter. Dog er der betydelige forskelle mellem de europæiske lande.

I Danmark, Finland og Holland er de sociale udgifter netto omkring 25 procent mindre. I Norge og Sverige er forskellene omkring 20 procent, mens de sociale udgifter netto kun er 7-9 procent mindre i Tyskland og England.

DE SOCIALE UDGIFTER

Figur 10.2 De sociale udgifter brutto og netto, 1997 i procent af BNP til faktorpriser

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.10 Skatteprocent og sociale afgifter af løn og sociale ydelser, pr. måned, for en enlig APW uden børn 2001

	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
	DKK	EUR	ISK	NOK	SEK
Løn brutto	24.417	2.250	177.392	23.167	19.261
Løn netto	14.187	1.498	130.507	16.485	13.164
Skat af: løn i procent	42	33	26	29	32
Dagpenge ved graviditet og fødsel brutto	12.727	1.470	141.913	23.167	15.409
Dagpenge ved graviditet og fødsel netto	8.754	1.081	106.074	17.421	10.682
Skat af dagpenge ved graviditet og fødsel i procent	31	26	25	25	31
Dagpenge ved arbejdsløshed brutto	12.740	1.096	67.867	14.456	12.760
Dagpenge ved arbejdsløshed netto	8.762	847	67.465	10.843	9.019
Skat af dagpenge ved arbejdsløshed i procent	31	23	1	25	29
Dagpenge ved sygdom brutto	12.727	1.470	..	23.167	15.403
Dagpenge ved sygdom netto	8.754	1.081	..	16.486	10.679
Skat af dagpenge ved sygdom i procent	31	26	..	29	31
Alderspension brutto	10.329	1.289	124.859	11.845	11.627
Alderspension netto	7.352	954	115.819	10.283	8.486
Skat af alderspension i procent	29	26	7	13	27
Førtidspension brutto	15.560	1.214	..	12.588	11.442
Førtidspension netto	12.155	926	..	10.708	8.365
Skat af førtidspension i procent	22	24	..	15	27
Sociale ydelser, ikke-forsikrede brutto	10.245	495	62.421	-	5.610
Sociale ydelser, ikke-forsikrede netto	7.266	404	62.421	-	4.106
Skat af sociale ydelser til ikke-forsikrede i procent	29	18	-	-	27

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.11 Skattefrie og skattepligtige kontantydelse i alt samt i forhold til BNP 1995-2001

	Skattefrie kontantydelse			Skattepligtige kontantydelse		
	I alt, mio. KR/EUR	I pct. af BNP	I pct. af samtlige kontant- ydelse	I alt, mio. KR/EUR	I pct. af BNP	I pct. af samtlige kontant- ydelse
<i>1995</i>						
Danmark	18.764	2	9	188.292	19	91
Finland	2.685	3	13	17.977	19	87
Island	6.574	2	15	37.653	8	85
Norge	20.204	2	14	126.225	14	86
Sverige	32.458	2	9	328.367	19	91
<i>2000</i>						
Danmark	23.737	2	11	199.950	16	89
Finland	2.601	2	12	18.599	14	88
Island	5.672	1	9	57.501	9	91
Norge	23.736	2	12	178.615	13	88
Sverige	32.695	2	8	352.586	16	92
<i>2001</i>						
Danmark	25.852	2	11	207.290	16	89
Finland	2.661	2	12	19.512	14	88
Island	7.066	1	10	64.850	9	90
Norge	26.417	2	12	190.941	13	88
Sverige	34.053	2	9	364.286	16	91

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.12 Beskatning af kontantydelse 2001

	Sociale udgifter, mio. KR/EUR	Heraf kon- tantydelse, mio. KR/EUR	Skattefrie kontant- ydelse i pct. af alle kon- tantydelse	Skattepligtige kontant- ydelse i pct. af alle kon- tantydelse
	1.	2.	3.	4.
<i>Danmark</i>				
I. Familier og børn	50.240	19.951	67	33
II. Arbejdsløshed	37.951	36.542	-	100
III. Sygdom	76.843	12.867	4	96
IV. Ældre	143.892	120.535	2	98
V. Funktionshæmmede	47.352	32.457	24	76
VI. Efterlevende	143	1	100	-
VII. Boligydelser	8.809	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	13.933	10.789	19	81
IX. Bogførte udgifter til administration	11.132	-	-	-
I alt I.-IX.	390.295	233.142	11	89
<i>Finland</i>				
I. Familier og børn	4.088	2.349	63	37
II. Arbejdsløshed	3.314	3.019	1	99
III. Sygdom	8.263	1.624	-	100
IV. Ældre	11.023	9.867	4	96
V. Funktionshæmmede	4.621	3.520	7	93
VI. Efterlevende	1.340	1.335	3	97
VII. Boligydelser	401	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	724	459	96	4
IX. Bogførte udgifter til administration	1.057	-	-	-
I alt I.-IX.	34.831	22.173	12	88
<i>Island</i>				
I. Familier og børn	19.144	8.872	60	40
II. Arbejdsløshed	2.186	1.592	9	91
III. Sygdom	56.767	11.439	-	100
IV. Ældre	40.804	30.405	-	100
V. Funktionshæmmede	20.069	12.836	8	92
VI. Efterlevende	4.263	4.263	5	95
VII. Boligydelser	1.019	1.019	30	70
VIII. Andre sociale ydelser	3.255	1.491	-	100
IX. Bogførte udgifter til administration	2.385	-	-	-
I alt I.-IX.	149.892	71.912	10	90

...fortsættes

DE SOCIALE UDGIFTER

Tabel 10.12 fortsat

	Sociale udgifter, mio. KR/EUR	Heraf kon- tantlydelser, mio. KR/EUR	Skattefrie kontant- ydelse i pct. af alle kon- tantlydelser	Skattepligtige kontant- ydelse i pct. af alle kon- tantlydelser
	1.	2.	3.	4.
<i>Norge</i>				
I. Familier og børn	48.935	29.564	66	34
II. Arbejdsløshed	9.849	6.877	-	100
III. Sygdom	132.122	43.943	-	100
IV. Ældre	112.269	78.483	-	100
V. Funktionshæmmede	63.267	49.493	6	95
VI. Efterlevende	4.553	4.320	-	100
VII. Boligydelser	2.522	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	9.462	4.678	92	8
IX. Bogførte udgifter til administration	7.603	-	-	-
I alt I.-IX.	390.582	217.358	12	88
<i>Sverige</i>				
I. Familier og børn	70.061	40.336	59	41
II. Arbejdsløshed	38.806	31.900	-	100
III. Sygdom	199.030	55.842	-	100
IV. Ældre	255.478	194.925	-	100
V. Funktionshæmmede	85.980	51.113	2	98
VI. Efterlevende	14.868	14.868	-	100
VII. Boligydelser	14.401	-	-	-
VIII. Andre sociale ydelser	16.073	9.355	100	-
IX. Bogførte udgifter til administration	13.907	-	-	-
I alt I.-IX.	707.785	398.339	9	92

Bilag 1

Informationer der findes på NOSOSKO's hjemmeside

På NOSOSKO's hjemmeside www.nom-nos.dk findes der en række supplerende oplysninger ligesom denne publikation også kan hentes herfra som Pdf-fil.

De supplerende oplysninger er følgende:

- De sociale udgifter og deres finansiering fordelt på enkelte poster
- Specifikation af de sociale udgifter
- Typetilfældende der ligger til grund for figurerne i publikationen
- Beskrivelse af beregningsgrundlaget for typetilfældende
- Tabeller over indkomstfordeling der ligger til grund for figurerne i publikationen
- Beskrivelse af beregningsgrundlaget for tabellerne over indkomstfordeling

Desuden findes databasen Social and Health Indicators hvor de vigtigste indikatorer i denne publikation findes tilgængelig i en interaktiv database hvor det er muligt at fremvise resultaterne såvel ved grafisk præsentation som ved brug af landkort.

Bilag 2

Grundlaget for reguleringen af de sociale ydelser

DANMARK: Alle overførselsindkomster og visse andre satser reguleres årligt pr. 1. januar med en satsreguleringsprocent, som afspejler årslønsudviklingen på arbejdsmarkedet. Den årlige regulering med satsreguleringsprocenten omfatter således satserne for bl.a. sociale pensioner, syge-, barsels- og arbejdsløshedsdagpenge, efterløn og overgangsydelse, kontanthjælp, revalidering, børnefamilieydelse og børnetilskud samt boligstøtte. De forskellige beløb, der indgår i grundlaget for beregningerne af de forskellige ydelser og støtte reguleres ligeledes med satsreguleringsprocenten.

Arbejdsløshedsdagpengenes maksimale beløb reguleres med satsreguleringsprocenten. For personer, der får individuelle dagpenge under maksimumsbeløbet, reguleres beregningsgrundlaget for de individuelle dagpenge (dvs. den tidligere løn) med satsreguleringsprocenten. Dagpengene udgør herefter 90 pct. af det nye beregningsgrundlag. Modtagere af individuelle dagpenge under maksimumsbeløbet får således også reguleret deres ydelse pr. 1. januar.

Syge- og barselsdagpengenes maksimale beløb bliver ligeledes reguleret med satsreguleringsprocenten. For personer, der får mindre end det maksimale beløb og hvor dagpengene således udgør 100 pct. af deres tidligere løn, sker der en regulering af dagpengene, idet omfang lønnen hos de pågældendes arbejdsgivere reguleres typisk i henhold til overenskomsten.

Reguleringen er fastsat dels i en lov om en satsreguleringsprocent dels i de enkelte love om de forskellige kontantydelse mv. Reguleringsprocenten beregnes på grundlag af ændringen i årslønnen for arbejdere og funktionærer i året to år forud for det år, reguleringsprocenten vedrører, set i forhold til året tre år forud. Reguleringsprocenten for 2003 er f.eks. fastsat på grundlag af ændringen i årslønnen fra 2000 til 2001.

GRUNDLAGET FOR REGULERINGEN AF DE SOCIALE YDELSER

FINLAND: De sociale ydelser reguleres på følgende måde:

Grund/mindstepensionen reguleres en gang årligt efter det forrige års konsumprisindex.

Arbejdspension til pensionister under 65 år reguleres for 50 procents vedkommende i forhold til udviklingen i lønniveauet og for 50 procents vedkommende i forhold til konsumprisindexet.

For pensionister der er fyldt 65 år forhøjes pensionen for 20 procents vedkommende i forhold til lønudviklingen og for 80 procents vedkommende i forhold til konsumprisindexet.

Sygedagpenge og forældredagpenge reguleres ikke ved årsskiftet for de der allerede modtager ydelsen (hvis man eksempelvis bliver syg i december er udbetalingen uændret i januar).

Derimod forhøjes indkomstgrænserne årligt i forhold til APL-indexet med 50 procent i forhold til lønudviklingen i det foregående år og for 50 procents vedkommende i forhold til det forrige års konsumprisindex.

Arbejdsløshedsdagpenge forhøjes en gang årligt i forhold til det forrige års konsumprisindex (på samme måde som grundpensionen).

Socialhjælp (inkomststöd) reguleres i forhold til det forrige års konsumprisindex.

Børnetilskuddet reguleres efter beslutning i parlamentet.

ISLAND: Grund/mindstepensionen og førtidspensionerne reguleres årligt dels efter selve indtægtsgrænsen den 1. september og dels selve ydelsen per 1. januar. Dette sker via lov i forhold til løn og prisudviklingen i statsbudgettet.

Arbejdsløshedsdagpengene, de offentlige sygedagpenge og fødselsdagpengene for de der er udenfor erhverv reguleres også hvert år i forhold til pris- og lønudviklingen i statsbudgettet.

NORGE: Alderspensionen og førtidspensionen fra folketrygden beregnes med udgangspunkt i folketrygdens grundbeløb. Grundbeløbet reguleres af Stortinget (parlamentet) en eller flere gange årligt efter drøftelser mellem regeringen og pensionisternes organisationer. Normalt sker reguleringen per 1. maj. Formålet med reguleringen af grundbeløbet er at give pensionister med pension fra folketrygden en indtægtsudvikling på størrelse med udviklingen for erhvervsaktive.

Udbetaling af sygedagpenge reguleres ikke i løbet af sygdomsperioden. Sygedagpengene reguleres dermed ikke hvis der sker ændringer i den sygemeldtes lønniveau eller grundbeløb i sygedagpengeperioden.

GRUNDLAGET FOR REGULERINGEN AF DE SOCIALE YDELSER

Indtægtsgrundlaget for fastsættelse af dagpenge ved arbejdsløshed fastsættes for hele perioden ved overgangen til dagpenge ved arbejdsløshed og ændres ikke ved ændringer i det generelle indtægtsniveau i samfundet.

Der findes ingen regler for en årlig regulering af Socialhjælp, men Socialdepartementet fastsætter vejledende normer. Der er heller ingen regler for en årlig regulering af børnetilskuddet. Det er Stortinget der fastlægger de årlige satser ved de årlige budgetforhandlinger. Satserne er ikke blevet prisjusteret siden 1995, hvor satsændringerne skyldtes andre forhold som sammenhængen mellem skattesystemet samt at der siden 2000 udbetales børnetilskud til barnet fylder 18 år (tidligere 16 år).

SVERIGE: De ydelser der er et supplement til arbejdsindkomster eller en forlængelse af disse (så som pensioner) er oftest automatisk reguleret i forhold til prisudviklingen. Det er prisbasisbeløbet der anvendes for reguleringen.

Niveauet på pensionerne og loftet på syge- og forældreforsikringerne (syge og forældredagpenge) er vigtige eksempler på ydelser som reguleres på den måde.

Ydelser der er behovsprøvet reguleres ofte på en anden måde.

Når det gælder rigsnormen for Socialbidraget (socialhjælpen) bliver der af regeringen årligt taget beslutning om regulering med udgangspunkt i prisændringer og Konsumentverkets (Forbrugerstyrelsen) beregning over hvad forskellige familietyper behøver til forsørgelse. I systemet er der indarbejdet muligheder for at tage hensyn til forandrede forbrugsmønstre m.v.

Boligydelserne er fastsat i faste beløb og ydes i relation til givne indkomster. De ændres kun efter politisk beslutning. Det samme gælder underholdsbidrag.

Børnetilskuddet er et generelt tilskud der til trods for dette ikke reguleres i forhold til prisudviklingen, men reguleres kun i forhold til en politisk beslutning.

Bilag 3

Organiseringen af den nordiske socialpolitik

DANMARK: Der er et tredelt skatte- og administrationssystem i Danmark (stat, amter og kommuner).

Folketinget og regeringen har det overordnede ansvar for lovgivningen og tilrettelæggelsen af socialpolitikken, mens kommunerne og amterne administrerer og udbetaler langt hovedparten af de sociale ydelser.

Det er de kommunale myndigheder, som har ansvaret for den største del af de sociale kontantydelse så som pensioner, sygedagpenge, revalidering, boligydelse, ydelser til flygtninge samt socialhjælpen. Kommunerne afholder udgifterne i første omgang, mens de efterfølgende bliver helt eller delvist refunderet af staten.

Administration og udbetaling af arbejdsløshedsdagpenge foretages af de frivillige arbejdsløsheds-kasser.

Kommunerne er også ansvarlige for og administrerer den største del af den sociale service så som dagtilbud og forebyggende foranstaltninger for børn og unge samt pleje og omsorg for ældre og funktionshæmmede (hjemmesygepleje, hjemmehjælp, plejehjem mv.).

Amterne har det daglige ansvar for sundhedsvæsenet, hvilket omfatter driften af hospitalerne samt administration af ydelser fra sygesikringen, herunder udbetaling af ydelser til de praktiserende læger og tandlæger, samt tilskud til medicin. Amterne varetager endvidere opgaver på det sociale område i form af døgninstitutioner til børn og unge samt botilbud til funktionshæmmede og socialt udsatte grupper.

Både amter og kommuner modtager bloktilskud fra staten.

Staten er ansvarlig for og administrerer gennem den statslige arbejdsformidling en række arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger, herunder aktiveringen af de forsikrede ledige.

FINLAND: Det er også regeringen der har det overordnede ansvar for lovgivningen i Finland. Beskatningssystemet er kun to - strenget (stat og kommu-

ORGANISERINGEN AF DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK

ner) mens der er et tre - strenget administrativt system (stat, regioner og kommuner).

Der findes et pensionssystem der består af to dele. En arbejdsmarkedspension og en folkepension. Arbejdspensionen er arbejds- og forsikringsbaseret, medens folkepensionen gives til alle borgere i landet der enten kun har en lille eller ingen arbejdspension. De private arbejdspensioner administreres af de private pensionsselskaber.

Kommunerne har ansvaret for såvel sundheden som den sociale service som ydes til alle borgere i kommunerne. Det offentlige sundhedsvæsen bliver suppleret med private udbydere af sundhedsydelser, hvor udgifterne til dette delvist er dækket af den offentlige sygesikring.

Kontantydelse i forbindelse med arbejdsløshed består dels af en optjeningsrelateret ydelse og dels af et basisbeløb. De fleste lønmodtagere er dækket af arbejdsløshedsforsikringen og disse er berettiget til den optjeningsbaserede ydelse.

ISLAND: Der er kun et to strenget skatte og administrativt system i Island (stat og kommuner). Staten har det overordnede ansvar for lovgivningen og herunder beslutninger og ansvar for socialpolitikken. Staten har også ansvaret for den største del af den sociale service, så som hospitaler, sundhedscentre (det primære sundhedsvæsen) samt hjemmesygeplejen.

Kommunerne har ansvaret for hjemmehjælpen institutioner og omsorg for børn og unge. I et samarbejde med staten har kommunerne også ansvaret for service til de ældre og funktionshæmmede.

Når det gælder indkomstoverførsler (sociale kontantydelse og pensioner) deler staten ansvaret delvist med arbejdsmarkedets parter. Pensionerne er delvist administreret af den statslige socialstyrelse (grundydelse) og delvist af et uafhængigt pensionsfond (arbejdsmarkedspensionerne) der er administreret af bidragsyderne (de ansatte og arbejdsgiverne).

Arbejdsløshedsforsikringen er administreret af staten, mens størstedelen af ydelserne ved sygdom kommer fra løn under sygdom.

Det er kommunerne der har ansvaret for socialhjælpen.

NORGE: Der et tredelt administrativt og politisk system i Norge (stat, amter og kommuner) og det samme gælder for det sociale område.

Største delen af de sociale indkomstoverførsler (sygedagpenge, revalidering og pensioner varetages af staten gennem folketrygden).

Folketrygden er finansieret gennem bidrag fra arbejdstagere, arbejdsgivere og staten. Arbejdsgivernes bidrag er afhængig af hvilken regional sone virksomheden befinder sig i (i alt er der 5 soner).

Kommunerne administrerer og har ansvaret for socialhjælpen, det primære sundhedsvæsen, hjemmehjælpen og hjemmesygeplejen samt institutionerne for såvel børn og unge som ældre og funktionshæmmede.

ORGANISERINGEN AF DEN NORDISKE SOCIALPOLITIK

Staten har for nyligt overtaget ansvaret for hospitalsvæsenet, hvilket har medført at der kun er et mindre ansvarsområde tilbage i amterne.

SVERIGE: Der findes også et tredelt administrativt system i Sverige (stat, amter og kommuner). Staten har ansvaret for de fleste indkomstoverførsler, så som sygedagpenge, forældreydelse, arbejdsløshedsdagpenge samt arbejdsskadeforsikringen der administreres af Riksförsäkringsverket.

Størsteparten af pensionerne kommer fra pensionsfondene og er administreret af bidragsyderne. Amterne har ansvaret for hospitalerne og det meste af det primære sundhedsvæsen (sundhedscentre). Kommunerne har ansvaret for hjemmehjælpen, hjemmesygeplejen, socialhjælpen samt institutioner og omsorg til såvel børn og unge som ældre og handicappede.

YDERLIGERE INFORMATION

Bilag 4

Yderligere information

Yderligere statistiske oplysninger om de nordiske landes sociale tryghedssystemer kan fås fra de enkelte statistikproducenter i de respektive lande. Nedenfor gives oplysninger om, hvor man kan henvende sig, med henblik på at få mere information.

DANMARK

Danmarks Statistik
Sejrøgade 11
DK-100 København Ø
Tlf. +45 39 17 39 17
Fax +45 39 17 39 99
Web: www.dst.dk

Arbejdsmarkedsstyrelsen
Holmens Kanal 20
Postboks 2150
DK-1061 København K
Tlf. +45 35 28 81 00
Fax +45 35 36 24 11
Web: www.ams.dk

Sundhedsstyrelsen
Islands Brygge 67
DK-2300 København S
Tlf. +45 72 22 74 00
Fax +45 72 22 74 11
Web: www.sst.dk

Arbejdsdirektoratet
Stormgade 10
Postboks 1103
DK-1009 København K
Tlf. +45 38 10 60 11
Fax +45 38 19 38 90
Web: www.adir.dk

Arbejdsmarkedets Tillægspension
Kongens Vænge 8
DK-3400 Hillerød
Tlf. +45 48 20 48 20
Fax +45 48 20 48 00
Web: www.atp.dk

Udlændingestyrelsen
Ryesgade 53
DK-2100 København Ø
Tlf. +45 35 36 66 00
Fax +45 35 36 19 16
Web: www.udlst.dk

YDERLIGERE INFORMATION

Socialministeriet
Holmens Kanal 22
DK-1060 København K
Tlf. +45 33 92 93 00
Fax +45 33 93 25 18
Web: www.sm.dk

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
DK-1052 København K
Tlf. +45 33 48 08 00
Fax +45 33 48 08 33
Web: www.sfi.dk

Den sociale Ankestyrelse
Amaliegade 25
Postboks 3042
DK-1021 København K
Tlf. + 45 33 41 12 00
Fax. + 45 33 41 14 00
Web: www.dsa.dk

Beskæftigelsesministeriet
Ved Stranden 8
DK-1061 København K
Tlf. +45 33 92 59 00
Fax. + 45 33 12 13 78
Web: www.bm.dk

FINLAND

Folkpensionsanstalten
Postbox 450
FIN-00101 Helsingfors
Tlf. +358 20 43411
Fax +358 20 4341 530
Web: www.kela.fi

Social och hälsovårdsministeriet
Postbox 33
FIN-00023 Statsrådet
Tlf. +358 9 16001
Fax +358 9 1607 38 24
Web: www.vn.fi/stm/english/index.htm

Forsknings och utvecklingscentralen för social och hälsovården (STAKES) Statistikcentralen
Postbox 220
FIN-00531 Helsingfors
Tlf. +358 9 39671
Fax +358 9 3967 2324
Web: www.stakes.fi

Statistikcentralen
FIN-00022 Statistikcentralen
Tlf. +358 9 17341
Fax +358 9 1734 3522
Web: www.stat.fi

Pensionsskyddscentralen
FIN-00065 Pensionsskyddscentralen
Tlf. +358 10 75 11
Fax +358 9 1481 172
Web: www.etk.fi

YDERLIGERE INFORMATION

ISLAND

Hagstofa Íslands (Islands Statistik)
Borgartun 21a
IS-150 Reykjavík
Tlf: +354 528 1060
Fax: +354 528 1199
Web: www.statice.is

Vinnumálastofnun
(Arbejdsdirektoratet)
Hafnarhúsinu Tryggvagötu
IS-150 Reykjavík
Tlf. +354 511 2500
Fax +354 511 2520
Web: www.vinnumalastofnun.is

Landssamtök Lífeyrissjóða
(De faglige pensionsfondsforbund)
Suðurlandsbraut 30
IS-108 Reykjavík
Tlf. +354 581 4977
Fax +354 581 4332
Web: www.ll.is

Tryggingastofnun Ríkisins
(Direktoratet for socialforsikring)
Laugavegi 114
IS-150 Reykjavík
Tlf. +354 560 4400
Fax +354 562 4535
Web: www.tr.is

Heilbrigðis og tryggingamálaráðuneytið
(Sundheds og
socialforsikringsministeriet)
Laugavegi 116
IS-108 Reykjavík
Tlf. +354 545 8700
Fax +354 551 9165
Web: www.stjr.is/htr

NORGE

Statistisk sentralbyrå
Kongens gate 6
Postboks 8131 Dep.
N-0033 Oslo
Tlf. +47 21 09 00 00
Fax +47 21 09 49 88
Web: www.ssb.no

Sosialdepartementet
Postboks 8011 Dep
N-0030 Oslo
Tlf. + 47 22 24 90 90
Fax + 47 22 24 95 75
Web: www.dep.no/shd

YDERLIGERE INFORMATION

Arbeidsdirektoratet
C.J. Hambros plass 2d
Postboks 8127 Dep.
N-0032 Oslo
Tlf. +47 23 35 24 00
Fax +47 23 35 27 50
Web: www.aetat.no

Statens helsetilsyn
Calmeyers gate 1
Postboks 8128 Dep.
N-0032 Oslo
Tlf. +47 22 34 90 90
Fax +47 22 34 95 90
Web: www.helsetilsynet.no

Rikstrygdeverket
Postboks 5200 Nydalen
N-0426 Oslo
Tlf. +47 22 92 70 00
Fax +47 22 92 70 70
Web: www.trygdeetaten.no

SVERIGE

Socialdepartementet
S-103 33 Stockholm
Tlf. + 46 8 405 10 00
Fax + 46 8 723 11 91
Web: www.regeringen.se

Socialstyrelsen
S-106 30 Stockholm
Tlf. +46 8 555 530 00
Fax +46 8 555 532 52
Web: www.sos.se

Arbetskyddsstyrelsen
S-171 84 Solna
Tlf. +46 8 730 90 00
Fax +46 8 730 19 67
Web: www.arbsky.se

Statistiska centralbyrån
Box 24300
S-104 51 Stockholm
Tlf. +46 8 506 940 00
Fax +46 8 661 52 61
Web: www.scb.se

Arbetsmarknadsstyrelsen
S-113 99 Stockholm
Tlf. +46 8 5860 60 00
Fax +46 8 5860 64 99
Web: www.amv.se/ams

Migrationsverket
S-601 70 Norrköping
Tlf. +46 11 15 60 00
Fax +46 11 10 81 55
Web: www.migrationsverket.se

YDERLIGERE INFORMATION

Integrationsverket
Box 633
S-601 14 Norrköping
Tlf: +46 11 361300
Fax: +46 11 361301
Web: www.integrationsverket.se

Riksförsäkringsverket
S-103 51 Stockholm
Tlf. +46 8 786 90 00
Fax: +46 8 786 95 80
Web: www.rfv.se

ØVRIGE

OECD
Unité des Services à la Clientèle
Service des Publications
2, rue André Pascal
F-75775 Paris Cedex 16
Frankrig
Web: www.oecd.org

World Health Organization
Regional Office for Europe
Scherfigsvej 8
DK-2100 København Ø
Danmark
Web: www.who.dk

EUROSTAT
Office for Official Publications of the
European Communities
L-2985 Luxembourg
Luxembourg
Web: europa.eu.int/en/comm/eurostat

Publikationer udgivet af NOSOSKO

Samordning af de nordiske landes statistik vedrørende den sociale lovgivning.
Betænkning afgivet af den af de nordiske socialministerier nedsatte ekspertkomité. 1. del. Om opstilling af en ensartet oversigt over de sociale udgifter. København 1951.

Samordning av de nordiske lands statistikk vedrørende den sociale lovgivning.
Rapport fra den av de nordiske socialministerier nedsatte ekspertkomité. 2. del. Omfanget av de sociale tiltak. Oslo 1951.

Samordning av de nordiske lands statistikk vedrørende den sosiale lovgivning.
Utgifter til sosiale formål i 1949 og 1950 og omfanget av sosiale tiltak i 1949 i Danmark, Finland, Norge og Sverige. Oslo 1953.

Samordning af de nordiske landes statistik vedrørende den sociale lovgivning.
Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 2. København 1955.

Samordnad nordisk statistik rörande sociallagstiftningen. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 4. Stockholm 1957.

Statistikk vedrørende den sosiale lovgivning i de nordiske land 1956 (1956/57).
Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 6. Oslo 1959.

Social Welfare Statistics of the Northern Countries 1956 (1956/57). Statistical Reports of the Northern Countries no. 6. Oslo 1960.

Samordnad nordisk statistik rörande sociallagstiftningen. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 8. Stockholm 1961.

Samordning af de nordiske landes statistik vedrørende den sociale lovgivning 1960 (1960/61). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 9. København 1963.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Sosial sikkerhet i de nordiske land. Utgifter og omfanget av visse sosiale tiltak 1962 (1962/63). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 11. Oslo 1963.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1962 (1962/63). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 11. Oslo 1964.

Social trygghet i de nordiska länderna. Utgifter och verksamhetens omfattning 1964 (1964/65). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 13. Stockholm 1967.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1964 (1964/65). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 13. Stockholm 1968.

Social tryghed i de nordiske lande. Den sociale virksomheds udgifter og omfang 1966 (1966/67). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 16. København 1969.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1966 (1966/67). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 16. Copenhagen 1970.

Sosial sikkerhet i de nordiske land. Utgifter til og omfanget av visse sosiale tiltak 1968 (1968/69). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 22. Oslo 1971.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1968 (1968/69). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 22. Oslo 1971.

Social trygghet i de nordiska länderna. Utgifter och verksamhetens omfattning 1970 (1970/71). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 24. Stockholm 1973.

Social tryghed i de nordiske lande. Udgifter og virksomhedens omfang 1972 (1972/73). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 29. København 1975.

Social Security in the Nordic Countries. Expenditure on and scope of certain social security measures 1972 (1972/73). Statistical Reports of the Nordic Countries no. 29. Copenhagen 1976.

Sosial trygghet i de nordiske land. Utgifter og virksomhetens omfang 1974 (1974/75). Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 34. Bergen 1978.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Social trygghet i de nordiska länderna. Verksamhetens omfattning, utgifter och finansiering 1978. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 37. Stockholm 1980.

Social Security in the Nordic Countries. Scope and expenditures 1978. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 38. Stockholm 1981.

Margaretha Aarnio: Socialförsäkringen och de arbetsförmögna i Norden. En analys av de huvudsakliga förmånssystem vid arbetsförmåga och långvarig arbetslöshet i de nordiska länderna. NU 1982:15. Helsingfors 1982.

Sammenligning af udgifter til sociale kontantydelse i Norden. En undersøgelse af beskatningens betydning for tværnationale sammenligninger af sociale udgifter. Nordisk Statistisk Sekretariat. Tekniske rapporter nr. 33. København 1983.

Social trygghet i de nordiska länderna. Omfattning, utgifter och finansiering 1981. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 43. Helsingfors 1984.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1981. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 44. Helsinki 1984.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1984. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 47. København 1986.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1984. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 48. Copenhagen 1987.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1987. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 50. København 1989.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1987. Statistical Reports of the Nordic Countries no. 51. Copenhagen 1990.

Rita Knudsen: Familieydelse i Norden 1989. Nordisk Statistisk Sekretariat. Tekniske rapporter nr. 52. København 1990.

Sosial trygghet i de nordiske land. Omfang, utgifter og finansiering 1990. Nordisk Statistisk Skriftserie nr. 58. København 1992.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1990. Booklet. Copenhagen 1992.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1990.
Statistical Reports of the Nordic Countries no. 59. Copenhagen 1993.

Nordiskt seminarium kring statistik om service och omsorger för äldre.
Sigtuna, Sverige, 7-9 september 1992. I samarbejde med Nordisk Statistisk Sekretariat. Tekniske rapporter nr. 57. København 1993.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing.
Booklet. Nordic Social-Statistical Committee. Copenhagen 1995.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1993.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 1:95. København 1995.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1993.
Nordic Social-Statistical Committee no. 2:95. Copenhagen 1995.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1994.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 3:96. København 1996.

Nordisk socialstatistik 1946-1996. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 4:96.
København 1996.

Social Security in the Nordic Countries. Scope, expenditure and financing 1994.
Nordic Social-Statistical Committee no. 5:96. Copenhagen 1996.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1995.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 6:97. København 1997.

Social Protection in the Nordic Countries 1995. Scope, expenditure and financing.
Nordic Social-Statistical Committee no. 7:97. Copenhagen 1997.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1996.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 8:98. København 1998.

Social Protection in the Nordic Countries 1996. Scope, expenditure and financing.
Nordic Social-Statistical Committee no. 9:98. Copenhagen 1998.

Förtida utträde från arbetslivet 1987-1996. En jämförelse mellan de nordiska länderna. Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 10:99. København 1999.

PUBLIKATIONER UDGIVET AF NOSOSKO

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1997.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 11:99. København 1999.

Social Protection in the Nordic Countries 1997. Scope, expenditure and financing.
Nordic Social-Statistical Committee no. 12:99. Copenhagen 1999.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1998.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 13:00. København 2000.

Social Protection in the Nordic Countries 1998. Scope, expenditure and financing.
Nordic Social-Statistical Committee no. 14:00. Copenhagen 2000.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 1999.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 15:01. København 2001.

Social Protection in the Nordic Countries 1999. Scope, expenditure and financing.
Nordic Social-Statistical Committee no. 16:01. Copenhagen 2001.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 2000.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 17:02. København 2002.

Social Protection in the Nordic Countries 2000. Scope, expenditure and financing.
Nordic Social-Statistical Committee no. 18:02. Copenhagen 2002.

Nordic/Baltic Social Protection Statistics 2000.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 19:03. København 2003.

Social tryghed i de nordiske lande. Omfang, udgifter og finansiering 2001.
Nordisk Socialstatistisk Komité nr. 20:03. København 2003.